

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

LIMBA și LITERATURA ROMÂNĂ

Natalia Grîu
Viorica Oleinic

Bogdan Rațiu
Ramona Jitaru

10

Manual
pentru
clasa a X-a

EDITURA
PRUT

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

LIMBA și LITERATURA ROMÂNĂ

Natalia Grîu
Viorica Oleinic

Bogdan Rațiu
Ramona Jitaru

10

Manual
pentru
clasa a X-a

Acest manual este proprietate publică, editat din sursele financiare ale Fondului special pentru manuale.

Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin Ordinul ministrului educației, culturii și cercetării nr. 906 din 17.07.2019. Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 683 din 15.05.2024 ca urmare a evaluării calității metodico-științifice.

(Denumirea instituției de învățământ)

EVIDENȚA UTILIZĂRII MANUALULUI:

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Dirigințele verifică dacă numele și prenumele elevului sunt scrise corect.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia cu unul dintre următoarele calificative: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Autori: Natalia Grîu, profesoară, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi”, Chișinău
Viorica Oleinic, profesoară, grad didactic superior, Liceul „Da Vinci”, Chișinău
Bogdan Rațiu, profesor, grad didactic I, doctor în filologie, Liceul Teoretic „Bolyai Farkas”, Târgu Mureș
Ramona Jitaru, profesoară, grad didactic I, doctor în filologie, Colegiul Național „Vasile Alecsandri”, Bacău

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Prut Internațional. Reproducerea integrală sau parțială a textului sau a ilustrațiilor din acest manual este posibilă numai cu acordul scris al editurii.

Lucrări grafice de autor: Teodor Buzu

Redactor: Fulga Poiată
Corector: Tatiana Luchian
Copertă: Irina Cuzin
Machetare computerizată: Adrian Grosu
Imagini: shutterstock.com

© Natalia Grîu, Viorica Oleinic, Bogdan Rațiu, Ramona Jitaru, 2024
© Editura Prut Internațional, 2024

Editura Prut Internațional, str. Alba Iulia, nr. 23, bl. 1A, Chișinău, MD-2051
Tel.: (373 22) 75 18 74; (373 22) 74 93 18
www.edituraprut.md; e-mail: office@prut.ro

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova
Limba și literatura română : Manual pentru clasa a 10-a / Natalia Grîu, Viorica Oleinic, Bogdan Rațiu, Ramona Jitaru ; Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – [Chișinău] : Prut Internațional, 2024 (Rotografika). – 248 p. : il.
Bibliogr.: p. 247-248 (94 tit.). – Editat din bugetul de stat.
ISBN 978-9975-54-801-4
811.135.1(075.3)
L 62

Imprimat la Tipografia Rotografika

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	5
---------------------	---

Unitatea I. LITERATURA ȘI RECEPTAREA

1. Literatura – formă de cunoaștere și artă a cuvântului. <i>Scrisoare cu tibișirul</i> de Tudor Arghezi.....	8
2. Literatura și receptarea: textul literar și lectura ca ipoteză esențială a receptării. <i>Lecția despre cub</i> de Nichita Stănescu.....	10
3. Formarea cititorului-receptor al literaturii.....	13
4. Dimensiunea culturală și socială a literaturii.....	16
<i>Arhimede și soldatul</i> de Radu Stanca.....	17
5. Etapele redactării. Reguli de tehnoredactare	19
6. Textul argumentativ. Calitatea mesajului scris, coerență și coeziune.....	21
7. Relații logico-semantice între cuvinte. Sinonimia contextuală.....	24

Unitatea II. IDENTITATE LINGVISTICĂ ȘI CULTURALĂ

1. Cultură și identitate națională	26
<i>Cântare scrisului nostru</i> de Grigore Vieru.....	27
2. Adevărul științific despre limba română	29
3. Statutul de vorbitor cult al limbii române. <i>Limba de hârtie</i> de Tamara Cărauș	32
4. Identitate culturală. Atelier de scriere. <i>Copaci și scriitori</i> de Igor Guzun.....	35
5. Sentimentul demnității personale în context național și european. <i>Odă limbii române</i> de Dumitru Ichim	36
6. Comportamentul verbal corect în interacțiunea comunicativă.....	40
<i>Feluri de a vorbi</i> de Andrei Pleșu	41
7. Fonetică. Norme ortoepice și ortografice ale limbii române	43

Unitatea III. GENUL EPIC

1. Elemente de structură și compoziție a textului epic. Comentarea textului epic. Strategii de lectură și redactare. <i>Povara bunătații noastre</i> de Ion Druță	46
2. Epica populară: specii și teme dominante	50
3. Basmul.....	51
a. <i>Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte</i> , cules de Petre Ispirescu.....	52
b. <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă.....	59
4. Schița și povestirea.....	69
a. <i>Bacalaureat</i> de Ion Luca Caragiale.....	70
b. <i>Lostrîța</i> de Vasile Voiculescu.....	75
5. Nuvela.....	81
a. <i>Alexandru Lăpușneanul</i> de Costache Negruzzi	82
b. <i>Moara cu noroc</i> de Ioan Slavici	90
c. <i>La țigănci</i> de Mircea Eliade.....	99
6. Romanul.....	106
a. <i>Maitrey</i> de Mircea Eliade	107
b. <i>Ora 25</i> de Constantin Virgil Gheorghiu.....	115
7. Textul epic și arta cinematografică	123
8. Romanul doric, ionic, corintic. <i>Arca lui Noe</i> de Nicolae Manolescu.....	124
9. Cererea	126
10. Acordul.....	127
11. Apoziția. Nume de profesii, funcții, demnități și respectarea egalității de gen	129

Unitatea IV. GENUL LIRIC

1. Comentarea textului liric. Strategii de lectură și redactare. <i>Morgenstimmung</i> de Tudor Arghezi.....	132
2. Lirica populară: doina, cântecul popular, colindul	135
a. <i>Doina iubirii</i> , culeasă de Vasile Alecsandri	136
b. <i>Vai, sărmana turturică!</i>	139
c. <i>Plecat-or, plecat-or</i>	141
3. Lirica cultă: elegia, oda, meditația	143
a. <i>Pe lângă plopii fără soț</i> de Mihai Eminescu.....	144
b. <i>Odă către Runa</i> de Lucian Blaga	147
c. <i>În drumul furnicilor</i> de Ileana Mălăncioiu	150
4. Poezia cu formă fixă: sonetul, rondelul, glosa, gazelul, haikuul	153
a. <i>Everest</i> de Vasile Romanciuc	154
b. <i>Rondelul rozelor ce mor</i> de Alexandru Macedonski.....	156
c. <i>Glossă</i> de Mihai Eminescu.....	158
d. <i>Lupta vieții</i> de George Coșbuc	162
e. <i>Haiku. Atelier de lectură. Amprente</i> de Vasile Romanciuc.....	165
5. Dezbaterea argumentată a unei probleme. Negocieri de sens și semnificații.....	166
6. Ascultarea activă și empatică într-o dezbatere.....	168
7. Curriculum vitae.....	169
8. Stilurile funcționale ale limbii	171
9. Valori stilistice ale părților de vorbire	176

Unitatea V. GENUL DRAMATIC

1. Compoziția textului dramatic: acțiunea textului dramatic, conflict dramatic, didascalii. Structura textului dramatic: acte, scene, cânturi. <i>Omul este totuși cea mai sublimă creatură din univers</i> de Matei Vișniec.....	180
2. Specii ale genului dramatic: comedia.....	184
<i>O scrisoare pierdută</i> de Ion Luca Caragiale	185
3. Specii ale genului dramatic: drama.....	198
a. <i>Apus de soare</i> de Barbu Ștefănescu Delavrancea	199
b. <i>Iona</i> de Marin Sorescu	207
4. Textul dramatic și arta spectacolului. Atelier de discuție.....	214
5. Comunicarea orală. Elemente nonverbale și paraverbale.....	216
6. Pledoaria. Redactare.....	218
7. Comunicarea în mass-media: presa scrisă, online, audiovizuală.....	220
8. Surse lexicografice de documentare pentru evitarea greșelilor de exprimare.....	222

Unitatea VI. TEXTUL DE GRANIȚĂ

1. Eseul și jurnalul.....	226
a. <i>Poezia, între tăcere și păcat</i> de Ana Blandiana	227
b. <i>Jurnal pe sărite</i> de Paul Goma	231
2. Atelier de lectură și scriere. Pagina de jurnal	236
3. Avizul. Anunțul	241
4. Semnele de punctuație	243
<i>Bibliografie selectivă</i>	247

Dragi liceeni și liceene,

Acest manual a fost conceput pentru voi, tineri dinamici, dornici să se înțeleagă pe sine. Școala vă pregătește pentru o societate deschisă, în care omul să fie aproape de cultura și știința contemporană. Or, limba, se știe, este un instrument puternic prin care ne exprimăm identitatea și aspirația firească de a (ne) comunica. În acest sens, am căutat să creăm contexte de învățare optime pentru a descoperi și a interpreta împreună valorile literare, pentru a vă oferi un instrumentar teoretic eficient și practic. Sperăm ca textele alese să vă ofere experiențe de lectură și estetică-literare pe placul vostru, al adolescenților, și să vă determine să deveniți cititori avizați pentru tot parcursul vieții.

Manualul este structurat în șase unități de învățare, care au în prim-plan „cititorul și opera”, în clasa a X-a miza cea mare fiind să descoperim subtilitățile genurilor și speciilor literare (I. Literatura și receptarea, II. Identitatea lingvistică și culturală, III. Genul epic, IV. Genul liric, V. Genul dramatic, VI. Textul de graniță). Pentru fiecare gen literar vă propunem studiul unor opere literare în baza cărora se va aprofunda conștientizarea procesului de receptare, se vor achiziționa cunoștințele teoretice necesare demersului interpretativ personalizat al operei ca text.

În plus, am nuanțat aria speciilor literare prin pagini de sinteză teoretică pentru a avea un tablou cât mai complet al dinamicii genurilor și tipurilor de texte. Toate lecțiile au o coerență internă marcată vizual prin trei momente distincte: AVAN-TEXT (în care se construiește un orizont de așteptare, un moment de reflecție la propria existență, care să vă motiveze să pătrundeți în miezul textului), TEXT (în care veți citi un text de patrimoniu cultural, cu valențe estetice, deschideri ontologice și axiologice cuprinse în *Lumea textului*, *Personajele din text* și *Semnificațiile textului*) și INTER-TEXT (care vă propune deschideri spre alte texte literare încadrate în aceeași tematică sau în aceleași genuri și specii ori spre celelalte arte).

Fiecare lecție oferă un conținut relevant și prezentat într-o manieră interactivă prin imagini, scheme, tabele sintetice, picturi, dar și deschideri culturale, curiozități, fragmente de critică și istorie literară (META-TEXT) și teorie literară/lingvistică (ARHI-TEXT). Proiectele inter/transdisciplinare, deschiderile spre mass-media au menirea de a face învățarea autentică, conectată la contexte reale de viață, la situațiile de comunicare cotidiană, dar și de a stimula deschiderea spre diversitate lingvistică și culturală.

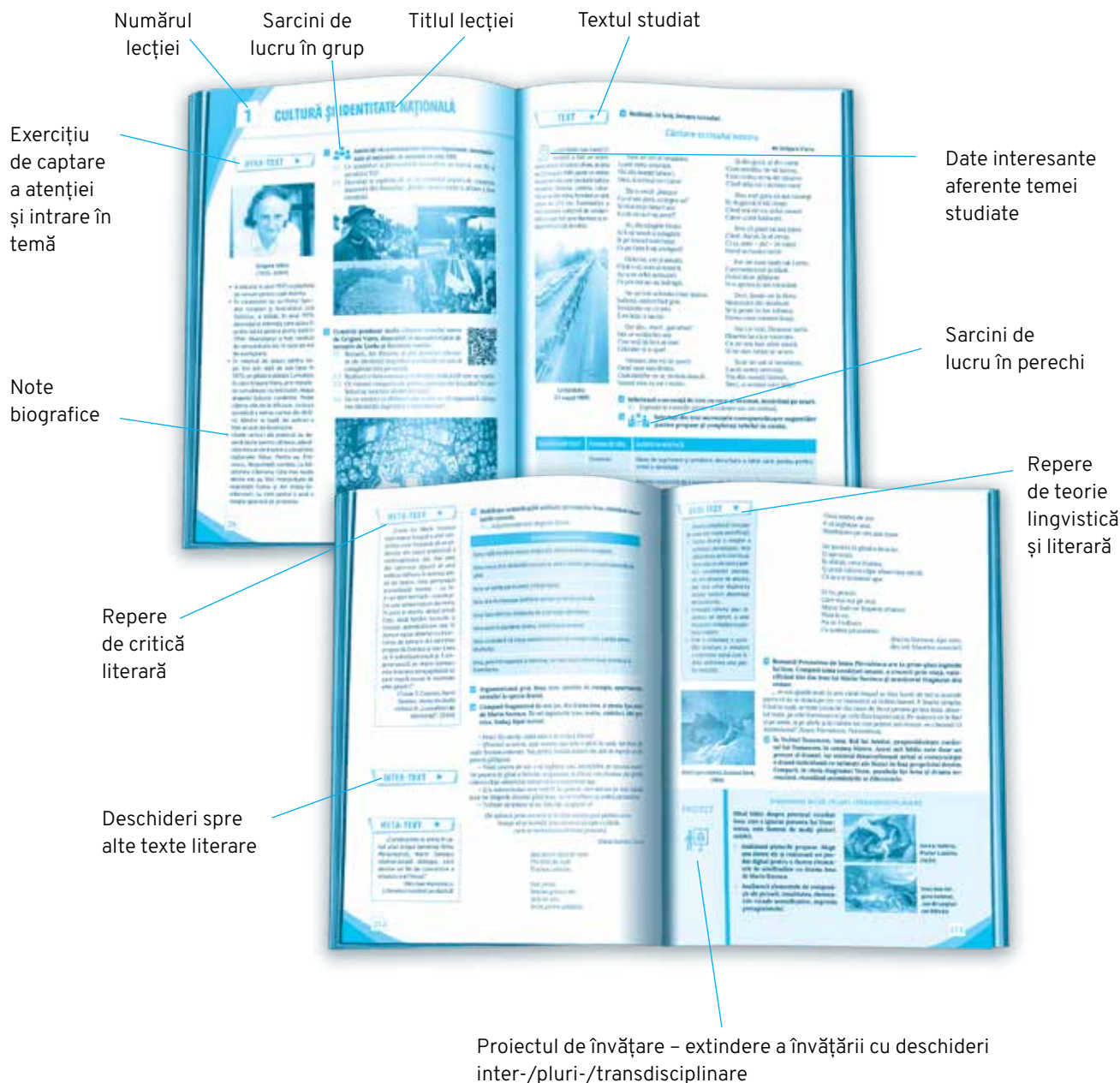
Credem cu tărie că studierea limbii și a literaturii române poate și trebuie să fie un proces interactiv, plăcut, centrat pe experiențele voastre. Prin urmare, ne-am străduit ca fiecare lecție să vă motiveze, în calitatea voastră de reprezentanți și ambasadori ai limbii române, să intrați în profunzimea unui proiect cultural amplu, cu deschideri spre universul polivalent al textelor.

Sperăm ca acest manual, cu sarcini individuale, dar și de echipă, să vă ghideze spre succes în primul an de liceu, să vă dezvolte o atitudine responsabilă și constructivă față de situații diverse de comunicare, abilități de a analiza critic textele propuse și să vă formeze ca vorbitori cuțți care comunică într-o limbă română îngrijită.

**Cu prețuire,
AUTORII**

Prezentarea manualului

UNITATEA I

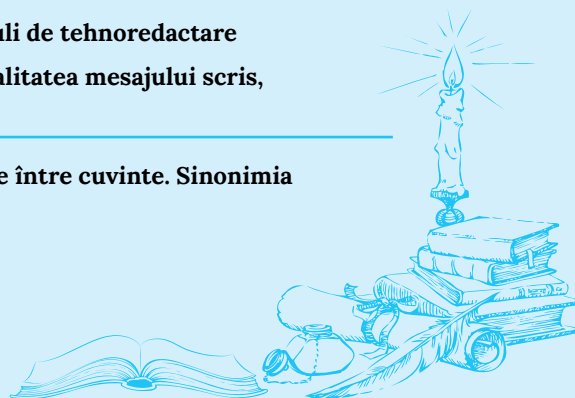

Arta de a citi este arta de a gândi plus încă ceva.

Emil Faguet

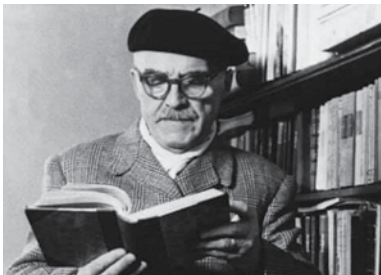
LITERATURA ȘI RECEPTAREA

Domeniu	Lecții
Literatură și deschideri inter-/pluri-/transdisciplinare	1. Literatura – formă de cunoaștere și artă a cuvântului <i>Scrisoare cu tibișirul</i> de Tudor Arghezi 2. Literatura și receptarea: textul literar și lectura ca ipoteză esențială a receptării <i>Lecția despre cub</i> de Nichita Stănescu 3. Formarea cititorului-receptor al literaturii 4. Dimensiunea culturală și socială a literaturii <i>Arhimede și soldatul</i> de Radu Stanca
Comunicare orală și scrisă	5. Etapele redactării. Reguli de tehnoredactare 6. Textul argumentativ. Calitatea mesajului scris, coerență și coeziune
Limba română	7. Relații logico-semantică între cuvinte. Sinonimia contextuală

LITERATURA – FORMĂ DE CUNOAȘTERE ȘI ARTĂ A CUVÂNTULUI

AVAN-TEXT ▶

Tudor Arghezi
(1880–1967)

- Unul dintre cei mai reprezentativi scriitori români din prima jumătate a secolului al XX-lea. Numele său adevărat este Ion Nae Theodorescu.
- A fost ucenic la Mănăstirea Cernica, fiind hirotonisit diacon.
- Ca să-și câștige pâinea, după absolvirea liceului, a lucrat pe lângă un cioplitor de pietre funerare și laborant la o fabrică de zahăr.
- Primul său volum de poezii, *Cuvinte potrivite*, a apărut în anul 1927. Alte volume importante sunt: *Flori de mucigai* (1931), *Cartea cu jucării* (1931), *Prisaca, poeme pentru copii* (1948), *Litanii* (1967).
- A fost activ în presa timpului, colaborând la „Rampa”, „Facla”, „Adevărul literar și artistic” etc., iar pentru a încuraja tinerele talente, a lansat revista „Bilete de papagal”.
- Mihai Ralea afirmă că „Arghezi este cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoece”.

TEXT ▶

1 Din cele mai vechi timpuri, omul a vrut să creeze și acest fapt a generat apariția diferitelor arte. Numește *instrumentarul/materialul de construcție* pentru următoarele arte: muzica, pictura, sculptura, dansul, arhitectura. Numește alte arte pe care le cunoști și menționează-le *instrumentarul de construcție*.

2 Realizați, în perechi, un cvintet, pornind de la una dintre opțiuni:

▶ literatura ca formă de cunoaștere

▶ cuvântul ca artă

Există multiple încercări de a defini literatura. Printre cele mai cunoscute definiții sunt:

Începuturile artei literare apar încă în preistorie, în faza sincretismului formelor artistice, când literatura, muzica, dansul și mimica erau indestructibil legate.

3 Citește cu voce tare fragmentul propus.

Scrisoare cu tibișirul

(fragment)

de Tudor Arghezi

Motto: *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu, și Dumnezeu era Cuvântul. El era la început la Dumnezeu.*

Toate prin El au luat ființă, iar în afara lui nimic ce există nu a luat ființă. (Noul Testament. Evanghelia după Ioan 1, 1-3)

Miracole nesfârșite zac în noi și împrejurul nostru, pe care viața în societate ne-a dezvățat să le prețuim... Miracolul suprem: cuvântul, cu diviziunea lui: limba. Cum s-au născut cuvintele? Întrebarea, de sineși didactică, cere răspunsul care aparține didacticii celei mai sterpe. Să nu insistăm, să contemplăm... [...]

E miraculos cuvântul pentru că la fiecare obiect din natură și din închipuire corespunde un cuvânt. Vocabularul e harta prescurtată și esențială a naturii și omul poate crea din cuvinte, din simboluri toată natura din nou, creată de materialele din spațiu, și o poate schimba. [...] Cuvântul permite evocarea și punerea în funcțiune a tuturor puterilor închipuite și sacre. O idee se face act, scoborâtă în cuvinte. Dar cuvântul însuși nealăturat unei împrejurări descrise are o viață personală, împrumutată de la lucruri, și el poate ajunge o putere de sine stătătoare. Meșteșugul cuvântului a cernut și cerne fără răgaz lumea și sufletul ei și a dat naștere literaturii și elocvenței.

Un cuvânt numește, alt cuvânt îl pune în mișcare, un alt cuvânt îi aduce lumina. Un cuvânt cântărește un miligram și alt cuvânt poate cântări greutatea muntelui răsturnat din temelii și înecat în patru silabe. Cuvinte fulgi, cuvinte aer, cuvinte metal. Cuvinte întunecate ca grottele și cuvinte limpezi ca izvoarele pornite din ele. Într-un cuvânt se face ziuă și alte cuvinte amurgesc. Cuvintele scapără ca pietrele sau sunt moi ca melcii. Ele te asaltează ca viespile sau te liniștesc ca răcoarea: te otrăvesc ca bureții sau te adapă cu rouă trandafir. Chimia aplicată la color și parfum este o copilărie, comparativă cu magiile foarte vechi, pe care le realizează cuvintele de la primele cântece și basme despre Dumnezeu și om.

Toate cuvintele însă lăsate-n voia singurătății lor sunt ca niște timbre uzate și nu pot evoca peste-nconjurul lor îngust nimic. Când vine cântărețul, povestitorul sau apostolul, cuvintele tremură ca păsările îndrăgostite la ivirea liniștitelor dimineți;

ele cântă, vorbesc sau amenință și blestemă... Și după cum sub un condei cuvintele uscate se îndulcesc, sub un condei mai viu ele înviază mai mult; focul sfânt care le-a zămislit le dă și o vigoare mai dură. Miracolul cuvântului se împlinește cu miracolul înflăcăării lui. Prin cuvinte trec lămpile cu raze divergente ale talentului de a le reconstrui.

Fiecare scriitor este un constructor de cuvinte, de catapetesme de cuvinte, de turlă și de sarcofagii de cuvinte. Cuvântul construit poate să aibă gust și mireasmă: poate oglindi în interiorul lui profunzimi imense pe-o singură latură lustruită; el dă impresii de pipăit aspru sau catifelat, după cum sapă-n lepezi sau se strecoară prin frunze...

Niciun meșteșug nu este mai frumos și mai bogat, mai dureros și mai gingaș totodată ca meșteșugul blestemat și fericit al cuvintelor. El devine o pasiune nestăpânită și a scriitorului mediocru, și a meșteșugarului de geniu – și, când o urăște mai mult, atunci o iubește artistul mai puternic. Atelierul: un colț de masă; instrumentul: un condei pe hârtie; cea mai ieftină instalație: totul se găsește concentrat în linia care le unește, invenția – și din mâna deschisă, ca dintr-un cor de abundență, curge avalanșa miraculoasă a cuvintelor, flacoane de supereșență. Dacă și-ar da într-adevăr seama de zestrea fără sfârșit care mișună ca niște aur viu în chivotele lor sufletești, scriitorii s-ar simți mai mulțumiți și invențiile lor literare ar aduce optimism și bucurie în viața bunilor cetitori. Ei ar construi iluzia cu realitatea în cantitatea necesară, pentru a înconjura mințile cu confort și a incendia lumea cu văpaia pură a speranței...

4 Identifică structurile antitetice cu referire la specificul cuvântului ca artă.

4.1. Expune-ți opinia cu referire la forța cuvântului de a surprinde realități atât de diferite.

5 Pornind de la secvența: „Un cuvânt cântărește un miligram și alt cuvânt poate cântări greutatea muntelui răsturnat din temelii și înecat în patru silabe”, propune liste de cuvinte cât un miligram și de cuvinte-munte.

6 Descrie, în 4-5 enunțuri dezvoltate, profilul unui poet/scriitor, selectând din text lexeme/sintagme/idei.

7 Comentează antiteza meșteșugul blestemat și fericit al cuvintelor.

8 Adu argumente textuale pentru a demonstra caracterul reflexiv al textului.

9 Formulează tema și ideea principală a textului.

10 Pornind de la sensul cuvântului tibișir – „cretă pentru scris pe tablă” – explică sugestia titlului și valențele de ambiguitate pe care le generează.

LITERATURA ȘI RECEPTAREA: TEXTUL LITERAR ȘI LECTURA CA IPOTEZĂ ESEȚIALĂ A RECEPTĂRII

AVAN-TEXT ▶

Pasărea în văzduh,
Constantin Brâncuși

TEXT ▶

Pasărea văzduhului,
René Magritte

- 1 Scrie, fără a te opri, timp de 3-5 minute, la ce te gândești când vezi *Pasărea în văzduh* a lui Constantin Brâncuși.
1.1. Discutați, în plen, textele.
- 2 Compară *Pasărea în văzduh*, sculptată, a lui Brâncuși și *Pasărea văzduhului*, pictată, a lui René Magritte. Expune-ți opinia despre posibilitatea de a transmite fără cuvinte o stare de o înaltă profunzime prin diferite arte – sculptura și pictura.
- 3 Citește textul propus și observă cum se realizează cunoașterea de sine prin arta cuvântului și prin lectură.

Lecția despre cub

de Nichita Stănescu

Se ia o bucată de piatră,
se cioplește cu o daltă de sânge,
se lustruiește cu ochiul lui Homer,
se răzuiește cu raze
până cubul iese perfect.
După aceea se sărută de numărate ori cubul
cu gura ta, cu gura altora
și mai ales cu gura infantei.
După aceea se ia un ciocan
și brusc se fărâmă un colț de-al cubului.
Toți, dar absolut toți zice-vor:
– Ce cub perfect ar fi fost acesta
de n-ar fi avut un colț sfărâmat!

- 4 Ce asocieri spontane îți declanșează lectura textului? Completează cadranele cu secvențe din text.

O secvență care mi-a plăcut	O secvență pe care am înțeles-o și pe care o pot comenta
O secvență care m-a pus pe gânduri	O secvență pe care încă n-o înțeleg

- 5 Urmărește ca pe parcursul studierii textului să găsești explicația/înțelegerea pentru secvența din cadrul al patrulea.

5.1. Cubul este o figură geometrică perfectă. Ce semnificație are cubul în acest text poetic?

ARHI-TEXT ▼

Eugeniu Coșeriu menționează că limbajul poetic „este un limbaj absolut”. Se consideră că limbajul poetic este intraductibil, pentru că implică un nivel de subiectivitate care nu poate fi ușor substituită prin echivalente. Limbajul poetic se caracterizează printr-o serie de particularități menite să sensibilizeze cititorul, prin valorificarea sensurilor poetice unice ale cuvântului, prin îmbinări neașteptate de sensuri și sugestii.

- **Expresivitatea** este trăsătura limbajului poetic care constă în evocarea unor imagini vii, pregnante, capabile să conecteze cititorul la stările afective ale autorului într-o manieră profund subiectivă. Aceasta se realizează printr-o varietate de figuri de stil, imagini artistice.
- **Ambiguitatea** este trăsătura limbajului ce constă în lărgirea sferei de semnificații a cuvântului, în așa măsură ca mesajul să poată fi interpretat în mai multe feluri. Adeseori, ambiguitatea se manifestă prin prezența unor simboluri cu semnificații plurivalente.
- **Reflexivitatea** este trăsătura limbajului ce constă în exprimarea experiențelor și a gândurilor autorului, predicția pentru meditație; tendința de a filozofa pe marginea unei stări existențiale.

- 5.2. Textul ne oferă o rețetă de realizare a artei. Care sunt etapele actului creator?
- 5.3. Autorul recurge la un instrumentar poetic, care sporește emoția estetică. Artă mânării cuvântului devine un act de (auto)cunoaștere. Completează spațiile goale din tabelul propus pentru a identifica figurile de stil și a le descifra semnificația.

SECVENȚA DE TEXT	FIGURA DE STIL	SEMNIFICAȚIA CONTEXTUALĂ
	Simbol	Simbol al permanenței, al stabilității și al durabilității.
	Metaforă	Efortul depus de creator până la sacrificiu; amprenta personală a autorului – unicitatea produsului.
	Simbol	Ar putea fi semnul unei iluminări, al unei scânteii divine, al inspirației etc.
	Metaforă	Creatorul este interesat de o creație unică, una care să îi poarte amprenta, nu de o creație după un anumit șablon (un cub rămâne cub indiferent de trăsăturile sale, dar dacă este știrbit va fi diferit de celelalte).
	Metaforă	Creatorul va considera că opera sa este finalizată și că tocmai „imperfecțiunea” ei o va scoate din anonimat, din rândul operelor <i>cuminți</i> , perfecte, dar sortite uitării. Creatorul este interesat de o operă unică, originală, nu de una perfectă.

- 6 Interpretează metafora *se lustruiește cu ochiul lui Homer*, menționând ce semnificație are prezența poetului antic în cadrul metaforei, ce semnificație capătă în acest context cubul și, nu în ultimul rând, poezia.

- 7 Artă cuvântului se observă atât la nivelul figurilor și al imaginilor create, cât și la nivel de construcție textuală. Extrageți din text secvențe care surprind ideea de *rănire*, de *apreciere* și *rețeta*, observând succesiunea temporală, etapele creației, instrumentele și rezultatul.

 Homer ar fi trăit în secolul VIII î.H. A fost un poet și rapsod grec legendar, căruia i se atribuie scrierea *Iliadei* și a *Odissei*. Tradiția spune că Homer ar fi fost orb, iar diferite orașe ioniene își revendicau locul de naștere al poetului, însă mai departe biografia sa este aproape necunoscută. În lucrările despre viața poetului se aduce în discuție faptul că și-ar fi primit numele din cauza orbirii. Potrivit legendei, Homer a orbit când a văzut sabia lui Ahile, iar zeița Thetis i-a dat darul de a cânta.

Artă poetică – text literar în care autorul își exprimă crezul poetic, propriile convingeri despre arta literară și despre aspectele esențiale ale acesteia. Autorul își exprimă în mod sugestiv și expresiv concepția despre poezie (principii de creație, elemente de laborator poetic, surse de inspirație, teme, modalități de creație, rolul poeziei) și despre raportul poetului cu lumea. Conceptului de artă poetică i se circumscrie relația creator-operă, dar și maniera în care artistul se raportează la actul creației, la modul în care își exprimă viziunea despre artă și despre lume.

INTER-TEXT ►

scot cuvintele
din poem
cu îndârjirea cu care
bunicul scotea cu securea
bucățile de lemn
dintr-un par
până când îl ascuțea atât de bine
încât putea să-l înfigă

Stihuitorul

de Lucian Blaga

Chiar și atunci când scriu stihuri originale
nu fac decât să talmăcesc.
Așa găsesc că e cu cale.
Numai astfel stihul are un temei
să se-mplinească și să fie floare.
Traduc întotdeauna. Traduc
în limba românească
un cântec pe care inima mea
mi-l spune, îngânat suav, în limba ei.

9 Argumentează într-un text de cel mult o pagină că *Lecția despre cub* este o artă poetică. În acest sens:

- 9.1. vei formula două teze distincte;
- 9.2. vei susține fiecare teză cu câte un argument textual;
- 9.3. vei formula o concluzie cu privire la modul în care, la nivelul mesajului global, poetul își exprimă viziunea despre artă.

10 Citește cu voce tare poeziile.

Așadar

de Anatol Codru

Această clipă a explorării mele în cuvânt
nu e decât riscul de-a inventa piatra la modul pasăre,
ca și cum în acest chip aș tinde mereu spre simplitate
și bucurie – prin zbor și lumină. Cugetată, piatra este modul concret al
materiei prime în punctul ei maxim de a se umaniza. Imprimându-i
fizionomia sentimentelor noastre,
piatra devine unghi de vedere,
concept și atitudine și poate fi citită cu inima – la toate tim-pu-ri-le.

Pregătirea

de Robert Șerban

dintr-o lovitură
între coastele mistrețului
în burta lupului
a dihorului

scot din poem
versuri întregi
și

cuvinte
unul
după
altul
îl pregătesc
îi fac
vârf

Șirul

de Ana Blandiana

Cuvintele trec strada
Ca șirul de orfani
De la Casa Copilului,
Fiecare cu pumnul-nclăștat
În haina celui din față,
Cu singura grijă
De-a nu se pierde
Unul de altul.

11 Formulează crezul poetic al fiecărui autor.

12 Interpretează câte o figură de stil din fiecare text poetic care să surprindă o posibilă definiție a poeziei.

13 Precizează prin ce e diferit modul în care receptezi fiecare text poetic. Motivează, valorificând secvențe din poezii.

AVAN-TEXT

Carmen Mușat

(n. 1964, Buzău, România)

- Teoreticiană a literaturii, eseistă, membră a Uniunii Scriitorilor din România, profesoară la Facultatea de Litere a Universității din București.
- Este redactor-șef al revistei „Observator cultural” (din 2000).
- A publicat volumele: *Perspective asupra romanului românesc post-modern și alte ficțiuni teoretice* (1998), *Canonul și Tarotul* (2006) și altele.

1 Amintește-ți titlul unei cărți care te-a marcat. Împărtășește colegilor de ce a fost o lectură specială.

2 Discutați despre vârstele cititorului, răspunzând la întrebările din tabel.

- 1.1. Selectați vârsta la care lectura v-a influențat cel mai mult.
- 1.2. Prezentați răspunsurile în fața colegilor.

Cititorul ca jucător simbolic	• La ce vârstă ai început să iei contact cu poveștile? • Cine sunt cei care te-au inițiat în lumea cuvintelor? • Cum înțelegeai textele? Ce vedeau ochii minții? • Simțeai că ai o legătură cu personajele din cărți?
Cititorul ca erou/eroină	• Cum ai început să te identifice cu eroii din cărți? • Ce simțeai când citeai? • Ce fel de cărți îți plăcea să citești? • Citeai de plăcere sau erai obligat(ă)?
Cititorul ca gânditor	• Când ai început să reflectezi asupra personajelor? • Când ai început să compari sentimentele, emoțiile și valorile tale cu ale personajelor? • Când ai început să vezi lectura ca pe un mod de a-ți forma personalitatea? • Ce fel de cărți le plac adolescenților? De ce?

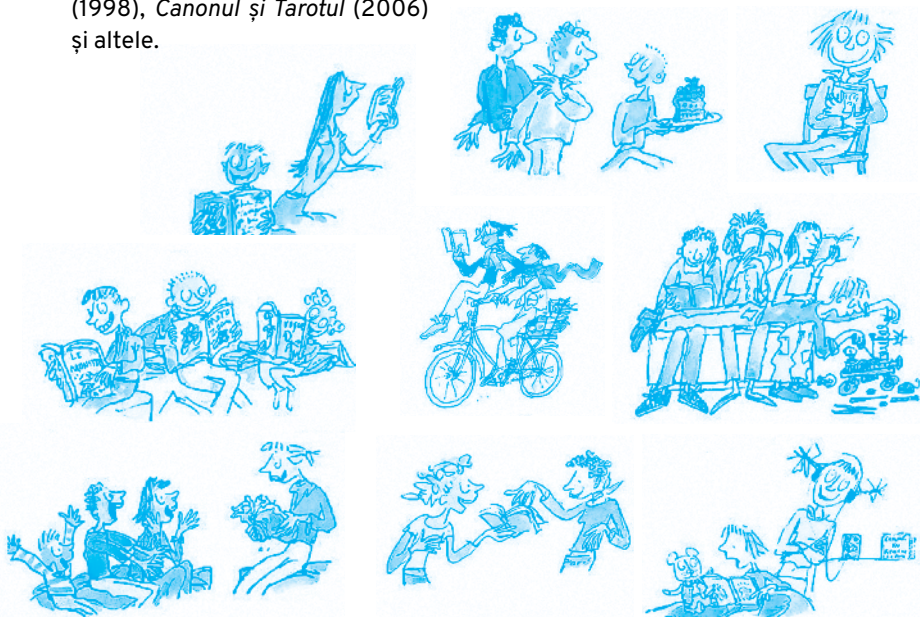
3 Expune-ți opinia: ce libertăți/drepturi are cititorul?

3.1. Potrivește ilustrațiile pentru fiecare drept din Decalogul cititorului de Daniel Pennac.

DECALOGUL CITITORULUI

1. Dreptul de a nu citi.
2. Dreptul de a sări pagini.
3. Dreptul de a nu termina cartea.
4. Dreptul de a reciti.
5. Dreptul de a citi orice.
6. Dreptul la bovarism.
7. Dreptul de a citi oriunde.
8. Dreptul de a răsfoi cărțile.
9. Dreptul de a citi cu voce tare.
10. Dreptul de a tăcea.

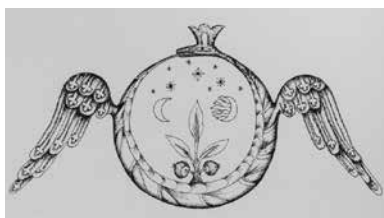

**Femeie în oglindă,
Salvador Dalí**

Uroborus/Ouroboros: un simbol antic ce reprezintă un șarpe care își mușcă propria coadă, formând un cerc; simbolizează un ciclu de evoluție închis asupra sieși. Acest simbol cuprinde totodată ideile de mișcare, de continuitate, de autofecundare și, în consecință, de veșnică întoarcere. Forma circulară a imaginii a dat naștere unei noi interpretări: unirea între lumea htoniană, figurată de șarpe, și lumea cerească, figurată de cerc. Această interpretare ar mai fi confirmată de faptul că Uroborosul, în anumite reprezentări, ar fi pe jumătate alb. Ar semnifica astfel unirea a două principii opuse: cerul și pământul, binele și răul, ziua și noaptea, Yin și Yang din filozofia chineză și toate valorile vehiculate de aceste contrarii.

(După Jean Chevalier, Alain Cheerbrant, *Dicționar de simboluri*)

**Noul Uroborus,
Ștefan Câlția**

4 Analizați imaginea alăturată. Răspundeți la întrebări.

- ▶ Ce reprezintă acest tablou?
- ▶ Care sunt elementele reprezentate în tablou?
- ▶ Ce reflectă oglinda din mâna femeii?
- ▶ Ce legătură există între realitate și ceea ce se vede în oglindă?
- ▶ Ce simbolizează șarpele din dreapta femeii?

5 Citește textul și identifică rolul lecturii.

Cine scrie cărțile și cine le citește? Este evident că experiența creației relevă dinamica subiectivității și a obiectivității, momentul în care, prin intermediul operei, subiectul se obiectivizează, iar Sinele devine un altul – experiență valabilă atât pentru autor, cât și, în momentul lecturii, pentru cititor. Căci cine nu s-a simțit, măcar o dată în viață, citind un text literar, direct implicat în universul specific creat de cuvinte? Sinele ca un altul nu este doar titlul unui studiu fundamental al lui Paul Ricoeur, ci și o formulă definitorie pentru tot ceea ce înseamnă experiență estetică, extraordinar tematizată în lucrarea lui Dali *Cranach Metamorphosis (Woman in a Mirror)* [...]. Ceea ce se vede în oglinda pe care frumoasa din tabloul lui Dali o ține în mână este o *reflecție* infidelă, o viziune a Sinelui ce exprimă identitatea și diferența, continuitatea și ruptura dintre realitate și imaginea ce se desprinde din apele oglinzii. Metaforă a mimesisului artistic, oglinda lui Dali restituie o imagine în același timp tulburătoare și enigmatică, căci chipul ce se desprinde din apele acesteia, îndreptându-se către femeia care se privește în oglindă, pare să absoarbă silueta fragilă din spațiul „real”. Nu altfel stau lucrurile în relația dintre realitate și ficțiune sau dintre autor și opera sa, căci, la urma urmelor, opera este singura formă în care autorul supraviețuiește, mult timp după ce existența lui istorică s-a încheiat. Asemeni șarpelui Ouroboros, care se autodevorează, mușcându-și coada, realitatea și ficțiunea, autorul și opera, precum și conștientul și inconștientul se înscriu într-o mișcare circulară, niciodată încheiată. O fuziune a contrariilor, sugerând unitatea tuturor lucrurilor care există și, în egală măsură, a celor care nu există se insinuează și în tabloul lui Dali, căci șarpele care stă de-a dreapta frumoasei pare să înghită chipul ce se naște din apele oglinzii, potențând astfel ambivalența reflectării: în fond, nu e deloc clar cine pe cine înghite/distruge pentru a-l (a o) recrea, cine pe cine reflectă/transformă, câtă vreme într-o relație de acest fel mișcarea este una ciclică.

(Fragment din Carmen Mușat, *Frumoasa necunoscută*.)

Literatura și paradoxurile teoriei)

6 Îndeplinește următoarele cerințe cu privire la textul dat.

- 6.1. Explică, pe baza textului, relația dintre actul creației și actul lecturii.
- 6.2. Relatează prin ce se definește experiența estetică în timpul lecturii.
- 6.3. Comentează afirmația „Sinele devine un altul – experiență valabilă atât pentru autor, cât și, în momentul lecturii, pentru cititor”.
- 6.4. Identifică simboluri pe care le analizează autoarea și rescrie semnificațiile acestora.
- 6.5. Comentează secvența subliniată în text din perspectiva receptării unui text literar.
- 6.6. Explică în baza textului, în 4-6 enunțuri, legătura dintre pictură și literatură.

ARHI-TEXT ▼

TEXTUL LITERAR are un caracter imaginar și este o modalitate de comunicare artistică, în care se transmit idei general-umane, oferind o perspectivă originală asupra lumii.

- ▶ Este un produs al ficțiunii.
- ▶ Propune un univers imaginar, cu legi proprii, care nu se suprapune realității.
- ▶ E scris într-un limbaj figurat, cu mai multe sensuri transpuse în figuri de stil.
- ▶ Are ca scop sensibilizarea cititorului.
- ▶ Poate avea o formă continuă, discontinuă sau multimodală/mixtă.
- ▶ Conține secvențe descriptive, narative, dialogale, argumentative.

7 Citește următoarele opinii ale unor elevi de vârsta voastră.

- 7.1. Scrie un text de 10-15 rânduri în care să-ți arăți acordul privind una dintre aceste opinii.
- 7.2. Motivează utilizând idei din textele citite anterior.

Lectura operelor literare are o dinamică ce impune un dialog interior cu sentimentele, valorile, atitudinile, experiențele fiecăruia și ideile culturii.

Eu cred că fiecare dintre noi ar trebui să aibă o strategie de lectură a literaturii, a picturii, a muzicii, care să genereze implicare și motivație, pentru a putea interioriza anumite valori, pentru a ne rafina spiritul și a ne transforma comportamentul.

Eu cred că dacă noi, tinerii, petrecem mult timp citind și urmărind obiecte de artă, aceasta se va vedea în existența reală printr-o îmbunătățire a relațiilor interumane, printr-o asumare a punctelor de vedere, printr-o relație etică și autentică cu cel de alături, prin autocunoaștere și dezvoltare personală, care să ofere oamenilor independență, coerență și armonie.

Și eu consider că exercițiul constant de receptare a artei ne formează o *minima moralia*, ne întărește afectivitatea, ne ajută să ne resemantizăm prezentul prin dobândirea unei profunzimi.

Femeie citind,
Pablo Picasso

ARHI-TEXT ▼

- ▶ **LECTURA**, în sens restrâns, reprezintă un „ansamblu al activităților perceptiv-ve și cognitive vizând identificarea și comprehensiunea mesajelor transmise scriptic”; în sens larg, înseamnă comprehensiunea oricărui sistem de semne prin care se poate comunica (Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*).
- ▶ **AUTORUL** este o personalitate istorică și biografică, creatoare de literatură, al cărui nume este scris pe foaia de titlu și care are o viață autonomă față de opera sa.
- ▶ **OPERA LITERARĂ** este un obiect artistic, concretizat în discursul adresat cititorilor. Opera literară nu este un obiect simplu, ci o „alcătuire foarte complexă care are un caracter stratificat și multiple sensuri și relații” (R. Wellek, A. Warren, *Teoria literaturii*).
- ▶ **CITITORUL** este instanța extratextuală care reprezintă lectorul potențial al operei. Există cititorul concret, persoana reală, lectorul real al operei, și cititorul abstract, pe care autorul abstract îl are în vedere atunci când își creează opera.

AVAN-TEXT ▶

- 1** Identifică în chenarul de mai jos 4-6 cuvinte pe care le asociezi cu literatura. Explică oral, în 2-3 enunțuri, de ce le-ai ales.

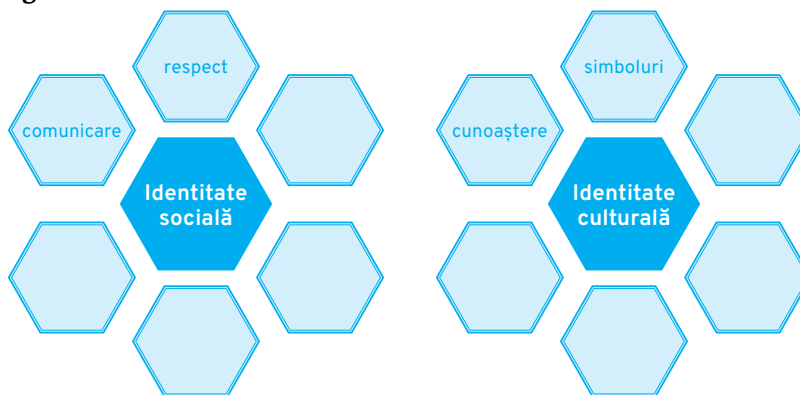

ARHI-TEXT ▼

Dimensiunea socială a literaturii cuprinde coordonatele sociale ale vieții și operei autorului, realitățile sociale reprezentate de text.

Dimensiunea culturală reprezintă ansamblul simbolurilor, concepțiilor, credințelor, valorilor culturale și estetice, limbajele și discursurile despre idei și valori spirituale etc.

- 2** Completează componentele generale ale identității sociale și pe cele ale identității culturale a omului. Compară-le cu cele ale colegului tău.

Arhimede, sculptură,
Sicilia, Italia, 2023

Arhimede (aprox. 287-212) a fost un învățat al lumii antice, realizările lui fiind importante pentru matematică, fizică, astronomie, inginerie și filozofie. Printre altele, a explicat legea pârghiilor, a proiectat diverse mașini de asalt, precum șurubul fără sfârșit și mașinării capabile să scoată corăbii din apă și să le incinereze folosind un sistem de oglinzi. A fost ucis în timpul asaltului asupra cetății Siracuze (aflată în Italia, colonie grecească la vremea respectivă), în ciuda ordinului dat de generalul Marcellus care prevedea ca savantul să fie capturat viu. Legenda spune că atunci când soldatul roman a intrat în casa lui, Arhimede contempla un grafic desenat pe jos. Cu privire la acest episod au fost emise mai multe ipoteze, construite în jurul ideii accidentului sau a fricii soldatului, căci Arhimede era bănuț de vrăjitorie, deoarece inventase mai multe mașini de luptă. Înțelegând importanța savantului, Marcellus i-a jelit moartea, l-a îngropat conform tradiției grecești și i-a ridicat un monument.

Radu Stanca
(1920–1962)

- Dramaturg, poet, eseist, regizor de teatru.
- A teoretizat programul „Cercului literar” de la Sibiu prin articolul *Resurecția baladei*, în care susține că o capodoperă se naște din complexitate.
- Primul volum de *Versuri* va fi publicat după moartea-i prematură, sub îngrijirea lui Ion Negoitescu, deoarece în timpul vieții poetul pare să scrie mai mult pentru prieteni.

ARHI-TEXT ▼

TEMA (din gr.: *thema* – „subiect”) este o categorie macrostructurală semantică ce exprimă idei, gânduri descrise într-un text. Este, așadar, un aspect general de viață asupra căruia se concentrează atenția scriitorului în opera literară: natura, dragostea, destinul uman, războiul, moartea etc.

- 3 Citește poezia de mai jos și descoperă o interpretare lirică a întâlnirii dintre un om de geniu și un om comun.**

Arhimede și soldatul

de Radu Stanca

Să nu te-atingi de cercurile mele,
Ostaș viclean! Și nici să nu te-nșele
Asemănarea lor cu arcul tău.
Sunt simple jucării și nu fac rău.

Nu te uita prostit, cu ochiul acru.
În rotunjimea lor stă actul sacru,
Care-mplinește sânul, minge, vasul.
Și-aceasta nu-i o lance, e compasul...

Apropie-te mai bine cu sfială,
În rotunjimea lor nu e greșală.
Și chiar dacă le vezi întinse-n zgură,
Esența lor e tot idee pură.

Dacă arunci o piatră-n lac se iscă,
Le vezi stârnind un lac de odaliscă,
În fumuri moi se leagănă agale,
Pe scoici și melci desfășură spirale.

Cerescul cerb le poartă sus în coarne.
Sunt ochiul lui atent când el adoarme.
În forma lor tot cosmosul încape.
Privește-le, nebunule, de-aproape!

Zadarnic te-nvârtești pe lângă poartă;
Cât timp problema mea rămâne moartă,

Cât mă frământ să-i aflu dezlegarea
Nu-ți părăsesc, fii sigur, închisoarea.

Căci sau sub ziduri, sau sub cer cu stele,
Înconjurat de cercurile mele,
Fie că dorm pe prund, ori blăni de biber,
Cât timp le am pe ele, eu sunt liber!

- 4 Literatura conturează un spațiu simbolic, în care scriitorii propun o nouă perspectivă asupra unor aspecte din realitate. Formulează, într-un enunț, despre ce este vorba în textul poetic.**

- 5 Recitește textul și prezintă oral ideile poetice din fiecare strofă.**

- 6 Grupează strofele poeziei în trei secvențe lirice, care să cuprindă:**

- ▶ interdicția formulată la adresa soldatului;
- ▶ definirea cercurilor;
- ▶ crezul lui Arhimede.

- 7 Extrage secvențe de text care sugerează dimensiunea socială și culturală a personalității lui Arhimede:**

- a) incapacitatea de a fi înțeles de omul simplu;
- b) căutarea absolutului și a esenței;
- c) aparența banalității;
- d) capacitatea de observare atentă a lumii;
- e) capacitatea de a pătrunde în spațiile inaccesibile omului comun;
- f) refuzul lumii materiale.

- 8 Poezia este construită pe o serie de antiteze. Completează tabelul, în caiet, cu alte perechi de antonime.**

Arhimede / soldatul	Lumea ideilor pure / lumea comună	Universul metafizic / universul fizic
sunt liber / te-nvârtești pe lângă poartă _____	compasul / lance _____	tot cosmosul / sub ziduri _____

- 9 DIMENSIUNEA SOCIALĂ.** Selectează din text secvențe cu imperative și exprimă-ți opinia despre discrepanța dintre firea savantului și reacția lui de moment în fața soldatului.

- 10 DIMENSIUNEA CULTURALĂ.** Cercul este un simbol deosebit de complex, deoarece reprezintă, concomitent, finitul și infinitul, unitatea și multiplicitatea, el nu are nici început, nici sfârșit. Transcrie din text structuri prin care sunt identificate recurențele cercului în univers.

10.1. În univers, materia cunoaște patru stări de agregare. Reprodu în caiet organizatorul grafic alăturat și completează-l cu secvențe din poezie, apoi scrie un text de 4-5 rânduri în care să prezinți viziunea lui Arhimede asupra perfecțiunii cercurilor.

10.2. Cum poate fi explicată expresia „simple jucării”, prin care Arhimede își numește cercurile?

10.3. Arcul este jumătate de cerc. Cum îți explici confuzia soldatului precum că cercurile desenate de Arhimede ar fi arcuri de luptă?

10.4. Corelează informațiile din textul poetic cu cele din rubrica „Escală culturală” pentru a răspunde la întrebările de mai jos.

- Care sunt secvențele de text ce se referă la graficul asupra căruia stătea aplecat Arhimede în momentul descinderii soldaților în casa lui?
- Cu ce scop privea Arhimede cercurile desenate pe jos?
- Ce date din text sugerează că Arhimede intuia că, dacă este capturat, va fi predat comandantului roman?
- Cum se poziționează Arhimede față de un eventual arest?

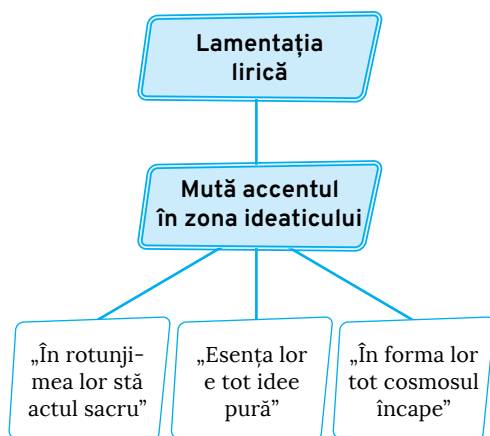
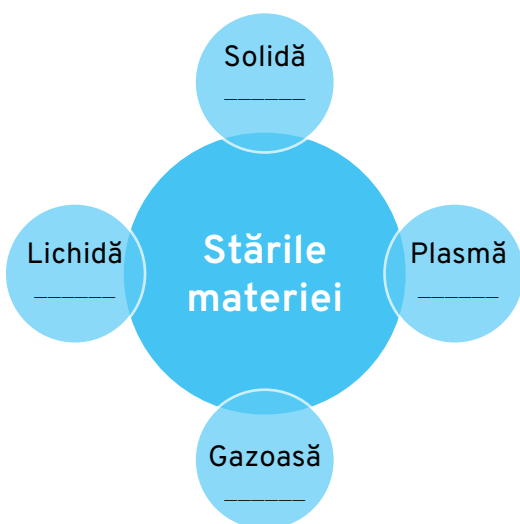
- 11 Care este rolul social al marilor gânditori? Redactează un text de 8-10 rânduri în care să răspunzi la această întrebare, ghidându-te de reperele de mai jos, precum și de organizatorul grafic propus.**

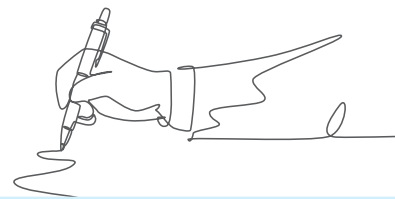
- ▶ Gânditorii traduc în limbaj accesibil marile mistere ale universului.
- ▶ Oamenii de geniu pot observa recurențe și simetrii.
- ▶ Erudiții sunt cei care trec dincolo de realitatea vizibilă.
- ▶ Gânditorii configurează o nouă ordine socială.

- 12 Scrie un text de 8-10 rânduri în care să definești conceptul de libertate, așa cum este el articulat de textul poetic propus, prin raportare la dimensiunea socială și culturală a omului.**

- 13** **Pe baza textului studiat și a experienței voastre culturale, discutați despre rolul culturii în conturarea libertății interioare a individului, pornind de la una dintre afirmațiile:**

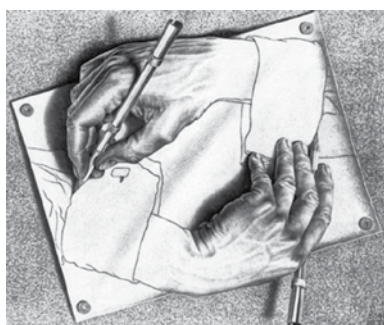
- ▶ Cunoașterea îi permite omului accesul la misterele universului.
- ▶ Cultura învinge timpul.
- ▶ Omul are acces neîngrădit la cunoaștere.

AVAN-TEXT ▶

TEXT ▶

Mâini care desenează,
M.C. Escher

1 Imaginează-ți că urmează să intervievi un/o mare artist/artistă, cântăreț/cântăreață sau pictor/pictoriță despre cel mai recent spectacol sau cea mai recentă expoziție personală. Discutați, în perechi, etapele premergătoare scrierii interviului.

2 Citește fragmentele de mai jos, extrase din *Confesiunile unui tânăr romancier* de Umberto Eco, și observă care sunt etapele premergătoare scrierii unui roman.

În timp ce scriam la primul meu roman, am descoperit câteva lucruri. Întâi, că „inspirație” este un cuvânt artificial, un șiretlic folosit de unii scriitori pentru a dobândi mai mult respect ca artiști. Cum spune vechiul adagiu, geniul e zece la sută inspirație și nouăzeci la sută transpirație. Se spune că poetul francez Lamartine vorbea adesea despre circumstanțele în care a scris unul dintre cele mai valoroase poeme ale sale: el pretindea că poemul i s-a revelat în forma lui desăvârșită, într-un moment de iluminare bruscă, într-o noapte pe când se plimba în pădure. După moartea sa, cineva i-a găsit în birou un număr impresionant de versiuni ale aceluiași poem, scris și rescris în nenumărate rânduri de-a lungul anilor. [...]

Apropo de inspirația care se lasă așteptată, mi-a luat doar doi ani să scriu *Numele trandafirului* din simplul motiv că nu a trebuit să mă documentez deloc despre Evul Mediu. Așa cum am spus, disertația mea de doctorat s-a ocupat de estetica medievală, iar apoi am continuat să studiez Evul Mediu. De-a lungul anilor, am vizitat o serie de abații romanești, catedrale gotice și așa mai departe. Când am decis să scriu romanul, a fost ca și cum aș fi deschis un dulap imens, unde, decenii

ARHI-TEXT ▼

Scrierea unui text presupune respectarea a patru etape obligatorii:

- ▶ **Pregătirea – documentarea.** Trebuie să stăpânim foarte bine subiectul despre care urmează să scriem, de aceea vom cerceta o mare varietate de surse. La această etapă, stabilim publicul pentru care scriem, ne găsim tonul necesar, hotărâm ce rol avem (povestitor, lector, avocat etc.), definim scopul textului.
- ▶ **Scrierea ciornei.** Orice text va avea o variantă inițială de lucru, care va fi ulterior îmbunătățită și chiar rescrisă. De obicei, textul începe cu o teză, în care se sintetizează conținutul, exprimând esențialul în puține cuvinte. Ciorna conține planul general al textului.
- ▶ **Revizuirea.** Corectarea primei forme a textului presupune urmărirea etapelor logice ale comunicării,

conținutul unitar al textului și al fiecărui paragraf, evitarea ambiguității, subordonarea textului scopului propus (persuadarea, exprimarea unui punct de vedere, informarea), corectitudinea gramaticală.

- ▶ **Editarea.** Forma finală a textului se transcrie de pe cioră pe curat, cu respectarea unor reguli:
 - încadrarea în pagină (se lasă spații albe sus, jos și în partea stângă);
 - lizibilitatea (distanță suficientă între rânduri, dimensiunea medie a literei);
 - ordonarea conținutului (titlul este centrat, între titlu și text se lasă spațiu; nu se scrie titlul pe ultimele două rânduri de pe o pagină; se marchează clar paragrafele; eventualele greșeli se taie cu o linie, nu se iau între paranteze, acesta fiind un semn de punctuație cu funcții distincte).

la rând, îmi depozitasem fișierele despre perioada medievală. Tot acel material îmi stătea la picioare, și nu a trebuit decât să selectez ceea ce avea să-mi fie util. [...]

Ce fac în perioadele de gestație literară? Adun documente; vizitez locuri și desenez hărți; iau notițe despre planul general al unor clădiri sau al unei corăbii, ca în *Insula din ziua de ieri*; și schițez chipurile personajelor. Pentru *Numele trandafirului*, am desenat portretele tuturor călugărilor despre care scriam. Petrec anii premergători într-un soi de castel fermecat – sau, dacă preferați, într-o stare de izolare autistă. Nimeni nu știe ce fac, nici măcar membrii familiei mele. Dau impresia că sunt prins într-o mulțime de lucruri, dar sunt mereu preocupat să captez idei, imagini, cuvinte pentru povestea mea. [...]

Când mă pregăteam să scriu *Insula din ziua de ieri*, am călătorit spre mările Sudului, exact în locația geografică unde se desfășoară acțiunea romanului, pentru a observa culorile apei și ale cerului la diferite ore din zi și nuanțele peștilor și ale coralilor.

REGULI DE TEHNOREDACTARE

Textele pe care le scriem se supun anumitor rigori grafice:

- așezarea în pagină: titlul se scrie centrat, sub el se scrie numele autorului și, eventual, calitatea acestuia (elev, unitatea școlară pe care o reprezintă etc.);
- marginile textului: se stabilesc în funcție de particularitățile publicației;
- fiecare idee se dezvoltă într-un paragraf, identificabil prin alineat;
- citatele se scriu între ghilimele (ghilimelele interioare sunt semnele «...» și se folosesc la marcarea unui citat în cadrul altui citat), iar la final se indică trimiterea, prin număr sau semnul asterisc, la o notă cu lucrarea citată;
- autorii și lucrările citate sunt indicate fie în subsol, după modelul: Petru Creția, *Luminile și umbrele sufletului*, p. 20, fie la finalul lucrării, în „Bibliografie”, după modelul: Creția, Petru, *Luminile și umbrele sufletului*, Editura Humanitas, București, 2013, în ordinea alfabetică a numelor autorilor;
- în subsol, se utilizează termenii *idem* (același autor, citat anterior, cu referire la altă lucrare pe care o semnează) și *ibidem* (același autor, aceeași lucrare);
- se folosește termenul *apud* atunci când se preia un citat de la alt autor, nu din original;
- titlurile cărților la care se face referire în text se scriu cu italic.

Totodată însă, am petrecut doi sau trei ani studiind desene și modele ale ambarcațiunilor acelei perioade, ca să aflu dimensiunile unei cabine sau ale unei cușete și cum poate ajunge o persoană de la una la alta.

După publicarea romanului *Numele trandafirului*, primul regizor care mi-a propus să facă un film după el a fost Marco Ferreri. Mi-a spus: „Cartea ta pare concepută anume pentru un scenariu de film, dialogurile au lungimea ideală”. La început nu am înțeles de ce. Ulterior însă mi-am amintit că, înainte de a începe lucrul la carte, am desenat sute de labirinturi și planuri ale unor abații, așa încât știam cu precizie cât le va lua celor două personaje să ajungă dintr-un loc în altul în timp ce poartă o conversație. Așadar, planul lumii mele fictive a dictat amplitudinea dialogurilor.

În acest mod, am descoperit că romanul nu e doar un fenomen lingvistic. [...] Narațiunea este guvernată de dictonul latin „Rem tene, verba sequentur” – „Stăpânește subiectul, cuvintele vor urma”, în vreme ce pentru poezie ar trebui să îl adaptăm astfel: „Stăpânește cuvintele, subiectul va urma”.

- 3** Ce este inspirația pentru Umberto Eco și cât de mult se poate bizui un creator pe aceasta pentru a scrie un text genial?
- 4** Ce forme de documentare practică Umberto Eco pentru scrierea unui roman? Exemplifică-ți răspunsul cu informațiile cuprinse în textul dat.
- 5** Prima versiune a lumii din romanele lui Umberto Eco este realizată prin desene. Ce a schițat romanierul înainte de a scrie *Numele trandafirului*?
- 6** Pentru a ilustra ideea că un text trebuie revăzut, autorul amintește o legendă despre poetul francez Lamartine. Care este adevărul despre modul în care lucra acest poet?
- 7** Scrie un interviu imaginar, în cel puțin 30 de rânduri, cu una dintre personalitățile despre care ai studiat în acest modul, respectând toate etapele redactării. La scrierea textului tău, vei ține cont de:
 - ▶ formularea unor întrebări clare, care să nu conțină răspunsuri și să pună în valoare dimensiunea personalității și contribuția acesteia la promovarea valorilor naționale;
 - ▶ imaginarea unor răspunsuri privind dimensiunea culturală și socială a literaturii.

TEXTUL ARGUMENTATIV. CALITATEA MESAJULUI SCRIS. COERENȚĂ ȘI COEZIUNE

AVAN-TEXT ▶

- 1** Adoptă, conform scării de opțiuni, una dintre poziții în raport cu afirmația: *Cartea electronică va substitui cartea tipărită.*

Absolut de acord

Nu sunt de acord

Parțial de acord

- 1.1. Lansează în plen argumente pentru a-ți motiva poziția.
- 1.2. Decide dacă îți schimbi opinia după ce ascuți argumentele colegilor.

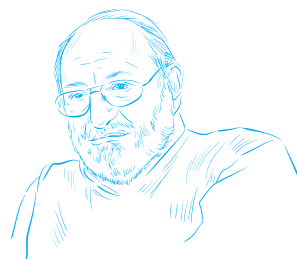
TEXT ▶

- 2** Citiți cu voce textul *Cartea nu va muri*, de Umberto Eco, pentru a afla o poziție de expert în raport cu afirmația de la începutul lecției.

Apariția internetului va duce la dispariția cărții? Am scris despre acest subiect la vremea când întrebarea părea pertinentă. Acum, de fiecare dată când mi se cere părerea, nu pot decât să rescru același text. Dar nimeni nu observă, mai întâi pentru că nu există nimic mai inedit decât ceea ce a fost deja publicat; apoi pentru că opinia publică (sau cel puțin ziariștii) cultivă o idee fixă: cartea va dispărea (sau ziariștii cred că cititorii lor au această idee fixă) și toți repetă neobosit aceeași întrebare.

În realitate, nu e mare lucru de spus în legătură cu acest subiect. Internetul ne-a readus în era alfabetică. Dacă ne-am crezut vreodată intrați în civilizația imaginii, computerul ne readuce în Galaxia Gutenberg: acum toată lumea e nevoită să citească. Pentru citit e nevoie de un suport. Încercați să citiți un roman pe monitor și, după două ceasuri, veți avea doi ochi ca niște mingi de tenis. Ca să mă protejiez de efectele unei lecturi prelungite pe monitor, am acasă ochelari Polaroid. În plus, computerul depinde de existența electricității și nu-l poți folosi în cada de baie sau măcar culcat pe o parte în pat. Cartea e așadar un instrument mai flexibil.

Din două – una: fie cartea rămâne suportul pentru lectură, fie va exista ceva care va semăna cu ceea ce cartea a fost întotdeauna, chiar și înainte de inventarea tiparului. De peste cinci sute de ani, variațiile obiectului numit carte nu i-au modificat nici funcția, nici sintaxa. Cartea este ca lingura, ciocanul, roata sau dalta. Odată inventate, nu pot fi ameliorate în mod semnificativ. Nu se poate inventa o lingură mai bună decât o lingură. Designerii încearcă să perfecționeze tirbușonul, de exemplu, dar fără mare succes (majoritatea nu funcționează). [...] Cartea a dovedit ce poate, și nu vedem un alt obiect mai bun pe care l-am putea crea pentru aceeași întrebuințare. Poate că vor evolua elementele sale, poate că imaginile nu vor mai fi din hârtie. Dar cartea va rămâne ce este.

Umberto Eco
(1932–2016)

**Biblioteca Universității Tehnice
„Gheorghe Asachi” din Iași**

TEXTUL ARGUMENTATIV este scris cu scopul de a convinge cu privire la un anumit subiect. Acesta poate apărea în diferite forme: eseu, cronică, comentariu de presă, editorial, publicitate, dezbateri etc. Prin acest tip de text, emițătorul/autorul urmărește să provoace adeziunea receptorilor/cititorilor/asculțătorilor la opinia sa, să le modifice opiniile sau chiar să-i determine să acționeze într-un anumit fel.

Textul argumentativ poate avea funcție persuasivă, atunci când încercăm să convingem dintr-un punct de vedere asumat, sau funcție polemică, atunci când ne expunem critic, în contradictoriu. Indiferent de funcția sa, structura textului argumentativ reperează pe trei elemente de bază:

- 1) **Ipoteza** se formulează printr-un enunț clar, concis, care conține teza sau ideea ce urmează a fi demonstrată.
- 2) **Ipoteza** trebuie să reflecte **propria opinie** față de subiectul enunțat, prin urmare, se formulează prin folosirea verbelor de opinie: *a considera, a crede, a opina, a avea convingerea (fermă)*.
- 3) **Argumentarea** propriu-zisă se construiește prin formularea a cel puțin două argumente pro sau contra ipotezei enunțate.

3 În baza textului, completează, în caiet, agenda de lectură.

Agenda de lectură

Întrebare	Răspuns
La ce problemă se referă autorul?	
De la ce ipoteză pornește autorul?	
Ce poziție adoptă scriitorul? În numele cui susține acest punct de vedere?	
Cui credeți că se adresează autorul?	
Ce argumente folosește autorul?	
Față de cine se disociază autorul, adoptând o poziție diferită?	
Ce justificări și exemple aduce autorul?	
Care este concluzia autorului? Se deosebește de ipoteza emisă inițial?	
Ce verbe de opinie sau alte formulări arată poziția autorului și întăresc ideile exprimate?	
Ce elemente de text introduc argumentele, exemplele, concluzia.	
Ce procedee stilistice folosește autorul pentru a fi convingător?	

- 4 **Elaborează un text argumentativ, pe cel mult o pagină, în care să-ți expui punctul de vedere față de concluzia textului. Argumentează pro sau contra afirmațiilor lui Umberto Eco, aducând exemple din experiența personală.**

PAȘI DEZVOLTĂRII UNUI TEXT ARGUMENTATIV

Argumentele trebuie să fie valide, formulate clar și ordonate logic. Acestea solicită atenția interlocutorului, întrucât prin ele urmărim să-l convingem în privința unei opinii. Prin urmare, argumentele vor fi susținute de exemple, citate, referințe la întâmplări/situații din text, opinii de autoritate. Argumentele se punctează prin formulări pregnante, care au rolul de a anunța că urmează ceva important: *pentru că..., deoarece..., faptul se explică prin..., de exemplu..., la fel ca..., având în vedere faptul că..., spre deosebire de... etc.*

Esențiale pentru textul argumentativ sunt anumite structuri lingvistice, ce conțin conectori logici specifici.

CONECTORII LOGICI MARCHEAZĂ DIFERITE TIPURI DE RAPORT

Conectori de organizare a argumentelor	Conectori de organizare a contraargumentelor	Conectori pentru exemple și explicații	Conectori pentru concluzii
▶ În primul rând, mai întâi; ▶ în al doilea rând; ▶ în plus, apoi, în continuare, de asemenea, la fel; ▶ pe de o parte, pe de altă parte; ▶ nu numai; ▶ în ultimul rând.	▶ Însă, dar, totuși, or; ▶ în schimb, din contra, cu toate acestea, în realitate; ▶ chiar dacă, deși, în pofida, în ciuda.	▶ În acest sens, de exemplu, de pildă, anume; ▶ de fapt, ceea ce înseamnă, altfel spus.	▶ În concluzie, deci, așadar, prin urmare.

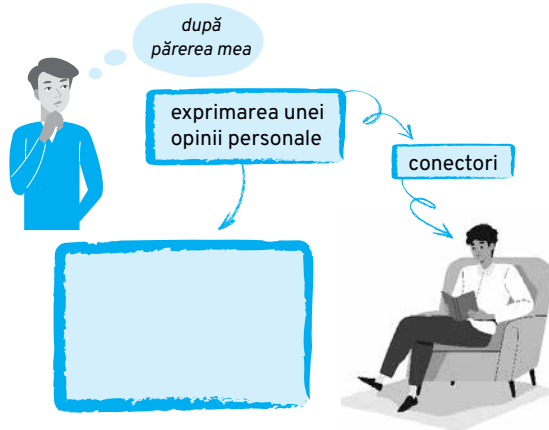
ARHI-TEXT

COERENȚA este ansamblul de trăsături care asigură unitatea semantică a unui set de propoziții/fraze, acestea formând un tot unitar din punctul de vedere al semnificației.

COEZIUNEA este ansamblul de trăsături care asigură unitatea sintactică a textului, marcând legătura în secvențe de unități lingvistice.

ETAPELE REDACTĂRII TEXTULUI ARGUMENTATIV

- Pregătirea și documentarea** (dacă argumentarea se referă la un text, atunci ea presupune lectura atentă a acestuia).
 - Alcătuirea planului de idei.**
 - Stabilirea structurii și redactarea:**
 - ▶ formularea ipotezei;
 - ▶ enunțarea și susținerea argumentelor pro sau contra;
 - ▶ precizarea concluziei.
 - Verificarea și corectarea ținând cont de:**
 - ▶ claritatea tezei, relevanța argumentelor și a concluziei;
 - ▶ dispunerea argumentelor în paragrafe separate, având o ordonare internă și o raportare logică la exemple;
 - ▶ utilizarea conectorilor logici potriviți.
 - Stabilirea formei finale.**
- 5** Realizează un text argumentativ în favoarea următoarei afirmații: „Poezia este asemeni tainei sfintei cuminicări. Trebuie dată cu lingurița” (Radu Stanca, *Problema cititului*).

PROIECT

Scrie un articol, pentru a-l publica, eventual, în revista școlii sau a clasei, în care să prezinți contribuția în societate a marilor personalități ale lumii (filozofi, matematicieni, fizicieni, chimiști, astronomi etc.). Ghidează-te de întrebările:

- Care este rolul intelectualilor pe timp de pace?
- Ce impact au oamenii de știință și de cultură în vremuri grele (război, pandemie etc.)?
- Cum crezi că au fost receptați oamenii de știință și de cultură de către societate în diferite perioade?

AVAN-TEXT ▶

Aureliu Busuioc,
grafică de Teodor Buzu

- 1 Analizează imaginea lui Teodor Buzu. Ce mesaj îți transmite? Raportează-o la relația dintre forma și sensul unui cuvânt.
- 2 Citește textul de mai jos și observă perechile de cuvinte din fiecare vers, care exprimă aceeași idee. Discută cu colegii tăi despre situațiile în care folosești un anumit cuvânt din perechea de sinonime.

[...] Nu mai suntem hotărâți să facem ceva, ci determinati.

Nu mai realizăm, ci implementăm.

Nu mai avem cazuri, ci spețe.

Nu ne mai ducem într-un loc, ci într-o locație.

Nu mai luăm în considerare, fiindcă anvizajăm.

Nu mai consimțim, ci achiesăm.

Serviciul de întreținere a devenit mentenanță.

Ceva care ți se pare obligatoriu e un must!!!

Nu mai avem speranțe, deoarece am trecut la expectațiuni.

Nu ne mai concentrăm, pentru că ne focusăm.

Și nu mai așteptăm un răspuns, ci un feedback.

Nu mai avem frizeri și croitorese, avem hair stilști și creatoare de fashion.

Cu alte cuvinte, deținem o oportunitate pe care suntem determinați să o implementăm într-o locație pe care am anvizajat-o, achiesând la o mentenanță care e un must și asupra căreia ne focusăm în expectațiunea unui feedback pozitiv.

(Andrei Pleșu, Neologismele)

ARHI-TEXT ▼

SINONIMIA este relația semantică ce se formează între cuvintele cu același înțeles. Ca toate relațiile de sens, sinonimia depinde de context. În limbă, situațiile de corespondență totală a sensului sunt foarte puține, de regulă sinonimele purtând diverse nuanțe de sens. **Sinonimia totală/completă** este sinonimia în care există posibilitatea de substituție reciprocă în orice context, precum și identitate de semnificație atât cognitivă, cât și emotivă. **Sinonimia parțială/incompletă** este sinonimia în care cuvintele nu au complet același sens cognitiv și emoțional în contexte diferite.

- 3 Alege, din seria de cuvinte date, perechile de sinonime: *copios, protocolar, bogat, tănuț, detestabil, echidistant, cadențat, lămurit, epuizant, execrabil, ritmat, ceremonios, camuflat, echitabil, just, neutru, extenuant*.

- 4 Alcătuiește propoziții cu toate cuvintele din seriile sinonimice:

- ▶ circumspect, suspicios, prudent;
- ▶ ezoteric, ascuns, inițiat, tainic;
- ▶ oblațiune, jertfă, prinos;
- ▶ a expia, a ispăși, a îndura, a plăti.

- 5 Stabilește dacă sinonimele din seriile de mai jos sunt totale sau parțiale.

- a) Ațâțare, incitare, instigare, provocare, stârnire, tulburare.
- b) Amor, iubire, dragoste.
- c) Sulf, pucioasă.
- d) Ceres, sidereal, providențial, divin, minunat.

- 6 Identifică în șirul B sinonimul unităților frazeologice din șirul A:

- A. a-și pune pirostriile, a da ortul popii, întors pe dos, făcut cu ou și cu oțet, a-și lua picioarele la spinare, a feșteli cuiva iacaua, a-și lua inima-n dinți, a da sfară în țară, scos din fire;
- B. a rușina, a se încuraja, a vesti, enervat, a muri, a se căsători, a fugi, indispus, certat.

UNITATEA II

Întâiul cuvânt rostit de un prunc, cu rarele excepții, desigur, e cuvântul MAMA. O limbă este însușită odată cu laptele supt, de la mama, întâiul învățător al fiecăruia dintre noi. De aceea și se spune, probabil, limbă maternă. Limba este sufletul unui popor. Tânărul poet al acestui secol, Alexei Mateevici, o vedea ca pe o creație țărănească, oamenii de la plug cultivând, odată cu pământul, cu aceeași dragoste, și alt ogor – cel al limbii, fiind nu doar păstrătorii, ci și făuritorii ei de veacuri: „Limba noastră e aleasă/ Să ridice slavă-n ceruri,/ Să ne spună-n hram și-acasă/ Veșnicele adevăruri”.
(Nicolae Dabija, Imn limbii materne)

IDENTITATE LINGVISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Identitatea lingvistică – parte integrantă a identității unei persoane ce definește modul în care aceasta se exprimă prin limbaj, utilizând o anumită limbă sau dialect.

Identitatea culturală – sentimentul de apartenență la un anumit grup, ce ține de o categorie culturală, de naționalitate, de etnie, rasă, gen și religie. Identitatea culturală este construită și menținută prin procesul de împărtășire a cunoștințelor colective, cum ar fi tradițiile, moștenirea, limbajul, estetica, normele și obiceiurile.

Domeniu	Lecții
Literatură și deschideri inter-/pluri-/transdisciplinare	Cultură și identitate națională Cântare scrisului nostru de Grigore Vieru Adevărul științific despre limba română Statutul de vorbitor cult al limbii române Limba de hârtie de Tamara Cărauș Identitate culturală. Atelier de scriere Copaci și scriitori de Igor Guzun Sentimentul demnității personale în context național și european Odă limbii române de Dumitru Ichim
Comunicare orală și scrisă	Comportamentul verbal corect în interacțiunea comunicativă Feluri de a vorbi de Andrei Pleșu
Limba română în dinamică	Fonetică. Norme ortoepice și ortografice ale limbii române

AVAN-TEXT ▶

Grigore Vieru
(1935–2009)

- A debutat în anul 1957 cu placheta de versuri pentru copii *Alarma*.
- În colaborare cu scriitorul Spiridon Vangheli și ilustratorul Lică Sainciuc, a editat, în anul 1979, abecedarul *Albinuța*, care apare în grafie latină pentru prima dată în 1994. Abecedarul a fost reeditat de nenumărate ori, în sute de mii de exemplare.
- În volumul de poezii pentru copii *Trei iezi*, ieșit de sub tipar în 1970, se găsea și poezia *Curcubeu*, în care Grigore Vieru, prin metafora curcubeului cu trei culori, elogia drapelul tuturor românilor. Peste câteva zile de la difuzare, cenzura sovietică a retras cartea din librării, dând-o la topit, iar autorul a fost acuzat de diversiune.
- Unele versuri ale poetului au devenit texte pentru cântece, adevărate imnuri de trezire a conștiinței naționale: *Răsai*, *Pentru ea*, *Eminescu*, *Reaprindeți candela*, *La Mă-năstirea Căpriana*. Cele mai multe dintre ele au fost interpretate de regretații Doina și Ion Aldea-Teodorovici, cu care poetul a avut o relație specială de prietenie.

1

Amintiți-vă ce evenimente istorice importante, internaționale și naționale, se asociază cu anul 1989.

- 1.1. Ce simboluri și personalități basarabene au marcat anii 90 ai secolului XX?
- 1.2. Discutați și explicați de ce, în contextul mișcării de renaștere națională din Basarabia, „bătălia” pentru limbă și alfabet a fost esențială.

2

Urmăriți produsul media *Cântare scrisului nostru* de Grigore Vieru, disponibil în manualul digital alternativ de *Limba și literatura română*.

- 2.1. Rețineți, din filmuleț, și alte simboluri relevante ale identității lingvistice și culturale cu care să completați lista personală.
- 2.2. Realizați o listă comună și evidențiați simbolurile care se repetă.
- 2.3. Ce valoare comportă ele pentru populația din Basarabia? Ce simboluri se asociază alfabetului latin?
- 2.4. De ce credeți că alfabetul latin a avut un rol important în afirmarea identității lingvistice a basarabenilor?

3 Realizați, în lanț, lectura textului.

Cântare scrisului nostru

de Grigore Vieru

Lanțul Baltic (sau **Lanțul Libertății**) a fost un eveniment istoric în cadrul căruia, la data de 23 august 1989, peste un milion de oameni din cele trei state baltice sovietice (Estonia, Letonia, Lituania) și-au dat mâna, formând un lanț uman de 675 km. Evenimentul a fost expresia colectivă de solidaritate și aspirație spre libertate și independență față de URSS.

Lanțul Baltic
(23 august 1989)

Sunt un om al nemâniei,
Lumii astea nestrăin.
Vin din munții latiniei,
Deci, și scrisul mi-i latin!

Zis-a cerul: „Fiecare
Cu-al său port, cu legea sa!”
Scrisul ei și râma-l are,
Eu de ce nu l-aș avea?!

Ah, din sângele ființei
Ni l-ați smuls și pângărit
Și pe lemnul suferinței
Ca pe Crist l-ați răstignit!

Ochii lui, cei ai uimirii,
Când i-ați scos și nimicit,
Ați scos ochii nemuririi
Ce pre noi ne-au îndrăgit.

Ne-ați voit schimba chiar țeasta,
Sufletul, străvechiul grai,
Învățându-ne că asta
E un bine, e un rai.

Dar din... mare „paradisul”
Iată ce-nvățarăm noi:
Cine-ntâi îți fură scrisul
Celelalte-ți ia apoi!

Vremuri alte vin să nască
Omul unui nou destin.
Cum mințitu-m-ai, strâmb dascăl,
Scrisul meu că mi-i străin.

Și din gură, și din carte
Cum mințitu-m-ai mereu,
Cum urātu-m-ai de moarte
Când aflai că-i scrisul meu!

Știu: ești gata să mă rumegi
În slugarnicii tăi clești
Când mă uit cu ochii umezi
Către crinii latinești.

Știu că pașii tăi mă latră
Când, durut, la el revin.
Ci va arde – da! – în vatră
Focul scrisului latin!

Foc de care mult mi-i sete,
Care-ndurerat și sfânt,
Grăul altor alfabete
N-a aprins și ars nicidecum.

Deci, lăsați-ne în firea
Moștenită din străbuni
Și-ți primi în loc iubirea,
Pacea unor oameni buni.

Nu-i o vină, Doamne iartă,
Floarea lui că o văzurăm,
Că ne-am fost iubit odată
Și ne mai iubim și-acum.

Sunt un om al nemâniei,
Lumii astea nestrăin.
Vin din munții latiniei,
Deci, și scrisul mi-i latin!

4 Selectează o secvență de text cu care ai rezonat, motivând pe scurt.

4.1. Exprimă-ți emoțiile printr-o culoare sau un simbol.

5

5 Selectați din text secvențele corespunzătoare sugestiilor poetice propuse și completați tabelul în caiete.

SECVENȚA DE TEXT	FIGURA DE STIL	SUGESTIA POETICĂ
	Oximoron	Ideea de suprimare și urmărire, denunțare a celor care pledau pentru limbă și identitate.
	Comparație	Dorința nestăvilite de a cunoaște adevărul istoric despre limba română.
	Metaforă	Sacrificarea scrisului latin prin tabuizare și substituie intenționată cu cel chirilic în școli și alte instituții.

După anexarea de la 28 iunie 1940, Basarabia a fost supusă unui amplu proces de deznaționalizare. În acest sens, școala sovietică a devenit un instrument ideologic puternic. Rusa ajunge principala limbă de predare în școlile din Chișinău, iar în anul 1945 are loc oficializarea definitivă a alfabetului chirilic pentru „limba moldovenească”. Astfel, autoritățile sovietice au impus trecerea la alfabetul chirilic pentru a facilita răspândirea teoriei existenței a două limbi diferite – română și „moldovenească” – și a două națiuni. Mișcarea de renaștere națională ia avânt la sfârșitul anilor 80 ai secolului XX și culminează cu Marea Adunare Națională din 27 august 1989, care proclamă limba română drept limbă de stat și adoptă revenirea la grafia latină. Pe 31 august, sărbătorim Ziua Limbii Române.

INTER-TEXT

Poezia *Pentru ea* a fost scrisă de Grigore Vieru în anul 1989, devenind un adevărat imn al mișcării de renaștere națională. Versurile sunt dedicate poetului și dramaturgului basarabean Dumitru Matcovschi (1939-2013), care, pe 17 mai 1989, a fost ținta unei tentative de asasinat organizat de KGB (serviciul sovietic de securitate). Compozitorul Ion Aldea-Teodorovici a pus textul pe note.

6 Comentează valoarea stilistică a structurilor ce conțin lexemul *latin*.

6.1. Formulează adevărul istoric sugerat prin reiterarea imaginilor ce conțin lexemul *latin*.

7 Propune sinonime contextuale pentru lexemul *nemâniei*.

7.1. Comentează starea de spirit a eului liric pe care o sugerează versul „Sunt un om al nemâniei”.

7.2. Realizează portretul moral al unui om al nemâniei, selectând trăsături din șirul dat sau propunând altele potrivite:

demn, supus, pacifist, flexibil, agresiv, latent, tolerant, constructiv, ospitalier, răbdător.

8 Documentează-te despre formele și instrumentele de deznaționalizare folosite în perioada sovietică.

8.1. Pornind de la aceste date, comentează sugestia poetică a epitetului inversat *strâmb dascăl*.

9 Ce instituții, în viziunea ta, susțin și promovează astăzi identitatea culturală și lingvistică?

10 Ce acțiuni ar trebui întreprinse la nivel național, dar și de către fiecare cetățean și cetățeană în parte pentru ca limba română să fie vorbită corect?

11 Citiți informația alăturată și discutați despre curaj și solidaritatea de breaslă în procesul luptei pentru identitate națională.

12 Audiați piesa *Pentru ea* în interpretarea Doinei și a lui Ion Aldea-Teodorovici (versuri: Grigore Vieru, muzică: Ion Aldea-Teodorovici).

12.1. Citiți poezia și comentați versurile care sugerează sacrificiul intelectualilor basarabeni în numele limbii române.

Pentru ea

de Grigore Vieru

Pentru ea la Putna clopot bate,
Pentru ea mi-i teamă de păcate,
Pentru ea e bolta mai albastră –
Pentru limba noastră.

Pentru ea ninsori se cern din spații,
Pentru ea puternici sunt Carpații,
Pentru ea e caldă vatra poamei –
Pentru limba mamei.

Dumnezeu prima oară
Când a plâns printre astre,
El a plâns peste țară
Cu lacrima limbii noastre.

Pentru ea noi văruim pereții,
Pentru ea mai sunt răniți poezii,
Pentru ea cresc florile visării –
Pentru limba țării.

Dumnezeu prima oară
Când a plâns printre astre,
El a plâns peste țară
Cu lacrima limbii noastre.

AVAN-TEXT

1 Recunoaște și numește monumentul din imagine.

- 1.1. Ce evenimente istorice invocă acest monument?
- 1.2. Numește și alte monumente istorice care relevă aspecte din evoluția poporului și a limbii române.

2 Construiți un tabel cu rubricile: Știu – Vreau să știu – Am aflat. Scrieți în prima rubrică ceea ce cunoașteți deja cu privire la evoluția limbii române.

- 2.1. Pentru rubrica Vreau să știu, formulați întrebări sau subiecte despre care ați dori să aflați mai mult.
- 2.2. Citiți suportul teoretic propus și completați rubrica Am aflat.

ARHI-TEXT

Româna este o limbă romanică. Ea s-a dezvoltat din latina vorbită în Peninsula Balcanică, în Dacia și în Italia. Una dintre polemicile vehiculate a vizat problema continuității daco-romanilor în fosta Dacie, precum și a caracterului latin al limbii române. Înrudită cu franceza, spaniola, italiana, portugheza, limba română a cunoscut mai multe etape de dezvoltare.

Romanizarea

În anul 106 d.H., împăratul roman Traian a cucerit Dacia. Timp de 165 de ani a avut loc fenomenul cunoscut drept *romanizarea Daciei*, perioadă în care a fost provincie romană. *Limba latină vulgară* (latina populară) era principalul mijloc de comunicare în interacțiunea cu administrația romană, fiind limba armatei și a comercianților latinofoni. Spre deosebire de limba băștinașilor, a geto-dacilor, latina avea scriere, fiind o limbă de cultură. Astăzi, latina este considerată *limbă moartă*, fiind însă utilizată pe larg în terminologia medicală și în cea juridică.

Mai multe popoare migratoare au interacționat cu locuitorii daco-romani. Dintre migratori, slavii sunt cei care ne-au influențat cel mai mult lingvistic. Pe lângă multe substantive comune (*boier, voievod* etc.), ne-au rămas nume proprii slave: *Bistrița, Dâmbovița, Târgoviște, Zlatna, Dan (dăruitorul), Radu (veselul), Pârnu (cel dintâi)*. Deși biserica de limbă slavonă a avut o influență mare, aceasta nu a modificat caracterul latin al limbii române.

Apariția primelor texte

Cea mai veche scriere în limba română, cu alfabet chirilic, este *Scrisoarea lui Neacșu de la Câmpulung*, din anul 1521. Scrisoarea, adresată judeului Brașovului Johannes Begner, a fost redactată, probabil, în 29/30 iunie 1521, la Diăgopole, numele slav al orașului Câmpulung-Muscel. În scrisoare, boierul Neacșu îl avertiza pe demnitar despre campania militară a sultanului Soliman Magnificul. O copie autentică a *Scrisorii lui Neacșu* se află la Muzeul

META-TEXT

Definiția genealogică a limbii române: „Limba română este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului Roman, cuprinzând provinciile dunărene romanizate (Dacia, Panonia de Sud, Dardania, Moesia Superioară și Inferioară)”.

(Al. Rosetti,
*Istoria limbii române, vol. I.
De la origini până la începutul
secolului al XVII-lea*)

META-TEXT ▼

„Limba latină care stă la baza limbii române nu a fost o latină cultivată de școală, ca în alte regiuni ale Imperiului Romei (Gallia, Hispania), nici nu a fost o limbă încurajată, completată, corectată și continuată de latina ecleziastică a creștinismului catolic. Limba latină generatoare a românei este o limbă vorbită, adusă de oameni simpli – soldați, coloni, populație socialmente mărunță, neinstruită (uneori chiar cu limbi native altele decât latina) – din regiunile orientale ale imperiului, din Europa și din Asia.”

(Al. Niculescu, *Latinitate, romanitate, românitate*)

META-TEXT ▼

„Am afirmat că, la un moment dat, nu mai era vorba de romani și de daci, ci de un nou popor, poporul român. Acest proces este unul de natură etnică și nu trebuie confundat cu procesul lingvistic de «formare» a limbii române. Când ne referim la «strămoșii» noștri daci și romani, ne referim la acest proces. Procesul de formare a limbii române nu are la bază un amestec de limbi; limba română este rezultatul evoluției limbii latine.”

(Marius Sala, *De la latină la română*)

Tiparului din Târgoviște, alături de alte scriituri românești valoroase: *Liturghier* (1508), *Octoih* (1510) și *Evanghelier* (1512) – primele cărți bisericești tipărite la Târgoviște de călugărul Macarie.

Tot în secolul XVI s-au tradus în română texte religioase precum *Psaltirea Șcheiană*. O contribuție importantă are diaconul Coresi, traducător și tipograf român, având meritul de a fi introdus limba română în cultul liturgic. Acesta a tipărit *Tetraevangelul românesc* (1561), care cuprinde cele patru evanghelii. Una dintre primele scrieri românești cu litere latine datează din secolul XVI. Este vorba despre textul *Tatăl Nostru* (sau *Rugăciunea Domnească*), transcris la 1593 de boierul moldovean, logofătul Luca Stroici.

Rolul cronicarilor în unificarea limbii române

Perioada sec. XVII-XVIII este marcată de contribuția cronicarilor Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce. Cronicarii susțin romanitatea poporului român și latinitatea limbii române, precum și ideea continuității romanilor în Dacia.

Perioada modernă

Perioada modernă (sec. XVIII – începutul sec. XIX) se caracterizează prin contactul limbii române cu alte limbi europene, de la care preia multe împrumuturi, în special din franceză (*automobil, bacalaureat, confuzie, opinie, alianță, ambasadă, anestezie, impardonabil* etc.) și italiană (*flaut, chitară, casă, bancă, falit, capodoperă, teracotă, spaghetti* etc.).

O contribuție esențială în afirmarea latinității limbii române are Școala Ardeleană prin reprezentanții săi (Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, Ion-Budai Deleanu), care au scris mai multe lucrări importante în domeniul lingvisticii și al istoriei limbii române. La procesul de modernizare a limbii române a contribuit și o serie de scriitori cu viziuni iluministe: Gheorghe Asachi, Ion Heliade Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo.

Perioada marilor clasici

Cunoscută ca perioada marilor clasici (a doua jumătate a sec. XIX), această etapă se manifestă prin contribuția scriitorilor la dezvoltarea și îmbogățirea limbii române. Prin expresia lor literară, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici, Ion Luca Caragiale ș.a. contribuie la afirmarea limbii române literare. În această perioadă, are loc constituirea sistemului ortografic în baza alfabetului latin.

Oficializarea alfabetului latin

În 1862, Alexandru Ioan Cuza, primul domnitor al Principatelor Unite, a decretat înlocuirea integrală a alfabetului chirilic cu cel latin. Trecerea la noua grafie se făcuse treptat, cu efortul diplomatului Ion Ghica, prim-ministru în Cabinetul principelui. Adoptarea alfabetului latin s-a realizat timp de trei decenii, prin așa-numitul *alfabet de tranziție* (denumit și *alfabet civil*), care însemna de fapt o amestecătură de caractere chirilice cu cele latine. După ce alfabetul latin devine cel oficial, se adaptează semne diacritice pentru a se nota sunetele ă, î, ș, ț, care nu existau în limba latină. Cel mai greu s-a adaptat cu noul sistem de scriere Biserica Ortodoxă, care a păstrat scrierea chirilică încă 20 de ani. Abia în anul 1881 Sinodul a luat decizia de a trece la alfabetul latin. Prin urmare, alfabetul latin are o istorie de circa 150 de ani la români, până la 1860. Timp de mai bine de trei secole, românii au folosit în scrierea curentă alfabetul chirilic.

3 Analizați tabelul.

- 3.1. Ce observați?
- 3.2. Dați și alte exemple în care să ilustrați asemănările dintre limbile romanice.

LATINĂ	ROMÂNĂ	FRANCEZĂ	ITALIANĂ	PORTUGHEZĂ	SPANIOLĂ
ego	eu	je	io	eu	yo
florem	floare	fleur	fiore	flor	flor
sol	soare	soleil	sole	sol	sol
panem	pâine	pain	pane	pão	pan
facere	face	faire	fare	fazer	hacer
caballum	cal	cheval	cavallo	cavalo	caballo

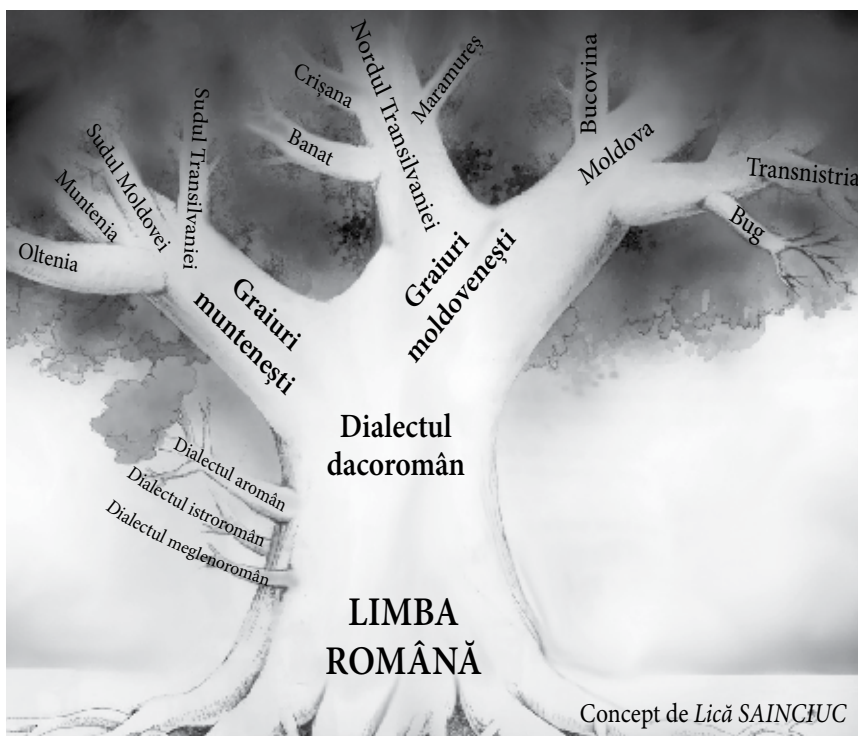
4 Scrie un text argumentativ de 10-15 rânduri pornind de la afirmația: „Cei mai buni martori ai latinei vulgare sunt deci limbile romanice” (Al. Rosetti).

5 Examinează Conceptul Limba Română elaborat de Lică Sainciuc.

- 5.1. Enunță două idei importante despre formarea limbii române.
- 5.2. Folosind informația teoretică, citatele de la rubrica META-TEXT, datele științifice studiate la disciplina Istoria românilor și universală, precum și alte surse de documentare, redactează un manifest pornind de la enunțul: „Adevărul despre limba română este...”

Potrivit unor istorici, prima dovadă de atestare a protoromânei o găsim în *Istoriile lui Theophylactus Simocatta*, operă scrisă de cronicarul bizantin pe la anul 630, în care apar cuvintele „Torna, torna, fratre”. Aceste cuvinte au fost rostite în timpul unei expediții, din anul 587, a armatei bizantine împotriva avarilor. Se crede că expediția ar fi fost compromisă de un incident. Un animal de povară aruncase sarcina de pe el, iar cineva i-ar fi strigat stăpânului animalului să o îndrepte, să o pună la loc: „Torna, torna, fratre”. Stăpânul catărului nu a auzit strigătul, dar ceilalți oameni l-au auzit și, crezând că sunt înfrânți de dușmani și că acesta era un semn de alarmă, o luară la fugă înapoi, strigând în gura mare: „Torna, torna”, provocând o mare debandadă în rândurile oștirii.

AVAN-TEXT ▶

Tamara Căraș
(n. 25 februarie 1972,
Hârtopul Mare, Orhei)

- A studiat Filozofie și Litere la Universitatea din București și a susținut un doctorat, în 2001, la aceeași universitate.
- Inițiază și realizează proiecte de cercetare în cadrul mai multor instituții internaționale de renume, precum Universitatea din Oxford, instituții universitare din Suedia, Țările de Jos, Cehia, Portugalia, România.
- A publicat cărțile:
 - ▶ *tzara mea* (Editura Arc, 2000);
 - ▶ *Efectul Menard* (Editura Paralela 45, 2003);
 - ▶ *Capcanele identității* (Editura Cartier, 2011);
 - ▶ *Limba de hârtie* (Editura Cartier, 2017, 2019);
 - ▶ *Militant Cosmopolitics. Another World Horizon* (Edinburgh University Press, 2022).

- 1 Amintește-ți o situație amuzantă/incomodă în care necunoașterea anumitor aspecte ale limbii române a generat confuzie. Împărtășește-o colegilor.

1.1. Sistematizează, într-un *clustering*, tipurile de erori lingvistice (tautologie, pleonasm, confuzie paronimică etc.) comise frecvent.

- 2 Citește cu atenție textul propus pentru a-ți asigura înțelegerea acestuia.

Limba de hârtie

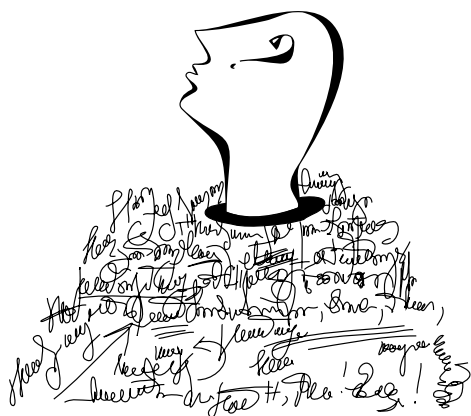
de Tamara Căraș

...Scriu, deoarece vorbirea și scrisul în limba maternă au devenit la un moment dat un amețitor *experimentum linguae*, scriu, deoarece limba s-a dovedit o sursă nebănuită de intensități și violențe, dar, în primul rând, scriu, pentru că, pe lângă greșea-lă, a fost în această experiență și un *love story*, un *l'amour de la langue*, care începe demult, cu un caiet ce avea coperti verzi...

Unul dintre imperativele permanente ale caietelor și jurnalelor mele era să vorbesc prin cuvintele pe care le învățam și exersam în scris alcătuind propoziții. Se pare că nu era suficient că le învățam, citeam și scriam. De ce voiam și credeam că trebuie să vorbesc cu acele cuvinte? După cum reiese din caiete, trebuia să rostesc cuvintele pentru a putea ajunge la întreaga lor splendoare. Credeam că trebuia să le pronunț și să le revărs întreaga strălucire asupra celorlalți. Se vede că mă luam în serios în calitatea mea de animal vorbitor, după cum au definit omul mai mulți filosofi, începând cu Aristotel. Finalitatea a tot ce făceam era să (și) vorbesc, nu doar să caut sensul cuvintelor și să alcătuiesc propoziții. Doar vorbirea părea să împlinească cel mai bine rostul cuvintelor și al ființei-animal-vorbitor care eram. Scrisul e indirect, vorbirea e manifestă, vizibilă aici și acum. Vorbirea ne arată că suntem și, mai ales, cum suntem, ne permite să arătăm forța cuvintelor și energia limbii, dar, în primul rând, să ne arătăm pe noi înșine: vorbește ca să te pot vedea cine ești și mai ales cum ești. Vorbitul e ca o dovadă a ființei, impresie cu care peste ani am tot căutat de-a lungul și de-a latul YouTube-ului înregistrări cu voci și imagini, sau doar cu voci, ale divinităților recente – precum Heidegger, Derrida, Foucault, Lacan, Deleuze și alții –, adică ale unor filosofi și autori pe care îi credeam doar texte și statui. Îi auzeam și îi vedeam vorbind și astfel existența lor devenea mai reală, mai concretă, chiar dacă pentru statuile care sunt crucial e doar textul.

Voiam să vorbesc precum scriu nu pentru a comunica ceva anume, ci ca să mă comunic pe mine. Să comunic o intimitate de necomunicat: intimitatea mea cu limba și *cuvintele frumoase*. Prin articularea cuvintelor pe care le învățasem voiam să mă poziționez în fața lumii, să mă arăt ca o persoană nouă, înnoită și transformată de cuvintele pe care le învățasem.

TEXT ▶

META-TEXT ▼

„Una dintre experiențele centrale descrise de autoare în acest volum este încercarea ei, în adolescență, de a-și crea o *calificare culturală* prin transcrierea de cuvinte din dicționare sau alte cărți și exersarea lor în fraze proprii. Însă, constată ea, «sprijinită în cărți, caiete și carnete și alimentată din dicționar timp de mai mulți ani, limba mea devenise de hârtie. Corectitudinea limbii mele era o corectitudine de hârtie, iar cuvintele mele învățate cu dicționarul erau doar niște schelete de sens, fără carne vie pe ele». Deci, o limbă care folosește *hârtia* ca suport, care se constituie mai curând din «schelete de sens» decât din «carnea vie» a vorbirii întrupate – pentru că tipul de vorbire cu care era deprinsă a fost respins și abandonat aproape instinctiv.”

(Alex Cosmescu, *Trăirea limbii și experiența traumei*, în revista „Contrafort”, nr. 7-8/2017)

Cum altfel ar fi trebuit să anunț lumea despre schimbarea mea prin cuvânt? Puteam lua ființă altfel în ochii celorlalți doar dacă aș fi vorbit altfel. Dar nu vorbeam cu noile cuvinte. Ce așteptam? De ce era atât de greu să vorbesc cu acele cuvinte, nu avusesem nimic de decorticat, de exemplu, nu mânca nimeni o masă frugală, sau nu se întâmpla ceva pe care l-aș fi putut numi *recul*? Ba da, erau în jur toate acestea, dar nu puteam să le rostesc... Căci după ce le-aș fi rostit, aș fi avut nevoie de aprobarea celorlalți, și îmi era frică că nu voi obține acordul, încuviințarea, bătaia din palme. Îmi era teamă că ființa mea înnoită nu va primi validarea celorlalți. Și cuvintele rămâneau în așteptarea unor auspicii mai bune, în care să strălucească în toată splendoarea lor în cadrul unei comunități de vorbitori pe măsura cuvintelor pe care aveam să le spun...

După un deceniu, când ar fi trebuit să constat *calificarea*, am constatat altceva: limba mea era de hârtie.

Sprijinită în cărți, caiete și carnete și alimentată din dicționar timp de mai mulți ani, limba mea devenise de hârtie. Corectitudinea limbii mele era o corectitudine de hârtie, iar cuvintele mele învățate cu dicționarul erau doar niște schelete de sens, fără carne vie pe ele.

Era o limbă de hârtie, însă nu era nici măcar o limbă a cărții. O limbă a cărții – și mă gândesc la ebraică, desigur, și la reînvierea ei în modernitate – nu e ceva ce înveți singur, așteptând să o vorbești cândva. O limbă a cărții e un efort colectiv și, de regulă, e o limbă a cărților sacre sau, cel puțin, canonice. Ale mele au fost niște cărți oarecare, multă maculatură și ziare, din care am transcris – de pe o hârtie pe alta – cuvinte. Limba mea, învățată din ziare, cărți oarecare și cu un dicționar parțial, nici limbă a cărții nu a putut deveni și nici a se întoarce la *vulgari eloquentia* nu mai putea. Nu era nici limbă savantă, dar nici vorbirea mamei. Și am rămas așa, suspendată între două jumătăți de limbi, înfășurată în hârtie, înghițind și respirând hârtie.

O hârtie nu e totuși chiar nimic, la fel și o limbă de hârtie. Limba mea de hârtie a fost speranța unei limbi în care se poate rosti doar adevărul și frumusețea, care să fie instantaneu înțelese de toți ceilalți. A fost speranța unei comunicări fără rest, totale și universale. Limba mea de hârtie a fost o limbă *esperanto**, adică a celui care speră, dar și cu doza de artificialitate a limbii *esperanto*.

Uneori făceam din limba mea de hârtie un cornet, umplându-l cu bună-tăți dadaiste, avangardiste, cioraniene, oniriste etc., bunătațile erau înguritate de mine, dar voiam să le furnizez altora, căci făceam cornete pentru alții, dar cornetul de hârtie nu rezista, se rupea și rămâneam cu o limbă de hârtie ruptă. Uneori făceam din limba de hârtie flori din hârtie creponată, moarte din start. Alteori o făceam hârtie de xerox care reproducea tot ce era de reproduș. Timp de un an am făcut-o hârtie de ziar, imprimată rapid, cu viteză de cotidian, cu vopsea tipografică de ziar ce se lua pe mâini și pe haine. A fost, probabil, cea mai deplină utilizare a limbii mele de hârtie, împlinirea limbii de hârtie pe hârtie, înainte să se rupă hârtia în fâșii.

Iubirea pentru limbă e posibilă tocmai pentru că noi, ca ființe vorbitoare, nu putem spune niciodată totul și nu putem comunica pe deplin, iar, în

*Esperanto (cel care speră) este cea mai răspândită dintre limbile artificiale. Limba a fost lansată în 1887 de către Ludovic Lazar Zamenhof (1859–1917), după mai bine de 10 ani de muncă, pentru a servi ca limbă internațională auxiliară, o a doua limbă pentru fiecare. Numărul vorbitorilor de esperanto este greu de stabilit. Diferite surse menționează între o jumătate de milion și câteva milioane. Primul dicționar de esperanto pentru vorbitorii de limba română a apărut în 1889. Este menționată în *Cartea recordurilor* ca singura limbă fără verbe neregulate. În plus, are o scriere pur fonetică: fiecărei litere îi corespunde un singur sunet, pentru fiecare sunet există o singură literă.

încercarea noastră de a pătrunde și a depăși această imposibilitate, cădem în terifiantul *l'amour de la langue*, ce ține locul unei comunicări totale, depline, fără rest.

Iar dacă toți cei pătrunși de *l'amour de la langue* se vor apleca asupra limbii cărții, atunci limba de hârtie se va însuflă și totul va prinde viață. Hârtia se va face înapoi copac, verde și mare, copac al vieții. Și seva lui verde va curge atunci prin limbile noastre de hârtie, va curge înapoi spre începuturile limbii. Și vom depăși confuzia și amestecul limbilor, vom construi turnul Babel până la capăt, vom ajunge la limba originală, în care se vor regăsi toate limbile, moarte și vii. Și atunci vom celebra limba, fără ceremonii și fără ode. Vom celebra vorbind limba pe care o vor înțelege toate făpturile omenești, îngerii și păsările.

3 Alege titlul potrivit pentru fiecare dintre cele patru fragmente ale textului: *Rana, Legea, Hârtia, Love story*. Argumentează.

4 Selectează din text secvențe care ilustrează atitudinea autoarei față de comunicarea corectă în limba română.

5 Discutați în ce constă dificultatea autoarei de a vorbi cu noile cuvinte.

5.1. Ai trăit experiența situațiilor de comunicare în care ți-a fost teamă să vorbești frumos și corect? Explică motivul.

6 Argumentează nevoia autoarei de a asculta vocile gânditorilor: Martin Heidegger, Jacques Derrida, Jacques Lacan, Michel Foucault, Gilles Deleuze, „...adică ale unor filosofi și autori pe care îi credeam doar texte și statui”.

6.1. Discutați în perechi cine reprezintă pentru tână generație repere culturale, adevărate „statui”. Dar în materie de vorbire corectă a limbii române cine vă este un model?

7 Comentează, în cheia jurnalului dublu, unul dintre citatele extrase din eseu Tamarei Căraș:

- „O greșeală nu e doar o greșeală de limbă, ci e o fisură în ființă, un deficit de existență.”
- „Limba mă trăda, uneori, mișelește, tocmai atunci și acolo unde era mai crucial să mă susțină...”
- „Dicționarul e pentru cel ce crede în puterea dicționarului de a injecta certitudinii în cuvinte.”
- „Stați un pic, cum așa, îmi e teamă de ochiul vigilent al internetului, când internetul colcăie de greșeli?”
- „Eu aveam doar bani de hârtie, multe cuvinte de hârtie. Era o hiperinflație – cuvinte care se devalorizau și se depreciau, ca banii de hârtie într-o criză financiară.”
- „Și femeia... începu să reproducă ceea ce ar fi fost vorbele mele, care începeau cu un «dutițădișea» și continuau tot așa, și incluzând câte un «cândțoidaunaamuș».”

7.1. Exprimă-ți opinia despre necesitatea cunoașterii întregului context de comunicare pentru a evita înțelegerea eronată a mesajului.

8 Comentează, în 5–7 rânduri, semnificația titlului *Limba de hârtie*, valorificând opinia lui Alex Cosmesu de la META-TEXT.

9 Argumentează, în cheia tehnicii „6 De ce?”, afirmația lui Nicolae Dabija: „O limbă seamănă cu oamenii care o vorbesc”. Formulați, în plen, concluzii: în ce mod limba română din Republica Moldova seamănă cu vorbitorii ei?

META-TEXT ▼

„O limbă seamănă cu oamenii care o vorbesc. Limba noastră seamănă cu păstorul ce a îngânat *Miorița*, seamănă cu Eminescu, seamănă cu țărani care o plâng și care o cântă «pe la vatra lor» de milenii, seamănă cu fiecare dintre noi. Seamănă cu copiii noștri care o îngână de pe acum. O limbă seamănă și cu locurile în care e vorbită.”

(Nicolae Dabija,
Imn limbii materne)

AVAN-TEXT ▶

Igor Guzun
(n. 12 septembrie 1968,
Recea, Râșcani)

TEXT ▶

1 **Numiți două simboluri care credeți că reprezintă identitatea noastră culturală.**

1.1. Scrieți, într-un clustering, toate ideile, observând simbolurile care se repetă.

2 **Rescrie secvența din poezia Copaci și scriitori de Igor Guzun.**

2.1. Completează spațiile libere, potrivit simbolurilor contextului poetic: *Eminescu, pupăza, Mihail Sadoveanu, Teiul, Stejarul, Hasdeu, Salcâmii, Vișinii, arțarul, Vișinul, Copacul, Rebreanu, perii.*

Copaci și scriitori

de Igor Guzun

_____ lui Eminescu.

Teiul lui Creangă. Că acolo a prins _____ din tei.

„Creanga de aur”, vorba lui _____ dintr-un titlu de roman.

Și plopul lui _____. De fapt, mai mulți plopi, dar fără soț.

_____ lui Ștefan cel Mare.

Bradul lui _____. „Când arde soarele de mai,/ Când vântul iernii geme,/ Mărețul brad pe înaltul plai/ Stă verde-n orice vreme.”

_____ lui Mihail Sebastian. „Orașul cu salcâmi”.

_____ lui Cehov, din livadă.

Și „_____ baronului Münchhausen” de Valeriu Turea.

Și „_____” lui John Fowles. Care începe așa cum am începe noi să depășim amintirile din copilărie. „Primii copaci pe care i-am cunoscut bine au fost merii și _____ din grădina casei unde mi-am petrecut copilăria.”

Pădurea lui _____, doar că nu știm ce copaci erau acolo, știm doar ce aveau atârinate pe crengi. Și nu erau corpuri de iluminat.

[...]

Și sakura e într-o carte. În cartea de vizită a japonezilor.

Și _____. În cartea de identitate a canadienilor.

Iar voi, prieteni, ce copaci și pomi de pe coperti știți, ca să crească și să înflorească în aceste zile pădurile și livezile?

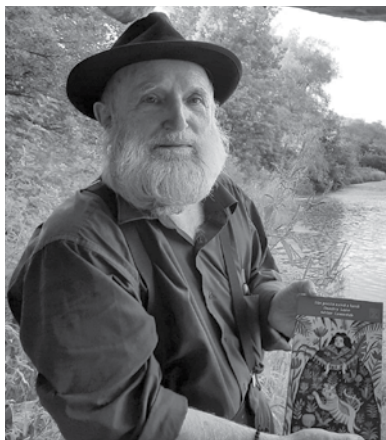
Din inimile noastre.

3 **Răspunde, în scris, într-o manieră creativă, la întrebarea autorului din finalul poeziei.**

4 **Propune alte trei simboluri-copaci care reprezintă elemente ale identității culturale în localitatea ta.**

4.1. Explică și argumentează ce semnificație au aceste simboluri pentru tine, familia ta, comunitatea din care faci parte.

AVAN-TEXT ►

Dumitru Ichim

(n. 14 august 1944, comuna
Dărmănești, jud. Bacău, România)

- Poet și preot român, născut în familia unui cântăreț bisericesc. Urmează aceeași chemare, ca și părintele său, și face studii de teologie în România, apoi în S.U.A.
- În 1974 se stabilește în Canada, iar în 1978 devine preot în Kitchener, Ontario.
- Desfășoară o susținută și rodnică activitate în rândurile comunității românești din Kitchener, contribuind în mod hotărâtor la înființarea Centrului Cultural Românesc.

- 1 Imaginează-ți că ești la o întrunire internațională și ai sarcina de a vorbi despre limba țării tale. Ce le-ai spune celorlalți participanți despre limba română ca să le trezești curiozitatea?
- 2 Citește expresiv poezia scrisă de Dumitru Ichim.

Odă limbii române

Vorbim

cum ne-a învățat mama a spune
lucrurilor din jurul nostru –
jumătate pământ, jumătate minune.

E o limbă aprins de curioasă,
pentru unii,
că ne-înțelege și apa și ascuțișul de coasă
al lunii,
muntele și luminișul de la știubeu;
vorbim atât de omenește
că uneori Dumnezeu,
sub umbra cuvintelor noastre,
se odihnește.

Vorbim ce suntem și suntem ce vorbim,
sorbim din ulcică și vin și lumină,
Cuvântul când ne cheamă la Cină.

Substantivele noastre-s amare;
nu au declinare
nici de venit, nici de dus,
ci numai orizontul de sus –
taboric urcuș de Vinere Mare.
N-avem tălmaci
în această prisacă și Vale a Plângerii;
chiar îngerii,
omeneasca vrând s-o deprindă,
merg la gramatica noastră din ghindă,
iar veacul
din duhul pietrei ce nu se schimbă
răspunde plevei ce-o vântură vântul:
Oamenii ăștia s-au născut din limbă,
că înaintea lor,
întru-nceput,
le-a fost Cuvântul.

Dumitru Ichim a fost căsătorit cu poeta Florica Bătu-Ichim, având împreună șase copii. Diagnosticată cu leucemie, Florica Bătu-Ichim a încercat să ascundă de copiii săi boala. Atunci când a aflat despre diagnosticul mamei sale, fiica mai mare, Cristina, de 18 ani, a hotărât să facă ocolul Canadei pe role pentru a sensibiliza opinia publică privind bolnavii de leucemie. În timpul turului, care a durat șase luni, a adunat fonduri pentru mama sa. De atunci, ziua de naștere a Cristinei, 15 octombrie, a fost instituită în Canada drept Ziua luptei cu leucemia. Contrar prognozelor medicale pesimiste, Florica Bătu-Ichim a mai trăit 26 de ani și și-a povestit experiența în cartea *La porțile disperării – începutul speranței*. Cristina Ichim este cercetător în domeniul celulelor stem.

3 Ce asocieri spontane îți declanșează lectura textului? Expune-le colegilor și observă asemănările sau deosebirile dintre asocieri.

3.1. Completează cadranele cu secvențe din text.

O secvență care mi-a plăcut/ m-a emoționat este...	O secvență pe care am înțeles-o și pe care o pot comenta este...
O secvență în care pot identifica un simbol este...	O secvență pe care încă n-o înțeleg este...

3.2. Urmărește ca pe parcursul studierii textului să găsești explicația pentru secvența din cadranul al patrulea.

4 Selectează din text secvențele care denotă sentimentul admirației eroului liric pentru limba română.

5 Identifică în text cuvintele care se înscriu în câmpul lexical al termenului limbă.

6 Poezia *Odă limbii române* ilustrează ideea poetică a originii duble a limbii pe care o vorbim: pământească și divină (profană și sacră). Argumentează prin secvențe de text această dualitate.

7 Autorul recurge la un instrumentar poetic care sporește emoția cititorului. Reprodu în caiet tabelul propus și completează spațiile goale pentru a identifica figurile de stil și a le înțelege semnificația.

Secvența de text	Figura de stil	Semnificația contextuală
<i>jumătate pământ, jumătate minune</i>	antiteză	
<i>ascuțișul de coasă al lunii</i>		Creează o imagine vizuală, amintind de luna nouă și sugerând bogăția semantică a limbii române.
<i>această prisacă și Vale a Plângerii</i>		Face referire la spațiul în care se vorbește limba română, asociindu-l cu bogăția (locul unde se face mierea) și sentimentul de dor.
	metaforă	Se referă la statornicia și la spiritualitatea limbii române, la rezistența ei în timp și spațiu.

Conform textului biblic, Dumnezeu l-a creat pe om din țărână/lut. De aici, s-a conturat conotația simbolică a cuvântului „lut”, el semnificând partea carnală, trupească a omului, opusă celei divine, care este spiritul, sufletul. Deseori, în textele de inspirație biblică, Dumnezeu este numit Olarul, iar omul, trupul acestuia, viața pământească – urciur, ulcică etc.

Pleava o reprezintă resturile de spice, după treieratul acestora. În grămezile de paie, pleava, fiind mărunță, se strecoară printre fire și se așază la pământ. Acest aspect a generat cuvântului sensul figurat: lucru de nimic, lipsit de valoare, strat social inferior.

8 Textul valorifică mai multe motive biblice, precum: *Facerea/Geneza*, *ziua de odihnă a lui Dumnezeu*, *Cina cea de Taină*, *urcarea pe muntele Tabor*. Identifică aceste motive în text.

8.1. Citește informația propusă în tabelul de mai jos și corelează semnificația biblică a motivului cu cea din textul poetic.

Motivul	Semnificația biblică	Semnificația contextuală poetică
Facerea/Geneza	Conform <i>Bibliei</i> , Dumnezeu a creat lumea (pământul și cerul) prin cuvânt, în șase zile. Amintind de <i>Geneza</i> , evanghelistul Ioan scrie: „1.1. La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. 1.2. Acesta era într-un început la Dumnezeu. 1.3. Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut”. Astfel, prin extensie semantică, Dumnezeu este numit și Cuvântul.	Motivul Facerii, identificat în secvențele „cum ne-a învățat mama a spune/ lucrurilor din jurul nostru –/ jumătate pământ, jumătate minune”; „Oamenii ăștia s-au născut/ din limbă,/ că înaintea lor,/ într-unceput,/ le-a fost Cuvântul”, exprimă ideea poetică a dublei origini a limbii: este creată de oameni, dar și de Dumnezeu. Indirect, această idee sugerează sentimentul de adorație pentru limba română.
Ziua de odihnă a lui Dumnezeu	În <i>Geneza</i> , prima carte a <i>Bibliei</i> , se spune că după șase zile de lucrare, Dumnezeu și-a contemplat creația și a găsit-o desăvârșită. De aceea, în ziua a șaptea, Dumnezeu și toată creația Sa se odihnesc.	
Cina cea de Taină 	În <i>Biblie</i> , Cina cea de Taină este momentul când Isus îi adună pentru ultima oară pe apostolii săi înainte de a fi arestat. În timpul Cinei, Isus le spală ucenicilor Săi picioarele, în semn de smerenie și de egalitate între El și discipoli. Tot atunci, Isus rostește cuvintele: „Luați, mâncați: acesta este trupul meu” și „Beți, căci acesta este sângele meu”. Cina cea de Taină este considerată drept momentul comuniunii cu divinitatea, dar și moment al începutului patimilor Mântuitorului.	
Urcarea pe muntele Tabor 	Muntele Tabor este, pentru creștini, locul unde are loc Schimbarea la Față. Isus urcă pe acest munte, însoțit de trei ucenici, ca să se roage. Acolo are loc o transformare: fața și trupul Lui devin albe și strălucitoare și, în felul acesta, El își dezvăluie, în fața ucenicilor săi, esența divină: din om devine Fiul al lui Dumnezeu.	

9 Fiind de inspirație biblică, poezia valorifică imagini cu un puternic conținut simbolic. Identifică simbolurile din text și explică semnificația unuia dintre ele.

Unul dintre cei mai cunoscuți interpreți de etno-rock din Republica Moldova, Roman Iagupov, liderul formației „Zdob și Zdub”, este rus de naționalitate, dar se declară îndrăgostit de folclorul românesc, de ritmurile specifice muzicii noastre populare. Participând la concursul Eurovision, Roman Iagupov alege să cânte în limba română.

INTER-TEXT

10 Se știe că emigrarea solicită cunoașterea limbii țării de adopție și, drept consecință, poate marginaliza limba maternă. Dumitru Ichim dă dovadă de demnitate personală, exprimată prin cultivarea limbii române și promovarea culturii românești chiar și peste 40 de ani de la plecarea sa din țara natală. Ce crezi despre acest aspect?

10.1. Selectează una dintre afirmațiile de mai jos și comentează-o oral sau în scris.

- Valorificarea limbii române a fost posibilă, în cazul lui Dumitru Ichim, pentru că este scriitor.
- Limitarea vorbirii în limba maternă este inevitabilă în situația unui emigrant.
- Prin limba maternă ne alimentăm sentimentul demnității personale, mai ales într-un mediu sociocultural străin.
- Chiar dacă alegem să locuim în altă țară, trebuie să ne creăm/să căutăm prilejuri de a pune în valoare statutul nostru de vorbitori ai limbii române pentru a trăi sentimentul de demnitate personală și națională.
- Sentimentul demnității personale este inerent legat de cel al demnității naționale și, fără el, devenim săraci spiritual.

11 Pornind de la aforismul lui Grigore Vieru „Nu cunosc un dar mai frumos din partea unui musafir străin decât acela de a-mi elogia țara în limba casei mele”, scrie textul unui discurs în care să-l aduci drept exemplu pe Roman Iagupov.

12 Citește poezia *Cod* de Leonida Lari, scrisă în contextul mișcării de renaștere națională.

13 Verifică înțelegerea textului, identificând secvențele care se referă la:

- oprimarea limbii, a identității naționale;
- sentimentul de comuniune;
- ideea de rezistență prin valorile culturale;
- îndemnul spre solidaritate națională.

Cod

de Leonida Lari

Frații mei de sânge, plânșii mei de stea,
Strângători de suflet, lăsători de vreie,
Nu-i nicio durere care ne-ar uita,
Nu-i nicio durere.

Frații mei de sânge, prinșii mei de lut,
Roditori de pâine, neavani de nume,
Nu-i un neam pe care să nu-l fi-ncăput,
Niciun neam pe lume.

De-ncercări atâtea câte ne-au încins,
Fără să ne scadă greul din simțire,
Nu e nicio stare care-n necuprins
N-am avea-o-n fire.

Călători prin viață ca-ntr-un cerc vrăjit,
Întăriți de aștri că ieșire este,
Nu e nicio veste ce ne-a ocolit,
Nu e nicio veste.

Și fiindcă toate le prefacem cânt,
Și fiindcă răul îl curmăm cu bine,
Nu e nicio jertfă care pe pământ
Nu ne-ar aparține.

Frații mei de sânge, de-am ajuns aci,
De ne este codul de-o putere-aparte,
Nu e nicio moarte care ne-ar muri,
Nu e nicio moarte.

- Leonida Lari (1949-2011) – poetă, publicistă, politiciană din Republica Moldova și România. A fost printre promotorii mișcării de renaștere națională.

14 Formulează o alocuțiune în care să exprimi trei idei distincte despre sentimentul demnității personale în context național și european, făcând referire la poeziile *Odă limbii române* de D. Ichim și *Cod* de L. Lari.

COMPORTAMENTUL VERBAL CORECT ÎN INTERACȚIUNEA COMUNICATIVĂ

AVAN-TEXT ▶

Turnul Babel,
Pieter Bruegel cel Bătrân

1 Amintește-ți o situație concretă în care ți-a fost dificil să menții o comunicare eficientă cu cineva. Descrie cauzele dificultății de comunicare și modul în care te-ai simțit.

2 Exemplificați, din experiența proprie sau din situațiile de viață observate, tipuri de comportament nepotrivit în relațiile de comunicare:

- medic – pacient;
- profesor – elev;
- elev – elev;
- jurnalist – interviuat;
- șofer – pasager;
- vânzător – cumpărător;
- internaut – internaut;
- chelner – client.

2.1. Adunați, în plen, cauzele deficiențelor de comunicare, delimitându-le în două categorii: de natură obiectivă (legate de con-text, situații) și de natură subiectivă (determinate de cultura vorbitorilor). Care dintre ele prevalează? Cum credeți, de ce?

ARHI-TEXT ▼

Vorbitorul cult

Un vorbitor cult este întotdeauna amabil, reverențios, binevoitor, civilizat și educat. Fiind un ascultător activ și empatic, respectă eticheta în comunicarea scrisă și cea orală și utilizează comunicarea asertivă pentru a construi relații interpersonale. Un comportament verbal corect nu admite atitudini impertinente cum ar fi: injuria, insulta, apostrofarea, ironia vulgară, glumele de prost gust, trivialitatea. Acestea nu trebuie tolerate, repetate sau încurajate, întrucât aduc doar prejudiciu imaginii celui care le adoptă.

Un vorbitor cult se ghidează de bunul-simț și de cunoașterea temeinică a limbii. O particularitate a comportamentului său verbal este politețea, normă social-comportamentală și formă de manifestare a respectului față de interlocutor în situații de interacțiune comunicativă. Iată câteva reguli inerente comportamentului verbal corect în interacțiunea comunicativă:

1. obține bunăvoința interlocutorului: salută respectuos și potrivit contextului, exprimă scuze dacă e cazul, solicită ceva în mod respectuos, fă complimente potrivite la momentul potrivit;
2. folosește apelativele adecvate în context oficial și pe cele potrivite unui context neoficial, memorizează numele persoanelor și reține modul în care s-au prezentat;
3. folosește pluralul de politețe și evită a tutui o persoană necunoscută dacă nu ați convenit acest lucru;

4. folosește pronumele personale de politețe (*dumneata, dumneavoastră, dumneaei, dumnealui*) sau locuțiunile pronominale (*domnia sa, domniile voastre*) atunci când vrei să exprimi un nivel sporit de reverență;
5. respectă regula celor „5 c”: vorbește clar, concis, corect, consecvent și cu destulă convingere;
6. exprimă-te potrivit vârstei interlocutorului, vorbește suficient de tare pentru a fi auzit și nu devia de la subiect.

Neticheta

Un aspect important este cultura comunicării în spațiul online. Termenul special care definește codul de comunicare într-o rețea este *neticheta* (*net+eticheta*). Comunicarea în mediul online, chiar dacă se face de la distanță, trebuie să respecte mai multe reguli esențiale. Neticheta cere să fii respectuos și să demonstrezi că ești o persoană educată și cărturară, că nu ești agresiv în comunicare și că respecti cultura comunicării online. În acest sens:

1. scrie corect și cu diacritice, nu exagera cu emoticoanele;
2. scrie cuvintele integral și respectă regulile de punctuație și ortografie;
3. trimite mesajele online în timpul dedicat lucrului, nu în ore nocturne;
4. nu trimite fotografii sau texte ce aparțin altcuiva fără a avea permisiunea acestuia;
5. nu folosi elemente de argou și jargon sau cuvinte indecente.

Andrei Pleșu
(n. 23 august 1948, București)

3 Citește articolul eseistului Andrei Pleșu pentru a descoperi zece feluri de a vorbi.

Feluri de a vorbi

de Andrei Pleșu

Trăim în centrul unei nebuloase care se cheamă talk-show. La televiziune și la radio, la guvern și în parlament, în ziare, la ședințele sindicale și de partid, în piața publică, la mese amicale sau în familie, pretutindeni, se vorbește dezlănțuit, lacom, voluptuos. Dreptul de a vorbi e, firește, unanim recunoscut. Dar ce diversitate, ce policromii, ce nuanțe! Cine ar îndrăzni să sistematizeze acest zburdalnic zgomot de fond al vieții noastre zilnice? Iată totuși câteva note rapide, în perspectiva unei răbdătoare încercări viitoare:

1. **Vorbitorul amuzant.** Vrea să te distreze cu orice preț, deși n-are nimic de spus. E plin de glumițe, istorioare în doi peri, calambururi și grimase mucalite. E băiat deștept, tachinează „paradigma feminină a auditoriului”, nervează, în final, pe toată lumea.
2. **Vorbitorul competent.** Știe. Ascultă vag nerăbdător neroziile celorlalți și intervine decisiv, cu un aplomb mirandolian, pentru a tranșa lucrurile. E autoritar și enciclopedic. De la agricultură la teologie, nimic din ce e teoretic nu-i e străin. Poate da lecții fotbaliștilor și miniștrilor, taților de familie și tineretului bezmetic, tuturor compatrioților aflați în derută. Are soluții, are morgă, n-are cu cine discuta.
3. **Vorbitorul oracular.** Nu vorbește. Oficiază. Are o misiune. O parte din el e deja statuie, discursul lui e gândit ca un depozit de viitoare citate. Se adresează contemporanilor, dar mai ales secolelor care vin. E o instituție. Prin urmare, nu poate greși, nu poate fi întrerupt și nu poate fi contrazis. E monumental și ridicol. Gestul e scenografic, privirea – oțelită. Stupiditate solemnă, cu irezistibil efect soporific.
4. **Vorbitorul constructiv.** Înțelege repede și are propuneri practice. Agitat, tonic, diurn până la insomnie. Nu crede în obstacole, dubii și melancolii. Vrea să te ajute, chiar dacă n-ai chef. Vrea fericirea tuturor. Îți explică, surâzând încurajator, că nu se poate face omletă fără să spargi ouăle.
5. **Predicatorul.** Te ceartă. Îți vrea binele, dar te crede inapt să-l obții. E înțelept și sumbru. Nesigur de capacitățile tale intelectuale, îți vorbește în pilde transparente, în cuvinte simple și amare.
6. **Vorbitorul „popular”.** Se coboară la nivelul „publicului larg”. Cultivă cordialitatea brută, cimilitura, buna-dispoziție „din topor”. La nevoie, zice „bade!”, „mătușică!” sau „măi, omule!”. Se străduiește să miroasă a opincă, se exprimă bolovănos, suduiește îmbuibarea guvernamentală. (Echivalent în planul retoricii feminine e stilul „fată bună”: lași să se vadă, îndărătul fiecărei fraze, „mama”, „soția”, „gospodina”, femeia de suflet și de comitet.)
7. **Vorbitorul cult.** Nimic fără Kant, fără lecții de istorie, fără citate țepene. Fraza e sibilinică, privirea – adumbrată de reflexiuni abisale. Stil de „lexicon ambulant”, ținută de belfer încercănat. Cuvintele sunt căutate la limita indescifrabilului, sintaxa e obscură, gramatica – aproximativă, mesajul – inexistent.
8. **Diplomatul.** Vorbire în bobote. Colocvialitate vidă. Tehnica de a perora, evitând cu grijă orice comunicare reală, orice conținut explicit. Surâsuri reci, subînțelesuri fără niciun înțeles, coregrafie mecanică.

Felul de a vorbi poate schimba lumea. Un exemplu în acest sens este discursul lui Martin Luther King Jr., rostit la 28 august 1963. În cuvântarea sa, cu titlul „Am un vis” (*I have a dream*), activistul a cerut egalitate rasială și combaterea discriminării. A fost un moment decisiv pentru susținătorii drepturilor civile, înregistrând cel mai important discurs al secolului al XX-lea.

ARHI-TEXT ▼

DISCURSUL DE URĂ este orice formă de exprimare care incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță față de o categorie de oameni de altă rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, apartenență politică, gen, orientare sexuală, cu nevoi speciale etc.

9. **Vorbitorul incontinent.** Odată pornit, cade într-un soi de transă. Nu mai percepe nimic din lumea înconjurătoare, își dizolvă, torențial, interlocutorul, clămpăne precipitat, ridică glasul, se ridică în picioare, gesticulează spasmodic, se înveselește imprevizibil și se înfurie devastator. (Subspecie: stilul fluvial, cumulativ, cu intercalări infinite, divagații, derapaje, deliruri.)
10. **Vorbitorul informal.** Tutuie, americănește, pe toată lumea, e „inter-activ”, pantomimic, matter-of-fact. Băiat de viață, nepretențios (dar smart), săritor (și la propriu, și la figurat), tolerant, trendy. Ireproșabil, inexpugnabil, indigerabil. ...Și așa mai departe.

(Articol publicat în „Dilema veche”, nr. 189, 24 septembrie 2004)

- 4 **Care fel/feluri de comunicare dintre cele expuse de Andrei Pleșu te caracterizează? Argumentează.**
 - 4.1. Explică în ce mod te ajută acest fel de comunicare să reușești în plan personal și social.
- 5 **Discutați: ce tipuri de vorbitori pot genera situații de hărțuire și discurs de ură în mediul online?**
 - 5.1. Propuneți soluții pentru a vă proteja în cazul unui comportament verbal agresiv în mediul online.
- 6 **Formulează o listă de zece sfaturi de etichetă lingvistică pentru fiecare dintre cele zece feluri de vorbitori.**
- 7 **Exemplifică: ce competențe și ce comportament vei antrena, în continuare, pentru a deveni un vorbitor cult?**
- 8 **Referindu-se la tipul vorbitorului cult, A. Pleșu menționează că are fraza „sibilinică”. Adjectivul și adverbul sibilinic (sibilic) poartă sensul de profetic, iar prin extensie – enigmatic, vag, neclar. Argumentează, în cheia tehnicii PRES, că vorbitorul cult are fraza sibilică.**
- 9 **Lucrând în echipe, simulați un dialog pentru una din situațiile care ilustrează un mod nepotrivit de comunicare dintre cele expuse la începutul lecției. Utilizați recomandările de la rubrica ARHI-TEXT și reformulați dialogul din perspectiva unor vorbitori culți.**

FONETICĂ. NORME ORTOEPICE ȘI ORTOGRAFICE ALE LIMBII ROMÂNE

AVAN-TEXT ▶

- 1** Analizează imaginile. Amintește-ți sau descoperă frământările de limbă pe care le evocă acestea, pornind de la cuvintele: *papucar*, *cosaș* și *tâmplar*.

ARHI-TEXT ▼

FON(o) – element savant de compunere, provenit din cuvântul grecesc *fon* (voce).

ORTO – element savant de compunere, de origine greacă, însemnând „drept”, „adevărat”, „corect”.

- 2** Explică de ce frământările de limbă ajută la dezvoltarea dicției. Rostește o frământare de limbă care îți place: în română sau în altă limbă pe care o cunoști.

- 3** Oamenii care vorbesc frecvent în public își creează propriile sisteme de exerciții pentru a-și pregăti vocea, mușchii faciali, respirația. Ce exerciții faci tu pentru a te pregăti de susținerea unui discurs?

- 4** Citește informația de la ARHI-TEXT și explică asemănările semantice dintre cuvintele din cele două șiruri.

a) Fonem, fonetică, fonematic, fonologic, foniatriu, foniatrie.

b) Ortografie, ortogramă, ortoepie, ortodoxie, ortodonție, ortopedie.

4.1. Încadrează cuvintele în enunțuri.

- 5** Cercetează articolele lexicografice din DOOM și analizează informația cu referire la ortoepia cuvântului: poziția accentului, numărul de silabe, pronunțarea (cu hiat, diftong):

elixir [x pron. gz] s.n., pl. *elixire*;

eu [pron. ȩŭ] pr., d. acc. *mie*, neacc. *îmi*, *mi*, *mi-* (*Mi-a dat.*), *-mi* (*Dă-mi.*), *-mi-* (*dându-mi-se*); ac. acc. *mine* (prep. + *mine*), neacc. *mă*, *mă-* (*Mă-ntreabă.*), *-mă* (*Dă-mă.*), *-mă-* (*Da-mă-vei.*), *m-* (*M-a dat.*), *-m-* (*Datu-m-a.*)

+Ucraina (desp. *U-cra-*) s. propriu f., g.-d. *Ucrainei*;

ocean (desp. *-cean*) s.n., pl. *oceane*; abr. *Oc.*;

aripă s.f., g.-d. art. *aripii*; pl. *aripi*.

ARHI-TEXT ▼

Fiecare limbă are particularitățile sale fonetice, care impun o anumită pronunțare a sunetelor. Totodată, fiecare limbă are normele sale ortografice.

Fonetica este o ramură a lingvisticii (știința despre limbă) care studiază sunetele unei limbi: producerea, transmiterea, audierea și evoluția lor.

- ▶ Știința care se ocupă de pronunțarea corectă a cuvintelor unei limbi se numește **ortoepie**. Ortoepia este inerent legată de ortografie, întrucât principiul de bază al ortografiei românești este cel fonetic.
- ▶ Normele ortoepice și ortografice ale cuvintelor sunt indicate în DOOM (*Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*). Astfel, informațiile ortoepice privesc pronunțarea corectă a cuvintelor în privința cărora pot exista ezitări (rostirea cu hiat sau diftong, neconcordanța dintre scrierea și pronunțarea unor cuvinte în virtutea aplicării principiului etimologic (când scrierea este diferită de pronunțare), transcrierea fonetică a neologismelor neadaptate etc.), marcarea accentului pentru toate cuvintele (cu excepția celor monosilabice) și rostirea cuvintelor în tempo lent sau rapid.
- ▶ Norma ortoepică este mai permisivă decât cea ortografică, astfel că în practica vorbirii sunt acceptate unele variații libere, care nu sunt consemnate în general în dicționar.
- ▶ Cunoașterea și respectarea ortoepiei e necesară pentru a evita pronunțarea influențată de limba populară, de graiuri sau de alte limbi, favorizând astfel apariția așa-numitelor **regionalisme fonetice**.

De exemplu, una dintre cele mai frecvente abateri ortoepice atestate în Republica Moldova este **palatalizarea sunetului t în silabele „te” și „ti”, ca influență a pronunțării din limbile rusă și engleză.**

La baza normelor ortoepice și a celor ortografice în limba română stau următoarele principii:

Regionalisme fonetice – forme de pronunțare specifice graiurilor, diferite de variantele literare.

Palatalizare – modificare fonetică prin care o consoană nepalatală devine palatală. Un termen alternativ este **înmuiere**.

- ▶ **principiul fonetic** – presupune că fiecărui sunet îi corespunde o singură literă;
- ▶ **principiul etimologic**, sau **tradițional-istoric** – se aplică pentru cuvintele care respectă tradiția istorică de scriere (neologismele care-și păstrează scrierea ca în limba din care au fost împrumutate, unele nume proprii: *bleu, design, Shakespeare, Alecsandri*);
- ▶ **principiul morfologic** – se referă la respectarea structurii cuvântului, inclusiv la scrierea cuvintelor compuse sau la despărțirea la capăt de rând (*aceeași/aceiași, bunăvoință, bună-credință, bun-simț*);
- ▶ **principiul sintactic** – se referă la relațiile sintactice, la rolul sensului lexical și al valorii gramaticale (*de mult – demult, niciodată – nici o dată – nici odată*);
- ▶ **principiul silabic** – impune diferențierea valorilor unor litere (literele *i* și *e* pot avea valoare de sine stătător), cât și valoarea unor semne diacritice în grafemele complexe: *che, chi, ghe, ghi*);
- ▶ **principiul simbolic** – se referă la accepțiunile de scriere a unor cuvinte cu valori simbolice (*Est, Vest* se scriu cu majusculă atunci când definesc zone geografice, civilizații, iar cu litere mici – atunci când denumesc puncte cardinale).

Câteva dintre particularitățile fonetice ale graiului moldovenesc:

- ▶ reducerea lui **e** surd (final) la **i**: *lapti, floari, carti, feti*;
- ▶ închiderea lui **ă** final spre **î**: *casî, fatî, țarî*;
- ▶ pronunțarea grupurilor **ce** și **ci** (transcris fonetic „č”) ca un ș: *ce faci? – și fași?*;
- ▶ **palatalizarea**:
 - ✓ pronunțarea lui **v**, urmat de vocala **i**, ca **j**: *vioi – jioi, vițel – jițâl, vin – jin*;
 - ✓ pronunțarea lui **m** și a lui **n**, urmate de **i**, ca un **ñ**: *mic – ñic, dă-mi – dă-ñi, nicăieri – ñicăieri*;
 - ✓ pronunțarea lui **p**, urmat de **i** sau de un diftong, ca un **k**: *copil – copkil, piatră – kiatră, picior – kișior*;
 - ✓ pronunțarea lui **b** și a lui **d**, urmate de **i**, ca **g**: *bine – ghini, diavol – ghiavol*.

6 Discutați, în plen, despre abaterile de la ortoepie specifice graiului moldovenesc (accentul moldovenesc), ghidându-vă de următoarele repere:

- ▶ contextele în care sunt firești;
- ▶ contextele în care pot fi acceptate;
- ▶ contextele în care sunt nepotrivite;
- ▶ contextele în care pot denota lipsa de cultură.

7 O tendință frecventă în mass-media din Republica Moldova (vloguri, podcasturi, postări pe diferite rețele de socializare, emisiuni TV de divertisment) este să se promoveze exprimarea colocvială și pronunțarea cu accent moldovenesc.

- 7.1. Exprimă, într-un text de 7-10 rânduri, punctul tău de vedere față de această tendință, dar și față de tolerarea și chiar agrearea acesteia de către consumatorii de media.

UNITATEA III

Epicul „înfățișează, sub forma unei largi desfășurări poetice, o acțiune totală, ca și toate caracterele din care decurge, fie în gravitatea ei substanțială, fie prin întâlnirile aventuroase cu accidente și hazarduri exterioare, de unde rezultă un tablou al obiectivului în însăși obiectivitatea sa”.

(G.W.F. Hegel, citat în Silviu Iosifescu, *Construcție și lectură*)

GENUL EPIC

Etimologie. Din franceză: *épique*, latină: *epicus*, greacă: *epikos*, *epos* – cuvânt, zicere, ceea ce se exprimă prin cuvânt, discurs.

Definire. Genul epic întrunește totalitatea creațiilor populare sau culte, în proză sau în versuri, care au ca mod de expunere narațiunea organizată într-o succesiune temporală. Autorul este prezent indirect, cu ideile și sentimentele sale, expunându-se prin intermediul personajelor și al faptelor.

Domeniu	Lecții
Literatură și deschideri inter-/pluri-/transdisciplinare	Elemente de structură și compoziție a textului epic Comentarea textului epic. Strategii de lectură și redactare <i>Povara bunătații noastre</i> de Ion Druță Epica populară: specii și teme dominante Basmul <i>Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte</i>, cules de Petre Ispirescu <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă Schița și povestirea <i>Bacalaureat</i> de Ion Luca Caragiale <i>Lostrita</i> de Vasile Voiculescu Nuvela <i>Alexandru Lăpușneanul</i> de Costache Negruzzi <i>Moara cu noroc</i> de Ioan Slavici <i>La țigănci</i> de Mircea Eliade Romanul <i>Maitrey</i> de Mircea Eliade <i>Ora 25</i> de Constantin Virgil Gheorghiu Textul epic și arta cinematografică Romanul doric, ionic, corintic <i>Arca lui Noe</i> de Nicolae Manolescu
Comunicare orală și scrisă	Cererea Acordul
Limba română în dinamică	Apoziția. Nume de profesii, funcții, demnități și respectarea egalității de gen

ELEMENTE DE STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE A TEXTULUI EPIC. COMENTAREA TEXTULUI EPIC. STRATEGII DE LECTURĂ ȘI REDACTARE

Povara bunătații noastre

(Fragment)

de Ion Druță

Ruptura dintre cei doi frați de cruce s-a produs brusc și a căzut chiar în săptămâna cea mare. De unde până la nuntă erau înțeleși să meargă în primăvară pentru a-și alege loc de casă, iată că de cum s-a luat omătul, Haralampie îl tot poartă pe Onache cu vorba. Nu ne ducem azi, ne ducem mâine, iar pe mâine avem treabă cu tata la moară, așa că mai bine poimâine.

Băiat bun și tovarăș de credință, Onache s-a tot lăsat dus de nas până ce, într-o bună zi, Tincuța a prins prin sat capăt de vorbă că Haralampie acela de acum și-a ales loc de casă, dar nu pe dealul cel mare, ci pe dealul cel mic. Au săpat lut, l-au rotunjit într-o călcătură, mâine-poimâine vără caii, numai ce vezi că au și făcut lampaci, pe când ei, proștii, stau de așteaptă.

Mirat cum nu se mai poate, Onache iese din sat și pornește pe-o cărăruie spre apus, pe dealul cel mic. Pământ gras, loc frumos, dar nu-i pica lui la inimă dealul ista măcar tu mori. De acum, zicea el, dacă să ieși din vâgăuna ceea, încaltea să ieși pe un deal mare.

Pe-o margine de drum, între sat și pădure, se lumina o roată mare de lut proaspăt și, când se apropia Onache, Haralampie tocmai bătea în mijlocul lutăriei un par să aibă de ce lega frâul cailor, atunci când vor mesteca lutul pentru casă.

- Doamne-ajută, a zis Onache și a vrut să mai adauge o glumă, cum îi era obiceiul, dar i s-a oprit un nod în gât.

- Să crești mare, i-a răspuns tatăl lui Haralampie, descărcând paie dintr-o căruță. Înfiea furca cu atâta energie și răutate, de parcă nu niște rugumături de paie, ci un balaur cu șapte capete zăcea la picioarele lui.

- Parcă era vorba, măi Haralampie, să mergem împreună...

- Dacă pe mine, măi Onăcheș, nu m-o făcut mama ca să vă țin de urât acolo, pe dealul mare.

- Frații de cruce, măi Haralampie, își țin de urât unul altuia pe rând, atunci când îi prinde urâtul. Pentru asta și se iau frați de cruce.

Haralampie, ocupat cu parul, nu a zis nimic, însă a dat de înțeles că va răspunde. Terminând lucrul, a înfipt toporul în creasta lemnului, ciufulită de muchia toporului, și, asudat cum era, și-a scos cămașa și, dezvelit până la brâu, a venit de i-a întins-o tăcut lui Onache.

Era, pesemne, o scenă pregătită din timp. Buliharul cel bătrân nu mai înfigea furca în balaurul de sub picioare. Urmărea țintă cum își va îndeplini fiul rolul său, cum va fi, în cele din urmă, doborât acel guraliv al satului ce tot umblă cu zicale după ureche.

Luat pe neașteptate, Onache, pentru a se aduna cu firea, a prins a cerceta cu multă atenție cămașa.

- Nu te teme, n-are păduchi, a zis Buliharul cel bătrân.

- Să vedem, să vedem, făcu pe gânduri Onache. Să vedem.

Apoi, după o lungă tăcere, oftă a pagubă.

- Nu mi-ai purtat-o bine, măi Haralampie. Rup-tă subțioară, cu poalele destrămate, fără doi nasturi. Așa se poartă la voi cămeșile?

- Dă-mi-o pe-a mea, să vedem cum se poartă ele la voi.

- Apoi, dacă chiar ți-i dor și vrei s-o vezi, fă un drum până în dealul cel mare...

- Să mă duc eu până încolo după cămeșa me?!

- Eu cum am venit după a me?

S-a întors și a plecat fără a le zice „sănătate”, și nici ei nu păreau dispuși a-i dori drum bun.

Vai, cât de simplu, cât de banal, cât de urât sfârșesc deseori la noi marile prietenii!

Întors în Ciutura, Onache și-a luat-o pe Tincuța, au urcat pe dealul cel mare, și de-acolo, adresându-i-se dealului mic, a zis:

- O să fiți bogați, măi Buliharilor, o să aveți de toate, dar n-o să aveți suflet, și atunci o să veniți la mine să vă împrumut măcar cât de cât, să aveți cu ce vă spăla dimineața pe față.

INSTANȚELE NARATIVE

a) Instanțe extratextuale:

- ▶ *autorul concret* – creatorul real al operei, o personalitate cu biografie;
- ▶ *autorul abstract* – creatorul cu o viziune originală despre lume și om;
- ▶ *cititorul concret* – persoana reală, cu o identitate socială și culturală clară;
- ▶ *cititorul abstract* – persoana pe care autorul o are în vedere când creează opera.

b) Instanțe intratextuale:

- ▶ *naratorul* – proiecția autorului în text, o voce ficțională care narază evenimentele;
- ▶ *personajele* – cele care acționează sau sunt implicate în acțiunea prezentată;
- ▶ *naratarul* – proiecția cititorului în text, căruia i se adresează naratorul.

- 1 Selectează și citește expresiv secvența care te-a impresionat. Motivează-ți alegerea. Ce stări ți-a provocat?
- 2 Indică instanțele extratextuale și pe cele intratextuale.
- 3 Identifică felul în care se organizează acțiunea în text.
- 4 Extrage din text secvențe care indică cronotopul acțiunii.
- 5 Formulează ideile principale ale subiectului din fragment.

▶ ACȚIUNEA se poate organiza:

- *cronologic* – printr-o înlănțuire lineară a episoadelor;
- *simultan* – evenimentele se petrec alternativ, în planuri diferite;
- *circular* – prin recurența unei imagini în incipit și final;
- *discontinuu* – prin realizarea unui colaj de secvențe importante pentru erou, prin întoarceri în timp, fragmentarism;
- *static* – acțiunea e plasată într-un spațiu limitat;
- *dinamic/cinetic* – acțiunea se desfășoară în spații diverse.

- ▶ **CRONOTOP** (din gr.: *cronos* – „timp” și *topos* – „loc”) – termen introdus de teoreticianul rus Mihail Bahtin, desemnând legătura dintre timp și spațiu în universul ficțional al operei literare.

▶ ELEMENTE DE STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE ALE OPEREI EPICE

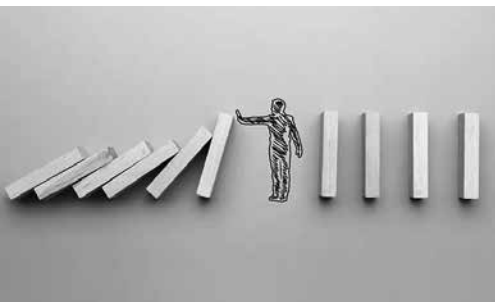
Opera epică se structurează pe două niveluri:

- a) subiect, istorie, fabulă – se referă la universul povestit, la evenimentele și întâmplările aflate într-o succesiune temporală;
- b) discurs, istorisire, fabulație, enunțare – are în vedere discursul narativ și cuprinde planul naratorului, planul narațiunii și momentele subiectului.

▶ SUBIECTUL ȘI STRUCTURA LUI: ACȚIUNEA, SISTEMUL DE PERSONAJE, CRONOTOPUL

Subiectul unei narațiuni reprezintă ansamblul faptelor și al situațiilor prezentate.

Acțiunea reprezintă succesiunea unor fapte, întâmplări, evenimente, peripeții determinate de relațiile dintre personaje.

- 6 Realizează rezumatul fragmentului de text.
- 7 Prezintă conflictul dintre personaje.
- 8 Ilustrează relația cauză-efect în baza fragmentului.
- 9 Menționează din care moment al subiectului romanului face parte secvența dată.
- 10 Argumentează rolul modurilor de expunere utilizate în text.

► MOMENTELE ACȚIUNII

- **Expozițiunea** reprezintă partea de început, în care se fixează coordonatele spațiale și temporale ale acțiunii, se conturează atmosfera și se oferă informații despre personaje.
 - **Intriga** constituie apariția și intensificarea conflictului care determină acțiunile ulterioare.
 - **Desfășurarea acțiunii** cuprinde evoluția, derularea evenimentelor.
 - **Punctul culminant** reprezintă momentul de maximă intensitate a conflictului.
 - **Deznodământul** marchează rezolvarea conflictului, recâștigarea echilibrului și sfârșitul acțiunii.
- **CONFLICTELE** dintre personaje reprezintă dezacordul, opoziția între atitudini și concepțiile eroilor. Există conflicte exterioare (conjugale, erotice, sociale, familiale, colective, economice), conflicte interioare (morale, identitare, de conștiință) și conflicte latente (fără manifestare).

► MODURI DE EXPUNERE

- **Narațiunea** este modul de expunere fundamental pentru genul epic, bazat pe relatarea unor întâmplări organizate într-o succesiune temporală.
- **Descrierea** este un mod de expunere bazat pe surprinderea trăsăturilor caracteristice ale unui aspect al realității, ale unor obiecte, fenomene, peisaje sau personaje.
- **Dialogul** este un mod de expunere care constă într-o succesiune de replici interconectate semantic, având rolul de a declanșa și de a motiva acțiunea, de a defini relațiile dintre personaje, de a exprima reacția lor mentală și afectivă prin raportare la o situație dată.
- **Monologul** este un discurs la persoana I, în care eroul vorbește cu sine, dezvăluindu-și sentimentele, gândurile, intențiile.

11 Motivează prezența unui anumit tip de narator în text.

12 Prezintă perspectiva narativă în cadrul textului.

► TIPURI DE NARATORI

- **Narator omniscient** – un narator atotștiutor, care domină universul ficțional, pătrunde în sufletul personajelor, le știe gândurile, sentimentele și intențiile.
- **Narator-personaj** – ia parte la evenimente dintr-o poziție centrală, existând o identitate între cel care narază și actant.
- **Narator-martor** – ia parte la evenimente dintr-o poziție marginală, e o instanță neutră, care povestește evenimente la care a participat, dar nu are toate informațiile despre personaje și despre acțiune.
- **Narator „colportor”** – relatează un eveniment povestit de altcineva, iar autoritatea sa este pusă sub semnul îndoielii.

► **PERSPECTIVA NARATIVĂ** (punct de vedere, viziune, focalizare) se referă la cine, de pe ce poziție și în ce fel percepe și relatează faptele. De asemenea, marchează raportul dintre narator și personaj privind capacitatea acestora de a cunoaște și de a înțelege faptele relatate.

- **Perspectiva „din spate”**, cu focalizare zero, în care naratorul cunoaște mai mult decât personajul. Naratorul este omniscient și omniprezent, știe tot și se află mereu la fața locului. Se relatează evenimente exterioare și stări interioare, destinele eroilor fiind dirijate riguros de narator. Este specifică narațiunea la persoana a III-a.
- **Perspectiva „împreună cu”**, în care naratorul cunoaște tot atât cât personajul sau este în același timp și personaj. Realitatea este receptată și interpretată subiectiv și se folosesc tehnici analitice precum introspecția, monologul interior, confesiunea etc., la persoana I.
- **Perspectiva „din afară”**, în care naratorul cunoaște mai puțin decât personajul, el este martor și povestește doar ce a putut vedea și auzi, fără a cunoaște gândurile și sentimentele personajelor. Sunt relatate evenimente exterioare, iar naratorul nu își asumă judecăți de valoare.

13 Determină tipurile de personaje din perspectiva discursului narativ și a semnificației morale.

14 Formulează argumente pro și contra în ceea ce privește:

- ▶ atitudinea lui Onache față de hotărârea „fratelui de cruce”;
- ▶ decizia lui Haralampie de a-și construi casa pe dealul mic.

ARHI-TEXT ▼

TIPURI DE PERSONAJE ÎN DISCURSUL NARATIV

- **Personajul principal** este cel mai bine evidențiat, participă la conflicte, apare în cele mai importante episoade, este amplu caracterizat.
- **Personajul secundar** apare doar în unele episoade, poate fi sau nu implicat în conflicte, caracterizarea lui nu este foarte detaliată.
- **Personajul episodic** apare într-un singur episod, nu se implică în conflicte, este caracterizat succint.
- **Suprapersonajul**, o realitate cu valoare simbolică (loc, eveniment, obiect) și centrală în opera literară, determină acțiuni importante și se află în relație cu personajele principale, cărora le configurează destinul.

Din punct de vedere al evoluției

- **Personajul complex** sau **rotund**, amplu caracterizat, este imprezvizibil și devine memorabil, trăiește diverse conflicte și este surprins în complexitatea caracterului său.
- **Personajul unilateral** sau **plat** este univoc, construit în jurul unei singure idei sau calități.
- **Personajul static** rămâne neschimbat pe parcursul narațiunii și nu evoluează ca individualitate.
- **Personajul dinamic** se transformă: pe parcursul acțiunii, urmează o evidentă evoluție interioară.

Din punct de vedere al semnificației morale

- **Personajul pozitiv** întruchipează valori morale, este un model.
- **Personajul negativ** reprezintă antimodelul, maleficul.

În funcție de gradul de individualitate

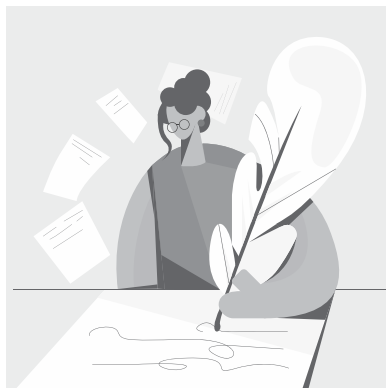
- **Personajul arhetipal** reprezintă un model original.
- **Personajul-prototip** întruchipează o realitate la modul ideal: eroul civilizator, eroul justițiar, răzbu-nătorul, omul metafizic.
- **Personajul tipic** reprezintă o categorie general-umană: eroul, avarul, arivistul, ipocritul, fata bătrână, cocheta, neofitul, visătorul, cugetătorul etc. sau tipologii sociale: țăranul, soldatul, aristocratul, burghezul, parvenitul, intelectualul, artistul.
- **Personajul colectiv**: o mulțime care se comportă asemenea unui singur personaj.
- **Personajul alegoric**: vietăți, plante sau obiecte personificate care au o semnificație alegorică.

IDENTIFICAREA TIPULUI UMAN REPREZENTAT DE PERSONAJ

Întrucât personajele, de regulă, sunt inspirate din realitate, identificăm în structura lor trăsături umane, comportamente și atitudini caracteristice oamenilor din realitatea imediată.

Statutul social, vârsta, ocupația sau sentimentul dominant al unui personaj determină tipul uman: tânărul în devenire, adolescentul neadaptat, omul viclean, parvenitul etc.

Într-o compoziție de caracterizare, circumscrierea personajului unui tip uman se va argumenta prin referințe textuale.

15 Realizează schița de portret a unuia dintre personajele din fragmentul dat.

- ▶ Stabilește, prin două argumente, tipul uman reprezentat;
- ▶ comentează două trăsături morale ale personajului, precizând tipul de caracterizare;
- ▶ caracterizează, prin două repere textuale, relația dintre Onache și Haralampie;
- ▶ exprimă-ți opinia asupra ideii din secvența subliniată;
- ▶ formulează o concluzie proprie asupra actualității principiilor de viață ale personajului.

AVAN-TEXT ▶

Gânditorul și Femeie șezând,
statuete descoperite
la Hamangia
(8 000 de ani vechime)

Pentru a proteja elementele culturale imateriale, UNESCO a realizat Lista Patrimoniului Cultural Imaterial și Registrul Bunelor Practici de Salvagardare. Moștenirea culturală nu se oprește la monumente și colecții de obiecte, ci include, de asemenea, tradiții sau expresii vii moștenite de la strămoșii noștri și transmise descendenților, cum ar fi tradițiile orale, artele spectacolului, practicile sociale, ritualurile și evenimentele festive, cunoștințele necesare pentru meșteșuguri tradiționale. Un comitet special se întrunește anual pentru a evalua nominalizările și a completa lista. Colindatul de Ceată bărbătească, măștișorul, covorul tradițional românesc și cămașa cu alțiță (ia) reprezintă Republica Moldova, alături de România, în Lista Patrimoniului Cultural Imaterial.

1 Imaginează-ți că poți propune trei texte din folclorul românesc (zicători, anecdote, snoave, basme, colinde, doine, strigături etc.) pentru a reprezenta țara noastră în Lista Patrimoniului Cultural Imaterial. Care ar fi acestea?

2 Lucrând în grupuri, adunați textele și alegeți o listă finală cu titluri care se repetă sau care sunt considerate de fiecare grup drept cele mai relevante.

- 2.1. Selectați textele care fac parte din epica populară românească.
- 2.2. Expuneți-vă opinia despre esența valorii lor în raport cu specificul etnic național.

3 Actualizează speciile genului epic popular, studiate în gimnaziu, și unește caracteristicile, din coloana a doua, cu specia la care se referă, din prima coloană.

BALADA •	• Explică originea unui obiect, a unei ființe, a unui fenomen.
BASMUL •	• Narează întâmplări fabuloase care ilustrează lupta dintre bine și rău.
SNOAVA •	• Consemnează, în forma unui amplu poem narativ, fapte eroice, dramatice, cu caracter legendar.
LEGENDA •	• Critică, într-o manieră hazlie, aspecte din viața socială și familială, prejudecăți și defecte umane.
	• Implică eroi înzestrați cu capacități supranaturale.

4 Din lista de texte pe care ați realizat-o, analizați basmele, snoavele, baladele, legendele și identificați similitudini cu privire la:

- erou
- acțiune
- elemente fabuloase

5 Luând ca reper informația din META-TEXT, argumentează, în cheia tehnicii PRES, dacă există, în opinia ta, o conexiune între mentalitatea specifică unui popor și personajele ilustrate în epica populară.

META-TEXT ▼

„Cunoașterea omului vechi prin descifrarea folclorului nostru înseamnă, astfel, un plus de luciditate în judecarea etnicului românesc, dar și un punct temeinic de orientare în înțelegerea și măsurarea nu numai a culturii, ci și a literaturii.”

(Ovidiu Papadima, *O viziune românească asupra lumii*)

„Epicul prozastic se realizează artistic integral mai cu seamă în basm. Celelalte specii ale prozei populare frânează expansiunea artisticului [...]. Snoava și anecdota narează, cât mai pe scurt, întâmplări neapărat amuzante și, de regulă, cu funcție satirică. [...] Legenda explică [...]. Nimic nu limitează, în schimb, posibilitățile imaginarului în basm. Basmul fantastic e tărâmul creativității infinite, necondiționate, și în care pot fi aduse teritorii și mijloace ale celorlalte specii folclorice. Un basm poate include legende, snoave, ghicitori, proverbe, cântece [...]”

(Dumitru Micu, *Istoria literaturii române, de la creația populară la postmodernism*)

ARHI-TEXT ▼

BASMUL este un termen derivat din slava veche: *basnĭ* – născocire, scornire. Termenul a fost introdus în limba română de primii culegători de folclor, Nicolae Filimon și Petre Ispirescu, apoi fixat de B.P. Hasdeu, circulând în paralel cu cel de poveste. Este o specie a epicii populare și culte (de regulă, în proză), în care se narează întâmplări fabuloase ale unor personaje imaginare, purtând valori simbolice (binele și răul, frumosul și urâtul, puternicul și slabul etc.), într-o lume în care totul e posibil.

Autori de basme în literatura universală:

Charles Perrault, Hans Ch. Andersen, Jacob și Wilhelm Grimm, Vladimir Colin, Lewis Carroll, Oscar Wilde etc.

Autori de basme în literatura română:

Nicolae Filimon, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici, Alexandru Odobescu etc.

Trăsături

- ▶ **Naratorul** este preponderent omniscient, predomină perspectiva obiectivă, relatarea la persoana a III-a, cu mici intervenții auctoriale.
- ▶ **Personajele** reprezintă modele morale opuse, fiind împărțite în pozitive și negative (protagonist și antagonist). Eroul este sprijinit de personaje ajutătoare, de animale fabuloase, de ființe himerice și de obiecte magice. Supranaturalul intervine în acțiunile personajelor.
- ▶ **Discursul** este marcat de formule tipice (inițiale, mediane, finale) și de oralitate.
- ▶ **Acțiunea** se petrece pe două tărâmurii diferite, aflate la mare distanță, locul și timpul sunt vagi, nedeterminate, sugerând caracterul universal al întâmplărilor. Acțiunea este construită după un tipar narativ și cuprinde: o situație inițială, un eveniment care dereglează echilibrul inițial, aventura eroică, refacerea echilibrului și răsplata eroului. Finalul acțiunii conduce spre victoria binelui asupra răului.

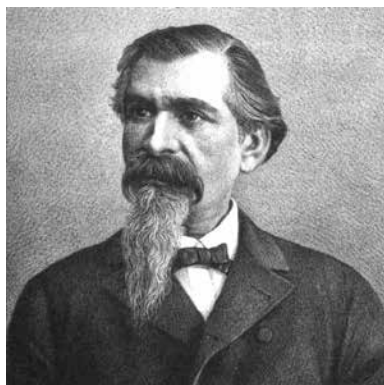

Soarele și luna: element decorativ de pe colacul unei fântâni, satul Butuceni, raionul Orhei

Tipologia basmului românesc și ilustrarea prin opere semnificative

Criteriu	Clasificare	Exemplificare
În funcție de autor	Popular	<i>Prâslea cel voinic și merele de aur</i> , cules de Petre Ispirescu
	Cult	<i>Dănilă Prepeleac</i> de Ion Creangă
În funcție de personaje, fapte și locuri	Fantastic	<i>Porcul cel fermecat</i> , cules de Petre Ispirescu
	Nuvelistic	<i>Soacra cu trei nurori</i> de Ion Creangă
	Animalier	<i>Capra cu trei iezi</i> de Ion Creangă
	Mitologic	<i>Făt-Frumos cel cu noroc la vânat</i> de Al. Odobescu
	Folcloric	<i>Zâna Zorilor</i> de Ioan Slavici

AVAN-TEXT

Petre Ispirescu
(1830–1887)

- Editor, folclorist, povestitor, scriitor și tipograf român.
- Este cunoscut prin activitatea sa de culegător de basme, pe care le-a repovestit cu iscusința unui rapsod popular.
- Dragostea pentru basme o moștenește de la mama sa, o neîntrecută povestitoare. În copilărie, asculta basmele povestite de calfele și clienții care veneau la frizeria tatălui său.

TEXT

META-TEXT

„Ni se pare întru totul simbolic faptul că este primul basm cules și editat de Ispirescu. Dar l-a înregistrat el ca atare? l-a dat el, tipograful abia ridicat la carte, expresia aceasta fără greș? l-au dat-o veacurile?”

(Constantin Noica,
Sentimentul românesc al ființei)

1 Amintiți-vă basmele care v-au marcat copilăria, preadolescența, adolescența. Cum explicați faptul că acestea pot fi recitate cu plăcere la diferite vârste?

- 1.1. Notați-vă valorile pe care le asociați basmelor citite de voi.
- 1.2. Discutați următoarea afirmație prin raportare la basmele pe care le-ați menționat.

„Așa cum se întâmplă cu toate marile opere de artă, semnificațiile cele mai profunde ale basmelor variază pentru fiecare persoană în parte, variază chiar și pentru aceeași persoană în momente diferite ale vieții. Copilul va extrage o semnificație diferită din unul și același basm în funcție de interesele și nevoile de moment.”

(Bruno Bettelheim, *Psihanaliza basmelor*)

2 Citește fragmentul din basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, cules de Petre Ispirescu.

(Fragment)

A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti; de când făcea ploșorul pere și răchita micșunele; de când se băteau urșii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrățindu-se; de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă de oca de fier și s-arunca în slava cerului de ne aducea povești.

De când se scria musca pe părete.

Mai mincinos cine nu crede.

Au fost odată un împărat mare și o împărăteasă, amândoi tineri și frumoși, și, voind să aibă copii, au făcut de mai multe ori tot ce trebuiau să facă pentru aceasta; au îmblat pe la vraci și filosofi, ca să caute la stele și să le ghicească dacă or să facă copii; dar în zadar. În sfârșit, auzind împăratul că este la un sat, aproape, un unchiaș dibaci, a trimis să-l cheme; dar el răspunsese trimișilor că: cine are trebuință să vie la dânsul. S-au sculat deci împăratul și împărăteasa și, luând cu dânsii vro câțiva boieri mari, ostași și slujitori, s-au dus la unchiaș acasă. Unchiașul, cum i-a văzut de departe, a ieșit să-i întâmpine și totodată le-a zis:

– Bine ați venit sănătoși; dar ce îmbli, împărate, să afli? Dorința ce ai o să-ți aducă întristare.

– Eu nu am venit să te întreb asta, zise împăratul, ci, dacă ai ceva leacuri care să ne facă să avem copii, să-mi dai.

– Am, răspuns unchiașul; dar numai un copil o să faceți. El o să fie Făt-Frumos și drăgăstos, și parte n-o să aveți de el.

Luând împăratul și împărăteasa leacurile, s-au întors veseli la palat și peste câteva zile împărăteasa s-a simțit însărcinată. Toată împărăția și toată curtea și toți slujitorii s-au veselit de această întâmplare.

Mai-nainte de a veni ceasul nașterii, copilul se puse pe un plâns, de n-a putut niciun vrac să-l împace. Atunci împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici așa n-a fost cu putință să-l facă să tacă.

– Taci, dragul tatei, zice împăratul, că ți-oi da împărăția cutare sau cutare; taci, fiule, că ți-oi da soție pe cutare sau cutare fată de împărat; și alte multe d-alde astea; în sfârșit, dacă văzu și văzu că nu tace, îi mai zise: taci, fătul meu, că ți-oi da tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte.

Atunci, copilul tăcu și se născu; iar slujitorii deteră în tâmpine și în surle și în toată împărăția se ținu veselie mare o săptămână întreagă.

De ce creștea copilul, d-aceea se făcea mai isteț și mai îndrăzneț. Îl deteră pe la școli și filosofi, și toate învățăturile pe care alți copii le învățau într-un an, el le învăța într-o lună, astfel încât împăratul murea și învia de bucurie. Toată împărăția se fălea că o să aibă un împărat înțelept și procopsit ca Solomon împărat.

De la o vreme încoace însă, nu știu ce avea, că era tot galeș, trist și dus pe gânduri. Iar când fuse într-o zi, tocmai când copilul împlinea cincisprezece ani și împăratul se afla la masă cu toți boierii și slujbașii împărăției și se cheuiau, se sculă Făt-Frumos și zise:

– Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naștere.

Auzind aceasta, împăratul s-a întristat foarte și i-a zis:

– Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru nemaiauzit? Și dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

– Dacă tu, tată, nu poți să-mi dai, apoi sunt nevoit să cutreier toată lumea până ce voi găsi făgăduința pentru care m-am născut.

Atunci toți boierii și împăratul deteră în genunchi, cu rugăciune să nu părăsească împărăția; fiindcă, zi-ceau boierii:

– Tatăl tău de aci înainte e bătrân, și o să te ridică pe tine în scaun, și avem să-ți aducem cea mai frumoasă împărăteasă de sub soare de soție.

Dar n-a fost puțină să-l întoarcă din hotărârea sa, rămânând statornic ca o piatră în vorbele lui; iar tată-său, dacă văzu și văzu, îi dăde voie și puse la cale să-i gătească de drum merinde și tot ce-i trebuia.

Apoi, Făt-Frumos se duse în grajdurile împărătești, unde erau cei mai frumoși armăsari din toată împărăția, ca să-și aleagă unul; dar, cum punea mâna și apuca pe câte unul de coadă, îl trântea, și astfel toți caii căzură. În sfârșit, tocmai când era să iasă, își mai aruncă ochii o dată prin grajd și, zărind într-un colț un cal răpciugos și bubos și slab, se duse și la dânsul; iar când puse mâna pe coada lui, el își întoarse capul și zise:

– Ce poruncești, stăpâne? Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a ajutat să ajung ca să mai puie mâna pe mine un voinic.

Și întepenindu-și picioarele, rămase drept ca lumânarea. Atunci Făt-Frumos îi spuse ce avea de gând să facă, și calul îi zise:

– Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri de la tată-tău paloșul, sulita, arcul, tolba cu săgețile și hainele ce le purta el când era flăcău; iar pe mine să mă îngrijești cu însăși mâna ta șase săptămâni și orzul să mi-l dai fiert în lapte.

Cerând împăratului lucrurile ce-l povățuise calul, el a chemat pre vâtaful curții și i-a dat poruncă să-i deschiză toate tronurile cu haine spre a-și alege fiul său pe acelea care îi vor plăcea. Făt-Frumos, după ce răscoli trei zile și trei nopți, găsi în sfârșit, în fundul unui tron vechi, armele și hainele tătâne-său de când era flăcău, dar foarte ruginite. Se apucă însuși cu mâna lui să le curețe de rugină și, după șase săptămâni, izbuti a face să lucească armele ca oglinda. Totodată îngrijii și de cal, precum îi zisese el. Destulă muncă avu; dar fie, că izbuti.

Când auzi calul de la Făt-Frumos că hainele și armele sunt bine curățate și pregătite, odată se scutură și el, și toate bubele și răpciuga căzură de pe dânsul și rămase întocmai cum îl făcuse mă-sa, un cal gras, trupeș și cu patru aripi; văzându-l Făt-Frumos astfel, îi zise:

– De azi în trei zile plecăm.

– Să trăiești, stăpâne; sunt gata chiar azi, de poruncești, îi răspunse calul.

A treia zi de dimineață, toată curtea și toată împărăția era plină de jale. Făt-Frumos, îmbrăcat ca un viteaz, cu paloșul în mână, călare pe calul ce-și alesese, își luă ziua bună de la împăratul, de la împărăteasa, de la toți boierii cei mari și cei mici, de la ostași și de la toți slujitorii curții, cari, cu lacrimile în ochi, îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la pieirea capului său; dar el, dând pînteni calului, ieși pe poartă ca vîntul, și după dânsul carăle cu merinde, cu bani și vreo două sute de ostași, pe care-i orânduise împăratul ca să-l însoțească.

După ce trecu afară de împărăția tatălui său și ajunsese în pustietate, Făt-Frumos își împărți toată averea pe la ostași și, luându-și ziua bună, îi trimise înapoi, oprindu-și pentru dânsul merinde numai cât a putut duce calul. Și apucând calea către răsărit, s-a dus, s-a dus, s-a dus, trei zile și trei nopți, până ce ajunsese la o câmpie întinsă, unde era o mulțime de oase de oameni.

ARHI-TEXT

Formula narativă a basmului se rezumă la câteva evenimente stereotipe, previzibile, ale traseului pe care îl parcurge personajul, integrate în tiparul unor formule specifice: inițiale, mediane și finale.

Formula inițială („A fost odată ca niciodată...”) anulează timpul real, istoric, al narării și transpune cititorul într-un timp al faptelor narate: timpul mitic, atemporal.

Formulele mediane („că vorba din poveste înainte mult mai este”) fac legătura dintre episoadele basmului.

Formulele finale au rolul de a readuce ascultătorul/cititorul în timpul real, anulând, într-o manieră glumeață, veridicitatea narațiunii („M-am suit pe-o rotică și v-am spus o minciunică”).

Lumea textului

3 Propune câte un sinonim neologic pentru sensurile din text ale cuvintelor: îndrăzneț, se fălea, făgăduința, tâmpine, surle, procopsit.
3.1. Alcătuiește câte un enunț pentru sensul conotativ și pentru cel denotativ ale verbului *a muri*.

4 Completează, în caiet, următorul tabel pentru a redacta rezumatul fragmentului de basm.

Cuvânt-cheie	Idee principală	Idee secundară	Rezumat

5 Precizează modurile de expunere, indicând pentru fiecare câte o funcție.

6 Specifică motivul pentru care împăratul și împărăteasa sunt triști.
6.1. Explică de ce fiul de împărat face această declarație și care sunt urmările deciziei sale: „Dacă tu, tată, nu poți să-mi dai, apoi sunt nevoit să cutreier toată lumea până ce voi găsi făgăduința pentru care m-am născut”.

7 **Realizați un organizator grafic pentru a ilustra:**
 ▶ acțiunile lui Făt-Frumos după ce ia decizia de a pleca;
 ▶ cu cine se întâlnește Făt-Frumos pe drum;
 ▶ personajele și faptele eroului pe tărâmul unde se află tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte;
 ▶ ce se întâmplă atunci când eroul ajunge în Valea Plângerii;
 ▶ cine îl duce acasă pe Făt-Frumos și ce conștientizează acesta;
 ▶ finalul parcursului eroului.

8 Identifică în basm secvențele care cuprind: motivul plângerii copilului nenăscut, motivul animalului năzdrăvan, motivul aparențelor înșelătoare, motivul hainelor și al armelor din tinerețe, motivul celor trei probe.

9 Formulează, într-un enunț, tema basmului.

Semnificațiile textului

10 Selectează, din incipitul basmului, referințele cu privire la timpul acțiunii. Ce timp indică?

10.1. Prin ce formulări se anulează orice referință la un timp istoric, concret?

11 În începutul basmului, lipsesc precizările cu privire la spațiu (palatul și acasă la unchiuș. Cum explici lipsa indicilor de spațiu?

11.1. Formulează o concluzie despre cronotopul basmului.

12 Ilustrează, prin exemple din text, toposul specific basmului: tărâmul nostru, un tărâm intermediar și tărâmul celălalt.

13 Pentru a ajunge la tărâmul cu tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, fiul de împărat trebuie să treacă, în zborul calului, peste pădurea fermecată. Ce semnifică acest zbor?

14 Explică semnificația simbolică a toponimului Valea Plângerii.

14.1. Relaționează motivul expulzării din rai a lui Adam și a Evei cu cel al Văii Plângerii, luând ca repere: interdicția, ispita, păcatul, pedeapsa.

Filozoful Constantin Noica numește realitatea oamenilor Lume a Firii. Potrivit lui, peste Lumea Firii se poate trece doar în zborul calului, altfel trecerea este periculoasă, dureroasă. Așadar, zborul lui Făt-Frumos este un „salt peste Fire”. Simbolic, este vorba de o încercare de a depăși condiția umană.

META-TEXT ▼

„«Basmul» pornește de la realitate, dar se desprinde de ea, trecând în suprareal, unde imaginează nu o lume a visului, ci o lume a dorințelor omului, de fapt o transpunere în această lume cu ajutorul fanteziei [...]. Elementele fundamentale imaginate ale acestei lumi au preexistat în culturile primitive, dar în «basm» ele au căpătat o funcție nouă, fiind altfel organizate și structurate.”

(M. Pop, P. Ruxăndoiu,
Folclor literar românesc)

15 Preia secvențe din basm pentru a formula o descriere a ceea ce este **tărâmul tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte**.

16 Basmul se dezvoltă pe baza tiparului narativ, urmând momente semnificative: **situația inițială, complicația, dinamica acțiunii, forța echilibrantă**. Citește următoarele idei și notează-le într-un tabel (vezi exemplul de mai jos).

- ✓ Făt-Frumos se întâlnește cu propria moarte.
- ✓ Drumul spre lumea din care a plecat.
- ✓ Făt-Frumos refuză să se nască în lumea îmbătrânirii și a morții.
- ✓ Refuzul copilului de a se naște și promisiunea împăratului.
- ✓ Făt-Frumos refuză să rămână în lumea în care împăratul nu-i poate da tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte.
- ✓ Făt-Frumos trece niște probe: lupta cu Gheonoaia, lupta cu Scorpia, traversarea pădurii cu fiare.
- ✓ Traversarea probei interioare, a Văii Plângerii.
- ✓ Drumul spre teritoriul tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte.
- ✓ Perioada trăită de Făt-Frumos în lumea tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte.
- ✓ Apariția vrăciului și prevestirea.
- ✓ Dorința împăratului și a împărătesei este de a avea urmași.

Exemplu:

Etapele acțiunii	Idei
Situația inițială	Făt-Frumos refuză să se nască în lumea îmbătrânirii și a morții.

17 Basmul se caracterizează prin oralitate. Extrage din text secvențe ce conțin: **expresii populare, proverbe și zicători, regionalisme, exclamații, interogații, dialog**.

Eroul și drumul inițiativ

18 Cum crezi, de ce cuplul împărătesc a făcut numeroase căutări și eforturi pentru a avea un copil?

19 Fiul de împărat, chiar înainte de venirea sa pe lume, își anunță unicitatea. Identifică în text semnele unicității lui Făt-Frumos și completează organizatorul grafic.

Eroul tradițional al basmelor românești se află sub semnul excepționalității:

- ▶ este un copil așteptat, născut la o vârstă înaintată a părinților; este, de cele mai dese ori, din neam ales sau, dimpotrivă, foarte sărac;
- ▶ are o zămislire miraculoasă: dintr-o stebă de busuioc mirosită, dintr-o lacrimă prelinsă pe icoană, dintr-un solz de pește, dintr-un sâmbure de măr;
- ▶ posedă un nume generic, Făt-Frumos, cu unele variațiuni care îi trădează conceperea miraculoasă (*Făt-Frumos din lacrimă*);
- ▶ are o creștere miraculoasă, care îl deosebește de ceilalți copii: crește într-o zi cât alții într-un an, studiază ori cutreieră codrii și munții, cunoaște lumea;
- ▶ întruchiează binele, este un salvator, își duce la îndeplinire promisiunea sau destinul; toate faptele sale probează virtuțile și valorile pe care le are.

Pegasus, reprezentat pe o veche monedă grecească, secolul III î.H.

- 20** Selectează trei fragmente de text care ilustrează portretul moral al fiului de împărat.
- Comentează două trăsături de caracter ale personajului.
 - Argumentează relevanța uneia dintre trăsături pentru atingerea scopului pe care și l-a propus.
- 21** Explică semnificația următoarelor acțiuni ale eroului:
- ✓ trebuie să ia hainele și armele din tinerețe ale tatălui său;
 - ✓ le curăță „cu mâna lui”;
 - ✓ la ieșirea din împărăția tatălui, fiul își împarte averea și trimite oamenii înapoi, acasă.
- 22** Identifică și compară viziunea tatălui și a boierilor (tipul omului comun) cu cea a fiului (tipul omului ales) despre împlinire și fericire.
- 23** Citește, în paralel, fragmentul în care tatăl îl roagă pe fiu să renunțe la intenția de a pleca și pe cel în care cele trei zâne îl roagă să nu se întoarcă acasă.
- Ce trăsătură a eroului se evidențiază în ambele cazuri?
 - Numește sentimentul care îl îndeamnă să plece de la curtea tatălui său și apoi de la palatul zânelor. Structurează într-un organizator grafic secvențele de text referitoare la acest sentiment.
 - Cum crezi, de ce fiul de împărat nu poate rezista sentimentului de dor?
- 24** Continuă organizatorul grafic, care ilustrează parcursul eroului, menționând etapa la care se află personajul și starea de spirit care îl domină.
Înainte de ceasul nașterii	La curtea tatălui său	De la o vreme, de pe la 15 ani
Moșia Gheonoaiei	Plânsul: dorința de a avea imposibilul	Studiul: dorința de cunoaștere
Jalea: dorința de a cunoaște ceea ce i s-a promis; dorința de a-și îndeplini rostul nașterii		
- 24.1.** Explică de ce „femeile măiestre” îi adresează fiului de împărat replica: „Ai trecut, nefericitule, în Valea Plângerii!”
- 25** **Discutați în plen despre drumul eroului spre tinerețea veșnică și despre întoarcerea acasă, unde îl așteaptă moartea.**
- 25.1.** Completați un Grafic T, cu argumente pro și contra rostului acestui drum.
- 26** Expune-ți părerea despre următoarele aspecte ale basmului:
- ✓ calul eroului este năzdrăvan;
 - ✓ calul e bucuros că e atins de mâna unui voinic;
 - ✓ eroul ascultă sfaturile calului, care i se adresează cu „stăpâne”;
 - ✓ Făt-Frumos trebuie să îngrijească singur de cal;
 - ✓ la revenirea acasă, calul sărută mâna stăpânului său, dar se întoarce iute ca o săgeată.

Prietenul nelipsit al eroului este calul. Acest personaj animalier este înzestrat cu capacități supranaturale: se metamorfozează, zboară, vorbește, are înțelepciune, oferă sfaturi.

Calul (alături de alte ajutoare care se întâlnesc în basme: pasărea măiastră, albina, furnica, corbul, oaia etc.) este o **ființă sapiential-oraculară**: cunoaște trecutul, poate prezice viitorul, este un bun sfătuitor și realizează acte de justiție. Prototipul tuturor cailor înaripați din basmele românești este Pegasus. Având aripi, zboară cu viteza gândului și poartă pe spinarea sa Muzele: făpturi mitice care sălășluiesc pe muntele Parnas și care aduc inspirația pentru creație.

Alături de motivul ajutoarelor, basmele românești cultivă motivul numerelor magice. Cel mai frecvent este motivul numărului 3, o expresie a elementului creștin (Sfânta Treime), adânc infiltrat în mitologia românească.

27 Argumentează, pe baza basmului studiat, următoarele afirmații critice.

- ▶ „Basmul e un gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știință, observare, morală.” (George Călinescu)
- ▶ „În basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* nu există practic nici obsesia morții, nici obsesia timpului, eroul, Făt-Frumos, își urmărește doar devenirea interioară care se petrece într-un timp individual, delimitat.” (Adrian Alui Gheorghe)

28 Exprimă-ți opinia privind rolul formulei de încheiere: „Iar eu încă-lecai pe-o șa și vă spusei dumneavoastră așa”, în raport cu tonalitatea gnoseologică a basmului.

29 Redactează un text de 1-1,5 pagini în care să menționezi semnificațiile basmului, raportându-te la inițierea lui Făt-Frumos, la drumul parcurs spre tărâmul nemuririi, la întoarcerea spre casa părintească și la simbolismul Văii Plângerii.

META-TEXT ▼

„Este extraordinar acest: «tăcu și se nascu»! E un cuvânt adevărat pentru toate ivirile de excepție în lume, în particular pentru toate creațiile din sânul ei. Orice creație se naște dintr-un plâns și dintr-o tăcere. Firește că tot ce este viața se naște chinuit, dar la viață obișnuită plânsul și tăcerea sunt și ele obișnuite, pe când aici plânsul pruncului este nefiresc (cum să plângă el și să i se audă plânsul în sânul matern?), iar tăcerea este și ea a altei gestații decât cea a firii.

Născut așadar și el într-o ceva deosebit, aici, într-o așteptarea ființei înseși, sub chipul «tineretii fără bătrânețe și al vieții fără de moarte», tânărul fiu de împărat intră de la început în **condiția neobișnuitului**: învață într-o lună cât învață altul într-un an. Dar împăratul rămâne în condiția obișnuitului. Căci povestea spune despre împărat cum că, văzând ce minunat prunc are, «murea și învia de bucurie». Atâta tot poate să facă el, ca om obișnuit, împreună cu întreaga fire: să moară și să învieze, nu să se depășească pe sine ca om.”

„Ca și ființa care, în viziunea românească a lumii, nu este o singură și masivă natură generală, nu are un singur nivel de subzistență și nici vreun singur chip (ci doar, cel mult, un singur model și arhetip), moartea este a fiecăruia și e *măsura* fiecăruia. Cea de-aici, de pildă, «se uscăse de se făcuse cârlig în chichiță». Și totuși mai are tăria să tragă o palmă lui Făt-Frumos îmbătrânit.

Dar de ce-i trage o palmă? De ce nu-l atrage încet, cu cârligul ei, spre neființă, ca pe toți ceilalți, acum când el singur decăzuse sub suveranitatea ei? Îl pălmuia, poate, pentru că omul acesta avusese impertinența să iasă din condiția sa de om, depășind pura devenire întru devenire. Trebuia un act de violență, pentru ca *restul* de ființă din el să se facă praf și pulbere, intrând în ordinea neființei.

Moartea este individuală, nu generică; este a fiecăruia. Ea nu cosește viețile în neștire, ci o curmă pe a fiecăruia după măsura vieții lui. Pe unul îl pălmuiește, pe altul îl mângâie și pe câte altul îl transfigurează, ca pe Johann Sebastian Bach, cântărețul la orgă.”

(Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*)

Poarta sărutului,
Constantin Brâncuși

Aspirație către sublim,
pictură de Teodor Buzu

ARHI-TEXT ▼

Unul dintre motivele recurente ale basmelor populare românești este drumul. Plecarea eroului la drum este anticipată de o pregătire minuțioasă a armelor, a straielor, a calului. Pe parcursul drumului, eroul depășește obstacole care îi confirmă virtuțile, oferă, dar și primește ajutor, leagă prietenii și trăiește mai multe experiențe. Astfel, drumul lui devine un parcurs inițiativ. Eroul urmează câteva etape esențiale: provocarea și plecarea la drum (rol inițiativ și de cunoaștere), întâmpinarea dificultăților în lupta cu forțele negative și depășirea acestora grație ajutoarelor, victoria asupra forțelor negative și primirea răsplății binemeritate.

30

Citiți fragmentul de mai jos, selectat din memoriile lui Lucian Blaga, și extrageți secvențele care ilustrează particularități ale basmului.

Secvența de text	Particularitate a basmului

- 30.1. Comparați, în cheia diagramei Venn, basmul povestit de Mama în copilărie și basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* cules de Petre Ispirescu.
- 30.2. Formulați o concluzie argumentând reluarea aceluiași teme și motive atât în basme, cât și în alte specii ale epicii populare.

N-aș putea spune că basmele s-au revărsat asupra copilăriei mele ca dintr-un corn al belșugului. Nu. Foamea de basm, firească vârstei, mi-o astâmpăra, cu intermitențe ce atârnav de vremuirea de afară sau de urâtul inimii, numai Mama cu cele câteva povești ale ei. Nu știa Mama prea multe, dar nimerea fără greș tonul lumii ireale, încât glasul ei mi se părea că vine dintr-o a patra dimensiune a spațiului. La dorința mea ea îmi repeta adesea o poveste, ce aducea cu *Tinerete fără bătrânețe*. Basmul se mișca la început printr-o lume reală, ca s-o ia apoi, pe imperceptibile trepte, spre alt tărâm. Era vorba despre un june, bun și glumet, dintr-un sat cu nume identificabil, nu tocmai departe de al nostru, dintr-un județ megieș. Într-o zi muri muma flăcăului. Flăcăul se duse în „progadie”*, să sape groapa. Ridicând glia și pietrișul, dete peste-o căpățână de om. Vlăjganul, ștergându-și fruntea de sudoare cu mâneca cămeșii, împinse scăfârlia cu piciorul la o parte și zise glumind: „Hei, cumetre, n-ai vrea să vii duminică la mine acasă?” Căpățâna făcu o mișcare ca o făptură ce dă din cap, întărind. Înspăimântat, tânărul fugi acasă. Duminica următoare, un oaspete misterios se înființă în pragul casei sale: „Am venit precum m-ai poftit”. Oaspetele fu așezat la masă. Cei doi au stat apoi mult de vorbă, schimbând gânduri și ispitiri. În cele din urmă, flăcăul nostru, luat cu făgăduinți amăgitoare, fu călăuzit de oaspetele său în Celălalt Tărâm, unde zilele sunt ca veacurile noastre. În Celălalt Tărâm, flăcăul văzu o lume minunată, cu priveliști și ființe ce erau o neîncercată și nebănuită bucurie ochiului și inimei. După ce a cutreierat vreme de trei zile toate locurile de sub zarea fericirii, flăcăul își aduce aminte de satul său și-și zice c-ar fi timpul să se întoarcă. Un dor nespus îl cuprinde în aceeași clipă și flăcăul întoarce pasul. Sosit în sat, găsi totul schimbat. Alte case, alți oameni. Nu mai cunoștea pe nimeni. Feciorul, mirat de ceea ce vedea, se duce la popa satului și-i povestește toată înstrăinarea și toate cele ce i s-au întâmplat. Popa caută prin cărțile nașcuților și botezaților, caută și caută și găsește în cele din urmă numele flăcăului, însemnat pe o foaie de acum trei sute de ani. În puținele zile cât junele a rătăcit prin Celălalt Tărâm, se scuseră pe pământ trei sute de ani. Popa îi spuse tânărului să îngenunchieze sub patrafir, ca să-i citească de dezlegare. Încheindu-și rugăciunea, popa ridică patrafirul. Sub patrafir tânărul se prefăcuse într-o grămadă de cenușă.

Această poveste, în care se împleteau atâtea și atâtea amănunte, fapte și peripeții, duse acum de apa uitării, voiam iarăși și iarăși s-o aud din gura Mamei. De fieștecare dată povestea mă tulbura în toată ființa. Mă tulbura basmul pentru dulcea amărăciune cu care vorbea despre zările fericirii, dar și pentru simțământul amețitor ce-mi da cu privire la încălcarea timpurilor, ce stăpânesc lumea cu tărâmurile ei.

(Lucian Blaga, *Proză autobiografică*)

* (Reg.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir.

AVAN-TEXT

Ion Creangă
(1837–1889)

- Scriitor clasic român. Se naște în satul Humulești, județul Neamț, fiu al Smarandei Creangă și al lui „Ștefan a Petrei Ciubotariu”.
- Fiind învățător la Școala de Băieți nr. 2 din Păcurari, Iași, îl cunoaște și se împrietenește cu Mihai Eminescu.
- Debutază la „Junimea” cu povestea *Soacra cu trei nurori*. Scrie, în continuare, povești și *Amintiri din copilărie*.
- Este coautorul unui abecedar (*Metodă nouă de scriere și cetire pentru uzul clasei I primară*), apărut la Iași, în 1868, care a avut 23 de ediții succesive, până în 1893.
- Se stinge din viață, ruinat de boală, în același an cu Mihai Eminescu și Veronica Micle.

TEXT

1 Citește secvența din memoriile lui Gheorghe Panu despre Ion Creangă.

1.1. Ilustrează afirmația din ultima frază cu exemple din creațiile cren-giene pe care le-ai citit.

„Când a venit Creangă la «Junimea» și și-a citit el singur poveștile, a fost o adevărată sărbătoare. Mi se pare că a început seria sa de povești cu *Soacra cu trei nurori*.

Toți au început atunci a-l ruga pe Creangă să aducă și altele și cât mai curând. Apoi a urmat seria cu *Capra cu trei iezi*, *Pungața cu doi bani*, *Dănilă Prepeleac*, *Moș Nichifor Coțcarul* etc. [...]

Creangă n-avea decât să se lase târât de suvenirurile vii și nepieritoare ale vieții sale de la țară pentru ca poveștile sale să fie aproape ca cele ce se ascultă la șezătoare...”

2 Citiți pe roluri fragmentul din basmul cult *Povestea lui Harap-Alb*, scris de Ion Creangă.

Amu cică era odată într-o țară un crai, care avea trei feciori. Și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o altă țară, mai departată. Și împăratul, fratele craiului, se numea Verde-împărat; și împăratul Verde nu avea feciori, ci numai fete. Mulți ani trecură la mijloc de când acești frați mai avură prilej a se întâlni amândoi. Iară verii, adică feciorii craiului și fetele împăratului, nu se văzură niciodată de când erau ei. [...]

Dar ia să nu ne depărtăm cu vorba și să încep a depăna firul poveștii.

Amu cică împăratul acela, aproape de bătrânețe, căzând la zăcare, a scris către frățâne-său, craiului, să-i trimită grabnic pe cel mai vrednic dintre nepoți, ca să-l lase împărat în locul său după moartea sa. Craiul, primind cartea, îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa și le zise:

– Iaca ce-mi scrie frate-meu și moșul vostru. Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată, ca aceea, are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.

Atunci feciorul cel mai mare ia îndrăzneală și zice:

– Tată, eu cred că mie mi se cuvine această cinste, pentru că sunt cel mai mare dintre frați; de aceea te rog să-mi dai bani de cheltuială, straie de primeneală, arme și cal de călărie, ca să și pornesc, fără zăbavă. [...]

Craiul însă, vrând să-l ispitească, tace molcum și, pe înserate, se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs, apoi încalecă pe cal, iese înaintea fecioru-său pe altă cale și se bagă sub un pod. Și când să treacă fiu-său pe acolo, numai iaca la capătul podului îl și întâmpină un urs mornăind. Atunci calul fiului de crai începe a sări în două picioare, forând, și cât pe ce să izbească pe stăpănu-său. Și fiul craiului, nemaiputând struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarce rușinat înapoi la tată-său. Până să ajungă el, craiul pe de altă parte și ajunsese acasă, dăduse drumul calului, îndosise pielea cea de urs și aștepta acum să vină fecioru-său. Și numai iaca îl și vede venind repede, dar nu așa după cum se dusesse.

– Da’ ce-ai uitat, dragul tatei, de te-ai întors înapoi? zise craiul cu mirare. Aista nu-i semn bun, după cât știu eu.

Problele la care îl supune Spânul pe Harap-Alb amin-tesc de cele 12 munci ale lui Heracle, impuse de către unchiul său:

- ▶ lupta cu leul din Nemeea;
- ▶ lupta cu Hidra din Lerna;
- ▶ prinderea căprioarei din Cerinia;
- ▶ prinderea mistrețului de pe mun-tele Erimant;
- ▶ curățarea grajdurilor lui Augias;
- ▶ uciderea păsărilor stimfaliene;
- ▶ prinderea taurului din Creta;
- ▶ prinderea iepelor lui Diomede;
- ▶ dobândirea cingătorii reginei amazoanelor;
- ▶ prinderea boilor lui Gerion;
- ▶ culegerea merelor din grădina Hesperidelor;
- ▶ prinderea lui Cerber în Infern.

▶ **Coborârea în Infern** (cu- noașterea morții) este considerată punctul culminant și definitoriu al unei inițieri. Este ex- periența de care au parte doar unii aleși. Revenind din moarte, eroul este capabil de a întemeia un alt mod de relaționare cu sine și cu lu- mea.

– De uitat, n-am uitat nimica, tată, dar ia, prin dreptul unui pod, mi-a ieșit înaintea un urs grozav, care m-a vârat în toți spărieții. Și cu mare ce scăpând din labele lui, am găsit cu cale să mă întorc la d-ta acasă de- cât să fiu prada fiarelor sălbatice. Și de-acum înainte, ducă-se, din partea mea, cine știe, că mie unuia nu-mi trebuie nici împărăție, nici nimica; doar n-am a trăi cât lumea, ca să moștenesc pământul. [...]

– [...] Apoi, drept să vă spun, că atunci degeaba mai stricați mâncarea, dragii mei... Să umblați numai așa, frunza frâsinelului, toată viața voastră și să vă lăudați că sunteți feciori de crai, asta nu miroase a nas de om... Cum văd eu, frate-meu se poate culca pe o ureche din partea voastră; la sfântul așteaptă s-a împlini dorința lui. Halal de nepoți ce are! Vorba ceea: „La plăcinte, înainte/ Și la război, înapoi”.

Lumea textului

3 În baza fragmentului citit, efectuează următoarele sarcini.

- a) Scrie sinonime pentru cuvintele: *carte, primeneală, zăbavă, a îndosi*.
- b) Extrage din text trei regionalisme și o secvență care conține vorbe de duh.
- c) Menționează unde și când se petrece acțiunea; notează primele personaje care apar în text.
- d) Recitește incipitul textului. Notează în caiet doar afirmațiile adevă- rate dintre cele de mai jos.

Incipitul basmului conține o formulă inițială care introduce cititorul în timpul mitic.

Formula inițială prefigurează întâmplările din final.

Formula inițială face trecerea de la lumea reală, din afara operei, la lumea ficțională, din interiorul ei.

Formula inițială relevă atitudinea naratorului față de cele povestite.

Formula inițială pregătește cititorul pentru a intra în convenția unei comuni- cări literare miraculoase.

Incipitul asigură universalitatea evenimentelor și a personajelor.

În cadrul formulei inițiale, se observă distincția dintre timpul povestirii (redat prin adverbul de timp „amu”) și timpul povestit (redat prin imperfectul „era” și adverbul de timp „odată”).

Forma „cică” sugerează că naratorul nu își asumă veridicitatea întâmplărilor.

În incipit, sunt prezentate repere spațio-temporale vagi, situate în sfera am- biguității și a nedeterminării.

► **Podul** este un simbol al legăturii între două spații, al trecerii spre alt tărâm, al tranziției. E o componentă a drumului simbolic și, totodată, un obstacol în calea drumetului.

► **Labirintul** este un simbol vechi. Arhetipul acestuia este construcția realizată de Dedal pentru regele Minos al Cretei. Tradițional, încrucișarea mai multor drumuri fără ieșire e asociată cu o căutare, plină de primejdii, a unei soluții, a unei lumini călăuzitoare, a sinelui. Trecerea printr-un labirint (hățișurile, pădurea întunecată, fundăturile) reprezintă o probă prin care eroul își demonstrează maturitatea, curajul, având totodată multe de învățat.

► **Fântâna/peștera** este simbolul unei intrări într-o ipostază și al ieșirii în altă ipostază. Coborârea în fântână, mai exact, în apă, poate fi asociată și cu un botez. Personajul basmului crengian coboară în fântână fiu de crai, dar iese de acolo slugă, „botezată” Harap-Alb.

4

Discutați în clasă subiectul basmului, răspunzând oral la următoarele întrebări.

- Ce îi cere împăratul Verde fratelui său? De ce?
- Cum se alege băiatul care va pleca spre împărăția fratelui?
- Cum se pregătește mezinul de plecare?
- După câte zile și unde se întâlnește tânărul cu Spânul?
- Prin ce mijloace îl convinge Spânul să intre în fântână?
- Care este relația dintre Spân și mezin?
- La ce încercare este supus mai întâi Harap-Alb? Rezumați această probă.
- Ce îl determină pe Spân să îl supună pe Harap-Alb la a doua încercare? Rezumați această probă.
- Ce face Harap-Alb la ospăț?
- Cum reacționează tânărul la aflarea noii sarcini? Prezentați în detaliu ce decizie ia Harap-Alb.
- Cu cine se întâlnește tânărul pe drum?
- Alături de cine ajunge la împăratul Roș?
- La ce probe îi supune împăratul Roș? Rezumați-le în ordine cronologică.
- La ce probă îl supune fata împăratului Roș pe Harap-Alb? Cum reușește el să treacă peste această încercare?
- Ce se petrece în drum spre împărăția lui Verde-împărat? De cine se desparte Harap-Alb?
- Ce se întâmplă la împărăție odată ce sosesc Harap-Alb și fata de împărat?
- Cum se trece peste momentul crucial din viața lui Harap-Alb? Cum sfârșește Spânul?
- Care este finalul maturizării lui Harap-Alb?

5

Drumul lui Harap-Alb implică mai multe spații cu încărcătură simbolică: podul; fântâna; pădurea-labirint; coborârea în Infern (moartea). Documentează-te și explică semnificația secvențelor de text care se concentrează în jurul acestor simboluri.

5.1. Identifică în text cuvintele ce formează câmpurile lexicale corespunzătoare acestor spații.

5.2. Corelează simbolurile cu personajele din text.

6

Ilustrează prin exemple de text formele de inițiere pe care le trăiește eroul în drumul său:

- ✓ milostenia;
- ✓ maturizarea/pragmatismul;
- ✓ ajutorul;
- ✓ ascultarea/încrederea;
- ✓ prietenia;
- ✓ iubirea;
- ✓ moartea;
- ✓ restabilirea dreptății.

Labirintul clasic cu șapte trasee, gravat pe o monedă grecească (400 î.H.)

Bildungsroman (din germană: *Bildung* – educație, cultivare) este un termen folosit pentru a defini proza care prezintă procesul de formare a personalității unui personaj principal. Inițial, termenul se referea la romane. Actualmente, este atribuit tuturor prozelor care prezintă procesul de formare a unui caracter.

ARHI-TEXT ▼

ORALITATEA este o caracteristică a literaturii populare, transmisă pe cale orală și receptată auditiv. De aceea, povestitorii și rapsozii aveau nevoie de anumite procedee pentru a stimula memoria auditivă a receptorului. Oralitatea imprimă autenticitate textului, contribuind la proiectarea artistică a timpului și a locului în care se desfășoară acțiunea.

META-TEXT ▼

„Prin fabulația fantasticului și prin jovialitatea râsului, Creangă se poate raporta la Dickens sau Rabelais, chiar la Boccaccio..., chiar dacă măsura aprecierii nu este aceeași. Dar, dacă-l privim între umoristii lumii, Creangă se arată ca un scriitor original prin umorul său țărănesc, expresie autentică a spiritului țaranului român din vremea lui. Arta lui de povestitor, artă de fabulist și anecdotist, trebuie căutată în primul rând în stilul oral al exprimării lui, stil autentic popular, încărcat cu expresiile înțelepciunii poporului, forme artistice ale umorului.”

(Eugen Todoran,
Ion Creangă interpretat de...)

7

Realizați, în echipe, harta traseului parcurs de fiul craiului: de la palatul tatălui său până la curtea lui Verde-împărat și spre celelalte „munci” la care îl supune Spânul.

- 7.1. Colorați cu roșu spațiile în care eroul este supus încercărilor/obstacolelor.
- 7.2. Colorați cu verde spațiile în care fiul de crai este în siguranță.
- 7.3. Comparați hărțile și formulați o concluzie despre drumul eroului.

Semnificațiile textului

8

Identifică în Povestea lui Harap-Alb trăsăturile specifice basmului popular:

formulele
de basm

elementele
fabuloase

numerele
magice

ființele
supranaturale

- 8.1. Explică rolul lor în conturarea mesajului ideatic al basmului.

9

Spre deosebire de basmul popular, care este o variantă povestită, basmul cult ilustrează exercițiul unei scrieri stilizate, care imită vorbirea populară. Selectează din text exemple de instrumente lingvistice utilizate în acest sens de Ion Creangă:

- ▶ exclamații;
- ▶ interjecții și onomatopee;
- ▶ proverbe și zicători;
- ▶ secvențe rimate;
- ▶ forme lexicale populare;
- ▶ regionalisme.

10

Asemenea basmului popular, basmul cult valorifică elementele fabuloase (fantastice). Elucidează elementele fantastice din Povestea lui Harap-Alb din mai multe perspective:

personaje

acțiune

spațiu

11

Explică rolul dialogului în basm și cum se îmbină cu celelalte moduri de expunere.

12

Alegeți din exemplele următoare elemente ale umorului: ironie, diminutive cu valoare augmentativă, exprimare poznașă, combinații neașteptate de cuvinte, vorbe de duh, autoironie, porecle ale personajelor.

12.1. Comentați rolul stilistic al acestora.

- ▶ „Doar unui împărat Roș, vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui cea nepomenită și milostivirea lui cea neuzită.”
- ▶ „Tare-mi ești drag!... Te-aș vâri în sân, dar nu încapi de urechi.”
- ▶ „Vorba ceea: dă-i cu cinstea, să piară rușinea.”
- ▶ „Crai, crăiese și-mpărați/ Oameni în samă bogați/ Ș-un păcat de povestariu/ Fără bani în buzunariu.”
- ▶ „Ei, dragul tatei, așa-i că s-a împlinit vorba ceea. Apără-mă de găini, că de câini nu mă tem.”
- ▶ Păsărilă, Buzilă
- ▶ „Băuturică”

13

Redactează un text de 5-6 rânduri cu referire la tema operei și la motivele literare, folosind cuvintele: Bildungsroman, destin, drum, inițiere, fabulos, neofit, luptă.

META-TEXT ▼

„Creangă nu dă narațiunii sale simpla formă a expunerii epice, ci topește povestirea în dialog, reface evenimentele din convorbiri sau introduce faptelor dialogul personajelor.”

(Tudor Vianu, *Studii de literatură română*)

ARHI-TEXT ▼

FANTASTICUL este o categorie artistică și literară care cuprinde ceea ce este propriu fanteziei și, prin urmare, este ireal, himeric, fantasmagoric, neverosimil, miraculos. După cercetătorul Tvetan Todorov, fantasticul este o intruziune a supranaturalului într-un cadru realist, familiar cititorului.

FABULOSUL este o categorie a fantasticului care include personaje, fapte și spații imaginare, incredibile, din domeniul fanteziei și al mitului.

META-TEXT ▼

„În plin fabulos dăm de scene de un realism bufon. Gerilă, Ochilă și celelalte ființe monstruoase de basm, intrate în casa de fier înfierbântată a împăratului Roș, se ceartă întocmai ca dascălii în gazdă la ciubotarul din Fălticeni, sau ca Smaranda cu copiii și cu bărbatul.”

(George Călinescu,
Ion Creangă. Viața și opera)

Personajele basmului

14

Completați o hartă a personajelor: în centru – protagonistul și antagonistul, iar în două colțuri – ajutoarele și personajele care reprezintă obstacolul.

14.1. Observați legăturile dintre acestea și cum se realizează conflictul în cadrul basmului.

14.2. Explicați modul în care unele personaje își modifică statutul și relația cu protagonistul de-a lungul acțiunii.

14.3. Specificați numele personajelor din fiecare categorie:

- ▶ personajele umane pozitive/prietenii;
- ▶ personajele umane negative/răufăcătorii;
- ▶ personaje fabuloase malefice;
- ▶ personaje fabuloase ajutoare.

15

Subiectul basmului crengian se concentrează în jurul a trei personaje principale: fiul craiului, calul și Spânul. Precizează rolul și semnificația fiecăruia în pânza epică a basmului.

16

Comentează portretul fizic al personajului Ochilă, analizând procedeele stilistice: „[...] vede Harap-Alb altă minunăție și mai minunată: o schimonositură de om avea în frunte numai un ochi, mare cât o sită și, când îl deschidea, nu vedea nimica. [...] Iară când îl ținea închis, dar fie zi, dar fie noapte, spunea că vede cu dânsul în măruntaiele pământului”.

17

Citește următoarele secvențe și menționează modalitatea de caracterizare a mezinului și trăsătura sugerată.

- ✓ „Fiul craiului cel mai mic, făcându-se atunci roș cum îi gotca, iese afară în grădină și începe a plânge în inima sa, lovit fiind în adâncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său.”
- ✓ „[...] alungă măhnirea din inima ta, căci norocul îți râde din toate părțile și nu ai de ce să fii supărat.”
- ✓ „Ține, mătușă, de la mine puțin și de la Dumnezeu mult.”
- ✓ „Fiul craiului, boboc în felul său la trebi de aieste, se potrivește Spânului și se bagă în fântână, fără să-l trăsnească prin minte ce i se poate întâmpla.”
- ✓ „Din copilăria mea sunt deprins a asculta de tată și tocmindu-te pe tine, parcă-mi vine nu știu cum.”
- ✓ „Nu știți dumneavoastră ce poamă a dracului e Harap-Alb aista.”
- ✓ „Harap-Alb le mulțumește ș-apoi pleacă liniștit... dar în pieptul lui răsare... un dor; soare mândru, luminos și în sine arzător, ce se naște din scânteia unui ochi fermecător.”

18

Construiește un portret moral al fiului de crai, ținând cont de:

- ✓ atitudinea tatălui față de fiul său;
- ✓ atitudinea lui Harap-Alb față de bătrâna în care nu o recunoaște pe Sfânta Duminică;
- ✓ atitudinea inițială a eroului față de calul răpciugos și modul ostil în care îl tratează;
- ✓ felul în care tânărul se lasă păcălit de Spân, ignorând sfaturile tatălui său.

Simbolic, coborârea tânărului în fântână este un botez, prin care i se dă un nume: Harap-Alb. Numele personajului subliniază o situație duală și paradoxală: „harap” (arap/arab) însemnând om cu pielea și cu părul de culoare neagră. Prin tradiție, oamenii de culoare erau asociați cu statutul social de rob. Astfel, „harap” ajunge să însemne rob, sclav. Prin replica Spânului, Harap-Alb îi devine vasal, supus, rob (rob alb). Din acest punct al căderii sale, cauzată de lipsa de experiență, eroul poate să-și rateze viața, asemenea fraților mai mari, sau poate izbândi prin propriile forțe.

Sfânta Duminică, dar și Sfințele Miercuri și Vineri sunt personaje emblematice ale basmului popular românesc și întruchipează principiul binelui. Totodată, sfințele reprezintă **personajul mistagog**, cel care cunoaște aspecte ascunse ale realității și îl inițiază pe erou în unele mistere. De exemplu, Sfânta Duminică ia înfățișarea unei bătrânele sărmene, testând milostenia fiului de crai. Prezicerile și ajutorul pe care i le oferă sunt o răsplată a milosteniei. Imaginea sfințelor se alimentează din tradiția creștină, iar faptul de a fi plasate în context fabulos de basm ilustrează caracterul creștin al mitologiei românești.

19 Observă evoluția, prin schimbarea de statut, a lui Harap-Alb, datorită calului său.

- 19.1. Selectează și comentează secvențele din scene semnificative, precizând, pentru fiecare din ele, rolul animalului oracular.
19.2. Amintește-ți noțiunea de animal sapiențial-oracular și raportează-o la calul lui Harap-Alb.

20 Din momentul coborârii în fântână, fiul de crai capătă alt statut și alt nume. Odată devenit Harap-Alb, el formează, împreună cu Spânul, un cuplu antitetic. Identifică acțiunile personajelor care subliniază antagonismul și completează tabelul.

Spânul	Harap-Alb
înșală poruncește	se lasă înșelat se supune

20.1. Recitește două secvențe în care Spânul se exprimă despre Harap-Alb, sluga sa.

20.2. Dedu, în baza acestor secvențe, trei trăsături de caracter ale Spânului.

21 Cercetează articolele lexicografice din DEX cu referire la cuvântul „spân”.

- 21.1. Notează expresiile frazeologice care conțin acest cuvânt.
21.2. Expune-ți părerea despre faptul că anume un om spân este asociat, în basm, cu imaginea răufăcătorului și a răuvoitorului.

22 Argumentează rolul personajului negativ Spânul în conturarea drumului devenirii lui Harap-Alb.

23 Explică rolul pe care îl are personajul Sfânta Duminică în drumul inițiat al eroului.

- 23.1. Ce calitate a crăișorului testează, inițial, Sfânta Duminică?
23.2. Citează secvențele în care ea îi sugerează că este un ales și că îl așteaptă fapte mari.
23.3. Descoperă în text atitudinea pe care o manifestă Harap-Alb față de Sfânta Duminică atunci când o reîntâlnește.

24 Discutați despre probabilitatea ca fiul de crai să fi devenit împărat, în locul unchiului său, imediat cum ar fi ajuns la palatul acestuia.

- 24.1. Ce fel de împărat ar fi fost, dacă ar fi păstrat aceleași trăsături morale cu care a pornit la drum?
24.2. Ce virtuți a dobândit Harap-Alb prin încercările la care a fost supus?

25 Scrie un text argumentativ despre drumul inițiat al lui Harap-Alb, comentând necesitatea probelor prin care a trecut pentru evoluția sa morală și spirituală.

26 Elucidează similitudinile privind motivul alegerii calului în basmul popular (*Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, cules de Petre Ispirescu) și în cel cult (*Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă).

- 26.1. Care sunt trăsăturile comune ale acestor cai năzdrăvani?
26.2. Scrie-le într-un organizator grafic.

27 Un scriitor român contemporan, Florin Bican (n. 1956), a scris o carte inspirată de basmele românești: *Și v-am spus povestea așa. Aventurile cailor năzdrăvani rememorate de ei înșiși*. În acest volum, caili năzdrăvani devin naratori și povestesc, din perspectiva lor, istoriile voinicilor. Citește fragmentul selectat din istorisirea lui Mesteacăn, calul năzdrăvan al lui Harap-Alb.

Ilustrații de Mircea Pop,
din cartea *Și v-am spus
povestea așa* de Florin Bican

Ascuns în pielea de mârtoagă, așteptam în grajdul împărătesc să mă găsească Harap-Alb. Împăratul, pe care în tinerețile lui îl purtasem prin lume dintr-o poveste într-alta, îmbătrânise. Își vedea harnic de treburile împărătești, nimic de zis, da-n mod clar nu mai era rost de nicio epopee. La hotare avea pace, în împărăție – belșug, iar în rândul supușilor se bucura de bun renume. Unde mai pui că avea și urmași la tron – trei feciori ca niște conifere.

Frate-său mai mare, Verde Împărat, domnea hăt la capătul lumii și avea trei fete, care, după datină, nu-i puteau urma la tron. Cei doi frați nu se văzuseră din tinerețe. Noroc cu poșta, că mai primeau vești unul de la altul, dar și poșta mergea tare greu. Iar caili năzdrăvani erau și ei puțini. Dar parcă tot erau mai mulți ca azi.

Într-o zi sosește carte de la Verde-Împărat cum că-i bolnav și nu mai poate conduce multă vreme împărăția. Așa că-l roagă pe frate-său să-i trimită degrabă pe unul dintre feciori, cel mai vrednic, să-l înlocuiască. Împăratul i-a chemat îndată pe toți trei și le-a citit mesajul. Am știut de la început că frații mai mari n-aveau să facă vreo scofală în încercarea de a ajunge la Împăratul Verde. [...] pentru că i-am văzut cum și-au ales caili. Oamenii au o vorbă: „Să cumperi șaua după cum e calul”. Dar vezi că ei veniseră cu șeile gata cumpărate. Și ce mai șei! Bătute-n aur și argint, încrustate cu fildeș, sifed și nestemate, cusute cu fir de aur și tivite cu mătăsuri de cele mai fine. Te lua cu leșin numai când te uitai la ele. Să-i fi văzut cum umblau cu șaua prin grajd, căutând un cal asortat la ea. D-aia nici nu m-am mirat când cel mare și cel mijlociu s-au întors cu coada între picioare.

[...] Harap Alb nu era ca ei. Nici n-ai fi zis că sunt frați. Cât s-au fâțâit ei până la pod și înapoi, ca să se joace de-a misiunea imposibilă, fratele cel mai mic a stat cuminte în banca lui, până i-a ieșit Sfânta Duminică-n drum. În timp ce vorbea cu ea, mezinul, de felul lui mai priicăjit, a început să crească văzând cu ochii, iar când Sfânta Duminică i-a făcut numărul cu dispariția în văzduh, Harap-Alb (pe atunci nu știa nici el, săracul, că acesta avea să-i fie numele) se făcuse din băiețandru voinic în toată puterea cuvântului.

A intrat hotărât în palat de bună seamă să-i ceară împăratului învoire să pornească și el către unchiu-său. N-a stat mult la-mpărat. Eu mă făceam că stau la plajă, dar eram cu ochii pe el. A ieșit din palat încă mai hotărât decât intrase și s-a dus după-o scară și s-a suit glonț în pod – podul palatului, vreau să zic. A cotrobăit el ce-a cotrobăit și a coborât de acolo cu-n căpăstru, un frâu, un bici și o șa. [...] Apoi și-a făcut drum pe la bucătăria palatului, de unde s-a întors cu o tavă de jărat. A venit cu ea la herghelie și a pus-o jos între cai. Caili ceilalți erau, deh, cai ca toți caili – numai ce au simțit sămânța de foc din tavă și s-au împrăștiat care încotro, nechezând. Eu n-am mai răbdut și am dat buzna la jărat, că îmi ardea buza după oleacă de spuză bine-pripită [...]

[...] a treia oară când mi-a tras cu frâu în cap, am auzit toaca-n cer. Căci de trei ori a îmbiat caili cu jărat și de trei ori m-am repezit numai eu să mănânc. De fiecare dată m-a lovit cu sete, de am zis că-mi crapă osul

META-TEXT ▼

„Basmul ține de ciclul încercărilor grele, în care eroul trebuie să îndeplinească isprăvi extraordinare a căror realizare devine posibilă cu ajutorul unor însoțitori năzdrăvani sau al unor animale recunoscătoare.”

(Jean Boutière, *Viața și opera lui Ion Creangă*)

parietal de la frâul acesta ghintuit. Ultima oară măcar m-a lăsat să termin jarul din tavă. Oricum, se cam sleise, dar l-am mâncat și-așa, că de mult nu mai gustasem hrană vrednică de un ou ca mine.

Și cât mă grăbeam să sorb ultimele pâlpâiri de pe tipsie, flăcăul m-a pus în căpăstru și mi-a pus frâul în cap. Dar se tot uita la mine cu îndoială, chipurile, să mă ia ori să-mi dea drumul, de parcă i-ar fi fost teamă să se facă de rușine cu unul ca mine. A stat el în cumpănă cât a stat, dar, într-un târziu, de bună seamă că s-a gândit că decât pedestru, mai bine cu unul ca mine.

Jăraticul începuse să lucreze în măruntaiele mele, așa că m-am scuturat de trei ori și m-am făcut cum mă vedeți. Fiul de crai se uita la mine ca la inorog, atunci m-am uitat și eu țintă în ochii lui și i-am zis: „Sui pe mine, stăpâne, și țin-te bine!”

Am văzut pe fața lui că nu-i mai vorbise niciodată un cal, dar dacă s-a speriat, nu s-a dat de gol. [...] Am văzut atunci că-i om de-nțeleș și ne-am prins tovarăși.

28 Identifică în istorisirea calului Mesteacăn semnele fabulosului.

29 Florin Bican se adresează, prin narațiunile cailor, unui public tânăr. Care este, în opinia ta, intenția de a relua niște basme consacrate și a le povesti altfel?

30 Găsește, în acest fragment, secvențe care:

- ✓ denotă ironia naratorului;
- ✓ imprimă o notă de umor textului;
- ✓ apropie textul de cititorul contemporan;
- ✓ probează fidelitatea față de basm.

INTER-TEXT ►

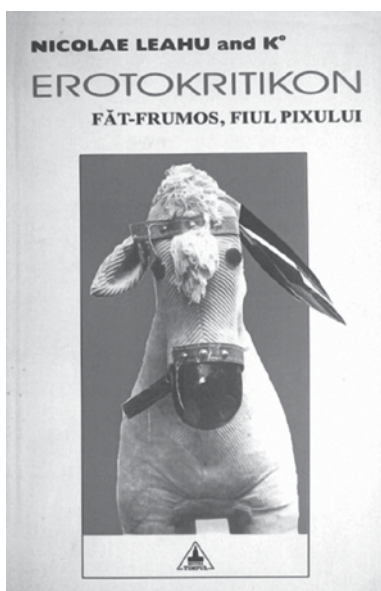
31 Citește secvența de interviu în care Florin Bican explică finalitatea cărții *Și v-am spus povestea așa*.

Laura Frunză: Ce basme/poezii/alte texte literare le dăm copiilor sau recitim noi, ca adulți, înainte de a parcurge *Și v-am spus povestea așa*? Căci, nu-i așa, nici la Împăratul Roș nu te duci nepregătit, darămite în Fantascalia?!

Florin Bican: Unul dintre motivele pentru care am scris *Aventurile cailor năzdrăvani rememorate de ei înșiși* a fost să (re)semnalez copiilor și adulților basmele pe care au ajuns să le ignore, în speranța că, după lectura cărții, se vor întoarce la ele. Mă bucur de fiecare dată când cititorii îmi mărturisesc că, citind *Și v-am spus povestea așa*, au (re)descoperit basmul nostru cel de toate zilele... Așadar, cartea poate fi abordată și fără lecturi pregătitoare, ba mai mult, se dorește a fi ea însăși o lectură pregătitoare, care să-și îndemne/învețe cititorii să disece tot ce citesc, să pătrundă în spațiul de dincolo de cuvinte, adică „să locuiască în poveste”. Ca lecturi conexe aș recomanda basmele adunate de Frații Grimm, Petre Ispirescu, Ovidiu Bârlea, cartea aproape uitată a lui Petre Dulfu, *Isprăvile lui Păcală*, Ion Creangă citit fără prejudecăți, *Țiganiada* lui Budai-Deleanu, *Cartea cu Apolodor* a lui Gellu Naum, *Enciclopedia zmeilor* a lui Mircea Cărtărescu... Restul cărților vor veni de la sine, iar numărul lor tinde spre infinit.

(Interviu publicat pe Pauzadecitit.ro)

31.1. Răspunde, într-un eseu argumentativ, aducând exemple din interviu și din cele două basme studiate, la întrebarea: *La ce bun basmele?*

AVAN-TEXT ▶

Cuvântul „personaj” provine din limba latină: *persona* – mască de teatru, rol, actor. Personajul ca element al operei literare apare în tragedia antică greacă, unde era numit „protagonist”, „erou”, acești termeni fiind în uz și astăzi. Acestora li se mai adaugă „actor”, „actant”. Filozoful grec Aristotel definea personajul ca „imitația unor oameni cu ajutorul cuvintelor”.

1 Alege unul dintre citatele de mai jos și comentează-l din perspectiva raportului realitate-ficțiune.

- ▶ „Viața nimănui nu este un roman. Viața noastră, a oricui, este alcătuită din nenumărate tangențe la nenumărate romane.” (Lucian Blaga, *Discobolul. Aforisme și însemnări*)
- ▶ „Toți oamenii reali din acest roman sunt inventați, doar cei inventați sunt reali.” (Gheorghe Gospodinov, *Refugiul timpului*)
- ▶ „Și cu asta ți-am cam spus «preafrumoasa mea poveste». Mi-au trebuit ani de zile [...] ca să încep să cred că înțeleg că lumea noastră e o ficțiune, că suntem eroi de hârtie și că ne-am născut în creierul și mintea și inima lui.” (Mircea Cărtărescu, *REM*)

2 Scrie o listă de personaje din operele literare pe care le-ai citit în gimnaziu.

- 2.1. Selectează din listă două personaje și raportează-le la lumea din jur: comportament, caracter etc.
- 2.2. Identifică în lista ta tipul fiecărui personaj: curajosul, îndrăgostitul, părintele, adolescentul etc.

3 Pregătește-te pentru scrierea unei compoziții de caracterizare a personajului Harap-Alb. Pentru început, definește-l după următoarele criterii:

- ▶ *gradul de transfigurare a realității*: personaj fictiv, personaj având un prototip atestat istoric, personaj-narator, personaj animalier, personaj fabulos, personaj alegoric;
- ▶ *locul ocupat în ansamblul acțiunii*: principal, secundar, episodic;
- ▶ *amploua constituirii*: personaj complex, personaj liniar/unilateral;
- ▶ *tipul uman*, exponent al unei categorii sociale și umane.

ARHI-TEXT ▼

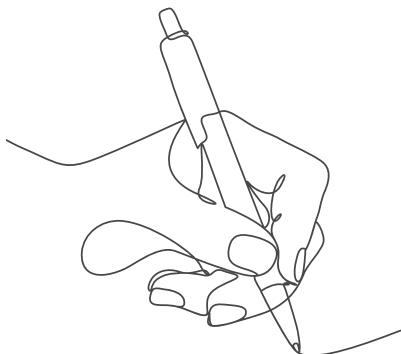
În opera epică, personajul se dezvăluie cititorului atât indirect, prin raporturile pe care le stabilește cu tot ce se află în jurul său (acțiunile sale, modul în care gândește, replicile și particularitățile de limbaj, mediul/habitatul, numele, vestimentația, atitudinea sa față de alte personaje sau a altor personaje față de el), cât și direct, printr-o serie de trăsături prezentate de narator, de celelalte personaje sau chiar de el însuși. Compoziția de caracterizare a personajului presupune nu doar o precizare a portretului moral al acestuia, ci și menționarea instrumentelor/modalităților de caracterizare a personajului.

Coerența textului, aranjarea în pagină, corectitudinea scrierii

Ca orice compoziție, cea de caracterizare a personajului va implica, minimum, trei părți ale textului:

prezentarea personajului după criteriile menționate anterior, caracterizarea propriu-zisă și încheierea. O astfel de compoziție se va încheia în funcție de parametrii solicitați. Poate fi vorba de o apreciere personală a personajului, de o paralelă cu alt personaj, de evocarea emoției lectorale etc. Prin formularea concluziilor, se va raporta semnificația personajului la propriul concept de om și ideal de viață.

Este important ca părțile textului să fie legate armonios, denotând coerența ideilor și a exprimării. Se vor evita formulările de tipul: *prima trăsătură de caracter este...*, *a doua trăsătură de caracter este...*; *naratorul utilizează caracterizarea directă...* etc. În acest sens, pot fi de ajutor frazele prin care se evocă secvențe de subiect, reflecții asupra complexității caracterului etc. Textul va fi împărțit în alineate. La sfârșit, se vor elimina greșelile de scriere, se va verifica claritatea și precizia ideilor.

- 3.1. Fiecare dintre trăsăturile personajului va fi argumentată prin secvențe de text sau prin trimiteri indirecte la text. Selectează secvențele care te vor ajuta să definești tipul de portret al personajului.

Fișa de lectură

ARHI-TEXT ▼

Modalități/procedee de caracterizare

- a) Caracterizare directă:
- ▶ realizată de narator;
 - ▶ realizată de alte personaje;
 - ▶ autocaracterizare.
- b) Caracterizare indirectă:
- ▶ fapte;
 - ▶ vorbe;
 - ▶ limbaj;
 - ▶ îmbrăcăminte;
 - ▶ relațiile cu alte personaje;
 - ▶ nume;
 - ▶ porecle;
 - ▶ experiențele de cunoaștere;
 - ▶ reacții fiziologice;
 - ▶ mediul familial sau social;
 - ▶ stări emoționale sau afinități.

ARHI-TEXT ▼

Portretul moral al personajului

Un personaj complex este înzestrat de către narator cu mai multe trăsături de caracter. Pentru a le identifica, este necesară nu doar o lectură pertinentă a textului, ci și luarea de notițe, realizarea unor schițe, a organizatorilor grafici, care vor cuprinde, pe lângă trăsăturile morale, și modalitățile de caracterizare, valorificate în text. În compoziția propriu-zisă va fi prezentat un șir de trăsături și vor fi selectate cele relevante pentru confirmarea tipului uman și a comportamentului aferent acestuia. Este important ca această parte a compoziției să nu fie doar o enumerare a trăsăturilor și a modalităților de caracterizare, ci să conțină și secvențe reflexive, judecăți de valoare pe marginea portretului moral. Nu în ultimul rând, personajul poate fi raportat, prin idei și exemple convingătoare, la mesajul operei.

Portretul fizic al personajului

În operele epice, mai ales cele de proporții, personajele sunt înzestrate și cu portrete fizice. În afară de linia feței, culoarea ochilor și a părului, naratorul surprinde gesturile, mimica, privirea, zâmbetul (blând sau răutăcios), aspectul îngrijit sau neglijența eroului etc. De foarte multe ori, elementele de portret fizic devin un instrument de caracterizare indirectă a personajului. Valorificarea portretului fizic și proiectarea acestuia în cel moral denotă o percepere profundă a textului și o capacitate complexă de analiză.

- 3.2. Grupează argumentele textuale potrivite pentru caracterizarea directă și cea indirectă.
- 3.3. Stabilește lista de trăsături morale, potrivindu-le fiecărui procedeu de caracterizare.
- 3.4. Definește **tipul uman** al personajului, valorificând:

statutul /
vârsta

starea /
trăsătura dominantă

- 4 Redactează, în limita unei pagini și jumătate, compoziția de caracterizare a protagonistului din *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă.

SCHIȚA (din italiană: *schizzo* – lucrare care cuprinde o privire generală asupra unui subiect) este o specie literară a genului epic, de mici dimensiuni, care prezintă un singur episod din viața personajelor. Termenul s-a impus în literatura română odată cu apariția volumului *Momente, schițe, amintiri* al lui Ion Luca Caragiale.

Trăsături

- ▶ **Naratorul** este, de obicei, omniprezent și omniscient, obiectiv, detașat și relatează povestea la persoana a III-a.
- ▶ **Personajele** sunt în număr mic, iar protagonistul este dominat de o trăsătură definitorie, din perspectiva căreia este realizată construcția sa.
- ▶ **Discursul** este narativ și dialogal, având un caracter dramatizat.
- ▶ **Acțiunea** se desfășoară într-un cadru restrâns, ritmul este viu, dinamic, amănuntele menționate în text sunt puține, dar semnificative; acțiunea este redată într-un stil concis, iar intriga este simplă.

POVESTIREA (derivat al lui „a povesti”, „poveste”; în accepție largă se confundă cu „narațiune”, „a nara” fiind sinonim cu „a povesti”) este o specie epică de dimensiuni relativ reduse, în care autorul este implicat direct sau este mesagerul întâmplării relatate, limitată la un singur fapt epic.

Trăsături

- ▶ **Naratorul** este, de obicei, subiectiv, implicat și relatează povestea la persoana I, din perspectivă auctorială; există o relație strânsă între cel care povestește și cel care ascultă povestirea.
- ▶ **Personajele** sunt puține, iar protagonistul este dominat de o trăsătură definitorie.
- ▶ **Discursul** se caracterizează prin oralitate și are fluentă narativă.
- ▶ **Acțiunea** surprinde un conflict punctual, se construiește în jurul unui singur eveniment insolit și se desfășoară pe un singur plan. Acțiunea este anterioară relatării, plasată într-un cadru specific. Accentul este pus pe acțiune în defavoarea personajului.
- ▶ **Mesajul** este punctat la final printr-o idee cu tâlc, impresionantă și memorabilă, oferind un caracter exemplar povestirii.

Clasificare

- ▶ **după formă:** povestire în versuri, povestire în proză;
- ▶ **după structură:** povestire în ramă;
- ▶ **după conținut și destinație:** satirică, fantastică, filozofică, romantică, magică, pentru copii.

Autori de povestiri în literatura universală:

Giovanni Boccaccio, Edgar Allan Poe, Nikolai Gogol, Ivan Turgheniev, Gustave Flaubert, Émile Zola, Alphonse Daudet.

Autori de povestiri în literatura română:

Ion Luca Caragiale, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Ștefan Bănuțescu.

Scenă din *Bacalaureat* de Ion Luca Caragiale

AVAN-TEXT

Ion Luca Caragiale
(1852–1912)

- Dramaturg, nuvelist, poet, director de teatru, jurnalist român, membru al Academiei Române. Opera sa literară cuprinde nuvele și povestiri (*O făclie de Paște*, *La hanul lui Mânjoală*, *Kir lanulea* etc.), momente și schițe (*Ultima oră!*, *Tren de plăcere*, *Justiție română*. *Secția corecțională*, *Five o'clock*, *Búbico*, *Căldură mare* etc.), comedii (*Conu Leonida față cu reacțiunea*, *O noapte furtunoasă*, *O scrisoare pierdută* etc.) și o dramă (*Năpasta*).
- A fost membru al Societății „Junimea”, alături de Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici.
- Ultimii ani din viață și-i petrece în exil autoimpus la Berlin, dezamăgit de verdictul de achitare dat jurnalistului care îl calomniase acuzându-l de plagiat: „M-am exilat și atâta tot. Aerul aici îmi priește, sunt mulțumit cu ai mei și nu am ce căuta acolo, unde lingușirea și hoția sunt virtuți, iar munca și talentul viții demne de compătimit” (*I.L. Caragiale. Despre lume, artă și neamul românesc*, antologie de Dan C. Mihăilescu).

1 Citește fragmentul de mai jos, apoi discută cu colegii aserțiunile lui I.L. Caragiale privind rolul literaturii.

„Vorba nu e să umpli lumea largă cu o operă, ci o operă strâmtă s-o umpli cu lumea; fiindcă o operă trebuie să trăiască în lung, ca o rază, care pătrunde drept înainte, nu ca un balon de luminație, care se umflă în lături [...]

Literatura este, precum cu drept cuvânt s-a spus, sora mai mare a Politicii. Este artă literară Poezia [...]; sunt artă literară Satira, Teatrul și Romanul, care întipăresc spre păstrare trecătoarea fizionomie socială a deosebitelor epoci; sunt artă literară și Polemica și Cronica ușoară și Pamfletul [...] – artă rafinată și incisivă – și tot artă literară e și arta măreață a Oratoriei.

Cu aceste din urmă două ramuri ale ei, literatura vine la fiecare moment să dea drept ajutor Politicii; cu acestea, îi este aliată combativă; cu celelalte, îi este călăuză cuminte: o ia de mână, o îndeamnă și o asigură pe căile grele către un viitor al cărui capăt și termen numai Dumnezeu îl poate cunoaște.”

(*I.L. Caragiale. Despre lume, artă și neamul românesc*, antologie de Dan C. Mihăilescu)

2 Citește secvențele din schița *Bacalaureat*, apoi efectuează sarcinile propuse pentru a descoperi ideile textului.

Când ies de dimineață din casă, o trăsură în trap mare intră pe strada mea; madam Caliopei Georgescu, o bună prietină. O salut respectuos. Cum mă vede, oprește trăsura, înfigând cu putere vârful umbreluței în spinarea birjarului.

– Sărut-mâna, madam Georgescu, zic eu, apropiindu-mă.

– La dumneata veneam! răspunde cocoana emoționată.

– La mine?

– Da... Te rog să nu mă lași!

– ?!

– Să nu mă lași! Trebuie să îmi faci un mare serviciu amical... La nevoie se arată amicitia: să vedem cât ne ești de prietin!

– Cu cea mai mare plăcere, madam Georgescu, dacă pot...

– Poți!... să nu zici că nu poți!... știu că poți... trebuie să poți!

– În sfârșit, ce e? de ce e vorba?

– Dumneata cunoști pe... Știu că-l cunoști!

– Pe cine?

– Ți-e prietin... știu că ți-e prietin! să nu zici că nu ți-e prietin!...

– Cine?

– Popescu, profesorul de filozofie.

– Suntem cunoscuți, ce e drept; dar așa buni prietini, nu pot să zic.

– Las' că știu eu...

– Ei?

– Ei! trebuie numaidecât să te sui în birje cu mine, să mergem la el, să-i vorbești pentru Ovidiu.

Apariție în „Universul”, 1900.

Specie literară: schiță.

Temă: criticarea moravurilor societății burgheze.

Titlu: surprinde un moment academic.

Cititorul trebuie să știe că madam Caliopi Georgescu are trei copii – Virgiliu, Horațiu și Ovidiu Georgescu. Virgiliu este în anul al treilea la Facultatea de Drept, Horațiu în al doilea, și Ovidiu vrea să intre în anul întâi, la aceeași facultate. Ovidiu trece acum examenul sumar de șapte clase liceale și, cu toată bravura lui, pe cât spune cocoana Caliopi, după ce a biruit toate obiectele, s-a-nțepenit la Morală.

– Închipuiește-ți, zice mama emoționată. Să-l persecute pe băiat! să-i zdrobească băiatului cariera!... Cum este el simțitor, e în stare să se prăpădească... Știi ce mi-a zis? „Mămițo, dacă pierz un an, mă omor!” E în stare, cum e el ambițios... Închipuiește-ți, să-i dea nota 3, și lui îi trebuie 6... și la ce? tocmai la Morală... Acu, dumneata îl cunoști pe Ovidiu de când era mic... Știi ce creștere i-am dat!...

– Ei! bravo!

– Auzi, tocmai la Morală... Suie-te, te rog.

Și, zicând acestea, cocoana îmi face loc lângă dumneaei în trăsură.

– N-ar fi fost mai bine, madam Georgescu, să fi mers d. Georgescu în persoană la profesor?... Știți, d. Georgescu, om cu greutate... ca tată, altfel... Eu... de... străin.

– Aș! ți-ai găsit! Georgescu! Nu-l știi pe Georgescu ce indiferent e cu copiii? Dacă ar fi fost după Georgescu, nici Virgiliu, nici Horațiu n-ar fi fost în facultate... Despre partea lui Georgescu, rămâneau băieții fără bacaloriat!... Suie-te, te rog!

[...]

– Frate Popescule, ciudate sunt și programele și regulamentele școalelor noastre: prea le dă o importanță egală tuturor obiectelor de studiu, și asta este dăunător mersului, adică, vreau să zic, progresului; căci, în definitiv, ce vrea să facă școala din tinerele generațiuni, cari vin și caută, mă-nțelegi, o cultură sistematică, pentru a deveni cetățeni utili, fiecare în ramura sa de activitate socială?...

Profesorul se uită la mine aiurit, fără să-nțeleagă. Eu urmez... [...]

– Am venit să te rog să-i dai lui Ovidiu Georgescu – pe care l-ai examinat ieri la Morală și i-ai dat nota 3 –, să-i dai nota 6...

– !

– Să nu zici că nu poți!... știu că poți! trebuie să poți...

– Atunci trebuie să le dau la toți...

– Să le dai la toți!

– Bine, dar...

– Să nu zici că nu poți! ... știu că poți! trebuie să poți... să le dai la toți! sunt toți copii de familie bună!

Profesorul – e și el om de familie bună – zice:

– Bine! dacă sunt de familie bună, vom căuta să le dăm la toți nota 6.

– Îmi promiți?

– Pe onoarea mea de profesor!

Am plecat încântat. Madam Georgescu mă aștepta foarte nerăbdătoare.

– Ei?

– Ei, le dă la toți. [...]

După-amiazi, primesc de la madam Georgescu o scrisorică, prin care mă anunță că Ovidiu a obținut nota dorită și mă roagă să iau prânzul deseară la dumnealor. Se-nțelege că n-am lipsit a profita de grațioasa invitațiune.

A fost o masă splendidă. S-a băut șampanie în sănătatea lui Ovidiu Georgescu, urându-i-se o strălucită carieră. Cocoana Caliopi, în culmea fericirii, a sărutat cu toată căldura pe iubitul ei prâslea, cu examenul căruia s-au încheiat deocamdată palpitațiile ei de mamă.

– Uf! mi-a zis norocita matroană română, oferindu-mi un pahar de șampanie; am scăpat! Am dat și bacaloriatul ăsta!

ARHI-TEXT ▼

Incipit – formulă introductivă a unei opere literare.

Incipit *ex abrupto* – „abordarea bruscă și fără pregătire prealabilă a temei, ideii [...]”

(Aliona Grati,
Dicționar de termeni literari)

3 Sintetizează conținutul textului sub forma unui titlu de ziar.

4 Care sunt personajele participante la acțiune?

5 Stabilește coordonatele spațio-temporale în care se consumă acțiunea textului.

6 Comentează efectul incipitului de tip *ex abrupto* în schița *Bacalaurat* de I.L. Caragiale.

7 În construcția subiectului, scriitorul alege un eveniment singular, pe care îl observă în toate articulațiile lui. Recitește fragmentele date și stabilește momentele subiectului:

a) expозиțiunea;

b) cauza care declanșează acțiunea;

c) desfășurarea acțiunii (seria de evenimente);

d) punctul culminant;

e) deznodământul.

În mitologia greacă, Zeus era tatăl celor nouă muze, protectoare ale artei. Acestea protejau diferite domenii ale artei: **Calliope** (în trad. „care are voce frumoasă”) – poezia epică, elocvența; este considerată a fi cea mai înțeleaptă dintre muze; **Clio** (în trad. „care este celebră”) – istoria; **Euterpe** (în trad. „foarte înveselitoare”) – muzica; **Terpsihora** (în trad. „dansatoarea care farmecă”) – dansul; **Polimnia** (în trad. „cea care spune multe imnuri”) – imnurile de slavă; **Erato** (în trad. „amabilă”) – poezia lirică și erotică; **Melpomene** (în trad. „cântăreața”) – tragedia și cântarea; **Thalia** (în trad. „înfloritoare”) – comedia, **Urania** (în trad. „cerească”) – astronomia.

- 8 În desfășurarea acțiunii sunt cuprinse două discuții. Completează o diagramă Venn în care să surprinzi opinia comună față de rolul învățământului.

- 9 Comentează, în cheia tehnicii PRES, replica doamnei Georgescu din deznodământul textului: „Am dat și bacaloriatul ăsta!”, adoptând una dintre idei: replica e hilară/ironică/caustică; exprimă exasperare; sugerează sentimentul de victorie, satisfacție; denotă manipulare/orgoliu.

- 10 S-a afirmat că în opera lui I.L. Caragiale se observă discrepanța dintre aparență și esență, dintre postură și impostură. Lucrând în perechi, completați tabelul urmărind cele două niveluri ale existenței personajului feminin.

Repere	Aparență	Esență
▶ Ce sonoritate au numele celor trei fii? ▶ Ce sugerează numele mezinului? ▶ Cum este redată puterea financiară a familiei? ▶ Cum este redată influența familiei?		

META-TEXT ▼

„Protejarea celor netoți și plăcerea de a sta de vorbă cu lumea înaltă sunt două fețe ale eșecului existențial. Comediantul se autocontemplă, ironizându-și jocul și mai ales «slăbiciunea» de a nu putea ieși din rol. De «acord cu toată lumea», travestit în mic burghez plin de zel, dispus «să alerge» pentru a împlini «dorințe» întâmplătoare, marele comediant își bate joc de alții bătându-și joc de sine. Confruntându-se cu mediul, adoptându-i culoarea și prejudecățile, Caragiale reiterează comportamentul lui Socrate: bea din cucuta timpului său, instalându-se în slăbiciunile acestuia, cu alte cuvinte, în eroare.”

(Vasile Fanache, *Caragiale*)

- 11 Transcrie sintagma folosită de narator pentru a prezenta personajul feminin și explică efectul obținut prin concentrarea informațiilor despre madam Caliope Georgescu.
- 12 Caragiale afirma în publicistica sa că „orice critică implică o plângere, și orice plângere implică o dorință: plângerea împotriva a ceva care-mi tulbură liniștea, care mă supără, care-mi face rău, și dorința, dacă nu a suprimării aceluia ceva, cel puțin a pedepsirii lui”. Aplică această idee pe conținutul textului, răspunzând la întrebări.

- Care este situația emblematică a contextului, asupra căreia se aplecă autorul?
- Ce clasă socială face obiectul analizei și de ce coruperea acesteia este deosebit de periculoasă? Argumentează.
- Ce mijloace de influență deține clasa respectivă? Care este rolul ei prin raportare la întreaga societate?
- Care sunt instituțiile publice atinse de corupție? Cât de importante sunt aceste instituții pentru a promova integritatea, responsabilitatea morală, profesională și civică a cetățenilor?
- Este această întâmplare singulară sau, dimpotrivă, reprezentativă pentru societatea respectivă? Argumentează.
- Este problematica abordată de I.L. Caragiale una de actualitate? Motivează.

- 12.1. Utilizând reperele și răspunsurile formulate, scrie un text de 15-20 de rânduri în care să argumentezi rolul moralizator al schiței.

Examenul de bacalaureat își are originea în Franța. El a fost instituit la 17 martie 1801, prin decretul lui Napoleon Bonaparte.

META-TEXT ▼

Caragiale este un scriitor care „își vede și își aude eroii, care nu poate să scrie despre ei decât privindu-i și ascultându-i, făcându-i să se miște și să grăiască. De aceea toată arta lui Caragiale tinde către prezentarea directă a omului. Dar cum autorul *Momentelor* nu este un descriptiv, un ochi plastic, amator de amănunte concrete și de culori vii, viziunea omului este în proza lui efectul chipului în care omul vorbește și este ascultat. Nimeni înaintea lui, numai Creangă în același timp cu el, destul de puțini după dâșii au fost scriitori care au adus în notarea graiului viu aceeași precizie a auzului, aceeași intuiție exactă a sintaxei vorbite, a vocabularului și a inflexiunilor care ne uimesc în proza lui Caragiale. [...] Oamenii lui Caragiale se găsesc totdeauna în acțiune, în acțiune orală, adică în dialog.”

(Tudor Vianu,
Artă prozatorilor români)

13 Alcătuiește o listă de valori pe care crezi că ar fi trebuit să le cunoască elevul Ovidiu Georgescu prin studiul moralei.

14 Discutați aspectele de mai jos, pornind de la replica personajului-narator: „Frate Popescule, ciudate sunt și programele și regulamentele școalelor noastre: prea le dă o importanță egală tuturor obiectelor de studiu, și asta este dăunător mersului, adică, vreau să zic, progresului; căci, în definitiv, ce vrea să facă școala din tinerile generațiuni, cari vin și caută, mă-nțelegi, o cultură sistematică, pentru a deveni cetățeni utili, fiecare în ramura sa de activitate socială?”

14.1. Observați rolul cuvintelor care sugerează tonalitatea informală și familiară în adresarea către profesorul Popescu.

14.2. Având în vedere cariera pe care elevul vrea s-o îmbrățișeze, cum apreciați opinia personajului-narator față de programa școlară?

14.3. Comentați jocul „scuz-acuz” angajat în argumentarea solicitării personajului narator.

15 Formulează, în 5-7 rânduri, un punct de vedere despre comportamentul personajului-narator, care intră în jocul traficului de influență și își asumă scopul „prietinei”. Ține cont de următoarele repere:

- a) împrumutarea unor replici folosite de madam Georgescu;
- b) argumentul invocat în sprijinul cererii formulate;
- c) apelul la sentimente în detrimentul rațiunii.

16 Personajele lui Caragiale dau impresia unor oameni care vorbesc liber. Discutați în grup, exemplificând fiecare dintre elementele de oralitate:

- ▶ propoziții exclamative și interrogative;
- ▶ propoziții scurte, eliptice de predicat;
- ▶ vocative și interjecții;
- ▶ puncte de suspensie care întrerup șirul vorbirii.

17 Analizați fragmentul de mai jos exemplificând următoarele elemente stilistice: aluzie la firea pragmatică a eroului, adresare reverențioasă, elemente de oralitate, șantaj emoțional, caracter fals dramatic, pauză în vorbire, ritm lent, ironie, manipularea celui alt, graba/impaciența de a rezolva problema, obligativitatea/impunerea.

17.1. Faceți o dramatizare a acestei secvențe.

- „– Sărut-mâna, madam Georgescu, zic eu, apropiindu-mă.
- La dumneata veneam! răspunde cocoana emoționată.
- La mine?
- Da... Te rog să nu mă lași!
- ?!
- Să nu mă lași! Trebuie să îmi faci un mare serviciu amical... La nevoie se arată amiciția: să vedem cât ne ești de prietin!
- Cu cea mai mare plăcere, madam Georgescu, dacă pot...
- Poți!... să nu zici că nu poți!... știu că poți... trebuie să poți!
- În sfârșit, ce e? de ce e vorba?”

Scenă din filmul
Lanțul slăbiciunilor (1952)

INTER-TEXT ►

ARHI-TEXT ▼

„Obiectul lumii caragialiene, din teatrul și prozele sale, îl constituie o lume fără identitate stabilă, glisantă, tranzitorie, cu o existență în travesti (mascată, trucată). Această lume se recomandă drept citadină, onorabilă, civilizată, deșteaptă, plină de merite, dornică de afirmare și însetată de prețuirea celorlalți. Stilul ei de comunicare îi contrazice toate aceste aspirații și în cele din urmă o compromite. Limbajul desemantizat, ideile, faptele vin să infirme, coborând în mofturi (pretenții goale) tot ce își propune să fie această lume.”

(Vasile Fanache, *Caragiale*)

17 Stabilește ce dominantă morală se desprinde din fiecare replică:

- „Să nu mă lași! Trebuie să îmi faci un mare serviciu amical... La nevoie se arată amicitia: să vedem cât ne ești de prietin!” ➡ *trăsătura morală* = _____
- „E în stare, cum e el ambițios... închipuiește-ți, să-i dea nota 3, și lui îi trebuie 6.... și la ce? tocmai la Morală...” ➡ *trăsătura morală* = _____
- „Poți!... să nu zici că nu poți!... știu că poți... trebuie să poți!” ➡ *trăsătura morală* = _____
- „Uf! mi-a zis norocita matroană română, oferindu-mi un pahar de șampanie; am scăpat! Am dat și bacaloriatul ăsta!” ➡ *trăsătura morală* = _____
- „Suntem cunoscuți, ce e drept; dar așa buni prietini, nu pot să zic. – Las' că știu eu...” ➡ *trăsătura morală* = _____

18 Formulează, într-un enunț dezvoltat, mesajul general al schiței, angajând tema și ideea centrală.

19 Argumentează prin două teze, însoțite de exemple, apartenența textului la specia literară schiță.

20 I.L. Caragiale manifestă un real interes pentru modul în care se realizează, în epoca sa, educația tinerei generații, dezvoltând această tematică în mai multe schițe. Citește fragmentul de mai jos, extras din *Lanțul slăbiciunilor*, în care se abordează tema favoritismului în educație.

20.1. Identifică asemănările la nivel de conținut între această schiță și cea din textul studiat.

„Am și eu o slăbiciune, și eu sunt om! Dorințele grațioasei mele prietene domnișoara Mari Popescu sunt pentru mine porunci, la cari mă supun cu atât mai bucuros cu cât văd că prietena mea nu abuzează niciodată de influența nemărginită ce știe bine că exercită asupra-mi... De astă dată, ce mare lucru-mi cere?

«Stimate amice,

Știu ce prieten ești cu profesorul Costică Ionescu și cât nu e în stare să-ți refuze o rugămintă. Mă-ndatorezi până-n suflet dacă obții de la el pentru elevul Mitică Georgescu din clasa a IV-a, liceul X..., la latină, nota 7, fără de care băiatul, care mi-e rudă de aproape, rămâne și anul acesta repetent, ceea ce ar fi o mare nenorocire pentru familia lui – o familie dintre cele mai bune – și pentru mine o mare mâhnire.

Cu cele mai afectuoase salutări, a dumitale bună prietenă,

Mari Popescu»

A! irezistibilă grație, cum știi de frumos să poruncești! Și ce bine s-a nimerit! Ionescu are și el o slăbiciune, și el e om! Ține la mine și nu e în stare să mă refuze. Repede mă arunc într-o birje și alerg la Ionescu, profesorul de latinește.”

AVAN-TEXT

Mica sirenă, statuie în Copenhaga,
Edvard Eriksen, 1913

1 Amintește-ți personaje fabuloase din mediul acvatic.

- 1.1. Specifică puterile magice pe care le au.
- 1.2. Expune-ți opinia: de ce oamenii sunt tentați să creadă despre existența unor fapte magice care provin din apă?

2 Citește fragmentul de mai jos, apoi alcătuiește o listă cu puterile duhurilor apelor.

„Femeile pești sunt un fel de *nereide* (numite și știmele apelor) de o frumusețe răpitoare, care stau pe fundul apelor mari. Numai când se lasă noaptea se apropie de maluri și cântă ca *sirenele* antice, vrăjind pe pescari și corăbieri, care tot căutându-le în întuneric cad în apă și se îneacă. Știmele ies la suprafața apelor și strigă pe nume pe pescari sau corăbieri că le-a venit ceasul să se înece. Maxim Gorki în *Legenda valahă* descrie o «nereidă păgână» care trăia în Dunăre și era mereu prinsă de pescari în mrejele lor. Un pescar Marcu o prinde în mraja lui, o sărută, se îndrăgostește de ea și o ține lângă el ziua întreagă. Cum vine noaptea nereida dispare. Marcu umblă nebun după ea. Întreabă apa: «Unde-i zâna?» Apa îi răspunde: «Cine știe?» Marcu se aruncă în apă să o caute, dar se îneacă. Zânei nu-i pasă de moartea pescarului. În urma lui rămâne însă cântecul de dragoste. Ele mută valurile primejdioase încotro vor și prăbușesc țărmurile în ape. Asociate cu vântul, rup zăgazurile apelor, iau pe sus podurile de peste ape și poartă viiturile peste ogoare. Asemeni *știmelor apei* sunt așa-zisii *cei din baltă, fapte infernale* care atacă pe înotători noaptea în apele stătute. Aceștia îi trag în locuri înfundate cu liane și trestii, le prind picioarele în ierburile de apă, le închircesc mușchii mâinilor și picioarelor și-i trag la fund, îi îneacă și-i lasă hrană peștilor.”

(Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*)

META-TEXT

„Voiculescu își propune, prin activitatea sa de medic și de scriitor, să aducă dovada unei unități care, din perspectiva epistemologiei și a gnozeologiei contemporane, ar părea exclusă, unitatea dintre trei mentalități aparent ireductibile: mentalitatea magică, mentalitatea religioasă și mentalitatea științifică. El coboară spre originea lor comună și spre cauza primă, aceeași. Prin ființa și faptele sale, încearcă să probeze că unitatea se poate realiza, chiar într-o viață de om. [...] Conform impulsului care a generat pentru Voiculescu actul artistic, ideea că arta este purtătoare de mesaj [...], acesta concepe o serie de narațiuni care pun în fața receptorului contemporan câteva adevăruri pentru el indiscutabile:

- ▶ există, chiar în vremea noastră, întâmplări care nu pot fi explicate decât prin acceptarea faptului că există puteri magice și că acestea sunt eficiente;
- ▶ aceste întâmplări trebuie consemnate și atestate de persoane care aparțin altui tip de mentalitate, de obicei mentalității științifice; ciocnirea mentalităților nu oferă explicații, dar oferă credibilitate faptelor, recunoscute de cineva complet neimplicat, dacă nu chiar ostil;
- ▶ felul în care funcționează eficient puterea magică poate fi descris din perspectiva obiectivă a mentalității științifice;
- ▶ magia poate fi benefică sau malefică;
- ▶ magia poate fi îndreptată asupra lumii exterioare sau asupra propriei ființe.”

(Roxana Sorescu, *Introducere*.

În *Lostrita – Antologie de proză fantastică*)

Vasile Voiculescu
(1884–1963)

- Scriitor român de o expresie particulară, care a cultivat poezia (volume: *Din țara zimbrului*, *Pârgă*, *Poeme cu îngeri*, *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de Vasile Voiculescu*), proza (*Capul de zimbru*, *lubire magică*, *Zahei orbul*) și teatrul. Nuvelele fantastice îi sunt publicate postum.
- Este arestat de comuniști în 1958, fiind acuzat că a scris „poezii cu caracter mistic”, i se confiscă averea și este trimis în închisorile Jilava și Aiud.
- Eliberat în vara anului 1962, bătrân și foarte bolnav, se stinge după câteva luni.

3 Citește selecțiile de mai jos, din *Lostrița* de Vasile Voiculescu, și descoperă făpturile magice ale apelor descrise în text.

Nicăieri diavolul cu toată puița și nagodele lui nu se ascunde mai bine ca în ape. Dracul din baltă, se știe, este nelipsit dintre oameni și cel mai amăgitor. Ia felurite chipuri: de la luminița care pâlpâie în beznele nopții și trage pe călătorul rătăcit la adânc, până la fata șuie care se scaldă în vâltori și nu-i decât o știmă vicleană, cursă pusă flăcăilor neștiutori, să-i înec.

Pe Bistrița, Necuratul rânduise de multă vreme o nagodă cu înfățișare de lostriță. De sus de la izvoare și până dincolo de Piatra, peștele naipei se arăta când la bulboane, când la șuvoaie, cu capul bucălat de somn, trupul de șalău și pielea pestrițată auriu, cu bobite roșii-ruginii ca păstrăvul.

După prubuluiala vânătorilor de pește, ar fi ca la doi coți de lungă și ar cântări dincolo de douăsprezece ocale. Alteori însă, când vrea să înșele cu tot dinadinsul pe cel pe care și-a pus ochii, crește de trei ori pe-atât și își schimbă arătarea. Iese și se întinde, moale, la râniș. De departe, ai zice că e o domniță lungită la soare pe plaja de nisip argintiu.

Lostrița vrăjită a ademenit multă lume. Pescari iscușiți i-au întins mrejele fermecătoare, ca să se ducă pentru totdeauna la fund. A tras în capcană copii neștiutori, copilandri furați de strălucirea ei, flăcăi tulburați și duși în ispite de frumusețea-i fără împotrivire. N-a fost an să nu-și ia, acolo, în genună, dajdia ei, unul sau doi inși scoși din minți.

De la o vreme, oamenii au început să-și dea seama de primejdie și să se păzească. Când zăreau lostrița fulgerând ca o sabie care taie apele în sus și-n jos, întorceau capul și fugeau. Cei de pe plută, când o vedeau luând șuvoaiele în lung și călătorind alături de ei, nu știau cum să cârmească și să se abată din calea năzdrăvanei. Era prădalnică! Hulpavă de pește, pe care-l înghițea cu nemiluita. Dar mai ales nesătulă de carne de om, căreia ajunsese să-i ducă dorul. Și, flămândă, se făcea din ce în ce mai îndrăzneată, mai frumoasă, mai ademenitoare. Dar și lumea din ce în ce mai înveghetă. Căci acum lostrița era vestită. O cunoșteau toți și se fereau.

Din rândurile de copilandri care crescuseră flăcăi, alergând nebuni cu undițele pe urmele lostriței, unii pieriseră înecați, cei mai mulți, temători, se lăsaseră. Numai Aliman, singur, îi rămase credincios. Mereu îi întindea cârlige cu tot soiul de nade gustoase, mai ales păstrăvi vii, și nu pierduse nădejdea că odată și-odată o să-i cază în mâini.

El nu credea în basmele bune pentru copii. Râdea când i se povestea de știne schimbate în lostrițe, ori de naiiba prefăcut în pește. Și flăcăul prigonea neobosit fiara apelor, care parcă fugea de el.

«Dacă are ea vrăjile ei, apoi le am și eu pe ale mele», glumea pornind iar la vânat. Zvârlind de atâția ani undițele și așezând cârlige, i se arătase și lui de câteva ori vestita lostriță, nălucind prin bulboane, mlădie și întru totul minunată, ca un pește din poveste. Dar totuși pește adevărat. [...]

Au trecut câteva săptămâni. Satul bâzâia de zvonuri ca un roi întărit. Precum că fata ar suge sângele flăcăului ca o strigoaică. Dar Aliman era mai sănătos, mai voinic, mai frumos și mai bun cum nu fusese niciodată. Și nu le păsa de nimic.

Lostrița, după spusele lumii, se ivise iară. Acum nu se mai ascundea. Plutea în văzul tuturor de-a lungul apei... Numai flăcăul nu se mai sinchi-sea dacă e cea de lemn sau cea adevărată. Ieșise din minte trecutul întreg și vremea trecea ameteitoare, ca o Bistriță umflată de fericiri...

De la un timp, dezmeticit puțin, flăcăul, ca să-și statornicească norocul, a început să se gândească la rânduielei trebuitoare, nuntă, cununie. Și i-a spus fetei. Ea a hohotit nebunește, luându-l de gât. Ea știa de ibovnic și

de dragoste, nu-i ardea nici de popă, nici de biserică. Nu pentru asta venise ea pe lume.

Era sălbatică. Cu multe ascunzișuri și taine. Și totuși, nu știa cum o cheamă. Îi dase de la el numele Ileana.

Dar toate trebuie să aibă un isprăvit. Pe la mijlocul verii s-au trezit buzna peste ei cu o femeie voinică, iute și șturlubatică, așijderi apelor după ploaie. Despărțindu-i cu asprime, ea prinse fata de braț, ocărând-o mânioasă. Era mama Ilenei, care după multe cercetări îi aflase culcușul. Venea de sus, de departe, de la izvoarele Bistriței aurii, unde spunea că-și are rosturile. [...]

Pe la jumătatea praznicului sosi în goană un băiețuș, cu vestea că lostrița vrăjită s-a arătat iarăși. [...] Aliman, buimac de băutură, cum auzi de lostriță, s-a deșteptat ca dintr-un somn adânc și a sărit smintit dintre oaspeți, strigând: „Azi nu mai scapă! O mănânc la nunta mea!” Și a alergat nebun spre râu. [...]

Când sosi în locul de care povestise băiatul, lostrița era acolo. Ea se-ntoarse deodată nălucitoare, cu capul ținut în Aliman. Stătu așa o clipă plină. Apoi porni, fulgerând apele, spre el. Omul

încremeni. Dar numaidecât, cu chipul luminat de o bucurie nefirească, chiui, strigând cât să înăbușe huietul: „Iată, vin!”... și, smucindu-se din mâinile a trei oameni, sări în mijlocul Bistriței, cu brațele întinse spre lostriță.

Viitura, tunând vijeliosă, îl ajunse. Năhlapii trecuseră cu bușteni, acoperișuri de case și punți peste capul lui. El a mai ieșit o dată. Ținea lostrița și, amețit de izbitura apelor, se căznea s-o apere, adăpostind-o ca pe un copil cu brațele. Apoi s-a cufundat în valurile care, bolborosind mânioase, s-au pecetluit deasupra lui pentru totdeauna.

Dar povestea lui Aliman a rămas vie și mereu mlădioasă. Crește și se împodobește an de an cu noi aداuse și alte scornituri după închipuirile oamenilor, jinduiți de întâmplări dincolo de fire.

Ea colindă în sus și-n jos malurile Bistriței. Urcă odată cu cărăușii, coboară cu plutașii, stă pe loc cu copiii... Dar se mișcă neconținut alături și în rând cu lostrița fabuloasă, care nu-și găsește, când fulgerând ca o sabie bulboanele, când odihnindu-se pe plavii, cu trup de ibovnică întinsă la soare în calea flăcăilor aprinși și fără minte.

Lumea textului

4 Recitește incipitul textului și stabilește împrejurările în care se poate declanșa magia.

- Selecționează din primele două paragrafe ființele supranaturale care populează mediul acvatic.
- Transcrie din incipitul textului structurile ce fixează raportul dintre oameni și „peștele naibei”/intenționalitatea răului față de oameni.
- Selecționează un fragment ce cuprinde trăsăturile fizice ale lostriței.
- Ce sintagme sugerează că, din perspectivă folclorică, lostrița se poate metamorfoza într-o femeie?
- Ce iluzie vizuală au oamenii care văd lostrița de la depărtare?
- Ce trăsături morale au oamenii pe care lostrița îi ia ca dajdie?

5 Identifică elementele spațiului în care sunt proiectate evenimentele.

6 Selectează din text indici ai timpului mitic și repere ale timpului în care se petrec evenimentele.

7 Stabilește ordinea ideilor din text.

- ▶ De mai multe ori, Aliman este foarte aproape de moarte prin înecare și nu știe ce îl trage spre viața din genune.
- ▶ Lostrița dispăre sub sloiurile înghețate și băiatul suferă de dor.
- ▶ Flăcăul se înecă cu lostrița în brațe, iar povestea lui crește până la dimensiunile unei legende.
- ▶ O viitură aduce, printre dărâmturile unui sat, o plută pe care se află o fată sălbatică.
- ▶ Aliman se desprinde din rândurile copilandrilor și planuiește să prindă lostrița pentru a-și arăta superioritatea.
- ▶ În câteva luni, mama fetei vine după ea cu ceartă și cele două femei dispăr fără ca cineva să le știe.

Reprezentare a unei sirene pe un perete al catedralei din Clonfert, Irlanda

Motivul vânzării sufletului către diavol este larg răs-

pândit în basmele lumii, iar conținutul lui dovedește conflictul etern care îl sfâșie pe omul nîcicînd mulțumit de ceea ce are. Cu toate că narațiunile diferă, esența lor este aceeași: omul este dispus să renunțe la orice pentru a primi faimă, cunoaștere absolută, fericire, iubire, chiar cu riscul damnării. Una dintre cele mai vestite interpretări ale acestui motiv se găsește în folclorul german, prin mitul lui Faustus, un alchimist și magician care își vinde sufletul pentru că este nemulțumit de viața sa. În 1808, Johann Wolfgang von Goethe propune una dintre cele mai cunoscute interpretări ale mitului, printr-o tragedie în două părți. Faust înțelege: cunoașterea mediată de știință are limite ce nu pot fi depășite. Cade în disperare și acceptă contractul pe care i-l propune Mefistofel, urmînd ca acesta să îi împlinească toate ordinele savantului pe pămînt, iar în iad rolurile să se inverseze. Pactul cu diavolul (pactul faustic) a fost prelucrat artistic în literatură (*Doctor Faustus*, Thomas Mann), în pictură (*Faust și Mefistofele*, Eugène Delacroix), în muzică (*Damnarea lui Faust*, Hector Berlioz; simfonia *Faust*, Franz Liszt).

- La Paști, Iostrița se arată și îl ispitește, apoi dispare din nou, rupînd capcanele pe care Aliman i le întinde.
- Aliman o duce acasă pe fată și între ei crește o poveste de iubire pe care satul nu o înțelege.
- Aliman apelează la un vraci bătrîn, de unde aduce o Iostriță de lemn pe care o descîntă și îi dă drumul în apă.
- Flăcăul prinde Iostrița, care îi scapă din mînă, lăsîndu-l buimac și cu sufletul tulburat.
- Aliman acceptă să se căsătorească cu o fată mai îndrăzneată, iar la nunta lui Iostrița se arată iar.

8 **Repartizați ideile ordonate la exercițiul precedent fiecărui moment al subiectului artistic.**

9 **Inventariază personajele participante la acțiune și stabilește rolul lor în narațiune.**

10 **Recitește secvențele ce surprind obsesia lui Aliman pentru pește. Selectează structurile ce surprind ideea că flăcăul începe să o percheapă pe Iostrița ca pe o femeie.**

Semnificațiile textului

11 Cuvîntul *nagoda* provine din limba ucraineană, unde înseamnă **întîmplare**. Sensurile din dicționar se referă la **ființă sau lucru ciudat, superstiție, minunăție, neplăcere, pacoste**. Stabilește cu ce sens este folosit acest substantiv în text.

12 **Identifică rolul arhaismelor folosite în primele patru paragrafe ale textului.**

13 **Scrive un text de 5-6 rînduri în care să explici cele două funcții ale prologului:**

- prezintă evenimentele premergătoare acțiunii;
- înlesnește înțelegerea textului.

14 **Care dintre următoarele situații sunt relevante pentru rolul epilogului? Argumentează oral.**

- Rezumă concluziile.
- Precizează devenirea ulterioară a personajelor.
- Subliniază ideile esențiale ale operei.

15 **Identifică, în incipitul textului, tipul de narator care își asumă întreaga istorie, avînd în vedere persoana, numărul verbelor și timpul narațiunii.**

16 **Ceremonialul povestirii este întreținut, pe parcursul textului, printr-o serie de construcții impersonale și prin formele verbale de condițional-optativ perfect. Comentează, în aproximativ opt rînduri, cu argumente textuale, rolul acestora în crearea atmosferei specifice povestirii fantastice.**

17 **Analizează stilul din fragmentul următor, avînd în vedere:**

- a) rolul epitetului și al enumerației în menținerea perspectivei obiective în redarea ritualului magic;
- b) aportul enumerației în sugerarea multitudinii sensurilor;
- c) sugestia metaforică a construcției *miez de noapte*;
- d) semnificația descrierii totemului menit să înlocuiască Iostrița adevărată.

„Aliman, în aparență un prenume posibil într-un peisaj cu influență onomastică de origine turcă, reprezintă de fapt combinarea a două silabe semnificative în limbi diferite: *Ali-* este forma autohtonizată a ebraicului *El(i)*, cuvânt ce desemnează divinitatea; *-man* este silaba care desemnează omul în limbile germanice. Semnificația numelui este om și Dumnezeu, divinul întrupat.”

(Roxana Sorescu,
Introducere. În: *Loștrîța – Antologie de proză fantastică*)

„Aliman s-a întors acasă cu o loștrîță lucrată în lemn, aidoma de șuie și frumoasă ca cea din Bistrița. Vopsită la fel cu aur și argint și stropită cu picățele galbene ruginii. Era alcătuită din două jumătăți care se îmbucau una-ntr-alta, cu scoabe. În mijlocul gol al închipuirii, după ce a frecat-o peste tot cu lapți de loștrîță și buruieni de apă, a ascuns un peștișor mai mic, tăiat dintr-un corn de cerb: ca să-i dea cumpeneală în apă și s-o cârmuiască. Toate au fost vrăjite, descântate și afierosite după străvechi noi-me și îndreptare ale magiei pierdute și uitate de ceilalți. Și într-un miez de noapte cu luna în pătrar poleind trupul gol al flăcăului, Aliman a intrat până în mijlocul râului cu peștele vrăjit în mână, a spus încet descântecul învățat pe de rost, în care se lepăda de lumea lui Dumnezeu, și a dat drumul păpușii cu chip de loștrîță. Apele au primit-o și parcă au săltat, purtând-o supuse.”

18 Identifică în povestire secvențele descriptive în care se conturează imaginea fizică a fetei aduse de viitură. Ce sugerează ele?

19 Comentează rolul stilistic al timpurilor verbale din fragmentul de mai jos.

„Aliman a tânjit, aproape a bolit tot timpul. Parcă intrase și el în somnul iernii. Numai la gândul loștrîței mai învia. Atunci lua toporul și spârgea de-a lungul bulboanelor copci și răsuflători, ca să trimită puțin văzduh peștilor, care altfel mor acolo dedesubt, înăbușiți.”

20 În povestire, accentul este pus pe relatarea faptelor. Scrie un text de 5-7 rânduri în care să arăți cum sunt comprimate momentele în care Aliman tânjește, iar acțiunea este diminuată.

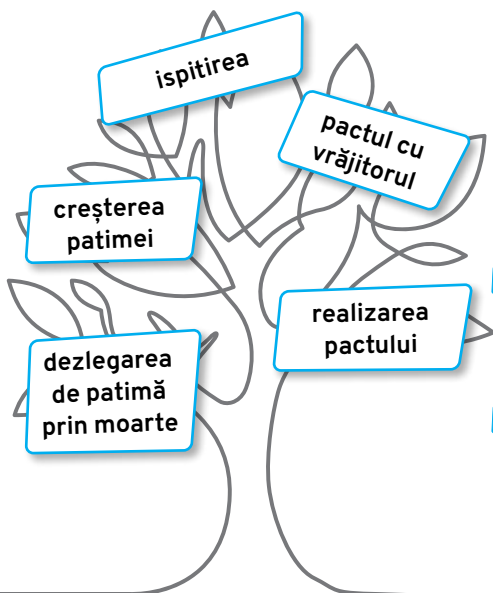
21 Secvențele descriptive prezente în povestirile lui V. Voiculescu sunt, conform Roxanei Sorescu, „capitolele unui mic tratat despre vrăjitoria încă activă pe teritoriul românesc, un tratat alcătuit după toate regulile etnografiei științifice”. Redactează un articol de dicționar privind practica magiei, răspunzând la următoarele întrebări:

- ▶ Cine practică magia?
- ▶ În ce mediu este practică?
- ▶ În ce condiții se practică?
- ▶ Ce interdicții se impun?
- ▶ Ce reprezintă magia de contact?
- ▶ Care sunt obiectele magice folosite?
- ▶ Cum e receptat actul magic?

22 Completează harta conceptuală, în forma unui copac, cu secvențe din text pentru a ilustra gradăția sentimentelor lui Aliman, de la orgoliul său de a-și arăta superioritatea până la obsesia pentru loștrîță.

23 Formulează răspunsuri la întrebările de mai jos pentru a descoperi cum este perceput în folclorul autohton și interpretat în textul dat motivul vânzării sufletului.

- a) Ce personaj îndeplinește rolul de mediator între ființa umană și diavol?
- b) Care sunt atributele acestui personaj?
- c) În ce spațiu poate fi găsit acesta? Ce elemente textuale sugerează apartenența personajului la categoria negativului?
- d) Comentează secvența: „Ce i-o fi spus, ce l-a învățat, cum l-a descântat, nu se știe”.
- e) Ce conține descântecul pe care Aliman l-a învățat „pe de rost”?

Ulise și sirenele, mozaic bizantin

Personajele povestirii

24 Consultând un dicționar de simboluri, arată ce semnificație are meseria personajului principal.

25 Identifică trăsăturile de caracter ale personajului din fragmentele de mai jos, menționând în fiecare caz modalitatea de caracterizare.

- „El nu credea în basme bune pentru copii. Râdea când i se povestea de știmate schimbate în lostrițe, ori de naiba prefăcut în pește.”
- „Acum, când a ajuns flăcău voinic și a deprins toate viclesugurile sălbăticiunilor, a izbutit s-o prinză o dată în undiță.”
- „Aliman era frumos și voinic. Nu știa de frica nimănui. Cu atât mai puțin de a celor nevăzute și neștiute. Bistrița pentru el nu mai avea taine și ținea la adânc ca o vidră. S-a jurat să prinză lostrița vie și nu și-a mai îngăduit zi-noapte hodină.”
- „Inima lui Aliman a început iar să bată ageră. Roșeața i-a venit în obraji. Și bărbăția, îndrăzneala lui de altădată s-au dovedit în tot soiul de isprăvi de necrezut, biruind fără greutate puterile Bistriței furioase.”

26 Redactează un text de 15-20 de rânduri în care să demonstrezi apartenența operei la specia povestire. Urmărește reperele:

- a) cronotopul în care sunt proiectate evenimentele;
- b) insolitul întâmplărilor;
- c) interesul acordat narării, în detrimentul construcției personajului;
- d) învățătura ce se desprinde din finalul textului.

INTER-TEXT ►

27 Exprimă-ți opinia despre felul în care V. Voiculescu prelucrează epic ființele universului acvatic, ilustrându-ți afirmațiile cu exemple din povestirea *Lostrița* și din fragmentul de mai jos, extras din *Pescarul Amin*. În redactarea textului tău, ai în vedere:

- recuperarea timpului mitic/arhetipal;
- conturarea unui spațiu privilegiat;
- rolul totemului în susținerea fabulosului.

Când se trezi, coborâse noaptea... Se dezmetici. Scoase capul în afara grinzii și privi dedesubt adâncul bulboanei... Ciudat: așa, dintr-odată, acum o străvedea ușor până-n fund. [...] Căută morunul; îndelung. Nu-l află. Se ascunsese? Și se-nциudă. Își aminti de basm: cineva dinlăuntrul lui îl învăță să se dea de trei ori peste cap ca voinicul năzdrăvan, și are să se prefacă în gând... Gândul pătrunde pretutindeni... Cât era de amărât, tot își zâmbi; încercase în copilărie toate tumbele.

„Nu așa... ci în suflet”, îi șopti lăuntru.

Aha... să-și întoarcă de trei ori peste cap sufletul?! Așa se poate.

Se auzea și se asculta vorbindu-și și răspunzându-și singur. Să cerce. Ce strică! Și se încordă... O dată: și intră ca în fundurile morții. A doua oară: și ieși ca dintr-un înec. A treia oară. Se opri într-un luminis de adânc. Și iată, se făcuse gând. De ce nu știuse asta mai înainte? Trebuise să vie ananghia să-l învețe?

Acum coborî acolo în fund cu toate științele gândurilor pescărești. Se strânse în sine ca într-o dure-

roasă rugăciune, numai să descopere morunul. Pentru ce? Să-i ceară iertare? Să-i cerșească sfat? Să-i implore ajutorul?

Căci el nu știa, nu se pricepea să-și întoarcă chipul în sus, spre Cerul de deasupra. Numai plugarii fac așa, cerșind de la Dumnezeu lor ploaie. Pescarii au cerul lor în fundul apelor: cer mult mai adânc; amețitor de misterios... Dumnezeu lor nu umblă pe nori: se poartă pe mugetele talazurilor, prin vârtejuri și anafore, pe chiții și morunii biblici. Unul din aceștia se afla închis aici, și Dumnezeu trebuie să fie pe aproape. [...]

Ah! iată și morunul. Zadarnic se târâște pe fund, căutând să se ascundă în dosul constelațiilor. E așa de uriaș, că nu-l încap bolțile. În pântecul lui strălucesc aștrii înghițiți. Așadar, se hrănește cu luceferi?

Îl urmări lăuntric ca într-o răsfrângere de oglindă magică. Arhanghel al apelor? Nu. Nu. Acum știe: nu e morun. E răs-strămoșul său, legendarul, de care i se povestise. Urcase din alte lumi de ape, de departe, se altoise cu băștinași și întemeiase între brațele fluviului neamul cel tare al Aminilor.

NUVELA (din franceză: *nouvelle*, italiană: *novella* – noutate) apare pentru prima dată în secolul al XIV-lea, în *Decameronul* lui Boccaccio. Este o specie a genului epic, situată ca dimensiune între povestire și roman, având o construcție riguroasă, un singur fir epic, o acțiune care pune în prim-plan personajele, o intrigă complexă și conflicte puternice.

Trăsături

- ▶ **Naratorul** este preponderent omniscient, relatează din perspectivă obiectivă, la persoana a III-a; tonul este impersonal și neimplicat.
- ▶ **Personajele** sunt mai numeroase decât în povestire; reprezintă caractere puternice, deja formate; protagonistul este urmărit evolutiv, el poate deveni personaj eponim; accentul este pus mai mult pe definirea personajului decât pe acțiune.
- ▶ **Discursul** este bine structurat; relațiile spațio-temporale sunt variabile, dar bine conturate.
- ▶ **Acțiunea** dezvoltă un conflict principal puternic, celelalte fiind mai puțin importante; faptele sunt verosimile, intriga este riguros construită.

Tipologia nuvelei românești și ilustrarea prin opere semnificative

Criteriu	Clasificare	Exemplificare
Tematică	istorică	<i>Alexandru Lăpușneanul</i> de Costache Negruzzi <i>Doamna Chiajna</i> de Alexandru Odobescu
	psihologică	<i>Moara cu noroc</i> de Ioan Slavici <i>În vreme de război</i> de Ion Luca Caragiale
	socială	<i>Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala</i> de Nicolae Filimon
	filozofică	<i>Avataarii faraonului Tlă</i> de Mihai Eminescu
Raportul realitate-ficțiune	realistă	<i>Moara cu noroc</i> de Ioan Slavici
	fantastică	<i>La țigănci</i> de Mircea Eliade <i>Sărmanul Dionis</i> de Mihai Eminescu
Proiecția personajului	personajul în prim-plan	<i>Hagi Tudose</i> de Barbu Ștefănescu Delavrancea
	acțiunea în prim-plan	<i>În vreme de război</i> de Ion Luca Caragiale
Curente literare	romantică	<i>Sărmanul Dionis</i> de Mihai Eminescu
	realistă	<i>Pădureanca</i> de Ioan Slavici
	naturalistă	<i>O făclie de Paște</i> de Ion Luca Caragiale

Autori de nuvele în literatura universală: Ernst T.A. Hoffmann, Jean Paul Richter, Edgar Allan Poe, Anton Cehov, Nikolai Gogol, Thomas Mann, Luigi Pirandello, Ernest M. Hemingway etc.

Autori de nuvele în literatura română: Nicolae Filimon, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Ioan Slavici, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Gala Galaction, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuț, Ion Druță etc.

AVAN-TEXT

Costache Negruzzi
(1808–1868)

- S-a născut în Trifeștii Vechi, județul Iași, într-o familie boierească.
- Tatăl său, răzeșul Dinu Negruț, îi transmite plăcerea lecturii și o bibliotecă bogată. Pentru început, cu dascăli particulari, învață greaca și franceza, iar limba română o învață cu ajutorul cărții lui Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Din 1821, timp de doi ani, se află alături de familia sa în Basarabia.
- În opinia lui G. Călinescu, a avut o cultură „fără a fi vastă, foarte solidă”. A intrat rapid în viața politică, ajungând deputat, dar și în cea administrativă, devenind director al Teatrului Național din Iași, alături de Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. În anul 1840 contribuie la editarea revistei „Dacia literară”.

- 1** Notează câte trei cuvinte din câmpurile lexicale ale următorilor termeni, argumentând conexiunea semantică dintre ele.

Trecut	Memorie	Nostalgie	Evocare	Prezent
--------	---------	-----------	---------	---------

- 2** **Discutați dacă imaginea pe care v-o oferă cuvintele de mai jos v-ați creat-o din documente istorice, manuale de istorie, cronici, legende populare sau opere de ficțiune.**

Negru Vodă, Neagoe Basarab, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Despot Vodă, Alexandru Lăpușneanu, boier, nobil, trădători, eroism, demnitate, lupte

2.1. Explicați cum poate fi readus trecutul istoric în prim-plan prin artă.

- 3** Citește fragmentele, urmărind să vizualizezi cele comunicate în textul nuvelei.

Capitolul I

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...!

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanu, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pre răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pre care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri. Intrase în Moldavia, întovărașit de șapte mii spahii și de vreo trei mii oaste de strânsură. Însă pe lângă aceste, avea porunci împărătești către hanul tătarilor Nogai, ca să-i deie oricât ajutor de oaste va cere.

Lăpușneanu mergea alături de vornicul Bogdan, amândoi călări pe armăsari turcești și înarmați din cap până în picioare.

– Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbândi-vom oare?

Scenă din opera *Alexandru Lăpușneanu*,
Teatrul Național de Operă și Balet „Maria Bieșu”, 1987

TEXT

Apariție: în primul număr al revistei „Dacia literară”, 1840.

Specie literară: nuvelă (prima nuvelă istorică românească).

Temă: evocarea unei domnii zbuciumate din Evul Mediu românesc – întoarcerea lui Lăpușneanu pentru a doua sa domnie, în perioada 1564-1569.

Titlu: conține numele protagonistului, asupra căruia e focalizată atenția; numele este un arhaism morfologic (prin articularea hotărâtă).

Construcția subiectului: clasică.

Vrem capul lui Moțoc,
Abgar Baltazar

– Să nu te îndoiești, măria-ta, răspunse curtezanul, țara geme subț asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa [...]

Capitolul al III-lea

„Capul lui Moțoc vrem!”

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fieștecare de câte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sunt puse pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar odată intrând, nu se mai putea înturna: căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime. Adunându-se, boierii, 47 la număr, Lăpușneanu se puse în capul mesii, având în dreapta pre logofătul Troțușan și în stânga pre vornicul Moțoc. Începură a zice din surle: și bucatele se aduseră pe masă. În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mâncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervetele erau de filaliu țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnar și la spatele fieștecăruia boier dvorea câte o slugă, care dregea. Toate aceste slugi erau înarmate. În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbânta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinău și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefecii prin chiote și tunurile prin bubuit. Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriță ridică paharul și închinând zise:

– Să trăiești într-un mulți ani, măria-ta! să stăpânești țara în pace și miostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bântui norodul... N-apucă să sfârșească, căci buzduganul armașului, lovindu-l drept în frunte, îl doborî la pământ.

– A! voi ocărăți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi! În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțând junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu sabiile în ei. Cât pentru Lăpușneanu, el luasă pre Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpânului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sângeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stânjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spreucidere, călări și osândiți, luptându-se, unii cu furia deznădejdei, și alții cu aprinderea beției. Boierii, neavând nicio grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai junci se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacămurile mesii se făceau arme în mâna lor; unii, deși răniți, se încheștau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind rănele ce primeau, îi strângeau pân-ii înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfârșit nu mai rămasă niciun boier viu. Patruzeci

META-TEXT ▼

„Ceea ce izbuteste în chip uimitor Negruzzi în *Alexandru Lăpușneanul* este desăvârșita eliminare a propriei sale imagini din povestirea pe care o între-prinde. [...] Fapte povestite, iar nu povestitorul faptelor apar în primul plan, încă dacă din toată opera lui Negruzzi n-ar fi rămas decât nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, nimeni n-ar fi putut aduce vreo precizare despre particularitățile morale ale omului care a scris-o. [...] Autorul acestei nuvele a realizat cu plinătate norma impersonalității din primul moment în care a dorit să scrie o nuvelă și nu o amintire. Este indiferent a ști dacă, pentru a atinge acest rezultat, Negruzzi a avut unele modele literare. Modelele n-ar fi putut lucra cu succes decât întâmpinate de presupuziția autorului, de caracterul său de a privi direct oamenii și evenimentele și virtutea de a-și stăpâni efectele, despre care stau mărturie întreaga operă.”

(Tudor Vianu,
Arta prozatorilor români)

INTER-TEXT ►

META-TEXT ▼

„Alexandru Lăpușneanul va sparge cuibul și va strivi acest furnicar de intriganți ce făcea și desfăcea domnii. El reteza-se trunchiul, dar odraslele lui creșteau și nu era el omul care să știe a le seca, punându-le stavilă pre însuși poporul. Pentru aceasta, fapta lui fu judecată de crudă și el de tiran.”

(Costache Negruzzi,
Scrisoarea XIX,
Ochire retrospectivă)

și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trânta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei. [...]

Buna doamnă, temându-se de furia norodului, era spăriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

– A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

– Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

– Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

– Nimic. Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicând aceste, luă pre Ruxanda de mână și o aduse în sală. Întru vederea grozavii privești, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

– Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind; în loc să se bucu-re, ea se sparie. Și luând-o în brațe, o duse în apartamenturile ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptându-l. [...]

Capitolul al IV-lea

„De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...”

Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau și ochii săi sângerați se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate ceas, în sfârșit, își dete duhul în mâinile călăilor săi.

Acest fel fu sfârșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsa o pată de sânge în istoria Moldaviei.

La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și al familiei sale.

Lumea textului

4 Discutați, în grupuri, despre contextul politic prezentat de narator, răspunzând la întrebări.

- Ce perioadă este surprinsă în nuvelă?
- Unde se află Alexandru Lăpușneanul și alături de cine călătorește?
- De cine și cum a fost înlăturat de la putere Alexandru Lăpușneanul?
- Cine cârmuia țara în momentul revenirii lui Lăpușneanul?
- Cum se reîntoarce în țară Lăpușneanul?
- Ce opinie are Lăpușneanul despre boieri?
- Potrivit vornicului, ce atitudine și stare au boierii față de revenirea pe tron a lui Lăpușneanul?

5 Identificați arhaisme în capitolele I și II.

- 5.1. Consultați DEX-ul pentru a afla sensurile acestora, propunând formele literare actuale sau sinonime potrivite.
- 5.2. Grupați arhaismele în câmpuri semantice.
- 5.3. Explicați care este rolul stilistic al arhaismelor utilizate în text.

6 Citește ideile principale ale textului și notează-le în caiet în ordine logică și cronologică, raportându-le la momentele subiectului artistic.

MOMENTUL SUBIECTULUI ARTISTIC

EXPOZIȚIUNEA

Secvența care deschide opera literară și care precizează acțiunea: loc, timp, circumstanțe.

CONFLICTUL

Secvențe care arată cauza acțiunii sau tensiunea dramatică, generată prin confruntarea dintre personaje, situații.

DESFĂȘURAREA ACȚIUNII

Întâmplări semnificative în evoluția relațiilor dintre personaje și faptele acestora.

PUNCTUL CULMINANT

Momentul de maximă tensiune a acțiunii, un moment de vârf în firul narativ.

DEZNODĂMÂNTUL

Momentul final prin care se rezolvă conflictul principal.

IDEI PRINCIPALE ALE TEXTULUI

1. Lăpușneanul le răspunde boierilor cu fermitate că se va întoarce la domnie.
2. Lăpușneanul îi spune lui Moțoc că-l iartă pentru că l-a înșelat și că îl va cruța.
3. Lăpușneanul se îmbolnăvește de lingoare.
4. Lăpușneanul susține un discurs fals în biserică și îi invită pe boieri la un ospăț la curtea domnească.
5. Boierii care l-au trădat pe Alexandru Lăpușneanul în prima domnie au venit aproape de graniță să-l întâmpine.
6. Domnitorul ia niște măsuri care îi îngrozesc atât pe boieri, cât și pe doamna Ruxanda.
7. În urma dialogului cu doamna Ruxanda, Lăpușneanul îi promite acesteia că va înceta omorurile.
8. Domnitorul se întâlnește cu vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarul Spancioc și Stroici.
9. Domnitorul îi invită pe boieri la biserică, invocând dorința de a se împăca cu ei.
10. Lăpușneanul dă dreptate mulțimii adunate la curte și îl pedepsește pe Moțoc.
11. Domnitorul dă ordin să se facă o piramidă din capetele celor 47 de boieri, ca leac de frică pentru doamna Ruxanda.
12. Fiul domnitorului, Bogdan, preia tronul, iar doamna Ruxanda îl otrăvește pe Lăpușneanul.
13. La sfârșitul ospățului, slujitorii scot jungherele și-i lovesc pe boieri.

7 Fiind o nuvelă istorică, timpul și spațiul au corespondențe în realitate și oferă verosimilitate textului. Prezintă:

- a) indicii temporali atestați în text;
- b) indicii spațiilor exterioare și interioare în care se petrece acțiunea;
- c) specificul relațiilor interumane din perioada medievală;
- d) saltul temporal prin comprimare.

8 Recunoaște scena ilustrată în imaginea alăturată.

- 8.1. Ce simboluri și motive literare sunt corelate acestei scene? Argumentează.
- 8.2. Comentează replica domnitorului: „[...] precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică”.

„Literatura română își găsește de la început în istorie un partener privilegiat de dialog, de la istoria narativă a cronicarilor [...] la prima capodoperă literară născută din apelul la istorie (Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*, 1875), la primul triumf al literaturii de inspirație istorică (Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*, 1840), iar de atunci încoace literatura-istorie (în toate ipostazele sale) nu a făcut decât să sporească în anvergură.”

(Lionel-Decebal Roșca,
în *Enciclopedia imaginariilor din România*)

META-TEXT ▼

„Obiectivitatea nuvelei pare a decurge din faptul că proza- torul operează cu o triplă per- spectivă: istoriografică, cea mai distantă, morală, intermediară prin caracterul ei de generalita- te, și estetică, cea mai apropia- tă de cititor. Rezultatul e o for- mă de compromis bine dozat.”

(Liviu Papadima, *Literatură și comunicare. Relația autor- cititor în proza pașoptistă*)

Scenă din filmul istoric
Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu

Semnificațiile textului

9 Prezențați, în 3-4 enunțuri, sfârșitul vieții domnitorului.

- 9.1. Analizați detaliile prin care naratorul redă moartea în chinuri a domnitorului.
- 9.2. Interpretați atitudinea domnitorului și a celor doi boieri.
- 9.3. Comentați iluzia puterii în perioada de putere absolută, în antite- ză cu ipostaza vulnerabilă a domnitorului din finalul nuvelei.
- 9.4. Alegeți, de mai jos, semnificația finalului nuvelei și discutați-o.
 - Este o concluzie obiectivă, pe care cititorul o aștepta, privind destinul tiranilor, care ajung să fie pedepsiți de soartă.
 - Este un final cu un puternic caracter moral, răspunzând prin- cipiului popular „după faptă, și răsplată”.
 - Finalul marchează o cădere ireversibilă, sfârșitul unui om care a trăit cu iluzia puterii.
 - Finalul sugerează ambivalența comportamentală a voievodu- lui: el este cel care a vărsat sânge prin crimă și sfârșește la fel de violent, asemenea victimelor sale.

10 Compoziția textului este liniară și echilibrată, fiind structurată în patru capitole însoțite de câte un motto. Comentează mottourile, identificând cui aparțin cuvintele și efectul artistic al acestora.

Capitolul I

„Dacă voi nu mă vreți,
eu vă vreu...”

Capitolul al II-lea

„Ai să dai samă,
Doamnă!”

Capitolul al III-lea

„Capul lui Moțoc
vrem”

Capitolul al IV-lea

„De mă voi scula, pre mulți
am să popesc eu...”

- 10.1. Ce persoană gramaticală este folosită în narațiune? Ce tip de na- rațiune și de narator recunoști în acest caz?
- 10.2. Explică rolul unor intruziuni ale vocii narative, care exprimă to- tuși păreri subiective:
 - „era groază a privi această scenă sângeroasă”;
 - „după această deșăntată cuvântare”;
 - „Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpânului”;
 - „La mănăstirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și al familiei sale”.

11 Citiți secvențe de dialog din primul capitol și sistematizați pe un poster:

- interlocutorii dialogului și despre ce discută aceștia;
- ce atitudine transmite fiecare și ce fel de limbaj utilizează;
- care sunt mărcile oralității;
- care este funcția dialogului în fiecare caz.

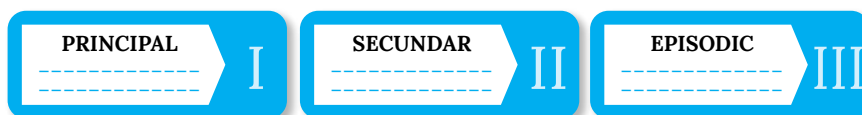
META-TEXT

„Costache Negruzzi a făcut din eroul său un monarh absolut, care nu tolerează opoziția boierilor [...], un om cu aparențe exterioare calme, un artist al disimulării [...], un soț delicat și un domnitor cu gustul protocolului, care încearcă a da chiar măcelului aspectul unei ceremonii spectaculoase.”

(Alexandru Piru,
Costache Negruzzi)

Personajele textului

12 Selectează personajele nuvelei și completează schema.

12.1. Asociază numele personajului (coloana A) cu statutul social (coloana B) și cu tipul uman (coloana C).

A	B	C
Alexandru Lăpușneanul	soția voievodului	tipul oportunistului intrigant
Doamna Ruxanda	boieri tineri	tipul domnitorului despot
Moțoc	boier	tipul boierilor patrioți
Spancioc și Stroici	voievod	tipul doamnei nobile

13 Analizează conflictele de-a lungul acțiunii: sociale, morale, psihologice, interioare/exterioare, politice etc.

13.1. Dă exemple de personaje și situații concrete.

14 Alexandru Lăpușneanul este un personaj complex, care evoluează în diferite ipostaze și funcții. Lucrând în perechi, completați tabelul cu datele relevante în fiecare ipostază a protagonistului.

	Lăpușneanul, domnitor al Moldovei (prima domnie)	Lăpușneanul, pretendent la domnie	Lăpușneanul, domnitor al Moldovei (a doua domnie)	Lăpușneanul, stăpân absolut	Lăpușneanul, neputincios (călugărul Paisie)
Trăsăturile personajului				Tiran, crud, nemilos, sadic, dur, lipsit de morală politică	
Faptele/acțiunile personajului					Cere să fie călugărit pe patul de moarte, conștientizând forța divinității.
Citat reprezentativ	„norodul pretutindeni l-a întâmpinat cu bucurie și nădejde”				

META-TEXT

„[...] un damnat osândit de Providență să verse sânge și să năzuie după mântuire.”

(G. Călinescu,
Istoria literaturii române de la origini până în prezent)

15 Alexandru Lăpușneanul și Ruxanda sunt personaje construite în antiteză. Reprodu tabelul în caiet și completează-l cu trăsăturile antitetice ale acestora.

Alexandru Lăpușneanul	Doamna Ruxanda
Crud, tiran...	Blândă, sensibilă...

Se poate vorbi de licențe istorice în cazul nuvelei lui C. Negruzzi: amplificări și selecții, introducerea unor personaje imaginare, fără exactitate istorică, dar cu intenția de a crea o imagine semnificativă a Evului Mediu românesc. Bunăoară, Moțoc, Spancioc și Stroici nu mai trăiau în perioada în care se desfășoară acțiunea, murind cu un an înainte, la Liov; linșarea lui Moțoc este prelucrată după moartea lui Batiste Veveli; călugărul Eftimie îl preamărea pe voievod; Lăpușneanu este prezentat mult mai întunecat decât a fost în realitate.

Casa „Costache Negruzzi” din Iași

INTER-TEXT

16 Explică, în două-trei enunțuri, gestul doamnei Ruxanda din finalul nuvelei.

16.1. Adoptă o poziție: doamna Ruxanda este un personaj pozitiv sau negativ?

16.2. Prezentăți în plen argumente și decideți fiecare, într-un final, dacă vă mențineți poziția inițială.

17 Ilustrează cu întâmplări sau secvențe din text trăsăturile personajelor:

a) Moțoc: laș, adulator, fire instabilă, cu interese meschine;

b) Spancioc și Stroici: tenaci, perseverenți, inteligenți, patrioți.

18 Costache Negruzzi creează primul personaj colectiv dintr-o operă literară. Acesta se remarcă prin sinergie, prin mișcare și gândire unitară: „Prostimea rămase cu gura căscată. [...] Au început a se strânge cete-cete. [...] Toate glasurile se făcură un glas, [...] în toate inimile fu o scânteie electrică”. Interpretează rolul acestui personaj la nivelul operei prin raportare:

► la psihologia mulțimii;

► la reacțiile pe care le are mulțimea, la relația cu boierii și cu domnitorul;

► la modul în care este denumită mulțimea în nuvelă.

19 Nuvela Alexandru Lăpușneanu este un text deschis spre mai multe semnificații. Selectează una dintre ipotezele propuse și argumentează-ți punctul de vedere.

a) Voievodul a fost un conducător ferm, în care oamenii își puseseră speranțe, dar a ajuns să fie dornic de putere și de revanșă.

b) Voievodul are o mentalitate medievală și își propune să se împace cu divinitatea după toate acțiunile provocate de setea de răzbunare.

c) Lăpușneanu reeditează modelul conducătorului pentru care scopul scuză mijloacele atât în plan politic, cât și în plan personal.

d) Moldova este o lume a trădărilor, a vânzărilor de funcții, a relațiilor bazate pe ipocrizie și neîncredere, iar nevoile poporului sunt minimalizate.

20 Formulează, într-un enunț dezvoltat, mesajul general al nuvelei, angajând tema și ideea centrală.

21 Argumentează prin două teze, însoțite de exemple, apartenența textului la specia literară nuvelă istorică.

22 Costache Negruzzi, în realizarea nuvelei, a preluat din Letopisețul lui Grigore Ureche evenimente, replici care au devenit emblematice și imaginea domnitorului. Într-un alt text, Negruzzi recunoaște firea crudă și despotică a domnitorului și incapacitatea acestuia de a-și lua ca aliat poporul. Explică de ce autorul se inspiră din cronici. Ia în considerare legătura dintre istorie și ficțiune.

„A doua domnie a lui Alixandru vodă Lăpușneanu, carile apoi au tăiat 47 de boieri, 7072 <1564>. [...] Décii pre soli i-au oprit și au mers hochimurile împăratului la tătari, de au acoperit țara ca un roi, prădându și arzându. De altă parte el au intrat cu turcii și cu oastea ce au avut lângă sine. Văzându Tomșa vodă că împotriva acei puteri nu va putea sta, cu sfétnicii săi, cu Moțoc vornicul și Véveriță postélnicul și cu Spanciog spătar, au trecut în Țara Leșească și s-au așezat la Liov, după ce au domnitu 5 săptămâni.”

(Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*)

„Strict epic vorbind, Negruzzi nu-și permite să adauge decât extrem de puțin la materialul faptic descoperit în cronici (în afara celui de-al doilea episod, cel mai puțin semnificativ): chiar celebrele replici ale lui Lăpușneanul («Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...») provin de la sursă. Avara restrângere, absorbirea nuvelistului în tema propusă fac din lucrarea sa, într-un fel, o operă închisă [...] Paradoxal, poate tocmai «teatrul» din «nuvelă» oferă, estetic, singura ei «deschidere» reală și importantă, după cum virtualitatea reprezentării face și numai prin ea însăși o componentă spre «deschidere» a operelor dramatice. Și tot paradoxal, într-o epocă a literaturii noastre în formare, abundența lucrărilor informale (nu ca intenție desigur, ci ca dificultate de gestație) cerea o replică drastic formală, în sensul rigorii obiective, replică pe care *Alexandru Lăpușneanul* a dat-o deplin, inaugurând astfel proza epică românească.”

(Ion Negoitescu,
Istoria literaturii române)

23 Compară textul cronicii cu cel de ficțiune. Ce asemănări și/sau deosebiri observi?

<i>Letopisețul Țării Moldovei, Gr. Ureche</i>	<i>Alexandru Lăpușneanul, C. Negruzzi</i>
Deacă au mersu solii Tomșii și i-au spus zic să le fi zis Alixandru Vodă: „De nu mă vor, eu îi voi pre dâșii și tot voi merge, ori cu voie ori fără voie”.	– Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanul, a cărui ochi scânteiară ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia ori fără voia voastră.
Mai apoi, dacă s-au trezit și s-au văzut călugăr, zic să fie zis că de se va scula va popi și el pe unii.	– Boaită fățarnică! adaogă bolnavul, zbuciumându-se a se scula din pat; tacă-ți gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te desmitropolesc. M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu.

24 Citește secvența din *Epigonii* de Mihai Eminescu.

24.1. Identifică date din biografia lui Costache Negruzzi care se regăsesc în versurile eminesciene.

24.2. Comentează metafora *șterge colbul de pe cronice bătrâne*.

24.3. Formulează o concluzie cu privire la importanța cunoașterii istoriei și a personalităților neamului.

„Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronice bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvățaților mireni;
Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăvește din nou, iarăși pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.”

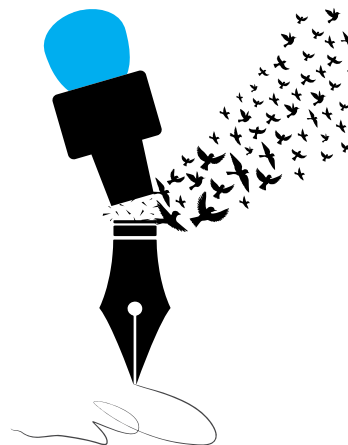
(Mihai Eminescu, *Epigonii*)

25 Realizează o compunere de 1-2 pagini în care să-l compari pe protagonistul din nuvela lui Costache Negruzzi cu cei din *Mihnea-Vodă cel Rău* de Alexandru Odobescu, *Principele de Eugen Barbu* și *Toamna patriarhului* de Gabriel García Márquez.

Deschideri transdisciplinare

26 Imaginează-te în ipostaza de reporter/reporteră în perioada redată în nuvelă. Urmărește destinul personajelor și redactează un articol pentru un posibil blog, în care să informezi publicul asupra celor întâmplate. Textul poate avea și informații, contexte, acțiuni imaginate.

27 Doamna Ruxanda este fiica „bunului Petru Rareș”. Prezintă, într-un poster digital, istoria familiei sale.

AVAN-TEXT ▶

Ioan Slavici
(1848–1925)

- Nuvelist, romancier, memorialist, dramaturg român. Se naște la Șiria (Arad). Urmează cursurile de Drept la Budapesta, dar nu le termină și se mută la Viena, unde îl cunoaște pe Mihai Eminescu. Se reîntoarce în țară, la Iași, apoi la București, și devine coleg de redacție la „*Timpul*” cu Mihai Eminescu și I.L. Caragiale.
- A fondat la Sibiu ziarul „*Tribuna*” și revista „*Vatra*”, cu un public-țintă în Ardeal. În timpul Primului Război Mondial a fost filogerman și colaboraționist. A colaborat la „*Gazeta Bucureștilor*” (versiunea românească a ziarului german), alături de Tudor Arghezi. A condus ziarul „*Ziua*”.
- George Călinescu îl plasează ca reprezentant al Ardealului, alături de Creangă – al Moldovei și de Caragiale – al Valahiei.

Bursa valorilor!

- ▶ Selectează, individual, din lista propusă mai jos, trei valori principale după care îți ghidezi viața.
- ▶ Discutați în grup și realizați, pe un poster, o listă comună de 5–7 valori.
- ▶ Notați acțiuni/comportamente/atitudini care determină creșterea sau scăderea acestor valori.
- ▶ Determinați nonvalorile în care se pot transforma aceste valori în cazul scăderii până la limita de jos (de exemplu: *curaj/lașitate; modestie/infatuare*).

Familie, curaj, bani, loialitate, politețe, modestie, înțelepciune, empatie, răbdare, onestitate, bună-cuviință, generozitate, recunoștință, hărnicie, pasiune, responsabilitate, bunătate, adevăr, încredere, sinceritate, pace, patriotism, solidaritate, educație, carieră.

1 Citiți fragmentul următor și discutați în grup despre cauzele care îl conduc pe un om la faliment moral.

„Întâlnești înși care parcă n-au avut părinți să le explice diferența dintre bine și rău, care parcă n-au mers la școală, pentru care nu există adevăr și dreptate, care judecă lucrurile în funcție doar de interesele lor de moment. Conștiința acestor barbari ce trăiesc printre noi, oameni politici, artiști, muncitori, țărani sau prostituate, nu contează, le permite să comită orice oroare, numai să le fie lor bine. Lor nu pare să le fi spus nimeni cuvintele pe care mama mi le repeta aproape zilnic în copilărie: «Cel mai rușinos lucru de pe pământ e să iei chiar și un capăt de ață care nu e-al tău». Să nu ne păcălim pe noi înșine. Falimentul nostru moral e lipsa cinstei și a corectitudinii din obișnuințele noastre de fiecare zi.”

(Mircea Cărtărescu, *Falimentul nostru moral*)

2 Explică cum înțelegi sintagma *falimentul nostru moral*.

META-TEXT ▼

„Opera lui Slavici pare a se înscrie cu precădere pe axa relației dintre literatură și realitate (mesaj – obiect de referință). Inovațiile lui tind spre o apropiere dintre realitate și literatură și, în acest sens, aparțin mai toate sferelor de specificități prin care a fost descris discursul realist al secolului XIX. Influențat de literatura germană și maghiară, prin acestea de școlile rusă și scandinavă, cunoscând literatura franceză de la clasicism încoace, Slavici se încadrează fără efort epocii lui la nivel european.”

(Magdalena Popescu, *Slavici*)

Apariție: în volumul *Novele din popor*, 1881.

Specie literară: nuvelă psihologică.

Temă: degradarea umană prin dorința de înavuțire.

Titlu: numele hanului în care s-au întâmplat multe fapte necinstite, moara fiind cu noroc în sens malefic.

Scara virtuților – scara Sfântului Ioan Sinaitul în iconografia ortodoxă

ARHI-TEXT ▼

Cercetătoarea Magdalena Popescu distinge în universul autorului faza idilismului și a reveriei (*Popa Tanda* și *Gura satului*), faza didactică și instructivă, moralizatoare (*Budulea taichii*), faza dramatică și obsesivă (*Moara cu noroc*, *Pădureanca*).

3 Citește fragmentele din nuvela *Moara cu noroc*, urmărind să vizualizezi cele comunicate prin text.

– Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci, dacă e vorba, nu bogăția, ci liniștea colibeii tale te face fericit. Dar voi să faceți după cum vă trage inima, și Dumnezeu să vă ajute și să vă acopere cu aripa bunătății sale. Eu sunt acum bătrână, și fiindcă am avut și am atât de multe bucurii în viață, nu înțeleg nemulțumirile celor tineri și mă tem ca nu cumva, căutând acum la bătrânețe un noroc nou, să pierd pe acela de care am avut parte până în ziua de astăzi și să dau la sfârșitul vieții mele de amărăciunea pe care nu o cunosc decât din frică. Voi știți, voi faceți, de mine să nu ascultați. Mi-e greu să-mi părăsesc coliba în care mi-am petrecut viața și mi-am crescut copiii și mă cuprinde un fel de spaimă când mă gândesc să rămân singură într-însa: de aceea, poate că mai ales de aceea, Ana îmi părea prea tânără, prea așezată, oarecum prea blândă la fire, și-mi vine să râd când mi-o închipuiesc cârciumărită.

– Vorba scurtă, răspunse Ghiță, să rămânem aici, să cârpesec și mai departe cizmele oamenilor, care umblă toată săptămâna în opinci ori desculți, iară dacă duminica e noroi, își duc cizmele în mână până la biserică, și să ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amândoi la copilaș, iară d-ta la tustrei. Iacă liniștea colibeii.

– Nu zic, grăi soacra așezată. Eu zic numai ce zic eu, vă spun numai așa, gândurile mele, iară voi faceți după gândul vostru, și știți prea bine că, dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămân aici ori să mă duc în altă parte: dacă vă hotărâți să mergeți, mă duc și eu cu voi și mă duc cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată dragostea mamei care încearcă norocul copilului ieșit în lume. Dar nu cereți ca eu să hotărâsc pentru voi. [...]

Judecătorii erau însă de altă părere. Era dovedit cu destule mărturii ceea ce Lică tăgăduia; ei socoteau dar că el dinadins nu-și aducea aminte de nimic din cele ce pot să întărească bănuiala căzută asupra lui Buză-Ruptă și a lui Săilă, pentru că era înțeles cu dânșii. Iară cât pentru muiere, el tăgăduia, pentru ca să nu fie silit a o numi, lucru pentru care mulți dintre cei de față îl laudau, așa, în taină.

Judecătorii fură întăriți în această părere a lor. Întrebat dacă nu bănuiește că birtașul de la Moara cu noroc era înțeles cu Săilă și cu Buză-Ruptă, Lică răspunse că nu crede ca aceștia să fi fost oamenii cu fețele acoperite ce l-au călcat pe arândaș și au săvârșit în ziua următoare faptele din drumul de țară, ci că argintăria arândașului a fost ascunsă de cineva la casa lui Buză-Ruptă, poate de vreun om al lui Pinte, care le este răjmaș.

Când îi arătară, în sfârșit, cuțitul și biciul, Lică dete din umăr, ca și când nu s-ar simți deloc atins, și zise că la aceste nu poate să răspundă nimic, ci așteaptă ca lucrul să se deslușească din mărturisirile celorlalți bănuți.

Răuț, Acrișor și alți martori și bănuți, care fuseseră luați la cercetare în urma lui Lică, întăriră prin mărturisirile lor parte cele spuse de Lică, parte cele mărturisite de Marti înaintea comisarului, astfel că, pe când Pinte veni la rând, atât în mintea judecătorilor, cât și a oamenilor ce se aflau de față, Buză-Ruptă și Săilă păreau ca dovediți de a fi săvârșit faptele rele, iară Lică și Ghiță tare bănuți de a fi stătuț în înțelegere cu dânșii.

Când Pinte intra, apărătorul lui Lică se ridică și spuse că nu poate primi această mărturie, arătând în puține cuvinte cele petrecute pe când Pinte îl ducea pe Lică la cazarmă și cerând să fie ascultați martorii pe care îi adusesese în această privință.

– Eu îl primesc! grăi Lică dezghețat. Pinea-și po-trivise de mult și de multe ori vorbele, dar cele spuse de apărătorii lui Lică, sângele rece al lui Lică și fețele neîncrezătoare ale câtorva dintre judecători îl sco-seseră din sărite și acum nu mai știa ce să zică. Spre marea mirare a celor de față, el spunea din cuvânt în cuvânt ceea ce spusese și Lică, anume că nu-i crede pe Buză-Ruptă și pe Săilă vinovați, că argintăria arân-dașului a fost ascunsă de alții la casa lui Buză-Ruptă, că cuțitul lui Săilă a fost lăsat dinadins în trupul lui Hanțl, că Răuț nu a venit atunci noaptea cu o muiere la Moara cu noroc, ci singur ori cu vreun tovarăș al său, iară Lică îi râdea în față, și cum îl vedea pe Lică râzând, își pierdea tot mai mult cumpătul și vorbea tot mai aprins, încât se făcu în cele din urmă de râsul lumii adunate la judecată. Atunci tăcu și începu să-și șteargă sudorile reci de pe frunte.

Cu toate aceste, lumea rămase cam nedumerită și cei mai chibzuiți dintre judecători puseseră oarecare temeii pe cuvintele lui.

Acu intră însă Buză-Ruptă și, puțin în urma lui, Săilă Boarul, și aceștia deteră cercetărilor cu totul altă față. Amândoi erau oameni știuți ca făcători de rele, bănuți și chiar pedepsiți în mai multe rânduri, iară astă dată le venea cu atât mai greu să se apere cu cât nu își puteau sprijini spusele prin nicio mărtu-risire și erau prigoniți de către aceia care-și dădeau silința să-l scape pe Lică.

Buză-Ruptă, un om înalt, grăsuț și slut, de-ți era silă să te uiți la el, tăgădui că a plecat atunci seara la Ineu și spuse că până marți la amiazăzi a petrecut cu Răuț și cu Săilă pe la turme, iară mai departe cu Săilă, cu care dimpreună s-a dus la Salonta.

– V-a mai văzut cineva în tot timpul acesta? în-trebă unul dintre judecători.

– Nimeni, răspunse bănuitul.

– Cum ați umblat așa de nimeni nu v-a văzut? De ce vă ascundeți?

– Nu ne-am ascuns, dar, din întâmplare, nu ne-am întâlnit cu nimeni.

– Bine! urmă judecătorul. Eu însă nu prea înțeleg un lucru. Răuț a plecat spre Fundureni, iar nu spre Ineu.

– Luasem înțelegere să ne întâlnim dincolo de deal și să mergem mai departe împreună.

– De ce asta?

Buză-Ruptă stete un timp nehotărât.

– Ca să nu știe Lică Sămădăul că ne ducem îm-preună, fiindcă Lică ne este vrăjmaș și s-ar fi mâniat pe Răuț dac-ar fi aflat că umblă cu noi.

Răuț dovedea însă cu patru mărturii că a fost luni noaptea la Moara cu noroc, iară marți pe la prânz la Șicula, dovedea că Buză-Ruptă spuse un neadevăr și că vrea să-l năpăstuiască.

LA MOARA CU NOROC (1955)

regia Victor Iliu

IOANA BULCĂ
CONSTANTIN CODRESCU

ORIZONT (2015)

regia Marian Crișan

RODICA LAZĂR
ANDRÁS HATHÁZI

Afișe pentru filmele artistice *La moara cu noroc* (1955) și *Orizont* (2015), inspirate de nuvela *Moara cu noroc* de Ioan Slavici

Săilă, intrând, văzu pe Buză-Ruptă frânt, simți că treaba le stă rău și-și schimbă în băguiala sa mărtu-risirea ce făcuse mai nainte. [...]

El spuse, în deosebire de tovarășul său, că s-au înțeles cu Răuț ca să fure o parte din turma ce se afla în pădurea de la Fundureni și că în urmă s-au dus prin ascuns la Salonta, ca să afle un cumpărător. Această mărturisire însă, care mai nainte ar fi putut

să schimbe părerea judecătorilor, acum îi făcea pe cei mai mulți să râdă.

Astfel, din mărturisirile lui Buză-Ruptă și din ale lui Săilă nu ieșea decât un lucru: că ei sunt vrăjmași ai lui Lică, întocmai ca Pinte, și că nu puteau să fi săvârșit fapta în înțelegere cu dânsul, lucru pe care apărătorul lui Lică îl puse cu vorbe bine potrivite în vederea judecătorilor, arătând cum Lică li s-a făcut apărător numai pentru ca să nu pară a-și răzbuna de dânsii, acum când se aflau în strâmtoare, deși putea să știe că numai ei au putut să-i lase biciul la trupul iubitei sale stăpâne.

Și în adevăr, din două una: ori biciul lui Lică, ori cuțitul lui Săilă trebuia să fie urma lăsată dinadins la fața locului, pentru ca să-i ducă pe urmăritori pe o cale greșită, fiindcă despre o înțelegere între Buză-Ruptă, Săilă și Lică acum nu mai putea să fie vorba. Lică însă, deși ar fi putut săvârși faptele petrecute în drumul de țară și în pădure, nu putea să fie unul dintre oamenii cu fețe acoperite care îl călcase pe arândașul, fiindcă în timpul când s-a petrecut această faptă, el, după mărturisirea mai multora, se afla la Moara cu noroc. Ce-i drept, Pinte bănuia că el n-a stat toată noaptea la Moara cu noroc și mărturiile erau cam îndoioase, tot oameni care puteau să fie bănuți de tovărășie cu Lică; singurul reazem de bănuială asupra lui Lică erau mărturisirile, cu totul îndoioase, pe care le făcuse cărciumarul asupra timpului la care sosise și plecase acel om ce venise cu muiera la Lică: de aceea îl puseră pe Ghiță la urmă și acum așteptau cu toții hotărârea de la mărturisirile lui.

Înalt, lat în umeri, cu ochiul limpede și cu fața nemîșcată, Ghiță se opri în mijlocul lumii.

Înaintea lui erau doi oameni nevinovați, care aveau să sufere osânda grea; era pătruns de nevinovăția lor, dar acum nu mai putea să o dovedească, deși era gata s-o apere chiar cu primejdia de a trece drept părtaș la vina lor: ochii lui se opriră asupra lor ca și când ar voi să le zică: „Nu vă temeți, căci știu eu un lucru prin care pot să vă scap cel puțin deocamdată”.

Ana suspină o dată din greu, apoi rămase încremenită. Nu mai era el, omul puternic și plin de viață: în câteva zile se făcuse numai umbra din ceea ce fusese odinioară; în câteva zile pielea obrazilor i se încrețise și perii capului îi dăduseră în cărunțeală.

Cuprins de o durere sfâșietoare, el se întoarse oarecum fără de veste spre partea la care auzise suspinul și, aflând cu ochii pe Ana, își ridică mâna, o trase încet peste fruntea sa uscată și se întoarse drept spre Lică, omul care nu-și pierdea niciodată liniștea.

Într-o clipă el își simți toată firea prefăcută. Nu o văzuse de mult, și acum când o vedea așa de pierită, cum era, se adună deodată în sufletul lui toată dragostea pe care o simțise din clipa când o văzuse pentru întâiași dată, toată dorința de a o vedea mereu ferită de rele, toată alipirea către viață a omului pătruns de iubire, și tot ce plănuiise în cugetarea lungilor zile petrecute în închisoare se zădărnici în clipa când fața Anei se ivi în ochii lui.

El nu putea să se pună în primejdie de dragul altora, căci avea nevastă și copii, iară pe Lică îl poți speria cu o vorbă, dar nu-l poți stârpi, fiindcă el nu e om singur, ci un întreg rând de oameni, din care unii se răzbună pe alții.

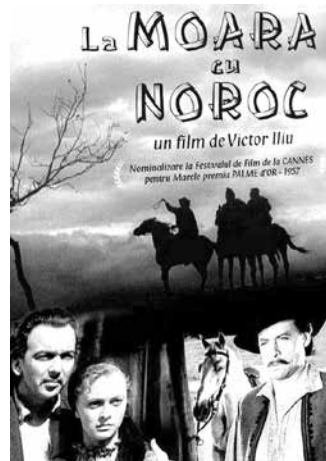
Din cuvânt în cuvânt, Ghiță mărturisi dar tot ceea ce mărturisise înaintea comisarului, cu deosebirea numai că el stăruie să rămână scris că nu-i crede vinovați pe Buză-Ruptă și pe Săilă. Iară când i se puse întrebarea hotărâtoare, dacă poate jura că Lică a stat atunci toată noaptea la Moara cu noroc, el răspunse: „Nu pot să jur că n-a plecat în noaptea aceea, fiindcă n-am stat mereu lângă dânsul; jur însă că l-am știut toată noaptea la cărciumă”.

Cercetarea era încheiată și peste câțva timp judecătorii rostiră judecata: Lică se află nevinovat; Ghiță, ale cărui purtări dăduseră loc la bănuieli, scăpă în lipsă de destule dovezi, iar Buză-Ruptă și Săilă Boarul fură osândiți pe viață.

Unul câte unul – judecători, osândiți, bănuți, martorii și oamenii adunați –, toți se depărtară; numai Ghiță stătea mereu cu ochii țintiți la pământ, în luptă cu el însuși, cu dorința de a-i grăi Anei un cuvânt și cu durerea de a o vedea așa de pierdută cum era. Apoi, când lumea se rări, el se întoarse spre dânsa, ochii i se împăienjeniră și fața i se umplu de lacrimi.

– Iartă-mă, Ano! îi zise el. Iartă-mă cel puțin tu, căci eu n-am să mă iert cât voi trăi pe fața pământului. Ai avut tată om de frunte; ai neamuri oameni de treabă și ai ajuns să-ți vezi bărbatul înaintea judecătorilor. Și n-am păcătuit nimic, Ano, dar cerul m-a lovit cu orbie și n-am voit să cred și să înțeleg când mi-ai arătat calea cea bună.

– Lasă, Ghiță, că trece și asta... grăi nevasta, împăcată cu ea însăși.

META-TEXT ▼

„(Hanul – n.n.) e situat chiar la limita lumii civilizate, acolo unde se oprește influența orașului și începe *no man's land* străbătut doar de turme de porci și porcari. [...] ordinea, binele, viața au o bătaie limitată, dincolo de care se află dezordinea, răul, moartea. Între cele două serii se găsește o moară, un loc de comunicare marcat de cinci cruci, unde cinci personaje descinse din teritoriul ordinii vin să întâlnească dezordinea. Șeful lor, *pater familias*, va fi silit să încheie un pact cu marele reprezentant al morții, porcarul-șef. De aceea va fi sacrificat. Dar sacrificarea lui le va permite forțelor ordinii să distrugă principalul factor de dezordine. Șederea hangului la «Moara cu noroc» are caracterul unei misiuni în care el e menit, fără s-o știe, să fie sacrificat pentru a permite capturarea puterilor răului.”

(Ioan Petru Culianu,
Studii românești)

4 Incipitul nuvelei *Moara cu noroc* de Ioan Slavici sugerează momente importante ale narațiunii. Recitește fragmentul din incipit pentru a realiza următoarele sarcini.

- Propune sinonime contextuale pentru cuvintele: *colibă*, *spaimă*, *să cârlesc*, *prispă*.
- Notează rolul stilistic al sintagmelor: *prea așezată*, *aripa bunătații sale*, *cu toată inima*.
- Extrage din prima frază doi termeni-cheie în jurul cărora se ordonează întregul context.
- Explică ce simte bătrâna la ideea de a se muta din locul în care și-a trăit viața.
- Explică modul de a gândi al lui Ghiță, opus mentalității tradiționale a bătrânei. Raportează-te la „liniștea colibei” și la răspunsul ironic oferit de Ghiță.
- Transcrie din fragmentul dat teza morală a operei, argumentând-o în cheia tehnicii „6 De ce?”.

5 Citește ideile principale ale textului și notează-le în caiet în ordine logică și cronologică.

- ▶ Bătrâna pleacă împreună cu copiii la Ineu să petreacă sărbătorile de Paști.
- ▶ Lică Sămădăul sosește la han într-o luni dimineață și îi cere lui Ghiță să țină evidența celor care se opresc la moară.
- ▶ Ghiță e dispus să meargă la Ineu ca să depună mărturie în sprijinul lui Lică, susținând că a dormit la cârciumă.
- ▶ Ghiță se duce la Arad, își cumpără două pistoale și o slugă, pe Marți, iar de la Fundureni – doi „câței flocoși”.
- ▶ Lică îi arată cârciumarului semnele turmelor sale și îi cere să îl rețină pe fiecare om care conduce o turmă.
- ▶ Sămădăul îi cere lui Ghiță toate cheile casei, se duce la sertarul cu bani și ia de acolo un teanc, fără să-i numere, spunându-i că sunt cu împrumut și că o să-i înapoieze.
- ▶ Lică și Răuț, din ordinul Sămădăului, „își descarcă pistolul în ceafa lui Ghiță” și dau foc hanului.
- ▶ Lică vine la moară însoțit de cei trei prieteni ai săi, Buză-Ruptă, Săilă Boarul și Răuț, și, luat de val, o invită la dans pe Ana.
- ▶ Este descoperit trupul unui copil mort, iar spre miezul nopții, Pinteă găsește și trupul femeii în negru, lângă care se afla biciul lui Lică.

5.1. Completează lista cu cel puțin alte cinci idei.

5.2. Care dintre aceste idei se referă la intrigă și la deznodământul nuvelei?

6 Acțiunea nuvelei *Moara cu noroc* se desfășoară de-a lungul a 17 capitole. Discutați în grupuri următoarele scene și prezentați-le în fața clasei prin câte o secvență semnificativă:

- ▶ prima venire la han a lui Lică;
- ▶ „proba” la care îl supune Lică pe Ghiță în capitolul al IV-lea;
- ▶ acțiunile din capitolul al IX-lea;
- ▶ relația din trecut dintre Lică Sămădăul și Pinteă;
- ▶ confruntarea dintre Lică și Ghiță din capitolul al XII-lea;
- ▶ relația dintre Ghiță și Ana și cea dintre Lică și Ana în finalul nuvelei.

7 În nuvelă, relațiile spațio-temporale sunt variabile, dar bine conturate. Prezintă:

- a) indicii spațio-temporali prezenți de-a lungul textului;
- b) semnificația geografiei reale și specificul spațiului ardelenesc (în acest sens, I.P. Culianu interpretează orașul Ineu ca pe o vatră a civilizației);
- c) durata acțiunii și semnificația sărbătorilor.

8 Corelează semnificațiile simbolice valorificând ideile:

- ▶ porcul simbolizează lăcomia, tendințele obscure, ignoranța, desfrâul, egoismul (J. Chevalier);
- ▶ moara este invenție diavolească și sediu preferat al spiritelor de dincolo, e locul unde sunt ucise, adică strivite semințele (Ivan Evseev);
- ▶ cele cinci cruci marchează limitele ordinii, iar dincolo de ele se întinde teritoriul arbitrarului al violenței, al morții;
- ▶ turmele de porci înseamnă moarte; răscrucea de drumuri și de destine, copacul ars și corbii (I.P. Culianu);

9 Recunoaște scenele ilustrate în imagini.

9.1. Ce simboluri și motive literare sunt corelate fiecărei scene?

9.2. Prezintă tema și ideea centrală a nuvelei, luând ca reper scenele date.

Scene din filmul
artistic *La moara cu
noroc* (1955)

Semnificațiile textului

10 Prezintă în 3-4 enunțuri finalul nuvelei.

- 10.1. Comentează replica bătrânei: „Simțeam eu că nu are să iasă bine: dar așa le-a fost dat!...”
- 10.2. Soacra lui Ghiță are o resemnare biblică în fața celor întâmplate. Analizează atitudinea, vorbele, concepția fatalistă și conștiința bătrânei față de destinul celor doi soți.

11 Între incipit și final există o simetrie. Comentează rolul acestei simetrii, luând în considerare:

- ▶ legătura dintre vorbele bătrânei;
- ▶ tema destinului;
- ▶ hybrisul;
- ▶ soacra ca alter ego al autorului;
- ▶ caracterul moralizator;
- ▶ vorbele bătrânei, care au o simbolistică asemănătoare cu a corului din tragediile antice (Ion Pop).

ARHI-TEXT

HYBRIS – în literatura antică greacă, desemna sursele generatoare ale conflictului și ale prăbușirii eroului, definind orgoliul omului în fața zeilor prin încălcarea limitelor impuse de aceștia. În literatura modernă, termenul definește acțiunile personajului care-și depășește limitele, încalcă prin orgoliu norme, fapt ce-i va aduce pieirea.

Ioan Slavici alături
de soția sa, Eleonora

Ioan Slavici a fost bun prieten cu Mihai Eminescu, Costache Negruzzi, I.L. Caragiale, Liviu Rebreanu și Gala Galaction.

A fost jurnalist, luptător aprig pentru drepturile românilor ardeleni. A fost trimis după gratii, fiind acuzat de agitație împotriva statului maghiar.

12 Interpretează fragmentul următor valorificând elementele stilistice și simbolice.

„Luni pe la prânz focul era stins cu desăvârșire și zidurile afumate steteau părăsite privind cu tristețe la ziua senină și înveselitoare. Din toate celelalte nu se alesese decât praful și cenușa: grinzi, acoperământ, dușumele, butoaie din pivniță, toate erau cenușă, și numai pe ici, pe colo se mai vedea câte un cărbune stins, iar în fundul gropii, care fusese odinioară pivniță, nu se mai vedeau decât oasele albe ieșind pe ici, pe colo din cenușa groasă.”

- ▶ *privind cu tristețe* – epitet personificator;
- ▶ *ziua senină și înveselitoare* – epitet dublu, contrast cu imaginea dezastrelui;
- ▶ *Luni pe la prânz focul* – purificarea spațiului și imaginea unui nou început;
- ▶ *focul era stins cu desăvârșire* – pasiunile din oameni au fost anulate; conflictele au dispărut; voința puternică, hybrisul, greșelile personajelor au fost distruse;
- ▶ *focul* – „dintre toate fenomenele, el este cu adevărat singurul care poate primi atât de potrivit cele două valorizări: binele și răul” (G. Bachelard);
- ▶ *praful și cenușa* – metaforă a nimicniciei, efemeritatea bunurilor materiale;
- ▶ *grinzi, acoperământ, dușumele, butoaie din pivniță, toate erau cenușă* – enumeratie, accentuează măreția distrugerii;
- ▶ *osele albe* – epitet metaforic, semnifică nimicnicia oamenilor;
- ▶ *fundul gropii* – imagine a morții;
- ▶ *fusese* – mai mult ca perfect, accentuează îndepărtarea cronologică a existenței hanului;
- ▶ *cenușa* – prin excelență o valoare reziduală: ceea ce rămâne după stingerarea focului; cadavrul, reziduu al trupului după ce s-a stins în el focul vieții.

13 Stilul narativ este sobru și impersonal, naratorul situându-se în afara evenimentelor. Indică persoana gramaticală și tipul de narator din text.

13.1. Explică relația dintre perspectiva narativă și caracterul moralizator al operei.

14 Citește secvențele dialogale de mai jos și menționează: interlocutorii dialogului și despre ce discută aceștia; ce atitudine transmite fiecare, ce limbaj utilizează; ce mărci ale oralității sunt prezente; care este rolul dialogului în fiecare caz.

„– Ce vrei tu să zici, Ano?”

– Știi tu prea bine ce voiesc să zic! răspunse ea râzându-i în față. Tu cu Lică, voi, în înțelegere, l-ați călcat pe arendașul, dar nu te teme, căci eu sunt prea ticăloasă ca să te pot da de gol.

– Adică și tu! grăi Ghiță înecat de mânie, apoi se apropie de dânsa, pas cu pas, precum paingenu se apropie de musca prinsă în mreaja măiastră, o măsură cu ochii, își ridică amândouă mâinile asupra ei și rămase câțva timp nemișcat și gata de a se arunca la ea.

– Da, zise ea râzându-i încă o dată în față, omoară-mă, că ești mai tare decât mine! Ai început o dată, urmează mai departe, mergi până în sfârșit!

META-TEXT

„Slavici nu se mulțumește să redea realitatea, ci adâncește viziunea realității prin sensul pe care îl caută într-însa. Când sensul prea evident, ca și grefat în text, tinde să-l dezechilibreze, scriitorul – care dispune de o gamă întreagă de mijloace – îl poate reechilibra cu ajutorul stilului [...]: humorul expresiei sau al observației, farmecele oralității gnomice și ale satirei duioase, discernabile în euforia stilului indirect liber.”

(Ion Negoitescu, *Istoria literaturii române*)

El își încleștă ghearele în umerii ei fragezi, o ținu strânsă înaintea sa, apoi întrebă:

- Tu zici că eu m-am înțeles cu Lică pentru ca să-l calc pe arendașul?
- Da! răspunse ea hotărâtă.
- Tu zici că astă-noapte eu l-am văzut pe Lică plecând, iară tu l-ai văzut întorcându-se?
- Da, răspunse Ana.”

15 Secvențele descriptive sunt realizate cu atenție la detalii. Analizează stilistic următoarea secvență:

„De la Ineu drumul de țară o ia printre păduri și peste țarini lăsând la dreapta și la stânga satele așezate prin colțurile văilor. Timp de un ceas și jumătate drumul e bun: vine apoi un pripor, pe care îl urci, și după ce ai coborât iar la vale, trebuie să faci popas, să adapi calul ori vita din jug și să le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iară mai departe locurile sunt rele”.

Personajele textului

16 Realizați o hartă a personajelor, menționând rolul lor în cadrul textului (principal, secundar, episodic).

17 Completați tabelul cu trăsăturile și faptele personajului specifice fiecărei ipostaze.

Ipostazele lui Ghiță	Omul moral	Omul dilematic	Omul imoral
Trăsături	<i>Harnic, gospodar</i>		
Fapte			<i>Acționează sub impuls thanatic.</i>
Secvențe relevante		<i>„Se știe și el însuși om care ține la bani.”</i>	

18 Analizează conflictele dintre personaje de-a lungul acțiunii (conflicte sociale, conjugale, exterioare, interioare, conflict moral, conflict psihologic etc.).

19 Ioan Slavici deține o artă a construirii personajelor. Reprodu în caiet tabelul următor și completează-l cu aspectele definitorii ale acestora.

Personaje	Ghiță	Ana	Lică
Tipologia personajului			
Statut social			
Statut moral			
Statut psihologic			

20 Comentează gestul final al lui Ghiță și expune-ți punctul de vedere privind motivația care stă la baza acestuia.

META-TEXT ▼

„E, înainte de toate, un autor pe deplin sănătos în concepție: problemele psihologice pe care le pune sunt desemnate cu toată finețea unui cunoscător al naturii omenești: fiecare din chipurile cari trăiesc și se mișcă în novelele sale [...] seamănă în exterior cu țăranul român, ei au fondul sufletească din poporului.”

(Mihai Eminescu)

INTER-TEXT ►

21 Nuvela *Moara cu noroc* poate avea mai multe semnificații. Găsește, pe baza textului, argumente pentru ipotezele următoare.

- Slavici ne propune un personaj care parcurge treptele dezumanizării, surprinse la nivelul opțiunilor sale, la nivelul acțiunilor și al trăirilor interioare.
- Nuvela pune sub lupă lupta orgoliilor, un hybris care duce la abrutizare și anulare identitară.
- Chibzuința, înțelepciunea, echilibrul și dreapta măsură în toate sunt valorile pe care Slavici le interoghează în destinul personajelor.
- Prin sondarea zonelor obscure ale psihicului este reliefată lupta dintre dragoste și bani, dintre etică și corupție, dintre echilibru și gol interior, dintre familie și orgoliu personal.

22 Interpretează semnificațiile titlului operei și propune un alt titlu, motivând cu idei din text.

23 Argumentează prin două teze, însoțite de exemple, apartenența textului la specia nuvelă psihologică.

24 În nuvelele lui I. Slavici există o relație puternică la nivelul mesajului datorită viziunii moraliste a autorului. Citește, în tabelul de mai jos, afirmațiile autorului, care surprind „intentio auctoris”, și secvențele cu valoare axiologică („intentio operis”).

24.1. Comentează intenția cititorului („intentio lectoris”) operelor lui Ioan Slavici, ilustrând:

- legătura dintre crezul autorului și ficțiunea creată;
- valorile transmise de opera lui Slavici;
- modelul omului și al societății pe care o răvnește implicit autorul;
- alte aspecte, la latitudinea ta.

VIZIUNEA AUTORULUI („intentio auctoris”)

„În stăpânirea de sine constă viețuirea morală și libertatea voinței omenești.”

„Merg la inima omului din popor.”

„Scriind, îmi dădeam toată silința să mă potrivească atât în plăsmuire, cât și în formă, cu felul de a vedea și cu gustul acelora pe care îi aveam în vedere.”

„Pentru ca să fie frumos un lucru, trebuie să fie, înainte de toate, bun și adevărat.”

„Opera artistului nu exprimă, ci reproduce stări sufletești.”

„Eroii adevărați dăruiește munții, nebunesc, seucid.”

OPERA („intentio operis”)

„Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci dacă e vorba, nu bogăția, ci liniștea colibei tale te face fericit.” (*Moara cu noroc*)

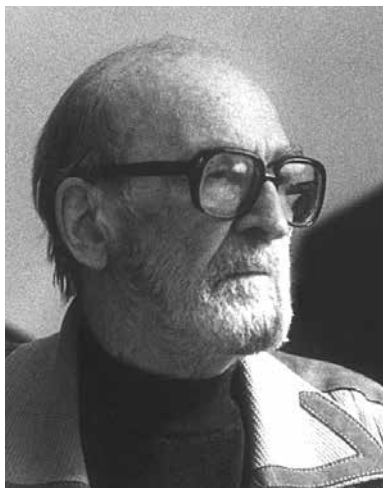
„Om are nevoie de om în lumea aceasta, și nimeni nu e aici atât de bogat și de puternic ca să n-aibă trebuință de alții, nici atât de sărac și de slab ca să nu poată ajuta pe alții. Dureri și bucurii trec din om în om.” (*Vecinii*)

„Nu-i vorbă! Răi sunt oamenii, încât mai răi nici măcar putea să fie. Chiar și acela pe care toată lumea îl știe de bun își are ceasurile de răutate, și nu avem decât să-l atingem unde-l doare pentru ca să-l facem mai dărz decât alții.” (*Gura satului*)

VIZIUNEA CITITORULUI („intentio lectoris”)

25 Imaginează-ți că ești regizor/regizoare și vei realiza un film pe baza nuvelei. Prezintă câteva detalii referitoare la cadrul spațial, la specificul luminilor, la costume, machiaj, actorie, coregrafie, mișcare scenică, camere, cadre, montaj și două scene importante.

AVAN-TEXT

Mircea Eliade
(1907-1986)

- Istoric al religiilor, scriitor de ficțiune, filozof și profesor de origine română la Universitatea din Chicago. Din 1957, titular al Catedrei de istoria religiilor, onorat cu titlul de Distinguished Service Professor.
- În anul 1928 a obținut o bursă în India, iar această experiență l-a inspirat să scrie celebrul roman *Maitreyi*. A semnat 30 de volume științifice, opere literare și eseuri filozofice traduse în 18 limbi și circa 1 200 de articole și recenzii cu o tematică variată. În afară de jurnale și manuscrise inedite, opera completă a lui Mircea Eliade cuprinde peste 80 de volume.
- Este membru post-mortem al Academiei Române (din 1990).

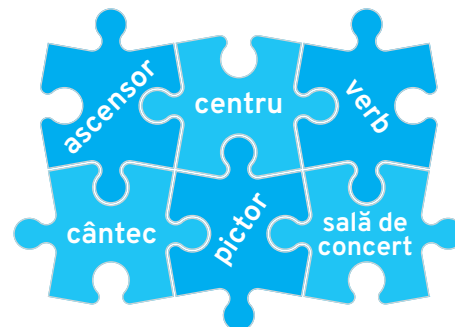
TEXT

1

Lucrând în grupuri, construiți schema unei povești în care să folosiți cuvintele din puzzle-ul următor.

- 1.1. Narațiunea realizată trebuie să transmită cititorilor incertitudine, ambiguitate și schimbări bruște. Prezențați în fața clasei structura pe care ați gândit-o. Ce fel de întâmplări ați surprins? Ce fel de personaje ați creat? Întâmplările sunt în realitate sau în irealitate?

2

Citește fragmentele din nuvela *La țigănci* de Mircea Eliade, urmărind să vizualizezi cele comunicate în text.

În tramvai, căldura era încinsă, năbușitoare. Traversând grăbit coridorul, își spuse: „Ești un om cu noroc, Gavrilescu!” Zărise un loc liber, lângă o fereastră deschisă, la celălalt capăt al vagonului. După ce se așeză, își scoase batista și-și șterse îndelung fruntea și obraji. Apoi înfășură batista pe sub guler, în jurul gâtului, și începu să-și facă vânt cu pălăria de paie. Bătrânul din fața lui îl privise tot timpul concentrat parcă s-ar fi trudit să-și aducă aminte unde îl mai văzuse. Pe genunchi ținea cu mare grijă o cutie de tablă.

– E teribil de cald! spuse el deodată. Nu s-au mai pomenit așa călduri din 1905!

Gavrilescu clătină din cap continuând să-și facă vânt cu pălăria:

– E cald într-adevăr, spuse. Dar când este omul cult, le suportă mai ușor pe toate. Colonelul Lawrence, bunăoară. Știți ceva de Colonelul Lawrence?

– Nu.

– Păcat. Nici eu nu prea știu mare lucru. Dacă s-ar fi urcat în tramvaiul ăsta, l-aș fi întrebat. Îmi place să intru în vorbă cu oameni culți. Tinerii aceștia, domnul meu, erau, desigur, studenți. Studenți eminente. Așteptam cu ei în stație și i-am ascultat. Vorbeau despre un anume Colonel Lawrence și de aventurile lui în Arabia. Și ce memorie! Recitau pe dinafară pagini întregi din cartea Colonelului. Era o frază care mi-a plăcut, o frază foarte frumoasă, despre arșița care l-a întâmpinat pe el, pe Colonel, undeva în Arabia, și care l-a lovit în creștet, l-a lovit ca o sabie. Păcat că nu pot să mi-o aduc aminte, cuvânt cu cuvânt. Arșița aceea teribilă a Arabiei l-a lovit ca o sabie. L-a lovit în creștet ca o sabie, amuțindu-l.

Taxatorul îl ascultase zâmbind, apoi îi întinse biletul. Gavrilescu își puse pălăria pe cap și începu să se caute în buzunare.

– Îmi cer iertare, șopti el după câteva clipe, neizbutind să găsească portmoneul. Niciodată nu știu unde îl pun.

– Nu face nimic, spuse taxatorul cu o neașteptată voie bună. Avem timp. Că n-am ajuns încă la țigănci. [...]

Apariție: scrisă la Paris, în 1959, și publicată în revista „Destin” din Madrid, în 1962.

Specie literară: nuvelă fantastică.

Titlu: un topos intermediar între realitate și irealitate; sugerează hierofania (manifestarea sacrului), camuflarea sacrului în profan.

ARHI-TEXT ▼

Eugen Simion clasifică opera lui Mircea Eliade în patru faze: faza indică (*Isabel și apele diavolului, Maitreyi*), faza existențialistă (*Întoarcerea din rai, Huliganii*), faza fantasticului de tip erudit (*Domnișoara Christina, Șarpele, Secretul doctorului Honciberger, Noaptea de sânzie-ne*), noua vârstă a fantasticului eliadesc (*La țigănci, Pe strada Mântuleasa, În curte la Dionis, Tinerețe fără de tinerețe*).

META-TEXT ▼

„Am impresia că nu s-a înțeles lucrul esențial: povestirea aceasta nu «simbolizează» nimic, adică nu transformă realitatea imediată printr-un cifru. Nuvela fundează o lume, un univers independent de geografia și sociologia Bucureștiului de prin anii 1930–1940. Nu trebuie căutat la ce se referă, în realitatea care ne este accesibilă nouă, diferitele episoade, nici ce reprezintă cutare sau cutare personaj. Este prezentarea unui univers nou, inedit, cu legile lui proprii – și această prezentare constituie un act de creație, nu numai în înțelesul estetic al expresiei. Pătrunzând în acest univers, învățând să-l cunoști, ți se revelează ceva. Problema care se pune criticului nu este: cum să descifrez «simbolismul» povestirii? Ci: admitând că povestirea m-a «fermecat», m-a convins, cum să interpretez me-

La umbra nucilor îl întâmpină o neașteptată, nefirească răcoare, și Gavrilescu rămase o clipă derutat, zâmbind. Parcă s-ar fi aflat dintr-odată într-o pădure, la munte. Începu să privească uluit, aproape cu respect, arborii înalți, zidul de piatră acoperit cu iederă, și pe nesimțite îl cuprinsă o infinită tristețe. Atâția ani trecuse cu tramvaiul prin fața acestei grădini, fără să aibă o singură dată curiozitatea să se coboare și s-o privească îndeaproape. Înainta încet, cu capul ușor aplecat pe spate, privind creștetele înalte ale arborilor. Și deodată se trezi în fața porții, și acolo, parcă ascunsă de mult, pândindu-l, îi ieși în față o fată tânără, frumoasă și foarte oacheșă, cu salba de cercei mari de aur.

Apucându-l de braț, îl întreba în șoaptă:

– Pofțiți la țigănci?

Îi zâmbi cu toată gura și cu ochii și, văzându-l că șovăie, îl trase ușor de braț în curte. Gavrilescu o urmă fascinat, dar după câțiva pași se opri, parcă ar fi vrut să spună ceva.

– Nu vreți la țigănci? îl întreabă din nou fata, coborând și mai mult glasul.

Îl privi scurt, adânc, în ochi, apoi îi luă mâna și-l conduse repede către o căsuță verde, pe care anevoie ar fi bănuț-o acolo, ascunsă între tufe mari de liliac și boz. Deschise ușa și-l împinse ușor înainte. Gavrilescu pătrunse într-o penumbră curioasă, parcă ferestrele ar fi avut geamuri albastre și verzi. Auzi, depărtat, apropiind-se tramvaiul, și uruitul metalic i se păru atât de insuportabil încât își duse mâna la frunte. Când zgomotul se pierdu, descoperi lângă el, așezată la o masă cu picioarele scurte, cu o ceașcă cu cafea înainte, o bătrână care-l privea curios, așteptând să se trezească.

– Ce-ți dorește inima pe ziua de azi? îl întreabă ea. O țigancă, o grecoaică, o nemțoaică...

– Nu, o întrerupse Gavrilescu ridicând brațul. Nu nemțoaică.

– Atunci, o țigancă, o grecoaică, o ovreică, reluă bătrâna. Trei sute de lei, adăugă.

Gavrilescu zâmbi cu gravitate.

– Trei lecții de pian! exclamă el începând să se caute în buzunare. Fără să mai socotim tramvaiul dus și întors.

Bătrâna sorbi cafeaua și ramase pe gânduri.

– Ești muzicant? îl întreabă ea deodată. Atunci are să-ți placă.

– Sunt artist, spuse Gavrilescu scoțând rând pe rând mai multe batiste umede dintr-un buzunar al pantalonilor și trecându-le metodic, una câte

sajul pe care-l ascunde realitatea ei (mai precis această nouă specie de realitate care mi se dezvăluie citind «aventura» lui Gavrilescu)? [...] O asemenea literatură fundează propriul ei univers; întocmai cum miturile ne dezvăluie fundarea Lumilor, a modurilor de a fi (animal, plantă, om etc.), a instituțiilor, a comportamentelor etc. [...] e vorba de creație, adică de crearea (= revelarea) unor lumi paralele Universului cotidian în care ne mișcăm. *La țigănci*, ca și un mit polinezian sau nord-american, este și nu este o lume reală, o lume, adică, în care trăiește sau poate trăi omul de toate zilele. Dar, întocmai ca și mitul, *La țigănci* (și alte nuvele de acest fel) revelează semnificații nebănuite, dă sens vieții «de toate zilele».”

(Mircea Eliade, *Jurnal. Volumul I. 1941–1969*)

„Într-o lume care este evident a noastră, cea pe care o cunoaștem, [...] are loc un eveniment ce nu poate fi explicat prin legile acestei lumi familiare. [...] Fantasticul cere satisfacerea a trei condiții. Mai întâi, textul trebuie să-l oblige pe cititor a considera lumea personajelor drept o lume a ființelor vii, astfel încât el să ezite între o explicație naturală și una supranaturală a evenimentelor evocate. Apoi, această ezitare poate fi, de asemenea, împărtășită de unul dintre personaje: astfel, rolul cititorului este, ca să spunem așa, încredințat unui personaj și, în același timp, ezitarea capătă o reprezentare, ea devine una dintre temele operei; în cazul unei lecturi naive, cititorul se identifică cu personajul. În fine, o ultimă condiție cere cititorului să adopte o anumită atitudine față de text: să refuze atât interpretarea alegorică, cât și pe cea poetică. Aceste trei exigențe nu sunt de o reală pondere. Numai cea dintâi și cea de-a treia constituie, la drept vorbind, genul; cea de-a doua este facultativă. Totuși, cele mai multe exemple satisfac toate aceste trei condiții.”

(Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică*)

Scenă din piesa
La țigănci, Teatrul
„Odeon”, București

una, în celălalt buzunar. Pentru păcatele mele am ajuns profesor de pian, dar idealul meu a fost, de totdeauna, arta pură. Trăiesc pentru suflet. Vă cer iertare, adăugă stânjenit, așezându-și pălăria pe măsută și începând să depună în ea obiectele pe care le scotea din buzunare. Niciodată nu găsesc portmoneul când trebuie.

– Nu e grabă, spuse bătrâna. Avem timp. Nu e nici trei.

– Vă cer iertare dacă vă contrazic, o întrerupse Gavrilescu, dar cred că vă înșelați. Trebuie să fie aproape patru. La trei am terminat eu lecția cu Otilia.

– Atunci să știi că iar a stat ceasul, șopti bătrâna căzând din nou pe gânduri.

– Ah! în sfârșit, exclamă Gavrilescu arătându-i triumfător portmoneul. Era acolo unde trebuia să fie. Numără bancnotele și i le întinse.

– Să-l duci la bordei, spuse bătrâna ridicând privirile.

Gavrilescu se simți apucat de mână și, întorcând speriat capul, regăsi lângă el fata care-l ispitise în poartă. O urmă intimidat, purtând sub braț pălăria încărcată de obiecte.

– Să le ții bine minte, îi spuse fata. Să nu le încurci: o țigancă, o grecoaică, o ovreică. [...]

– Nu se știe, nu se știe, stăruie Gavrilescu să-și desprindă mâna din mâna fetei. E o pălărie foarte bună, e aproape nouă.

– E adevărat? se miră fata. Tu încă nu înțelegi? Nu înțelegi ce ți s-a întâmplat, acum, de curând, de foarte curând? E adevărat că nu înțelegi?

Gavrilescu o privi adânc în ochi și oftă.

– Sunt cam obosit, spuse, iartă-mă. A fost o zi teribilă. Dar acum parcă încep să mă simt mai bine.

Fata îl trase ușor după ea. Traversă curtea și ieșiră fără să mai deschidă poarta. Birjarul îi aștepta, moțâind, și fata îl trase tot atât de ușor după ea în trăsură.

– Dar îți jur, începu Gavrilescu, în șoaptă, îți dau cuvântul meu de onoare că nu mai am niciun ban.

– Încotro, domnișoară? întrebă birjarul. Și cum vă duc? La pas sau mai repejor?

– Ia-o spre pădure, pe drumul ăla mai lung, spuse fata. Și mână încet. Nu ne grăbim.

– Hei, tinerețe! făcu birjarul, fluierând ușor calul.

Îi ținea mâna prinsă în mâinile ei, dar se rezemase cu capul pe pernă, cu ochii pe cer. Gavrilescu o privea adânc, concentrat.

– Hildegard, începu el târziu. Se întâmplă ceva cu mine, și nu știu bine ce. Dacă nu te-aș fi auzit vorbind cu birjarul, aș crede că visez.

Fata întoarse capul spre el și-i zâmbi.

– Toți visăm, spuse. Așa începe. Ca într-un vis.

Lumea textului

3 Asociază următoarelor secvențe stări specifice lecturii unei nuvele fantastice: **straniu, incertitudine, ambiguitate, nesiguranță, illogic, suspans, ezitare, surpriză, inexplicabil.**

- ▶ călătoria cu tramvaiul;
- ▶ convorbirea cu bătrâna;
- ▶ întâlnirea cu cele trei fete;
- ▶ căutarea labirintică;
- ▶ o altă călătorie cu tramvaiul;
- ▶ oprirea la locuința doamnei Voitinovici;
- ▶ popasul în fața propriei locuințe;
- ▶ discuția cu patronul cârciumii;
- ▶ întâlnirea cu Hildegard.

4 Nuvela fantastică îmbină realitatea și irealitatea. Detaliază secvențele narative ale nuvelei răspunzând la întrebări.

REAL

(de la început până la intrarea „la țigănci”)

- a) Când și unde începe acțiunea nuvelei?
- b) De ce subiect era obsedat Gavrilăscu?
- c) Care este părerea lui Gavrilăscu și a celor din tramvai despre „la țigănci”?
- d) Care este motivul bărbatului de a coborî din tramvai?
- e) De ce se raportează la vârsta sa și la anii tinereții?
- f) Ce exclamă la plecarea tramvaiului și ce gest face?
- g) Ce îl atrage în curtea „țigăncilor”?

IREAL

(de la intrarea „la țigănci” până la prima ieșire)

- a) Cine îl întâmpină pe Gavrilăscu „la țigănci”?
- b) Ce îi propune bătrâna cu care se întâlnește și ce preț plătește bărbatul?
- c) Ce atitudine au fetele față de el? Ce îi reproșează?
- d) Ce îi declanșează anamneza personajului? Despre ce persoană din viața lui le povestește fetelor? De ce? Ce detalii oferă din viața lui?
- e) La ce probe este supus Gavrilăscu?
- f) Cum se simte Gavrilăscu „la țigănci”? Dar înfășurat în draperie?

REAL

(incursiunea prin București după 12 ani)

- a) Ce îi povestește Gavrilăscu bătrânei?
- b) Prin ce elemente face legătura cu realitatea?
- c) Unde se duce bărbatul cu tramvaiul?
- d) De ce se simte confuz?
- e) Ce află când ajunge acasă? Cât timp a lipsit?
- f) În ce moment se întoarce „la țigănci” și cu ce mijloc de transport?
- g) Prin ce locuri îl duce birjarul?

IREAL

(de la a doua intrare „la țigănci” până la final)

- a) Cu cine se întâlnește „la țigănci” și ce face?
- b) Care este drumul pe care trebuie să-l urmeze?
- c) Fiind fără puteri, ce confuzie produce Gavrilăscu? Ce trăiește în urma confuziei?
- d) Ce îi spune Gavrilăscu femeii?
- e) Ce îi propune Hildegard?
- f) Cum încearcă Gavrilăscu să se agațe de realitate?
- g) Ce se întâmplă în final cu cei doi?

4.1. Ordonează întâmplările prin care trece Gavrilăscu de la întâlnirea fetelor până la ieșirea din casa lor.

- ▶ Fetele îl prind într-un cerc amețitor.
- ▶ În casă este întâmpinat de cele trei fete: „o țigăncă, o grecoaică, o ovreică”.
- ▶ Bărbatul se simte înfășurat într-o draperie.
- ▶ Gavrilăscu are o stare confuză și îi este teamă.
- ▶ Gavrilăscu nu poate ghici țigăncă.
- ▶ Lui Gavrilăscu i se face sete.
- ▶ Gavrilăscu simte o stare de beatitudine.

5

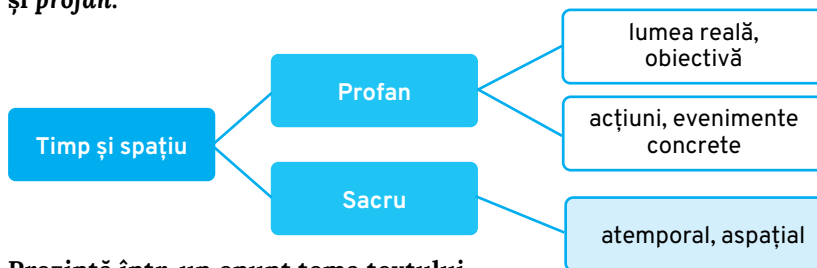
Realizați o hartă a personajelor, menționând rolul lor în cadrul textului (principal, secundar, episodic, real, ireal).

Una dintre cele mai cunoscute cărți ale lui Mircea Eliade este *Sacru și profanul* (1957). În această lucrare, marele istoric al religiilor abordează relația dihotomică dintre sacru și profan. Potrivit lui, sacru este absolut și transcendent, iar profanul – relativ și limitat în timp. Astfel:

- ▶ **mitul** este o „istorie sacră” care oferă modele pentru condiția umană prin evenimente care au avut loc într-un timp primordial;
- ▶ **sacru** se manifestă întotdeauna ca o realitate de un ordin complet diferit de realitățile „naturale”;
- ▶ **opoziția sacru-profan** este adesea înțeleasă ca opoziția dintre real și ireal;
- ▶ **hierofania** este forma de manifestare a sacrului în profan, revelație sau contact cu sacru, precum și posibilitatea de manifestare a sacrului în lumea profană prin lucrurile obișnuite;
- ▶ **coincidentia oppositorum** este un principiu mitico-magic, prin care se sugerează unitatea universală.

- 6** Analizează conflictele dintre personaje de-a lungul acțiunii (sociale, culturale, exterioare, interioare, psihologice etc.).
- 7** Interpretează timpul și spațiul din perspectiva relației dintre sacru și profan.

- 8** Prezintă într-un enunț tema textului.

Semnificațiile textului

- 9** Indică persoana gramaticală folosită în relatare. Ce tip de narațiune și de narator recunoști în acest caz?

9.1. Comentează perspectiva narativă a textului prin raportare la dimensiunea fantastică a nuvelei.

- 10** **Selectați un dialog dintre două personaje. Citiți-l pe roluri, apoi determinați:**

- ▶ interlocutorii sunt din realitate/irealitate;
- ▶ despre ce discută aceștia;
- ▶ ce atitudine transmite fiecare;
- ▶ ce fel de limbaj utilizează;
- ▶ care este rolul dialogului.

Personajele textului

- 11** Citește fragmentele următoare și menționează modalitatea de caracterizare a personajului și trăsăturile sugerate.

Secvență din text	Modalitate de caracterizare	Trăsături
„Gavrilescule, șopti, atenție! că parcă-parcă ai începe să îmbătrânești. Te ramolești, îți pierzi memoria. Repet: atenție! Că n-ai dreptul. La 49 de ani bărbatul este în floarea vârstei.”		
„Pentru păcatele mele, sunt profesor de pian. Zic pentru păcatele mele, adăugă încercând să zâmbească, pentru că n-am fost făcut pentru asta. Eu am o fire de artist...”		
„Duc o viață regulată. Nu-mi place să-mi pierd timpul prin cafenele.”		
„pentru păcatele mele, un biet profesor de pian”		
„Sunt artist... Pentru păcatele mele, am ajuns profesor de pian, dar idealul meu a fost, de totdeauna, arta pură. Trăiesc pentru suflet.”		
„Sunt cam obosit, spuse, iartă-mă.”		
„Și o clipă rămase încremenit, simțind cum i se răcește sudoarea pe spate [...] își auzea inima bătându-i-se să se spargă.”		
„Vă cer iertare dacă vă contrazic, o întrerupse Gavrilescu, dar cred că vă înșelați.”		

„Pendularea lui Gavrilescu între Real și Ireal este organizată dialectic: Real – „Ireal” – „Real” – Ireal. Termenii extremi ai secvenței numesc «ieșirile» și totodată «intrările» dintr-un mod de existență în altul: Realul, adică viața cotidiană obișnuită a lui Gavrilescu, se epuizează în episodul I, odată cu sosirea personajului în fața grădinii misterioase a Țigăncilor; acesta «iese» din Real pentru a intra, în momentul următor, în «Ireal», notat în ghilimele pentru a fi diferențiat de momentul final, Ireal, în comparație cu care el nu reprezintă o ieșire definitivă din lumea terestră, ci numai una intermediară, Gavrilescu trecând în lumea cotidianului, în cea vrăjită a Țigăncilor. [...] În fine, termenul al treilea, «Real», tot între ghilimele, desemnează întoarcerea într-o lume care a păstrat numai apetența cotidianului, dar este plină de surprize, marcând înstrăinarea totală a personajului. Toate cele patru faze ale aventurii lui Gavrilescu [...] reprezintă faze ale unui itinerar spiritual, itinerarul dintre Viață și Moarte, dintre Profan și Sacru, dintre lumea «de aici» și lumea «de dincolo».”

(Sorin Alexandrescu, *Privind înapoi, modernitatea*)

- 12** Comentează rolul obsesiilor protagonistului (casa Țigăncilor, grădina, Lawrence, pălăria, banii etc.) în construirea profilului său.
- 13** Argumentați specificul relațiilor lui Gavrilescu și statutul său în funcție de persoana din viața lui.

Relația cu Hildegard	Relația cu Elsa
Artist	Profesor de pian

- 14** Interpretează semnificația destinului lui Gavrilescu în contextul fantasticului, valorificând clasificarea oferită de cercetătorul Ioan Petru Culianu:
- ▶ un fantastic de tip căutare (quest), în care personajul este activ și aprofundează lumea în care intră;
 - ▶ un fantastic de tip chemare (call), în care personajul este pasiv, îngenuu în irealitate, suportând involuntar supranaturalul.
- 15** Argumentează următoarele ipoteze interpretative referitoare la personaj. Completează ideile cu informații relevante, cu secvențe de text și dezvoltă-le în 2-3 enunțuri.
- ▶ Aventura lui Gavrilescu demonstrează că realitatea interioară este mai importantă decât banalitatea existenței prin faptul că...
 - ▶ Intrând într-o lume ireală, Gavrilescu coboară în profunzimea ființei sale, redobândind dimensiunea sacră a ființei. Un argument în favoarea acestei idei ar putea fi...
 - ▶ Gavrilescu ajunge la adevărata identitate trăind angoase, singurătate, o banalitate chinuitoare și o aventură a „căutării timpului pierdut” (Al. Protopopescu), iar următoarele momente sunt sugestive...
- 16** JOC. Imaginați-vă că sunteți într-un chat al clasei, unde discutați despre nuvelă. Primii doi elevi au lansat idei despre mesajul operei *La Țigănci*. Citiți-le și implicați-vă în discuție pentru a susține una dintre opiniile lansate.
- 16.1.** Lucrați în perechi și completați chatul, oferind răspunsuri și la intervenția colegului de clasă.

Eu cred că, fiind o nuvelă fantastică, nu trebuie să o interpretăm alegoric. Aș accentua că nuvela poate fi citită în cheie mitică. Recurența lui Lawrence în replicile lui Gavrilescu face referire la moarte și înviere, asemenea autorului celor „Șapte stâlpi ai înțelepciunii”.

Această nuvelă este în sine un mit. Din ce am citit, aș interpreta că personajul se află în centru, între cele trei fete și Hildegard. Arhetipal, cele trei fete ar reprezenta pământul (grecoaica), apa (evreica), focul (Țigăncă), iar Hildegard – o ființă de aer, fiind „o umbră”.

META-TEXT ▼

„Nuvela încorporează, cu subtilitate, ideea că timpul e o iluzie [...]. Gavrilescu a ieșit din vreme, intrând într-un tărâm al artei, atemporal, într-un sanctuar al frumosului în timp.”

(Dumitru Micu,
În căutarea autenticității)

META-TEXT ▼

„Nu suntem nici preveniți, ca în basm, că ne aflăm într-o lume în care există căpcăuni care se pot preface în șoricea, nici nu primim vreo explicație, ca în S.F. ori în straniu, pentru neregulile fizice și logice pe care le constatăm. Lipsește contractul între autor și cititor: în basm el există sub forma unei explicații finale a acestora. Frontiera între real și nereal fiind vizibilă în primele două clase de opere, ea este invizibilă (de fapt, nu există deloc) în fantastic. Și încă: realul și nerealul rămăneau distincte în basm (unde nerealul își impunea legile) și în straniu (unde realul și le impunea pe ale lui), în vreme ce în fantastic realul și nerealul se întrepătrund încât nu mai știm pe ce lume ne aflăm.”

(Nicolae Manolescu,
Julien Green și strămoșul meu)

17 Argumentează, cu exemple din text, că *La Țigănci* este o nuvelă fantastică, valorificând secvența critică: „Orice fantastic este o încălcare a ordinii recunoscute, revărsare a inadmisibilului în sânul inalterabilei legalități cotidiane; cele trei momente ale oricărei scrieri fantastice sunt: ruperea, ordinea și revenirea la ordine” (Roger Caillois).

18 Citiți pe roluri prima secvență din nuvelă, transpusă în bandă desenată.

18.1. Comentați efectul obținut prin transpunerea multimodală a textului, referindu-vă la următoarele elemente specifice benzii desenate:

- **Viniete sau casete** – imagini delimitate printr-un cadru cuprinzând un instantaneu al unei scene.
- **Bule sau flactere** – cuprind dialogurile personajelor.
- **Bandă** – succesiune orizontală de mai multe imagini, înșiruire a cel puțin două viniete.
- **Planșă** – pagina benzilor desenate.
- **Artă iconică-verbală** – îmbinarea cuvintelor cu imagini.
- **Narativitatea** se concretizează prin succesiune și secvențialitate.

Povești din București în benzi desenate, Mihai Ionuț Grăjdeanu

ROMANUL (din franceză: *roman*, latină: *romanic(us)*, devenit în latina populară *romanice* – „în felul romanilor”, „în limba populară”, mai târziu, în sec. al XII-lea – „povestire în limba romană, populară”, pentru a se deosebi de lucrările scrise în limba savantă) este o specie a genului epic, în proză, de mare întindere, cu o acțiune complexă, ce se poate desfășura pe mai multe planuri, cu personaje numeroase, a căror personalitate este bine individualizată și al căror destin este determinat de trăsăturile de caracter și întâmplările ce constituie subiectul operei.

Trăsături:

- ▶ **Naratorul** poate fi omniscient, relatând la persoana a III-a, sau poate fi un personaj narator, care-și povestește propria istorie la persoana I; cele două perspective pot interfera, romanul având astfel mai mulți naratori care surprind complexitatea subiectului.
- ▶ **Personajele** sunt numeroase și reprezintă o serie bogată de tipuri umane, adeseori, caractere puternice, care evoluează pe parcursul romanului, precum și multiple personaje secundare, care contribuie la creionarea amplă a subiectului; accentul este pus, deopotrivă, pe acțiune și pe definirea personajelor.
- ▶ **Discursul** este eterogen structurat; modalitățile de expunere alternează armonios, în funcție de intenția autorului; descrierile pot fi ample și au rolul de a reda atmosfera, iar dialogurile dinamizează textul.
- ▶ **Acțiunea** este complexă, are intrigi paralele și interferențe, se dezvoltă pe mai multe planuri narative, poate fi liniară (cronologică), dar și discontinuă.

Tipologia romanului și ilustrarea prin opere semnificative

Criteriu	Clasificare	Exemplificare
În funcție de locul acțiunii (cadrul social sau geografic)	rural	<i>Ion</i> de Liviu Rebreanu
	citadin	<i>Enigma Otiliei</i> de George Călinescu
	exotic	<i>Maitreyi</i> de Mircea Eliade
În funcție de componenta temporală	istoric	<i>Frații Jderi</i> de Mihail Sadoveanu
	contemporan	<i>Grădina de sticlă</i> de Tatiana Țîbuleac
	de anticipație (sau SF)	<i>Omul și Năluca</i> de Adrian Rogoz
În funcție de forma de organizare a discursului	epistolar	<i>Kinderland</i> de Liliana Corobca
	roman-jurnal	<i>Singur în fața dragostei</i> de Aureliu Busuioc
	memorialistic	<i>Din calidor</i> de Paul Goma
În funcție de curentul literar	realist	<i>Răscoala</i> de Liviu Rebreanu
	modernist	<i>Patul lui Procust</i> de Camil Petrescu
	postmodernist	<i>Țesut viu</i> de Emilian Galaicu-Păun
În funcție de subiect (substanța epică)	al existenței	<i>Dumnezeu s-a născut în exil</i> de Horia Vintilă
	de moravuri	<i>Hronicul găinarilor</i> de Aureliu Busuioc
	frescă socială	<i>Povara bunătății noastre</i> de Ion Druță
	al unei crize	<i>Doc</i> de Nicolae Esinencu
	politic	<i>Cel mai iubit dintre pământeni</i> de Marin Preda
	psihologic	<i>Ciuleandra</i> de Liviu Rebreanu

Autori de romane în literatura universală: Daniel Defoe, Jonathan Swift, Alexandre Dumas, Honoré de Balzac, Fiodor Dostoievski, Lev Tolstoi, Marcel Proust, James Joyce, Thomas Mann, Virginia Woolf, Ernest Hemingway etc.

Autori de romane în literatura română: Nicolae Filimon, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Marin Preda, Mircea Eliade, Aureliu Busuioc, Gala Galaction, Fănuș Neagu, Ion Druță, Mircea Cărtărescu, Ioana Pârvulescu etc.

AVAN-TEXT ▶

META-TEXT ▼

„În țară, apariția cărților lui Mircea Eliade se desfășoară pe durata a 15 ani, din 1928 până în 1943. În străinătate, pe patru decenii. Ca profesor la Universitatea din Chicago, a fost deschizător de drum și creator de școală. Cărțile lui apar la cele mai mari edituri din lume și sunt traduse în toate limbile. Obiectiv, și în timp, și în spațiu, activitatea lui din străinătate o covârșește ca importanță pe cea din țară. De fapt ea nu a făcut decât să confirme eclatant, la scara mapamondului, ceea ce acel *enfant prodige* din anii treizeci nu doar promisese, dar chiar realizase strălucit acasă. [...]

Virulența tânărului șef de generație, dinamismul și prolificitatea lui aveau, dincolo de travaliul erudit, un câmp nelimitat de acțiune: presa cotidiană și săptămânală, revistele literare lunare și bilunare, simpozioanele «Criterion»-ului, neomițând nici cafeneaua. Șeful catedrei de istoria religiilor de la o mare universitate ținea conferințe și la Tokyo, și la Roma, și la Madrid, și la Uppsala, și la Oxford, dar strict în domeniul disciplinei; ca «presă», de asemenea, numai buletinele și «actele» congreselor de specialitate.”

(Alexandru Paleologu,
Încercarea înțelegerii.
Caiete critice. Cenzurat.
Mircea Eliade)

1

Citiți secvențele de mai jos, din jurnalele lui Mircea Eliade, și discutați despre concepția acestui prozator privind arta și scrierea romanelor.

- ▶ „Dacă aș scrie într-o zi o interpretare a cărților mele, aș putea să arăt... că există o unitate fundamentală a tuturor operelor mele.”
- ▶ „Suntem creatori în universurile imaginare cu mai multă șansă decât putem fi pe planul Istoriei. Faptul că se petrece ceva, că se petrec tot felul de lucruri este la fel de semnificativ pentru om ca și faptul de a trăi în istorie sau de a spera să o modifice.”
- ▶ „N-am scris niciodată un roman pentru a scrie un roman. Am urmărit un fel de meditație neîntreruptă care a luat forme succesive, printre care și forma romanului.”
- ▶ „Omul poate face orice cu condiția să vrea să știe cum să-și controleze voința.”
- ▶ „Să poți crea orice și totuși să rămâi deasupra indiferent față de opera ta, neutru, impasibil.”
- ▶ „Nu înțeleg de ce o fi romanul carte în care se descrie o boală, o meserie oarecare sau o cocotă, și n-ar fi tot atât de roman o carte în care s-ar descrie lupta unui om viu cu propriile sale gânduri sau viața unui om între cărți și vise.”
- ▶ „Orice se întâmplă poate constitui un roman. Și în viață nu se întâmplă numai amoruri, căsătorii sau adultere; se întâmplă și ratări, entuziasme, filozofii, morți sufletești, aventuri fantastice.”
- ▶ „Notele acestea sunt descoperirile și experiențele vocației mele [...] le adun și le public fără niciun gând literar. De altfel, n-am scris niciodată literatură.”

META-TEXT ▼

„*Maitreyi* este socotită capodoperă a romancierului Mircea Eliade și unul din cele mai pure romane de introspecție din literatura noastră. [...] În realitate, *Maitreyi* este jurnalul unui european, confruntat cu mentalitatea și spiritul hindus. Tânărul Allan, ajuns cu treburi ingineresti în India, este oaspetele (și aproape fiul adoptiv) al lui Narendra Sen, băștinaș cu îndeletniciri asemănătoare. Acesta are însă, între urmași, pe Maitreyi, nubilă de o misterioasă și tulburătoare frumusețe. Între cei doi se înfiripă idila cu scadență tragică și romantică, ca în toate romanele cu care a fost comparat, *Manon Lescaut*, *Paul et Virginie* ori *Tristan și Isolda*. [...] De o patetică simplitate, romanul este un poem al renunțării revelatoare. E în același timp un copleșitor rechizitoriu al superstițiilor de tot felul care frâng și împiedică drumul omului spre esențele vieții.”

(Alexandru Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*)

Apariție: 1933. Romanul a fost scris într-o perioadă foarte scurtă, ianuarie-februarie 1933, Eliade participând cu el la concursul „Techirghiol-Eforie”. Juriul, alcătuit din George Călinescu, Perpessicius, Cezar Petrescu, Șerban Cioculescu și Mihai Ralea, a ales pentru premiere acest roman, din 50 de manuscrise.

Specie: roman existențial, metafizic.

Titlu: referință la personajul eponim feminin.

META-TEXT ▼

„*Maitreyi* este un roman metafizic sau existențial, al condiției umane, pe care Mircea Eliade îl opune romanului social-psihologic. El cuprinde o simplă și fascinantă poveste de dragoste dintre europeanul Allan și fiica lui Surendranath Dasgupta, indianca Maitreyi, fiind „pe jumătate autobiografic”. Dincolo de povestea erotică și tenta existențialistă, aspecte comentate pe larg de exegeza literară, romanul denotă o problemă care vizează posibilitatea de comunicare între ființele umane aparținând unor orizonturi de cultură diferite.”

(Aliona Grati, *Dialogul intercultural în romanul „Maitreyi” de Mircea Eliade*)

2 Citește fragmentul, extras din romanul *Maitreyi* de Mircea Eliade.

Am șovăit atâta în fața acestui caiet, pentru că n-am izbutit să aflu încă ziua precisă când am întâlnit-o pe Maitreyi. În însemnările mele din acel an n-am găsit nimic. Numele ei apare acolo mult mai târziu, după ce am ieșit din sanatoriu și a trebuit să mă mut în casa inginerului Narendra Sen, în cartierul Bhowanipore. Dar aceasta s-a întâmplat în 1929, iar eu întâlneam pe Maitreyi cu cel puțin zece luni mai înainte. Și dacă sufăr oarecum începând această povestire, e tocmai pentru că nu știu cum să evoc figura ei de-atunci și nu pot retrăi aievea mirarea mea, nesiguranța și turburarea celor dintâi întâlniri.

Îmi amintesc foarte vag că, văzând-o o dată în mașină, așteptând în fața lui „Oxford Book Stationary” – în timp ce eu și tatăl ei, inginerul, alegeam cărți pentru vacanțele de Crăciun – am avut o ciudată tresărire, urmată de un foarte surprinzător dispreț. Mi se părea urâtă cu ochii ei prea mari și prea negri, cu buzele carnoase și răsfrante, cu sânii puternici, de fecioară bengaleză crescută prea plin, ca un fruct trecut în copt. Când i-am fost prezentat și și-a adus palmele la frunte, să mă salute, i-am văzut deodată brațul întreg gol și m-a lovit culoarea pielii: mată, brună, de un brun nemaîntâlnit până atunci, s-ar fi spus de lut și de ceară. Pe atunci locuiam încă în Wallesley Street, la Ripon Mansion, și vecinul meu de cameră era Harold Carr, impiecat la „Army and Navy Stores”, a cărui tovărășie o cultivam, pentru că avea o sumă de familii prietene în Calcutta, unde îmi petreceam și eu serile și cu ale căror fete ieșeam săptămânal la dăncinguri. Acestui Harold încercai să-i descriu – mai mult pentru lămurirea mea decât a lui – brațul gol al Maitreyiei și straniul aceluia galben întunecat atât de turburător, atât de puțin feminin, de parcă ar fi fost mai mult al unei zeițe sau al unei cadre decât al unei indiene.

Harold se bărbiea în oglinda cu picior de pe măsura lui. Văd și acum scena: ceștile cu ceai, pijamaua lui *mauve* mânjită cu cremă de ghetă (a bătut sângeros pe boy pentru întâmplarea aceasta, deși o murdărise chiar el, când se întorsese într-o noapte beat de la balul Y.M.C.A.), niște gologani de nichel pe patul desfăcut și eu încercând zadarnic să-mi desfund pipa cu un sul de hârtie, pe care îl răsuceam până ce se subția ca un chibrit.

– Nu zău, Allan, cum de-ți poate plăcea ție o bengaleză? Sunt dezgustătoare. M-am născut aici, în India, și le cunosc mai bine decât tine. Sunt murdare, crede-mă. Și apoi, nu e nimic de făcut, nici dragoste. Fata aceea n-are să-ți întindă niciodată mâna...

Ascultam toate acestea cu o nespusă desfătare, deși Harold nu înțelesese nimic din cele ce îi spusese eu și credea că, dacă vorbesc de brațul unei fete, mă gândesc la dragoste. Dar e ciudat cât de mult îmi place să aud vorbindu-se de rău de cei pe care îi iubesc sau de care mă simt aproape, sau care îmi sunt prieteni. Când iubesc cu adevărat pe cineva, îmi place să ascult lumea bârfindu-l; asta îmi verifică oarecum anumite procese obscure ale conștiinței mele, pe care nu le pricep și de care nu-mi place să-mi aduc aminte. S-ar spune că, paralel cu pasiunea sau interesul meu sincer față de cineva, crește și o pasiune vrăjmașă, care cere suprimarea, alterarea, detronarea celei dintâi. Nu știu, dar surprinzându-mă plăcut impresionat de critica idioată pe care Harold – prost și fanatic ca orice eurasian – o făcea femeilor bengaleze, mi-am dat îndată seama că ceva mai adânc leagă amintirea Maitreyiei de gândurile sau dorurile mele. Lucrul acesta m-a amuzat și m-a turburat totdeodată. Am trecut în odaia mea, încercând automat să-mi desfund pipa. Nu știu ce-am mai făcut

după aceea, pentru că întâmplarea nu se află notată în jurnalul meu de-atunci, și nu mi-am adus aminte de ea decât cu prilejul coroniței de iasomie, a cărei poveste am s-o scriu eu mai departe, în acest caiet.

Mă aflu, atunci, la începutul carierei mele, în India. Venisem cu o sumă de superstiții, eram membru în „Rotary-Club”, foarte mândru de cetățenia și descendența mea continentală, citeam mult despre fizica matematică (deși în adolescență visasem să mă fac misionar) și scriam aproape zilnic în jurnal. După ce am predat reprezentanța locală a uzinelor „Noel and Noel” și fusesem angajat pentru desen tehnic la noua societate de canalizare a Deltei, am cunoscut mai de aproape pe Narendra Sen (care de pe atunci era foarte cunoscut și respectat în Calcutta, fiind cel dintâi inginer laureat din Edinburgh), și viața mea a început să se schimbe. Câștigam mai puțin acum, dar îmi plăcea munca. Nu eram nevoit să mă coc acum în birourile din Clive Street, să semnez și să descriez hârtii și să mă îmbăt în fiecare seară de vară ca să mă feresc de neurastenii. Eram plecat la fiecare două-trei săptămâni, aveam inițiativa lucrărilor din Tamluk și creștea inima în mine când vedeam construcția înălțându-se de câte ori trebuia să vin de la centru și să lucrez pe teren.

Lunile acelea au fost, într-adevăr, fericite pentru mine, căci plecam în zori cu expresul Howrah-Madras și ajungeam înainte de prânz pe șantier. Mi-au plăcut întotdeauna călătoriile în colonii. În India, cele la clasa I sunt chiar o adevărată vacanță. Gara o simțeam prietenoasă de câte ori scoboram din taxi și alergam vioi pe peron, cu casca maron trasă bine pe ochi, cu servitorul după mine, cu cinci reviste ilustrate la subsuoară și două cutii de tutun „Capstan” în mâini (căci fumam mult la Tamluk și, de câte ori treceam prin fața tutungeriei din Howrah, mi se părea că nu cumpărasem destul „Capstan”, iar amintirea

unei nopți fără tutun de pipă, silit să fumez mahorca lucrătorilor, mă înfiora). Nu intram niciodată în vorbă cu vecinii mei de compartiment, nu-mi plăceau acei *bara-sahib* cu studii mediocre la Oxford, nici tinerii cu romane polițiste în buzunare, nici indienii bogăți, care învățaseră să călătorească la clasa I, dar încă nu învățaseră cum să-și poarte vestonul și cum să se scocească în dinți. Priveam pe fereastră câmpiile Bengalului – niciodată cântate, niciodată plânse – și rămâneam apoi mut față de mine, fără să-mi spun nimic, fără să-mi cer nimic.

Pe șantier eram singurul stăpân, pentru că eram singurul alb. Cei câțiva eurasieni, care supravegheau lucrările aproape de pod, nu se bucurau de același prestigiu; veneau la lucru în clasa a III-a, îmbrăcați în obișnuitele costume kaki – pantaloni scurți și bluze cu buzunare largi la piept – și înjurau lucrătorii într-o hindustani fără greș. Perfecțiunea aceasta în limbaj și bogăția vocabularului de insulte îi scoborau în ochii lucrătorilor. Eu, dimpotrivă, vorbeam prost și fără accent, și asta le impunea, căci dovedea originea mea streină, superioritatea mea. De altfel, îmi plăcea mult să stau cu ei de vorbă, serile, înainte de a mă retrage în cort, ca să scriu și să fumez ultima pipă, pe gânduri. Lubeam bucata aceasta de pământ aproape de mare, câmpia aceasta plină de șerpi și dezolată, în care palmierii erau rari și tufele parfumate. Lubeam diminețile, înainte de răsăritul zorilor, când tăcerea mă făcea să chiui de bucurie; o singurătate aproape umană, pe acest câmp atât de verde și atât de părăsit, așteptându-și călătorul sub cel mai frumos cer care mi-a fost dat să-l văd vreodată.

Mi se păreau zilele de șantier adevărate vacanțe. Lucram cu poftă, porunceam în dreapta și stânga plin de voie bună și, dacă aș fi avut un singur tovarăș inteligent pe acolo, sunt sigur că i-aș fi spus lucruri minunate.

Lumea textului

Timbru cu imaginea
lui Mircea Eliade,
realizat în Republica Moldova

3 Recitește incipitul romanului și efectuează exercițiile de mai jos.

- Transcrie din al șaselea paragraf o expresie care se referă la așteptările pe care le avea Allan atunci când a sosit pentru prima dată în India.
- Formulează scopul recitirii jurnalului atunci când Allan decide să vorbească despre Maitreyi și despre povestea lor de dragoste.
- Identifică o întâmplare pe care Allan și-o amintește atunci când o regăsește în jurnal.
- Pentru că nu găsește dovezi scrise despre cum o considera pe Maitreyi la început, Allan își reamintește senzațiile pe care le-a încercat când a văzut-o prima dată. Care sunt acestea?
- Prezintă cum se desfășoară viața unui european în India colonială, notând obișnuințele de zi cu zi ale lui Allan.
- Selectează secvențele care relevă părerea europenilor despre femeile bengaleze.

4 Maitreyi este un roman structurat în 15 capitole. Numeroți fiecare idee potrivit capitolului din care a fost extrasă.

- Capitolul** ■ Allan află că familia încearcă să o căsătorească pe Maitreyi, împotriva voinței ei, și fata îi amenință că îi va acoperi de rușine, vorbind despre nopțile petrecute cu Allan.
- Capitolul** ■ Allan îl însoțește pe Lucien în vizită la Narendra Sen.
- Capitolul** ■ Maitreyi îi mărturisește lui Allan că Tagore îi este guru și confident, ba chiar logodnic și zeu.
- Capitolul** ■ Tânărul european face malarie și e vizitat la spital de prieteni.
- Capitolul** ■ Maitreyi îi mărturisește lui Allan dragostea pe care i-o poartă, dar și că părinții ei vor să îl înfieze cu scopul de a imigra, ceea ce face ca dragostea lor să rămână mereu interzisă.
- Capitolul** ■ Retras în Himalaya, Allan primește bilețele de la Maitreyi și află că fata îl transformase într-un zeu.
- Capitolul** ■ Relația de iubire a celor doi este deconspirată de Chabu, iar inginerul îi cere lui Allan să părăsească vila și să nu mai interacționeze cu niciun membru al familiei.
- Capitolul** ■ Maitreyi ține o conferință despre esența frumosului, la care Tagore nu participă.
- Capitolul** ■ În timp ce cataloghează cărțile din biblioteca inginerului, Maitreyi și Allan își ating picioarele, gest la care cei doi se raportează foarte diferit.
- Capitolul** ■ Allan se gândește să renunțe la creștinism și să se convertească la hinduism.
- Capitolul** ■ Îndrăgostiții se logodesc în natură, la Lacuri. Maitreyi conduce întregul ceremonial, în care o invocă pe mama-pământ.
- Capitolul** ■ Allan decide să sărbătorească în oraș avansarea lui la Assan, iar Maitreyi îl zărește ținând o fată în brațe în automobil.
- Capitolul** ■ Pentru perioada de convalescență de după malarie, Allan se mută la Narendra Sen, unde află că fiica lui scrie poeme filozofice.
- Capitolul** ■ Mutat în Singapore, Allan află despre faptele disperate ale lui Maitreyi, prin care fata încerca să își determine familia să o alunge.
- Capitolul** ■ Maitreyi îi dăruiește lui Allan o floare și, atunci când îi cere să i-o arate, fata îi spune că floarea dăruită avea împletit printre petale un fir din părul ei.

„Mircea Eliade obișnuia să facă vizite de documentare în toate problemele care îl interesau. Inclusiv în liceu, când era pasionat de științele naturale, culegea insecte din apropierea Bucureștiului. Pentru studiile de religie, a călătorit în Mexico City, Yucatan, Guatemala: «Voiam să mai văd o dată ruinele Aztecilor». [...] Din aceeași voință de a investiga și de a ajunge la rădăcini, a plecat la 21 de ani în India, ajungând până în Himalaya, călătorie datorându-se în parte și dezamăgirii pricinuite, va mărturisi el, de scrisoarea lui Edouard Schuré *Les grands initiés* (pe care noi toți o socotim o carte de căpătâi), în care descoperise o serie de afirmații netemeinice, ba chiar unele născociri pe care a vrut el să le verifice la fața locului, «la sursă».”

(Barbu Brezianu,
Infinita goană a lui Mircea Eliade)

Mircea Eliade, la masa de lucru

- 5 Întreaga lume în care sunt plasate evenimentele este descoperită de privirea inocentă a lui Allan și redată mai ales pentru insolitul ei. Scrie un text de aproximativ zece rânduri în care să prezinți cronotopul.
- 6 Formulează, într-un enunț, tema centrală a romanului.
- 7 Indică persoana gramaticală folosită în relatare. Ce tip de narațiune și de narator recunoști în acest caz?
- 8 Menționează modul de expunere dominant și rolul acestuia la nivelul discursului.
- 9 Explică modul în care evoluează acțiunea, rolul descrierii și al dialogului.

Semnificațiile textului

- 10 Interpretează fragmentul următor, valorificând semnificațiile stilistice și simbolice.

„– Ți-am ales piatra pentru inel, îmi spuse Maitreyi, dezlegând din colțul sariului o nestemată verde-neagră în forma unui cap de șopârlă, străbătută în creștet de o geană sângerie.

Începu să-mi explice inelul. Va fi lucrat după ceremonialul căsătoriei indiene – din fier și aur – ca doi șerpi încolăciți, unul întunecat și altul galben, cel dintâi reprezentând virilitatea, celălalt feminitatea. Piatra o alesese ea dintr-o grămadă întreagă, adunată din strămoși și păstrată în sipetul dnei Sen. N-avea niciun preț, și nimeni nu putea spune că a furat-o luând-o fără știrea mamei. [...] Mi-a vorbit mult în seara aceea, și eu o ascultam vrăjit; deși rămășița de luciditate pe care o mai aveam se răzvrătea împotriva acestui ceremonial incert și mistificat.”

- ▶ „o geană sângerie” – metaforă
- ▶ „Va fi lucrat după ceremonialul căsătoriei indiene – din fier și aur – ca doi șerpi încolăciți” – comparație
- ▶ simbolistica șarpelui de pe inelul de logodnă
- ▶ „ceremonial incert și mistificat” – epitet dublu, sugestiv pentru apartenența celor doi îndrăgostiți la culturi diferite
- ▶ „N-avea niciun preț, și nimeni nu putea spune că a furat-o luând-o fără știrea mamei” – antiteza dintre lipsa prețului și statutul de piatră moștenită, ce susține apartenența iubirii la planul spiritual
- ▶ „Mi-a vorbit mult” – seducția prin cuvânt
- ▶ „și eu o ascultam vrăjit” – lipsa lucidității și rolul diminuării rațiunii pentru ca iubirea să se întrupeze; epitet al verbului, aspectul durativ al imperfectului

- 11 Romanul prezintă o lume exotică, pe care un european o descoperă pe viu. Din întâlnirea celor două tipuri de mentalități se nasc principalele conflicte ale operei. Explică următoarele tipuri de conflict:

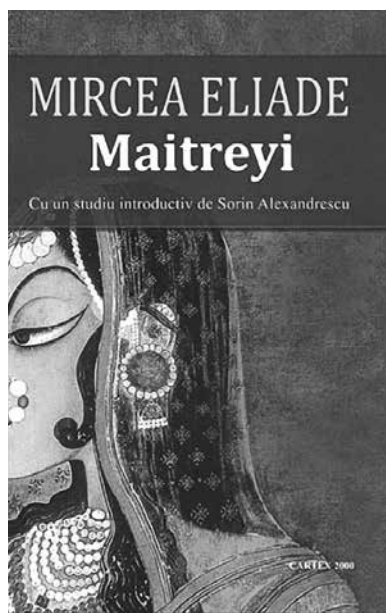

- 12 Realizează o hartă a personajelor, menționând rolul lor în acțiune (principal, secundar, episodic), precum și relațiile care se stabilesc între ele.

DICTIONAR

METEMPSIHOZĂ – concepție mistică potrivit căreia sufletul omului ar străbate, după moarte, în vederea purificării, un lung ciclu de încarnări succesive în plante, animale și oameni.

PROSOPOGRAFIE – figură de compoziție care constă în descrierea trăsăturilor exterioare ale unui om sau animal.

13 Iubirea dintre Allan și Maitreyi evoluează treptat, de la distanța pe care o impune codul indian al manierelor până la proiecția ei în ideal, dincolo de realul tangibil, mizând pe metempsihoză și întâlnirea într-o viață viitoare. Alcătuiește o schemă a devenirii sentimentale.

13.1. Alege pentru fiecare moment câte un simbol, precum floarea roșie, coronița de iasomie, inelul.

13.2. Alcătuiește un mic dicționar de simboluri în care să prezinți semnificațiile fiecărui simbol ales.

Personajele romanului

14 Identifică, în paragraful de mai jos, elementele de prosopografie, notând trăsăturile corpului, calitățile fizice, atitudinea, felul de a se mișca ale lui Maitreyi.

14.1. Menționează mijloacele de caracterizare prin care sunt prezentate particularitățile identificate de tine.

„Maitreyi mi s-a părut, atunci, mult mai frumoasă, în sari de culoarea ceaiului palid, cu papuci albi cusuți în argint, cu șalul asemenea cireșelor galbene, și bucele ei prea negre, ochii ei prea mari, buzele ei prea roșii creau parcă o viață mai puțin umană în acest trup înfășurat și totuși transparent. O priveam cu oarecare curiozitate, căci nu izbuteam să înțeleg ce taină ascunde făptura aceasta în mișcările ei moi, de mătase, în zâmbetul timid, preliminar de panică, și mai ales în glasul ei atât de schimbat în fiecare clipă, un glas care parcă ar fi descoperit atunci anumite sunete. Vorbea o englezească fadă și corectă, de manual, dar, de câte ori începea să vorbească, și eu, și Lucien nu ne puteam opri să n-o privim; parcă ar fi chemat vorbele ei!”

15 Comentează, în maximum 20 de rânduri, fragmentele de mai jos, arătând cum se realizează portretul personajului feminin.

„Pasiunea o face frumoasă. Senzual, carnal, e peste fire de ispititoare. Fac eforturi ca să o judec hidoasă, grasă, urât mirositoare și să mă pot stăpâni. E un fel de meditație prin imagini contrarii ceea ce încerc eu. Adevărul este că nervii mi se consumă inutil, și, de fapt, nu înțeleg încă nimic precis.”

„Nu are o frumusețe regulată, ci dincolo de canoane, expresivă până la răzvrătire, fermecătoare în sensul magic al cuvântului. Seara îmi spune că e disperată că nu i-a scris Tagore. Poetul e pentru ea mai mult decât guru, e prieten, confident, logodnic, zeu, poate amant. Îmi mărturisește că nimeni nu bănuiește legătura lor. O iubire indiană. Sunt gelos?”

16 Notează trăsăturile morale ale lui Allan care se desprind din fragmentul de mai jos, specificând mijloacele de caracterizare.

„Am fost întotdeauna conștient de spiritul meu constructiv, de energia mea de alb civilizator, de folosul meu pentru India. Eram cuprins de un sentiment ciudat: că trăiesc o existență de pionier, că munca mea de construcții ferate în junglă este mult mai eficace pentru India decât o duzină de cărți asupra ei, că lumea aceasta atât de veche și munca noastră laolaltă atât de nouă își așteaptă încă romancierul; căci o altă Indie decât cea a reportagiilor de călătorie și a romanelor mi se dezvăluia mie atunci, printre triburi.”

EROS: iubirea pasională, imaginea cuplului: Allan (european, englez, 24 de ani, inginer) și Maitreyi (bengaleză, 16 ani, atrasă de filozofie și esența frumosului); „acum 10 luni” i se părea „chiar urâtă”; întâlnirea de la librărie; întâlnirea din casa familiei Sen – apar primele priviri și emoții; tatonări (lecțiile, biblioteca, ceaiul, terasa); sărutul, îmbrățișarea; „nunta în cer” – dăruirea îndrăgostiților; logodna; despărțirea, sfârșitul relației; reminiscențele relației de iubire (suferință, lacrimi, dor, deznădejde, dezamăgire); îndreptarea sentimentelor spre altcineva.

AGAPE: dragostea rațională, care ține de caracteristicile celui iubit: Maitreyi–Guru; Chabu–Pom (panteism).

PHILIA: prietenia, cu afecțiune: Maitreyi–Chab–Allan; Allan–Harold.

SORGES: un sentiment natural, ca acela dintre părinți și copii: Maitreyi–domnul/doamna Sen; Allan–domnul Sen.

- 17** Allan notează în jurnalul său evenimentele de peste zi, cu scopul de a se cunoaște pe sine însuși prin analiza reacțiilor avute. Ce crezi că poate cunoaște despre sine un tânăr care face următoarea mărturisire?

„N-aș fi suportat pentru nimic în lume să-și bată joc de mine o fată de 16 ani, pentru care nu simțeam niciun fel de dragoste, ci numai delicii intelectuale.”

- 18** Exprimă-ți opinia despre impactul pe care îl are iubirea asupra personajului, interpretând secvența:

„Eram atât de infatuat de siguranța dragostei Maitreyiei și de voluptatea care mă cuprindea întotdeauna în apropierea ei, încât o luai îndată în brațe și începui s-o sărut”.

- 19** Scrie un text de 10-15 rânduri în care să prezinți relația dintre cele două personaje, ghidându-te după reperele:

- menționarea statutului fiecărui personaj (vârstă, origine, statut social etc.);
- prezentarea tipului de relație prin momentele relevante în formarea și dezvoltarea ei;
- comentarea unor scene reprezentative.

Semnificațiile textului

- 20** Discutați despre iubirea în romanul *Maitreyi*, luând în considerare tipurile de iubire și momentele/imaginile sintetizate.

20.1. Identificați și alte momente/evenimente/stări prin care se creează tipurile de iubire.

20.2. Realizați un eseu liber în care să prezentați treptele iubirii în romanul *Maitreyi*.

- 21** Realizează o comparație a modurilor în care este receptată iubirea în viziunea lui Mircea Eliade și a lui Maitreyi Devi.

„Și deodată, aud un râs nestăvilit, contagios, un râs de femeie și de copil în același timp, care trecea de-a dreptul în inimă și mă înfiora. Plec mai mult capul pe fereastră și atunci zăresc în curte, trântit pe cele două trepte, trupul aproape descoperit al Maitreyiei, cu părul în ochi, cu brațele pe sâni, și o văd mișcând din picioare, cutremurându-se de râs, în cele din urmă, repezindu-și papucii, cu o aruncătură de gleznă, tocmai în celălalt capăt al zidului. Nu mă săturam privind-o, iar acele câteva minute mi s-au părut nesfârșite.

[...]

Întocmai ca și în roman, drama în care mă aflu antrenat fără să știu începuse tot într-o bibliotecă. Văzând că deși munceam câteva ceasuri pe zi, «Indexul» înainta totuși destul de încet, Dasgupta rugase pe Maitreyi să mă ajute. Lucram amândoi în bibliotecă. În ultimele luni ne împrietenisem. Îi dădeam lecții de franceză, iar ea mă ajuta la bengaleză. Traduceam împreună poeme de Tagore. Știam că venerează pe Tagore, pe care îl numea *gurudev*, știam de asemenea cât de complexă și suspectă poate fi admirația femeilor indiene pentru un *gurudev*, dar adâncit în sanscrită și în roman, nu eram gelos. Nu-mi dădeam seama că, împotriva voinței mele, eram deja îndrăgostiți. Zic împotriva voinței mele, pentru că mi se părea că întreaga familie completează să rămânem cât mai mult timp împreună, și bănuiala asta mă făcea să rezist. Dar, deși crezusem că încep să cunosc sufletul indian, mă înșelasem.

Lectura cărții *Un om pierdut* de Giovanni Papini l-a

influențat pe Mircea Eliade în scrierea lucrării *Romanul adolescentului miop*. În *Memoriile* sale, scriitorul român va mărturisi: „Nu-mi puteam închipui până atunci că pot semăna atât de mult cu cineva. Mă regăseam aproape pe de-a-ntregul în copilăria și adolescența lui Papini. Ca și el, eram urât, foarte miop, devorat de o curiozitate precoce și fără margini, voind să citesc tot, visând să pot scrie despre toate”.

În anul 1927, în timpul unei călătorii în Italia, îl va întâlni pe Papini.

Nu era vorba de niciun complot. E probabil că Dasgupta se gândise la cu totul altceva: să mă introducă în familia lui printr-un fel de *adopteție*.”
(Mircea Eliade, *Memorii*)

„Maitreyi mă întreabă într-o zi dacă vreau să învăț bengaleză, mi-ar da ea lecții. Eu îmi cumpărasem deja, din cea dintâi săptămână, un manual simplu pentru conversația bengaleză, din care citeam pe ascuns, trudindu-mă să prind înțelesul acelor cuvinte pe care le striga Maitreyi când era chemată sau când se supăra. [...] Chiar în acea zi, imediat după-masă, ne-am așezat la lucru în odaia mea. Mă sfisem întâi să luăm lecțiile în odaia mea și propusesem biblioteca, dar inginerul m-a sfătuit să rămânem la mine, unde e mai multă liniște. (Eforturile vizibile pe care le făcea Sen ca să mă împrietenească cu Maitreyi și toleranța excesivă a dnei Sen mă stinghereau tot mai mult, mă făceau bănuitor, răutăcios. Câteodată mă întrebam chiar dacă nu și-au pus în gând să mă căsătorească cu fata lor, deși, logic, lucrul acesta era o imposibilitate, și ei toți și-ar fi pierdut casta și numele dacă ar fi îngăduit o asemenea nuntă.)”

(Mircea Eliade, *Maitreyi*)

„Necazul este că nu poți șterge nimic din ce s-a petrecut în viața ta. Tabloul rămâne așa cum a fost pictat. În literatură, scriitorul poate să renunțe la porțiuni care nu sunt în armonie cu întregul, dar viața păstrează totul, nimeni nu poate înlătura un singur rând măcar, dacă ar fi fost posibil, aș fi șters cu toată puterea anul 1930 din viața mea. Să-l las să cadă ca pe-o frunză de pe ramura veșnic verde a vieții mele; 1930, o frunză uscată ca dragostea mea pentru Mircea. Nu îmi mai amintesc fața lui, și chiar dacă mi-o amintesc, nu mai simt nici durere, nici bucurie. [...] Nu de pierdere sau de câștig e vorba, există anumite evenimente care nu au un rost imediat în viața de fiecare zi, dar asemenea lucruri ireale, superflue și lipsite de scop sunt cele care alcătuiesc lumea oamenilor, cea atât de deosebită de cea a animalelor. La capătul acestor opt luni, realizăm că nu eram numai un biped, eram o ființă umană, cu o sămânță de nemurire în mine și cu dreptul de a privi realitatea dintr-o altă perspectivă.”

(Maitreyi Devi, *Dragostea nu moare*)

META-TEXT ▼

„La 19 ani Mircea Eliade a intrat hotărât în cultură.”

(Mircea Vulcănescu)

Emil Cioran, Eugène Ionesco și Mircea Eliade

AVAN-TEXT ▶

Constantin Virgil Gheorghiu
(1916–1992)

- Prozator, poet, jurnalist și preot ortodox român. S-a născut într-o familie de preoți din comuna Războieni, județul Neamț, România.
- În perioada 1928-1936, urmează Liceul Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău, fiind ulterior transferat la un liceu cu același profil din Cernăuți. Scrie poezii în tinerețe, obținând Premiul Scriitorilor Tineri al Fundației „Regele Carol al II-lea”.
- În timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial, scrie mai multe reportaje de pe front, pe care ulterior le va publica în volumele *Ard malurile Nistrului* (1941) și *Am luptat în Crimeea* (1942).
- Primul său roman, *Ultima oră*, este publicat în timpul războiului, însă opera care avea să-l facă celebru este romanul *Ora 25*.
- În perioada 1945-1947, este închis și ținut prizonier, împreună cu soția sa, într-un lagăr de concentrare american de pe teritoriul Germaniei, unde se refugiase în 1944. Eliberat în anul 1948, obține azil în Franța, unde va trăi până la sfârșitul vieții.

1

Notați în jurul cuvintelor-cheie amintirile, emoțiile, stările și valorile pe care vi le provoacă.

război

resemnare

înstrăinare

evoluție

1.1. Numiți titluri de cărți citite sau filme vizionate în care ați identificat motivele propuse.

1.2. Expuneți-vă opinia asupra actualității acestora.

2

Citește fragmentul, extras din romanul *Ora 25* de C.V. Gheorghiu.

– Mie nu-mi vine să cred că pleci! a zis Suzana, lipindu-se de trupul lui Johann Moritz.

A pus mâinile pe capul bărbatului și i-a mângâiat părul negru cu palmele. El s-a dat un pas înapoi.

– De ce nu crezi? a zis el aspru. Poimăine dimineța, la răsăritul soarelui, plec.

– Știu! a murmurat ea.

Stăteau amândoi în picioare lângă gard. Era răcoare. Trecuse de miezul nopții. El a dat mâinile la o parte și a zis:

– Acum, la revedere!

– Mai stai un minut! a șoptit ea.

– De ce să mai stau ? Vocea lui era hotărâtă. E târziu. Măine am treabă!

Ea n-a răspuns, dar s-a strâns și mai aproape de el. Și-a lipit obrazul de pielea pieptului lui, dându-i cămașa în lături, apoi a ridicat ochii spre cer.

– Uite ce frumos se văd stelele! a zis ea.

Bărbatul aștepta ca ea să-i spună ceva important. Credea că de aceea l-a rugat să mai stea un minut. Îi vorbea însă despre stele. El și-a retras trupul de lângă ea și a vrut să se depărteze.

Și-a adus aminte însă că pleacă și că, cel puțin trei ani, n-are s-o mai vadă. Și s-a uitat și el la stele, ca să-i facă ei plăcere.

– Oare este adevărat că fiecare om are steaua lui pe cer și, când omul moare, steaua lui cade?

– De unde vrei să știu eu asta? a răspuns el.

Acum era hotărât să plece:

– La revedere! a zis.

– Oare noi avem stelele noastre pe cer? a întrebat Suzana.

– Le avem, ca și ceilalți oameni! a răspuns Moritz. Pe cer sau în frunte!

I-a luat capul, cu palmele, de pe pieptul lui și i l-a dat departe. Apoi a plecat. Ea l-a condus până în drum, ținându-l de mână. Se uita uneori la stele, alteori la el.

– Te-aștept mâine seara! a zis ea.

El n-a întors privirea. A răspuns, depărtându-se:

– Dacă nu plouă, vin!

Suzana ar fi vrut să alerge după el, să-l roage să vină chiar dacă plouă.

Apariție: Franța, anul 1949, la Editura Plon din Paris, cu titlul *La Vingt-cinquième heure*, în colecția coordonată de Gabriel Marcel. Ediția în limba română apare cu o întârziere de peste jumătate de secol, în anul 2004.

Specie literară: roman.

Temă: destinul uman (omul în fața terorii istoriei).

Titlu: expresia orei apocaliptice, când nimeni și nimic nu mai poate schimba nimic.

Construcția subiectului:

Ora 25 e un gen de roman în roman, ilustrând în prim-plan istoria nefericită a țărânului român Johann Moritz, care, fiind inițial considerat evreu, este purtat prin 105 lagăre de concentrare timp de 13 ani. Istoria lui Moritz este relatată de personajul-narator Traian Korugă, un alter ego al autorului, care-și inserează în povestire propria poveste de viață.

Dar el se depărta, cu pașii mari. Pe urmă, a dispărut după colțul grădinilor. Femeia a rămas încă puțin pe loc. Și-a întins rochia pe șolduri, cu palmele, scuturând firele de iarbă, înainte de a intra în curte, s-a uitat la iarba mototolită de sub nuc, unde stătuseră culcați unul lângă altul. În nări mai simțea mirosul pielii și al trupului lui. Era un miros de iarbă strivită, de tutun și de sămbure de cireasă...

Johann Moritz a străbătut câmpul și s-a îndreptat spre casă fluierând. Era îmbrăcat cu pantaloni negri, soldățești, avea cămașă albă, descheiată la gât, și picioarele goale. De câteva ori s-a oprit din fluierat și a căscat. Apoi s-a gândit la femeia pe care o lăsase în urmă – la Suzana – și i-a venit să râdă de întrebările ei despre stele. „Femeile sunt ca și copiii. Le trec tot felul de întrebări prin cap”, și-a zis el. Apoi s-a gândit la călătoria pe care are să o facă, spre America, peste o zi. După aceea, nu s-a mai gândit la nimic, îi era somn.

14

Traian Korugă a scos din buzunar un plic și l-a pus în mână tatălui său.

– Aici sunt drepturile mele de autor pentru prima ediție a acestui roman. Cu ele doresc să-mi cumpăr un teren de casă aici, în Fântâna; dacă se poate, chiar lângă voi. Vreau să-mi construiesc o casă în care să mă mut și să trăiesc până la sfârșitul vieții mele!

Preotul a luat plicul și l-a așezat pe masă, zâmbind. Preoteasa și-a șters ochii cu poala șorțului și a zis:

– Știu eu că asta o spui numai ca să ne faci nouă plăcere! Tu nu poți sta în Fântâna niciodată mai mult de trei zile. De fiecare dată promiți că stai o lună, și după trei zile te urci în mașină și pleci. Pe urmă nu te mai văd cu lunile...

– Acum o să-mi fac aici o casă! a zis Traian. [...]

15

După cină, preotul l-a întrebat pe Traian ce proiecte literare are. El a ezitat să răspundă. Pe urmă a zis:

– Romanul meu viitor va fi o istorie reală. Numai tehnica va fi de roman. Personajele vor exista în realitate. Vor putea fi văzute, intervievate de cititori și salutate pe stradă. Uneori mă gândesc să le pun și adresele; eventual, și numerele de telefon...

– Și care sunt aceste persoane cărora vrei să le faci publicitate? a întrebat procurorul zâmbind.

– Eroii mei sunt toți oamenii de pe fața pământului! a spus Traian. Dar, fiindcă nici Homer n-ar putea scrie un roman cu două miliarde de eroi, voi lua un număr minim de personaje. Probabil, zece – mai mult nu e necesar. Ele vor trăi însă aceleași evenimente care li se întâmplă tuturor.

– Eroii tăi vor fi deci aleși după criterii științifice, ca să reprezinte rasa omenească în esența ei? a întrebat procurorul.

– Nu, a răspuns Traian. Vor fi luați la întâmplare. Nu e nevoie să-i alegi după criterii științifice. Ce li se întâmplă lor li se va întâmpla tuturor oamenilor de pe pământ, cu neînsemnate deosebiri de date și nuanțe. Și evenimente cărora nu le va scăpa nicio ființă omenească, și ca să le înfățișez nu-i nevoie să-mi aleg eroii. Pot să-i iau la întâmplare. O să iau, din cele două miliarde de oameni, zece pe care îi cunosc mai bine. O să iau o familie, în speță – familia mea. Tata, mama, eu, tu, argatul din curtea tatei, unu sau doi dintre prietenii noștri și câțiva vecini.

Într-un interviu, acordat în anul 1949 lui Robert Barrat, C. Virgil Gheorghiu mărturisește că Traian Korugă este alter egoul său:

„R.B.: Unii n-au vrut să vadă în romanul dumneavoastră decât un fel de poveste filozofică, un *Candide* al secolului douăzeci, un pic mai tragic. Dar ascultându-vă, înțeleg că este vorba de mult mai mult de atât.

C.V.G.: Da. Fiecare pagină din cartea mea a fost scrisă cu sânge, al meu, al prietenilor mei și al tuturor celor care au suferit, care suferă încă în lagărele de concentrare. Tot ce Traian a scris despre societatea tehnologizată, despre mecanizarea crescândă a omului e ceea ce cred”.

META-TEXT ▼

„ORA 25 este și un roman autobiografic, în măsura în care personajul scriitor, Traian Korugă, se confundă cu autorul. Amândoi sunt puși în fața dilemei de nedezlegat a războiului, îndeosebi în plan moral, afectiv. Virgil Gheorghiu nu mai poate exersa meseria de ziarist la «Timpul» din pricina dragostei pentru Lalea Neagră, alias Ecaterina Burbea, care se vâdește a fi de origine israelită. Cititorul va regăsi drama în romanul de față, încadrat în cuplul Traian Korugă – Eleonora West. În plan real și ficțional cele două cupluri au destine analoge: autorul ca și eroul sunt siliți să accepte un post minor de diplomat în Iugoslavia, ceea ce însemna de fapt un surghiun. Suntem în plin război.”

(Paul Amclau, în *Prefață* la romanul *Ora 25*)

Preotul Korugă a zâmbit și a umplut paharele cu vin.

– Eu voi nota tot ce li se întâmplă acestor personaje în cursul anilor, a continuat Traian. Cred că vor fi lucruri extraordinare. Fiecărui om de pe fața pământului i se vor întâmpla, în cursul anilor viitori, lucruri extraordinare, cum nu s-a mai întâmplat niciodată de-a lungul istoriei.

32

– Ascultă, Moritz, a zis majorul. Eu am 25 de ani de serviciu. Sunt și tată de familie. Nu vreau să dau cu piciorul carierei din cauza declarației tale. Cazul tău nu e așa de simplu. Tu ai un nume evreiesc: te cheamă Moritz. De ce te cheamă Moritz, dacă nu ești evreu? Asta-i una. Vorbești idiș? Asta-i a doua! Ai mai pomenit tu un român care să vorbească idiș? Vorbesc eu idiș?

– Am învățat aici, în lagăr, a zis Moritz. Dacă știi nemțește și dacă auzi toată ziua idiș, înveți. Nu e greu!

– Ascultă! a reluat majorul. Întâi: ai nume evreiesc. Al doilea: vorbești idiș. Al treilea: în hârtii scrie că ești evreu. Pot eu să te mai cred că ești român? Spune și tu! Nu pot!

Majorul ținea declarația semnată de Moritz în mână. A trântit-o pe masă ca și cum ar fi aruncat-o la coș. Lui Johann Moritz i-au dat lacrimile de ciudă.

– Pe Dumnezeu meu că nu sunt evreu, domnule major!

– Asta o s-o stabilim noi mai târziu! a zis majorul. Deocamdată eu iau act de declarație și scriu ce am constatat eu. Mie îmi place să fiu om drept, așa am fost toată viața! În afară de declarația ta, am luat act că ai nume evreiesc și că nu îi cunoști proveniența. Al treilea, am luat act de faptul că vorbești idiș, dar scriu în raport că, după cum declară martorii, ai învățat în lagăr. Când ai venit, nu știai! E drept ce spun eu?

– Este! a zis Moritz.

– Acum, altceva! Ce religie ai tu?

– Ortodox, domnule major.

Majorul s-a uitat la Moritz bănuitor.

Lumea textului

3 Citește incipitul romanului (capitolele 1-15) și răspunde la următoarele întrebări:

- ▶ Unde dorește să plece Johann Moritz? Care este cauza acestei decizii?
- ▶ În ce relație sunt Johann Moritz și părintele Korugă?
- ▶ În ce împrejurări ajunge Iolanda la spital? Cum a influențat acest lucru decizia lui Moritz de a rămâne acasă?
- ▶ Ce dorește Traian Korugă să facă cu venitul obținut pentru drepturile sale de autor?
- ▶ Cum își va selecta personajele pentru viitorul său roman scriitorul Traian Korugă?
- ▶ Care este motivul pretins și motivul real pentru care Johann Moritz a fost trimis în lagărul de concentrare?
- ▶ Ce argumente ale majorului îl incriminează pe Moritz?

META-TEXT ▼

„Succesul uluitor al romanului vine din multiple orizonturi de așteptare pe care le-a activat: istoric și politic, filozofic și religios. Trecuseră puțini ani de la încheierea războiului care produsese mutații în conștiința individuală și colectivă, neliniștile îi frământau pe cei scăpați teferi de sub tăvălugul istoriei, privirile încă nu puteau scruta dincolo de suprafața evenimentelor și, brusc, un roman răscolea totul și răspundea la întrebări încă nepuse despre absurdul războiului și cruzimea ființei umane, despre un punct critic la care a ajuns civilizația ca efect al progresului și al erei tehnologice.”

(Elisabeta Lăsconi, *Ora 25: sau între Voltaire și Orwell*)

META-TEXT ▼

„Și totuși, cartea nu este un roman de război, poate nici al universului concentraționar ca atare. Altceva mult mai subtil dă substanță volumului: reacția lui Ion la toate nenorocirile care se abat asupra lui. El este pus în succesive situații limită, împotriva cărora nu se revoltă, ci încearcă să le «gospodărească» cu calm și grijă țărănească.”

(Paul Miclău, *Prefață la Ora 25, 1991*)

4 Analizează contextul politic și social prezentat de narator, răspunzând la întrebările:

- ▶ Ce evenimente istorice importante ale secolului XX sunt reflectate în roman?
- ▶ În câte țări are loc acțiunea romanului?
- ▶ Cum evoluează realitățile și relațiile sociale din Fântâna?

5 Romanul este structurat pe două planuri narrative mari: primul urmărește destinul dramatic al țăranului Johann Moritz din Fântâna, iar al doilea – destinul scriitorului Traian Korugă. Realizează un organizator grafic care să cuprindă momentele importante din destinul celor două personaje.

- 5.1. Explică în ce măsură cele două planuri se întrepătrund, oferind exemple concrete (cum ar fi demersurile repetate ale lui Traian Korugă de a-l salva pe Moritz).
- 5.2. Argumentează ce ilustrează, în contextul războiului, similitudinile tragice din viața celor doi eroi: unul – țăran, iar altul – intelectual.

6 Timpul și spațiul oferă verosimilitate textului, dar au și rolul de a marca evoluția personajelor. Prezintă:

- a) indicii spațio-temporali prezenți de-a lungul textului;
- b) spațiile exterioare și cele interioare în care se petrece acțiunea;
- c) specificul spațiului în funcție de regiune;
- d) impactul pe care îl are spațiul asupra devenirii protagoniștilor.

7 Realizează o hartă a personajelor, menționând rolul lor în cadrul textului (principal, secundar, episodic).

8 Identifică între care personaje au loc conflicte: sociale, ideologice, conjugale.

9 Lucrând în grupuri, identificați prezența următoarelor nuclee tematice în roman.

- 9.1. Completați tabelul sinoptic, conform sugestiilor propuse.

Nucleu tematic	Situație/scenă reprezentativă	Motive/simboluri corelate	Personaje emblematice
Satul românesc	Scena din câmp		Johann Moritz
Destinul uman / omul și istoria		Motivul <i>fortuna labilis</i>	Johann Moritz, Traian Korugă, Marcu Goldenberg etc.
Holocaustul		Lagărul de concentrare	
Familia		Simbolul rochiței albastre	Cuplul Johann Moritz și Suzana
Tehnologizarea și dezumanizarea		Iepurașii albi	
Condiția intelectualului român			Traian Korugă, Eleonora West
Alte teme:			

META-TEXT

„Nu cred că s-ar putea găsi o operă mai semnificativă ca aceasta și mai revelatoare pentru situația înspăimântătoare în care se află umanitatea astăzi.”

(Gabriel Marcel,
Prefață la romanul
La vingt-cinquième heure)

Semnificațiile textului

10

În mare parte, romanul are o structură narativă liniară, timpul fiind ilustrat cronologic. Observăm totuși că autorul inserează scrisorile și petițiile lui Traian Korugă. Lucrând în perechi, citiți secvențele din petiția și scrisoarea lui Traian Korugă pentru a înțelege rolul lor.

- 10.1. Cine este destinatarul scrisorilor? Dar al petițiilor?
- 10.2. Expuneți-vă opinia: de ce petiția e semnată în calitate de „martor”?
- 10.3. Formulați mesajele fiecărui tip de text în parte, observând care este intenția emițătorului în fiecare situație.
- 10.4. Argumentați în care dintre texte este prezentă ironia. Ce secvențe subliniază tonul ironic al personajului-narator și ce rol are acest ton în conturarea temelor din roman?

Petiția nr. 1

Subiect: economic (despre grăsime)

Am să vă trimit multe petiții. Încep cu un subiect economic. Știu că civilizația occidentală este clădită pe baze materialiste. Economicul este Evanghelia dumneavoastră. Eu sunt scriitor, și scriitorul este un martor. Or, prima calitate care se cere unui martor e imparțialitatea. Deci, petițiile mele vor fi mărturii ale adevărului. Problema mi se pare extrem de importantă. Este vorba de grăsime. Dumneavoastră știți ce criză de grăsime este în univers la ora actuală. Când am ajuns în lagăr, prizonierii dormeau întinși pe pământ, unul lângă altul. De-abia mi-am găsit un loc să mă întind și eu. Veneam din închisoare și eram foarte obosit. Câmpia dimprejur mi s-a părut foarte mare; nu înțelegeam de ce nu ați făcut țarcul în care ați închis oamenii mai larg. Cele cincisprezece mii de persoane stau înghesuite una într-alta. Când sunt în picioare, este loc; culcate însă, spațiul este așa de mic, încât vin una peste alta.

Eu, personal, nu mi-am putut întinde picioarele toată noaptea. Cei din jur își întindeau picioarele peste capul meu. Picioarele lor erau calde și, fiindcă ei le țineau peste mine, nu mi-a fost frig. Cred că ați făcut țarcul atât de strâmt ca să economisiți iarba de pe câmpie: prizonierii o strică sub tălpi, și iarba este scumpă! Și e păcat să o calce prizonierii în picioare: mai bine s-o pască vaca, fiindcă vaca dă lapte! Prizonierii nu dau nimic. [...]

Martorul

Scrisoarea lui Traian Korugă către tatăl său

Tată, îți scriu prin curierul diplomatic al Ministerului de Externe și te rog să-mi răspunzi fără nici măcar un minut de întârziere. Simt sunând în mine toate soneriile de alarmă: mi-e frică să nu ți se fi întâmplat ceva!

Râzi de panica mea, numește-o isterie, dacă vrei! Dar te implor să-mi răspunzi imediat! Vreau să aflu dacă ești în viață.

Romanul meu crește. Am ajuns la capitolul IV: la ceasul al treilea după moartea iepurașilor albi. Sclavii tehnici sparg acum, pe toată suprafața pământului, candelile și sting felinarele. Oamenii răătăcesc într-un întuneric vecin cu moartea...

Vă îmbrățișăm, pe tine și pe mama.

Traian și Nora,
Ragusa-Dalmația, 20 august 1944

11 Identifică tipul dominant de narator în roman.

- 11.1. Dă exemple de citate/secvențe din text relevante pentru toate cele trei tipuri de focalizări.
- 11.2. Argumentează în ce mod identitatea dintre autor, narator și personaj sporește autenticitatea scrierii.

12 În dialogul cu prietenul său, procurorul Damian, Traian Korugă vorbește despre sclavii tehnici. Selectează din fragmentul propus în continuare cuvintele care aparțin câmpului conceptual „tehnologii”.

- 12.1. Identifică secvențele care ilustrează tema dezumanizării și a pierderii identității umane.

META-TEXT ▼

„Identitățile oferite de fiecare țară în care ajunge se transformă în cazul lui Johann în ipostaze ale alterității, deoarece Johann rămâne același, la finalul procesului de deconstrucție și apoi reconstrucție, acesta recunoscându-se în cel de dinainte. Identitatea sa rămâne Johann, iar celelalte, Ianoș, Iankel, Iacob, Jean etc., devin alteritățile aceluiași om, dar care este nevoit să se accepte pe rând drept evreu, ungur, neamț, cu un nume nou și o viață diferită, datorită inegalității dintre oameni și dintre rase, idee ce predomină de altfel în acest roman.”

(Ramona Rusu,
Constantin Virgil Gheorghiu –
Studiu monografic)

Marc Goldenberg, evreu

Condamnat în lagăr de
concentrare

Ucigașul evreului Lengyel

Lider și conducător al
tribunalului care îl va executa
pe Alexandru Korugă

12.2. Comentează ce sugerează epitetul *automate* și comparația *individul ridiculizat ca un piston*.

12.3. Expune-ți opinia asupra actualității problemei invocate.

„Toate evenimentele care se desfășoară pe fața pământului în ceasul ăsta și care se vor desfășura în anii următori nu sunt decât fazele și simptomele revoluției sclavilor tehnici. Până la urmă, oamenii nu vor mai putea locui în societate cu natura lor omenească. Vor fi socotiți ca egali, uni-formi, și vor fi tratați după aceleași legi care se aplică sclavilor tehnici, fără nicio concesie față de natura lor diferită. Se vor face arestări automate, condamnări automate, distracții automate, execuții automate. Individul nu va mai avea dreptul la existență și va fi ridiculizat ca un piston ori altă piesă de mașină care ar vrea să ducă o existență separată. [...] Cred că este cea mai neagră epocă din istoria omenirii. Niciodată nu a fost omul mai neluat în seamă și mai disprețuit, în societățile barbare, un om valora mai puțin decât un cal, de exemplu.”

13 Argumentează, într-un text coerent, în câte categorii tematice poate fi încadrat romanul *Ora 25* din perspectiva substanței epice (de exemplu: politic, existențial, frescă socială etc.). Utilizează tabelele-sinteză de la începutul modului.

14 Unul dintre motivele pretinse pentru care țăranul transilvănean Johann Moritz e trimis în lagăr este că ar fi evreu, fapt dedus din numele său. În roman personajul e numit diferit: mama sa, Aristița, îl numește Ion, Suzana, iubita și soția, îi spune Iani, unguroaica Iulișca – Ianoș, în alte contexte e numit Iankel. Cum credeți, de ce un om are atâtea apelative? E un caz excepțional sau unul simptomatic și astăzi?

15 Expune-ți opinia, în cheia tehnicii PRES, cu referire la relația dintre nume, identitate și destin în romanul *Ora 25*.

16 Optează pentru una dintre posibilele explicații de ce autorul a ales numele Ion:

- ▶ e un nume specific românesc;
- ▶ e un nume întâlnit, cu mici particularități lingvistice, în toate țările participante în Al Doilea Război Mondial;
- ▶ e un nume cu o conotație biblică;
- ▶ e un nume potrivit unui țăran;
- ▶ altă explicație.

Personajele textului

17 Realizează o hartă conceptuală în care să ilustrezi evoluția relațiilor dintre următoarele personaje: scriitorul Traian Korugă, Johann Moritz, țăranul din Fântâna, jandarmul Nicolae Dobrescu, evreul Marcu Goldenberg, Eleonora West, directoarea ziarului românesc „Occident”, Iorgu Iordan, sătean din Fântâna și locotenent german, Hilda, asistenta germană, preoteasa, Alexandru Korugă, paroh al bisericii din satul Fântâna, Suzana, iubita și soția lui Moritz, Iolanda, Aristița, mama lui Moritz, procurorul Damian.

17.1. Observă care dintre aceste personaje sunt complexe, au o construcție labirintică, evoluând sau involuând pe parcursul romanului.

META-TEXT ▼

„Moritz face războiul nu în tranșee, nu privind moartea în față, ci în lagărele de concentrare, unde oamenii disperați își caută singuri moartea ca pe o salvare umană, în ultimă instanță.”

(Constantin Cubleșan,
Ora 25. Adevărul literar și artistic)

18 În romanul *Ora 25* distingem două identități complementare – *eul biografic* (cu care autorul se identifică) și *eul fictiv*. Luând ca reper date din biografia scriitorului Constantin Virgil Gheorghiu, analizează, în cheia tehnicii „diagrama Venn”, similitudinile și diferențele coordonatelor existențiale proiectate prin personajul alter ego, Traian Korugă, și autorul romanului.

19 Analizați copertile diferitelor ediții ale romanului *Ora 25* de C.V. Gheorghiu. Selectați una, care vă place mai mult, și argumentați-vă alegerea.

19.1. Care dintre temele romanului sunt anticipate de coperta aleasă?

19.2. Propuneți/descrieți un model propriu pentru coperta acestei cărți.

20 Pornind de la mărturisirea lui Johann Moritz: „În 1938, am fost în lagărul de evrei din România. În 1940, în lagărul de români din Ungaria. În 1941, în Germania, într-un lagăr de unguri. În 1945, în lagărul american. Alaltăieri, am fost eliberat de la Dachau. Treisprezece ani de lagăr”, **realizează un CV literar al personajului, Moritz, punctând, deopotrivă:**

- ▶ informații personale (inclusiv etnia și confesiunea);
- ▶ educație și formare;
- ▶ aptitudini și competențe;
- ▶ experiențe existențiale;
- ▶ cunoașterea limbilor;
- ▶ pasiuni.

21 Transcrie tabelul în caiet. Notează „X” în dreptul fiecărui enunț în funcție de perspectiva de interpretare pe care o crezi validă, argumentând.

Perspectivă de interpretare	Corect	Incorrect
Johann Moritz este un bărbat inteligent și inocent, dar ajunge debusolat de lumea în care trăiește.		
Se construiește o lume a degradării umanului, chiar împotriva lui Dumnezeu.		
Individul este ancorat permanent în spațiul său original, dar are posibilitatea de a adopta și din lumile pe care le ia în stăpânire de-a lungul timpului.		
Într-o societate mecanizată, libertatea și siguranța nu mai există.		
Civilizația europeană lasă un urmă calmul și binele, presupunând o aventură în agonie și trăiri-limită.		

META-TEXT ▼

„La un moment dat, ca și în cazul unor autori interbelici de primă mână precum Mircea Eliade, Camil Petrescu sau Anton Holban, meditațiile sale par să se transforme într-o veritabilă estetică a autenticității. Prozatorul precizează faptul că toate întâmplările zugrăvite în roman sunt preluate din realitate. În acest sens cuvintele naratorului implicat în text devin emblematice: «În roman am scris numele străzii, al orașului și al țării unde locuiesc eroii. Le-am dat și numerele de telefon! De altfel, pe primul erou îl cunoști și tu: poți controla adevărul celor scrise».”

(Gheorghe Glodeanu,
Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței)

22 Citește fragmentul din incipitul *Romanului adolescentului miop* de Mircea Eliade. Observă trei asemănări între mărturisirea lui Traian Korugă și personajul narator din opera lui Mircea Eliade cu referire la:

- ▶ intenția scrierii unui roman; ▶ sursele de inspirație;
- ▶ subiectul romanului; ▶ temerile naratorilor.

TREBUIE SĂ SCRUI UN ROMAN

„Pentru că am rămas singur, m-am hotărât să încep chiar azi *Romanul adolescentului miop*. Voi lucra în fiecare după-amiază. Nu am nevoie de inspirație; trebuie să scriu, doar, viața mea, iar viața mi-o cunosc, și la roman mă gândesc de mult. Dinu știe; păstrez caiete din clasa a IV-a, când aveam pistrui ca un ovrei și învățam chimie într-un laborator instalat în frida sobei. De câte ori mi se părea că trebuie să fiu întristat, scriam în Jurnalul meu. Și acel Jurnal de acum doi ani avea un «subiect»: trebuia să se vădească într-însul viața unui adolescent suferind de neînțelegerea celorlalți. Dar adevărul era altul: Jurnalul mă măgulea și îmi alina dorul meu de răzbunare; răzbunare dreaptă împotriva celor care nu mă înțelegeau, credeam eu. Romanul îl voi scrie altfel. Eroul sunt eu, firește. Mă tem însă că viața mea - stinsă între copii și cărți - nu va interesa cititorii.”

(Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*)

23 Compară imaginea țăranului reprezentată de personajul titular din romanul *Ion* de Liviu Rebreanu și a lui Iohann Moritz din romanul *Ora 25* de C.V. Gheorghiu, luând ca reper secvențele propuse.

„...Ion își trage originea dintr-o scenă pe care am văzut-o acum vreo trei decenii. Era o zi de început de primăvară. Pământul, jilav, lipicios. Ieșisem cu o pușcă la porumbeii sălbatici. Hoinărind pe coastele dimprejurul satului, am văzut un țăran îmbrăcat în straie de sărbătoare. El nu mă vedea... Deodată s-a aplecat și a sărutat pământul. L-a sărutat ca pe o ibovnică...”

(Liviu Rebreanu, *Ion*)

Scenă din filmul artistic *Ora 25*, 1967

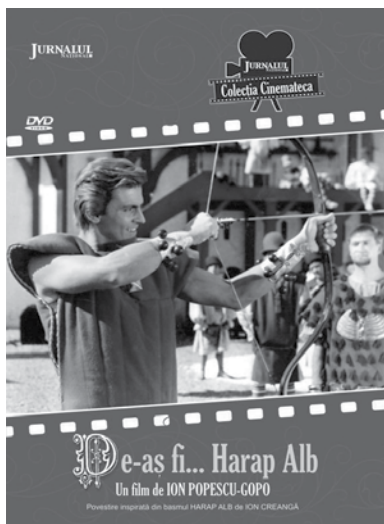
„Johann Moritz o luă peste câmp. A mers repede. Cămașa i se lipise de piele, udă de nădușeală. Nu avuse răbdare să meargă încet. Când a ajuns în fața pădurii de stejari, s-a oprit. Între el și pădure se întindea ogorul lui. Era semănat cu porumb. Porumbul era înalt cât el. Nu era un ogor mare. Atât cât să-ți faci pe el o casă, curte, grădină de zarzavat și un ochi de livadă. L-a măsurat cu privirea, de la un capăt la celălalt. O dată în lung. Pe urmă în lat. Privea cum se înalță, deasupra ciucurilor verzi ai porumbului, acoperișul casei, cumpăna fântânii, poarta înaltă de stejar, staulul vitelor. De multe ori se uitase el la ogor și i se păruse că vede gospodăria aievea, dar niciodată nu fusese ca acum. Parcă erau adevărate toate. Așa cum le plănuise. Johann Moritz a zâmbit, privind valurile de porumb, care foșneau în bătaia vântului. Pe urmă s-a aplecat și a luat, cu mâna stângă, un pumn de țărână. Era caldă. Moritz a avut senzația că strânge în palmă ceva viu. Căldura țărânei de pe ogor era la fel cu căldura unui trup în viață. Cum este căldura unui pui de vrăbie când îl ai în palme. Johann Moritz s-a aplecat și a luat și în mâna dreaptă un pumn de țărână. A strâns-o în pumni cu putere, apoi a presărat-o înapoi pe câmp. A înaintat prin porumb spre pădure. La mijlocul ogorului, a luat iar țărână în mână. «Și asta e caldă», și-a zis. «Tot ogorul e cald ca o ființă.» A dus apoi țărâna lângă obraz. Mirosul ei l-a pătruns în piept. «E un miros tare ca de tutun... parfumul ăsta al pământului», s-a gândit el.”

(C.V. Gheorghiu, *Ora 25*)

ARHI-TEXT ▼

Cinematografia este cel mai noul gen de artă, apărut în secolul XX. Cei pasionați de film se numesc cinefili. Pentru a satisface așteptările fiecărui cinefil, marii producători și-au diversificat oferta și au inventat diferite genuri de film. Pentru fiecare gen de film există anumite scene obligatorii, scene tipice, pe care spectatorii se așteaptă să le vadă.

Distingem: filme documentare, filme artistice și filme de animație. Specialistul care concepe decorurile unui film este scenograful, iar cel care realizează scenariul și îndrumă jocul actorilor, transpunând adeseori subiecte de operă literară, evenimente istorice sau povești reale, este regizorul. Multe opere literare au devenit populare datorită ecranizării acestora.

Afiș pentru filmul
De-aș fi... Harap-Alb (1965),
cu Florin Piersic în rolul principal

1 Numește filme pe care le-ai căutat și vizionat după ce ai citit cărțile din care au fost inspirate.

- 1.1. Formulează-ți opinia cu referire la gradul de satisfacție a propriilor așteptări pe care l-ai avut vizionând filmul. Ce aspecte crezi că aduc plusvaloare unei opere literare ecranizate?

CRONICĂ DE FILM

Proiect individual

Romanul *Ora 25* a fost ecranizat în anul 1967, în regia lui Henri Verneuil. Filmările s-au efectuat, în mare parte, în Franța și Italia. Întrucât autoritățile române nu au fost deschise pentru cooperare la realizarea filmului, scenele rustice din satul Fântâna au fost filmate în Iugoslavia.

Vizionează filmul și realizează o cronică, respectând pașii următori:

- ▶ **Introducere:** date generale despre film (anul apariției, regizor, producător, distribuitor, actori etc.).
- ▶ **Descriere generală:** urmărește subiectul, evoluția eroilor.
- ▶ **Analiză de conținut:** observă elementele de decor, reprezentarea satului românesc, imaginea lagărelor de concentrare, costumele; punctează diferențele față de subiectul romanului.
- ▶ **Evaluare:** analizează regia, performanța actorilor, relevanța coloanei sonore, recuzita, efectele speciale.
- ▶ **Concluzie:** formulează un punct de vedere cu referire la valoarea producției cinematografice și un argument prin care recomanzi sau nu vizionarea filmului.

SCENARIU DE FILM

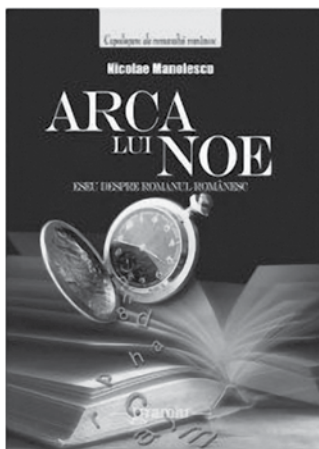
Proiect de grup

Discutați, în plen, despre o posibilă transpunere a basmului *Povestea lui Harap-Alb* într-un film artistic în mai multe episoade mici.

- ▶ Scrieți, pe fișe separate, individual sau în perechi, titluri pentru 6-7 episoade (de exemplu: *Fratele cel mai mare la pod*; *Sfânta Duminică*; *Harap-Alb la pod* etc.)
- ▶ Decideți dacă va fi o interpretare modernă sau clasică a basmului, având grijă să respectați, pentru ambele perspective, elementele-cheie din basmul crengian.
- ▶ Repartizați fișele și dezvoltați scenariul, selectând scenele reprezentative pe care vă veți concentra.
- ▶ Decideți asupra elementelor de decor, selectați piese muzicale pentru coloana sonoră.

Opțional: Urmăriți filmul artistic *De-aș fi... Harap-Alb*, în regia lui Ion Popescu-Gopo, pentru a analiza perspectiva de transpunere a textului literar în cinematografie.

AVAN-TEXT ▶

1

Amintiți-vă din lecturile personale titluri de romane care să se încadreze în cele două tipuri:

TRADIȚIONALE

• _____
• _____

MODERNE

• _____
• _____

- 1.1. Adunați toate propunerile și completați schema.
- 1.2. Discutați ce criterii luați ca reper pentru a delimita caracterul tradițional sau modern al romanului.

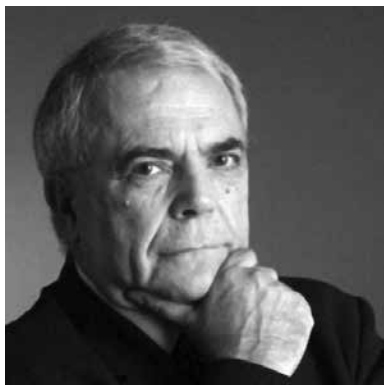
2

Citiți fragmentul din eseu *Arca lui Noe*, de Nicolae Manolescu, despre romanul românesc.

- 2.1. Completați cu alte trei particularități rubrica a doua din tabel.
- 2.2. Clasificați, în rubrica *Exemple*, romanele evocate în exercițiul precedent.

TIP	PARTICULARITĂȚI	EXEMPLE
Doric – prima vârstă a romanului, o „vârstă a aluziei și a inocenței”, specifică romanului tradițional.	- romanul se vrea o oglindă a vieții; - timpul e urmat liniar, cronologic; - naratorul este omniscient (știe tot), relatează, de regulă, la persoana a III-a; - eroul e un caracter, un tip; _____	<i>Mara</i> de Ioan Slavici <i>Ion</i> de Liviu Rebreanu; <i>Povara bunătații noastre</i> de Ion Druță; <i>Frații Jderi</i> de Mihail Sadoveanu; _____
Ionic – a doua vârstă a romanului, „o vârstă a conștiinței de sine”.	- se manifestă prin psihologism și analiză; - timpul nu mai este cronologic, ci discontinuu: cu rememorări, dilatări, trăiri subiective; - apare naratorul individual și relativitatea perspectivei; _____	<i>Patul lui Procust</i> de Camil Petrescu; <i>Adela</i> de Garabet Ibrăileanu; <i>Maitreyi</i> de Mircea Eliade; _____
Corintic – vârsta ironiei.	- se manifestă prin ludic, mit, absurd, alegoric, parabolă, artificial, ironie; - naratorul nu mai este individual, ci supraindividual; - subiectul este fragmentat, descentralizat; - romanul se oglindește pe sine însuși, arta fiind superioară vieții; - personajele sunt măști, un fel de marionete trase de sforile autorului păpușar; _____	<i>Pâlnia și Stamate</i> de Urmuz; <i>Întâmplări în irealitatea imediată</i> de Max Blecher; <i>Povestea cu cocoșul roșu</i> de Vasile Vasilache; _____

Nicolae Manolescu
(27 noiembrie 1939 –
23 martie 2024)

- Născut Nicolae Apolzan (Râmnicu Vâlcea, România).
- Critic și istoric literar, profesor universitar, academician.
- În 1953, când părinții săi au fost arestați din motive politice, a fost adoptat de bunicul matern și a luat numele acestuia, Manolescu.
- A publicat peste 40 de volume. A debutat editorial în anul 1966, cu volumul *Lecturi infidele*.
- În anul 2006 a fost numit ambasador al României la UNESCO.

ARHI-TEXT ▼

Romanul românesc se înscrie în două coordonate firești: *tradiționalism* și *modernism*, reflectate în diferite tipuri: *roman tradițional* vs *roman modern*, *roman obiectiv* vs *roman subiectiv*, *roman de creație* vs *roman de analiză*. O clasificare distinctă a romanului a realizat criticul literar Nicolae Manolescu în esele său în trei volume *Arca lui Noe* (titlu simbolic, autorul adunând în eseu câte un exemplar reprezentativ din fiecare „specie” românească). Pentru descrierea celor trei tipuri de roman, autorul a preluat termeni din arhitectură: doric, ionic și corintic.

„Romanul a fost de la început în ochii mei insolubilul însuși. Despre niciun gen literar nu s-a discutat, în ultima sută de ani, mai mult; și niciunul nu s-a dovedit la fel de capabil să suporte – fără să se destrame – atâtea interpretări contradictorii, sau chiar paradoxale. Și nu numai când a fost vorba de a-l defini: în literatură definițiile sfârșesc aproape totdeauna în paradox; dar chiar și când a fost vorba de a-i aproxima natura, mijloacele și scopul. Nici măcar în privința datei de naștere, care e probabil mai controversată decât a oricărei specii sau gen. Pentru unii, *Iliada* sau *Eneida* sunt romanele celor vechi; pentru alții, întâiul roman sunt abia *les chansons de geste*; pentru a treia categorie, ar fi fără sens să numim romane proze anterioare secolului XVIII; în sfârșit, sunt destui care încep romanul cu Balzac. [...]”

Doricul înfățișează o vârstă a iluziilor și a inocenței genului. Lumea romanului doric este omogenă, coerentă și plină de sens. Exprimă mentalitatea burgheziei în ascensiune. Energie, întrepreditate, exces. Eroi virili. Sociabilitate pozitivă și triumfătoare. Miturile luptei, vigoriei și cuceririi. Valoare dominantă: economică. Sexualitatea ca luare în posesie, acaparatoare, ofensivă, masculină. Tragedii care nu modifică sensul pozitiv al lumii. Viziunea dorică este auctorială. Viața apare ca superioară și reflecției, și simțirii. [...]”

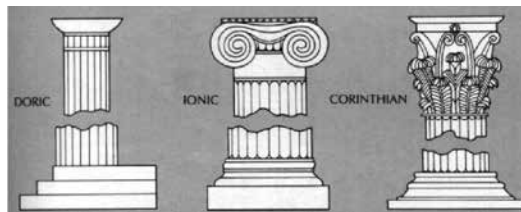
Ionicul înfățișează o vârstă a conștiinței de sine. Lumea romanului ionic rămâne plină de sens, dar își pierde omogenitatea. Exprimă mentalitatea unei burghezii stabilizate și aristocratizate. Lipsă de spirit întreprinzător, atonie, individualism. Spirit de finețe, discernământ. Socialitate refuzată, pusă la îndoială. Valorile dominante sunt de ordin personal. Subiectivitate și fragmentarism. Autenticitate, interioritate, intimitate.. Sexualitatea ca frustrare, neputință, idealism, defensivă. Dramele personale nici nu modifică, nici nu lasă intact sensul lumii: se separă de el, merg în paralel. Viziunea ionică este relativistă. Simțirea este superioară vieții și adesea reflecției. Psihologism. Eroul ca subiect. Narrator-personaj. Intermediarul. „Reflectorii”. Jurnalul, confesia, biograful. Autoscopie. Formă deschisă, ignorarea scopului. Trucarea construcției: asimilarea formei românești cu forma sentimentului. Liric, evoluție paradoxală, discontinuitate.

Corinticul înfățișează o vârstă a ironiei. Lumea romanului corintic este neomogenă, incoerentă, vidă. Exprimă o mentalitate derutată sau abuzivă, fără discernământ, autoritară sau opresivă. Mimare sau parodia tuturor atitudinilor active. Socialitate opresivă. Valorile dominante sunt de ordin politic. Reflecția este superioară și vieții, și simțirii. Raportul de forțe decărnat. Miturile inutilității, jocului, absurdului. Metafizicul ironic. Sexualitate politizată, deturnată, dominatoare. Transcendență goală: naratorul supraindividual. Viziunea corintică este ironică: artificiu, ludic, masca, caricatura. Formă alegorică, simbolică. Confuzia subiect-obiect. Ambiguitate, povestire filosofică. Parabolă, mit. Metaromanul.”

(Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*)

Deschideri transdisciplinare

- 3** **Analizați cele trei stiluri arhitecturale. Expuneți-vă opinia: ce asemănări de stil există între acestea și tipurile de roman după clasificarea lui Nicolae Manolescu? Argumentați.**

AVAN-TEXT ▶

ARHI-TEXT ▼

CEREREA este un text cu destinație oficială, prin care se solicită ceva unei autorități, îndeplinirea solicitării intrând în atribuțiile acesteia.

La redactarea unei cereri, vei ține cont de următoarele exigențe.

- ▶ Cererea se compune din trei părți, separate prin spațiu liber:
 - formula de adresare;
 - *textul propriu-zis al solicitării, data și semnătura;*
 - formula de invocare a destinatarului.
- ▶ Textul cererii se scrie pe o coală întregă, lăsându-se spațiu liber în partea de sus (pentru formularea rezoluției), în partea de jos și în părțile laterale (pentru a putea îndosaria actul).
- ▶ Formula de adresare conține termenul *Domnule/Doamnă* și funcția destinatarului/destinatarei cererii, scrisă cu majusculă (semn grafic al respectului). Formula de adresare este urmată, obligatoriu, de virgulă.
- ▶ Textul propriu-zis al solicitării începe cu substantivul *Subsemnatul/Subsemnata* (ortografiat cu majusculă), urmat de numele, prenumele semnatului/semnatarei și de alte apozitii, care prezintă statutul solicitantului/solicitantei și date generale pentru identificarea lui/ei.
- ▶ Urmează formularea scurtă, clară și precisă a solicitării, introdusă, de regulă, prin verbele *rog* sau *solicit*.
- ▶ Sub textul cererii se va indica data depunerii cererii (în stânga) și semnătura solicitantului (în dreapta).
- ▶ După un spațiu liber, spre mijlocul rândului, se va scrie numele și funcția destinatarului/destinatarei cererii și instituția pe care o reprezintă.

Doamnă Directoare,

Subsemnatul, Lazăr Liviu, elev în clasa a X-a „A” a Liceului Teoretic „Mihai Eminescu” din Bălți, domiciliat în or. Bălți, str. Corlătenilor, 5, solicit înscrierea în lotul olimpic al liceului pentru științele reale.

Mă angajez să frecventez cu regularitate lecțiile de pregătire a lotului olimpic în vederea creșterii performanței și a participării la olimpiadele de chimie, biologie și fizică.

3 septembrie 2024

Lazăr Liviu

Doamnei Ioana Scurtu,
directoare a Liceului Teoretic „Mihai Eminescu”, Bălți

- 1 Recent, ai depus o cerere de înmatriculare în liceu. Amintește-ți conținutul ei și răspunde la întrebările de mai jos.**
 - ▶ Cui a fost adresată cererea?
 - ▶ Ce formulări, secvențe de text demonstrează caracterul oficial al cererii?
 - ▶ În care alte situații de viață ai mai redactat o cerere?
- 2 Cererea este un text funcțional, a cărui structură ai învățat-o în gimnaziu. Selectează din șirul de verbe pe cele care pot face parte din textul unei cereri: solicit, declar, revendic, rog, implor, invoc.**
- 3 Corectează formularea: Eu, subsemnatul/subsemnata Vornic Ion/Ioana...**
- 4 Redactează o cerere după legenda propusă.**

Te numești Jitaru Bogdan/Bogdana, ești elev/elevă în clasa a X-a „D” a Liceului „Constantin Stere” din Soroca și locuiești pe str. Cetății, 14. Te adresezi șefului Secției Cultură a Primăriei, Ion Cozma, cu solicitarea de a permite desfășurarea unei campanii școlare de promovare a istoriei locale și folosirea în acest scop a spațiilor cu destinație cultural-istorică din localitate. Indică în cerere data curentă.
- 5 Amintește-ți un episod dintr-un text epic studiat în care crezi că unul dintre personaje ar putea redacta o cerere. Alcătuiește legenda și redactează această cerere.**

AVAN-TEXT ▶

1 Analizează exemplele propuse cu forma corectă și cea incorectă, identificate în media.

- 1.1. Ce reguli cunoști pentru a justifica formele corecte?
- 1.2. Exprimă-ți opinia: de ce greșelile de acord gramatical sunt frecvente?

Formă incorectă: Ar fi fost folosite un număr foarte mare de oameni. (Realitatea TV)

Formă corectă: Ar fi fost folosiți un număr foarte mare de oameni.

Formă incorectă: Sărăcia și lipsa de perspectivă din România îi împinge pe mulți să... (Pro TV)

Formă corectă: Sărăcia și lipsa de perspectivă din România îi împing pe mulți să...

Formă incorectă: Unde-i banii? (Europa FM)

Formă corectă: Unde-s banii?

Formă incorectă: Un coleg de la „România liberă” a cărui destin a fost... (Prima TV)

Formă corectă: Un coleg de la „România liberă” al cărui destin a fost...

Realizarea acordului între subiect și predicatul verbal sau numele predicativ

- ▶ Dacă subiectul este multiplu și termenii lui sunt nume de ființe de genuri diferite, atunci acordul se face la masculin plural (*Colegele și colegii mei sunt prietenoși.*);
- ▶ dacă termenii subiectului multiplu denumesc atât nume de ființe, cât și nume de lucruri, atunci acordul se face cu genul numelui de ființă (*Opera și autorul sunt remarcabili.*);
- ▶ dacă termenii subiectului multiplu denumesc doar nume de lucruri, de genuri diferite, la numărul singular, atunci acordul se face la feminin plural (*Roșia și ardeii sunt coapte.*);
- ▶ dacă termenii subiectului multiplu denumesc doar nume de lucruri, iar substantivul masculin e la numărul plural, atunci acordul se face cu substantivul cel mai apropiat (*Vinetele și ardeii sunt gustoși. Ardeii și vinetele sunt gustoase.*);
- ▶ dacă printre termenii subiectului multiplu se află un pronume la persoana I sau a II-a, atunci acordul se face la persoana respectivă, plural (*Andrei, mama și eu plecăm la mare. (=noi plecăm); Ana, Dan și tu plecați la munte. (=voi plecați);*
- ▶ dacă subiectul este exprimat prin substantiv colectiv, acordul se face la singular (*Echipa a plecat în concediu. Familia Dan ne-a vizitat.*); în cazul în care substantivul colectiv are un determinant substantiv la plural, care oferă detalii despre substantivul colectiv, atunci se acceptă acordul la plural (*Un grup de elevi au vizitat castelul Peleş. O mulțime de oameni curioși s-au strâns în dreptul evenimentului.*);
- ▶ în cazul substantivului colectiv *majoritatea* acordul se poate face atât la singular (*Majoritatea a plecat*), cât și la plural (*Majoritatea au plecat*);
- ▶ subiectul exprimat prin pronumele de politețe *dumneavoastră* acceptă acordul doar la plural (*Dumneavoastră v-a plăcut concertul?*);
- ▶ pronumele *cine, nimeni, fiecare* impun verbului acord la singular (*Cine a câștigat concursul? Nimeni nu a întârziat. Fiecare dintre noi a citit cartea. (Este incorectă exprimarea: Fiecare dintre noi au citit cartea.))*);
- ▶ dacă subiectul include pronumele *unul și altul* cu sens de reciprocitate, atunci predicatul este la plural (*S-au salutat unul pe altul.*).

Realizarea acordului încrucișat

Pronumele relativ în cazul genitiv solicită un acord încrucișat: articolul genitival se acordă cu substantivul din subordonată, iar pronumele relativ în genitiv se acordă cu substantivul din regentă, după schema:

Casa ale cărei ferestre sunt deschise e a mea.

(casa – **ei** = **cărei**;
ferestre **ale** casei)

Mihai Eminescu,
grafică de Teodor Buzu

Buzu
2011

Octavian Goga,
grafică de Teodor Buzu

Buzu
2011

2 Notează C (dacă acordul este realizat corect) sau I (dacă acordul este realizat incorect).

Enunț	C/I
a) Pleacă unul dintre voi și eu să preluăm cadourile.	
b) Mi se trece cu vederea toate faptele bune pe care le fac pentru alții.	
c) Tu și Andrei veți pleca în curând.	
d) Cursul pentru elevi și studenți au atras multe felicitări.	
e) Niciunul dintre ei nu pleacă singuri.	

3 Scrie forma potrivită a verbului pentru a realiza corect acordul.

- În bibliotecă, (a fi, imperfect) _____ patru vizitatori.
- Niciun efort nu (a fi, indicativ, prezent) _____ prea mare pentru obiectivul tău.
- Fiecare dintre cei trei (a purta, imperfect) _____ câte o carte.
- 10 cu 5 (a face, indicativ, prezent) _____ 15.
- Marea și lacul (a reflecta, imperfect) _____ razele soarelui.
- Grupul (a fi, perfect compus) _____ răsplătit.
- O armată de ingineri (a căuta, imperfect) _____ soluția pentru defecțiune.
- O serie de soluții (a dezbate, construcție pasivă, viitor) _____ mâine.
- Fiecare (a face, viitor) _____ temele pentru evaluare.

4 Corectează enunțurile următoare, preluate din mass-media.

- „Era unul dintre intelectualii români din Transilvania care a luptat pentru...”
- „Vă văd o femeie care știți...”
- „...spun că angajatorul nu vor mai plăti sporuri.”
- „Nu s-a putut opri aceste procese.”
- „Prețul biletelor de avion sunt în continuă creștere.”
- „Fiecare dintre prietenii acestui cuplu și-au ales să fie de partea...”

5 Alege forma corectă.

- Banca și felinarele au fost vopsiți/vopsite.
- Când ajung acasă, te rog să fii/să fie curat în camera ta.
- Erau foarte gustoase/gustoși pepenii și aperitivele.
- Fetele și fratele tău au fost plecați/plecate la mare.
- Se lăudau/se lăuda unul pe altul.
- Nici Ana, nici Dan nu au venit/a venit la spectacol.

6 Completează sintagma cu pronumele relativ în cazul genitiv, realizând corect acordul:

- pădurile _____ copaci;
- țara _____ oameni;
- fereastra _____ toc;
- mașina _____ roți;
- mireasa _____ buchet;
- dorul _____ manifestare.

7 Realizează un text argumentativ în care să-ți expui opinia despre rolul scriitorilor în promovarea limbii literare.

APOZIȚIA. NUME DE PROFESII, FUNCȚII, DEMNITĂȚI ȘI RESPECTAREA EGALITĂȚII DE GEN

AVAN-TEXT ►

CON-TEXT ►

Apoziția este un atribut exprimat de un substantiv, de cele mai multe ori, în cazul nominal. Alteori, apozitia poate prelua cazul cuvântului pe care îl determină. Apoziția oferă informații suplimentare despre un substantiv sau despre un pronume. Prin natura sa, apozitia denumește și profesii, funcții, demnități. Tradițional, se utilizează forma de masculin a acestor cuvinte, întrucât, de-a lungul istoriei, angajați în anumite profesii, în contexte sociale și politice, au fost, prioritar, bărbații. Societatea actuală, asigurând rolul activ al femeii în toate domeniile, revendică folosirea acestor apozitii și cu forma de feminin. Folosirea termenilor care denumesc profesii, funcții și demnități doar cu forma de masculin denotă o atitudine discriminatorie în defavoarea femeilor. În Republica Moldova, preocuparea pentru limbajul echilibrat în privința genului (nediscriminatoriu) a favorizat apariția unui ghid: *Limbajul non-sexist. Repere conceptuale și recomandări practice* (autori: Loretta Handrabura, Alexandra Gherasim, Marin Butuc).

- 1** Alcătuieste o descriere laconică pentru a surprinde esența unuia dintre personajele studiate. Provoacă-i pe colegi să recunoască personajul.

Exemple: domnitorul tiran (Alexandru Lăpușeanul);
mârșavul curtean (vornicul Moțoc).

- 2** Completează enunțurile cu secvențele care lipsesc, selectându-le din șirul dintre paranteze.

Harap-Alb, _____, se îndreaptă spre împărăția unchiului său, _____. Intrarea în pădurea întunecată, care nu este altceva decât un labirint, îl determină să negligeze sfatul tatălui său și să cadă în capcana omului viclean, _____. Autorul cărții *Și v-am spus povestea așa*, _____, repoveste basmul despre Harap-Alb într-o manieră ludică și inedită, acordându-i statutul de narator calului, _____.

(Spânul, prietenul credincios al eroului, fiul craiului, Verde-Împărat, Florin Bican)

- 3** Observe secvențele adăugate și constată:

- ✓ cuvântul la care se referă;
- ✓ raportul semantic față de acest cuvânt;
- ✓ punctuația pe care o solicită.

Tovarășii (cazul N.) lui Harap-Alb, Ochilă, Setilă, Flămânzilă, Gerilă, Păsărilă (cazul N.), l-au însoțit în drumul său către Roșu-Împărat.

Spânul i-a spus slugii sale (cazul D.), fiul craiului (cazul N.), să-i aducă salate din grădina ursului.

Altă poruncă dată slugii sale (cazul D.), fiului craiului (cazul D.), a fost să aducă piatra nestemată din fruntea cerbului.

Ca atribut, apozitia poate determina nu doar substantive, ci și pronume sau alte părți de vorbire cu valoare de substantiv.

O, tu, umbră pieritoare, .../ Dulci îs ochii umbrei tale... (M. Eminescu, *Călin, file din poveste*)

Apoziția simplă se poate exprima printr-un substantiv (comun sau propriu), printr-un pronume sau printr-un numeral. Apoziția dezvoltată se exprimă printr-un substantiv însoțit de unul sau mai multe atribute. Apozițiile se izolează prin virgule sau linii de pauză. („El, stăpânul, acum devenise slugă!”)

Caricatură

- 4 Alcătuiește enunțuri cu referire la personajele din cele două basme studiate, folosind apoziii simple sau dezvoltate.

Exemplu: Gheonoaia, fata blestemată de părinți, nu l-a putut îndupleca pe Făt-Frumos să rămână la ea.

- 5 Analizează apozitiile din secvențele de mai jos, completând tabelul.

5.1. Recunoaște secvențele narative din care au fost selectate enunțurile.

- „Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea vie și cea moartă, și tu du-te înapoi de-ți ia altele...”
- „(...) iară de nu mi li-i da, stăpânu-meu Harap-Alb este în primejdie, și de noi încă n-are să fie bine.”
- „Ș-apoi fost-au fost poftiți la nuntă: Crăiasa furnicilor, Crăiasa albinelor și Crăiasa zânelor, minunea minunilor din ostrovul florilor!”
- „Aici suntem pe moșia unei Scorpii, soră cu Gheonoaia; de rele ce sunt, nu pot să trăiască la un loc; blestemul părinților le-a ajuns...”

Termenul regent	Apoziția			Structura	Punctuația

- 6 Urmărește câteva dintre substantivele mobile, care reflectă un limbaj nediscriminatoriu.

6.1. Expune-ți opinia privitor la necesitatea introducerii corespondentelor feminine în comunicarea curentă.

Președinte/președintă	Arhitect/arhitectă
Ministru/ministră	Felcer/felceră
Deputat/deputată	Stomatolog/stomatologă
Judecător/judecătoare	Maestru/maestră
Modelier/modelieră	Avocat/avocată
Procuror/procuroare	Aviator/aviatoare
Inspector/inspectoare	Psiholog/psihologă
Consilier/consilieră	Director/directoare
Loctiitor/loctiitoare	Costumier/costumieră
Inginer/ingineră	Pictor/pictoriță

Eugeniu Coșeriu
(1921–2002)

- Lingvist român în exil (Germania), membru de onoare al Academiei Române.
- Fondatorul primei școli lingvistice din America de Sud și al școlii lingvistice de la Tübingen, Germania.

- 7 Observă substantivele care denumesc profesii și ocupații ale femeilor din următoarele exemple, extrase din volumul *În lumea asta sunt femei* de Iurie Colesnic. Rescrie secvențele, construind apoziii cu forme de feminin.

- ▶ Nina Arbore – maestru al artei bisericesti;
- ▶ Eugenia Crușevan – prima femeie avocat din Basarabia;
- ▶ Domnica Darienco – un ambasador al actorilor săraci;
- ▶ Elena Djionat-Zaharov – un lider al mișcării feministe;
- ▶ Iulia von Gheiking – un pedagog desăvârșit;
- ▶ Maria Pocora – prima femeie geolog din Basarabia.

- 8 Discută cu colegii despre necesitatea de a folosi forme de feminin pentru profesii și funcții, pornind de la afirmația lui Eugeniu Coșeriu că limba este un sistem dinamic, un organism viu, influențat de diverse realități.

UNITATEA IV

Poezia este dimensiunea spirituală care suportă cel mai greu definițiile. Aceasta, poate, și din pricină că poetul trebuie să facă față în permanență unei situații paradoxale: să comunice unicul, să facă să devină comunicabil, cu o adresare foarte largă, ceea ce, de fapt, e profund singular, să dea o formă profund generală și accesibilă unui conținut strict, aș zice chiar rigid față de sine însuși.

Nichita Stănescu, Fiziologia poeziei

GENUL LIRIC

Etimologie: din franceză: *lyrique*, latină: *lyricus*, greacă: *lyrikos*, *lyra* (liră).

Definire: Genul liric cuprinde operele literare în care eul creator își exprimă direct reacția față de fenomenele lumii înconjurătoare și față de propriile metamorfoze interioare.

Domeniu	Lecții
Literatură și deschideri inter-/pluri-/transdisciplinare	Comentarea textului liric. Strategii de lectură și redactare <i>Morgenstimmung</i> de Tudor Arghezi Lirica populară: doina, cântecul popular, colindul <i>Doina iubirii</i>, culeasă de Vasile Alecsandri <i>Vai, sărmana turturică!</i>, folclor <i>Plecat-or, plecat-or</i>, folclor Lirica cultă: elegia, oda, meditația <i>Pe lângă plopul fără soț</i> de Mihai Eminescu <i>Odă către Runa</i> de Lucian Blaga <i>În drumul furnicilor</i> de Ileana Mălăncioiu Poezia cu formă fixă: sonetul, rondelul, glosa, gazelul, haiku <i>Everest</i> de Vasile Romanciuc <i>Rondelul rozelor ce mor</i> de Alexandru Macedonski <i>Glossă</i> de Mihai Eminescu <i>Lupta vieții</i> de George Coșbuc <i>Haiku. Atelier de lectură: Amprente</i> de Vasile Romanciuc
Comunicare orală și scrisă	- Dezbaterea argumentată a unei probleme. Negocieri de sens și semnificații - Ascultarea activă și empatică într-o dezbatere - Curriculum vitae
Limba română	- Stilurile funcționale ale limbii - Valori stilistice ale părților de vorbire

COMENTAREA TEXTULUI LIRIC. STRATEGII DE LECTURĂ ȘI REDACTARE

Morgenstimmung

de Tudor Arghezi

Tu ți-ai strecurat cântecul în mine
Într-o dup-amiază, când
Fereastra sufletului zăvorâtă bine
Se deschisese-n vânt,
Fără să știu că te aud cântând.

Cântecul tău a umplut clădirea toată,
Sertarele, cutiile, covoarele,
Ca o lavandă sonoră. Iată,
Au sărit zăvoarele,
Și mănăstirea mi-a rămas descuiată.

Și poate că nu ar fi fost nimic
Dacă nu intra să sape,
Cu cântecul, și degetul tău cel mic,

Care pipăia mierlele pe clape
Și-întreaga ta făptură, aproape.

Cu tunetul se prăbușiră și norii
În încăperea universului închis.
Vijelia aduse cocorii,
Albinele, frunzele... Mi-s
Șubrede bârnelor, ca foile florii.

De ce-ai cântat? De ce te-am auzit?
Tu te-ai duminat cu mine vaporos
Nedespărțiți în bolți.
Eu veneam de sus, tu veneai de jos.
Tu soseai din vieți, eu veneam din morți.

- 1 Oferă câte un sinonim contextual pentru cuvintele: *zăvorâtă*, *vaporos*.
- 2 Construiește un enunț în care să ilustrezi sensul denotativ al cuvântului *mănăstire*.
- 3 Transcrie din text două cuvinte care aparțin câmpului semantic al muzicii.
- 4 Prezintă două particularități prozodice ale textului.

ARHI-TEXT ▼

VERSUL reprezintă un rând dintr-o poezie.

MĂSURA reprezintă numărul de silabe dintr-un vers.

STROFA este o grupare de versuri delimitate, cu înțeles unitar. După numărul de versuri, strofele pot fi: monovers (un vers), distih (două versuri), terțină/terțet (trei versuri), catren (patru versuri), cvintet (cinci versuri), sextină (șase versuri), septimă (șapte versuri), octavă (opt versuri).

RIMA este o figură de sunet, bazată pe repetarea identică a sunetelor de la sfârșitul a două sau mai multe versuri. Rima este de mai multe feluri: **împerecheată** (aabb), **îmbrățișată** (abba), **încrucișată** (abab), **monorimă** (aaaa). Funcțiile rimei sunt: metrică (parte componentă a metrului ce determină ritmul poetic), eufonică (cu valoare sonoră), organizatorică (determină

organizarea textului în strofe), semantică (accentuează sensurile cuvintelor), estetică (sensibilizează receptorul).

PICIORUL METRIC se bazează pe repetarea silabei accentuate și a celei neaccentuate la un anumit interval. **Troheul** este piciorul din două silabe, prima fiind accentuată. **Iambul** este piciorul metric din două silabe, a doua fiind accentuată. **Amfibrahul** este piciorul metric din trei silabe, cea din mijloc fiind accentuată. **Dactilul** este piciorul metric din trei silabe, prima fiind accentuată, iar **anapestul** – piciorul metric din trei silabe, ultima fiind accentuată.

VERSURILE LIBERE sunt lipsite de constrângeri de ordin prozodic, au metrică variabilă și adesea sunt lipsite de rimă și de ritm.

VERSURILE ALBE sunt lipsite de rimă.

- 5 Stabilește o corelație între formula prozodică și intenția poetică, valorificând afirmația criticului Dumitru Micu: „Această prozodie corespunde perfect atmosferei sufletului ce se creează: o atmosferă de răvășire interioară” (Tudor Arghezi. *Plasticitate și melos*).
- 6 Explică rolul utilizării virgulelor în versul: „Sertarele, cutiile, convoarele”.
- 7 Menționează două mărci lexico-gramaticale ale eului liric prezente în textul dat.
- 8 Transcrie două mărci stilistice ale adresării directe.
- 9 Prezintă trăirile eului poetic, emoțiile transmise de acesta.

ARHI-TEXT ▼

EUL LIRIC este o instanță a comunicării lirice, subiectul confesiunii lirice, o ipostază a creatorului care nu se confundă cu personalitatea lui biografică. Este o instanță convențională abstractă, prin care poetul se proiectează în text, ca „voce” a discursului liric, ca un **eu rostitor** în ipostaze variate.

Mărcile eului liric: pronume personale, pronume și adjective pronominale posesive și verbe (de obicei, la persoana I); exclamații și interogații retorice, adresări directe. Totodată, eul liric, în calitate de locutor (subiect vorbitor), își poate asuma diferite voci: *tu, noi, voi*, relații despre *el, ea sau ei*.

Ipostazele eului: eul reflexiv/meditativ, eul contemplativ, eul apolinic, eul dionisiac, eul social, eul orfic, eul creator, eul care se redescoperă pe sine, eul individual, eul colectiv etc.

LIRISMUL este un registru artistic care pune accentul pe expresia poetică a sentimentelor personale, a pasiunii.

- a) **Lirismul subiectiv** se referă la discursul liric prin excelență confesiv, rostit cel mai adesea la persoana I. Se exprimă în mod direct eul poetic a cărui voce transmite o viziune unică, subiectivă asupra existenței.
- b) **Lirismul obiectiv** se referă la discursul în care autorul își proiectează trăirile prin intermediul unui eu liric imaginat sau al unor personaje ficționale.

- 10 Precizează, într-un enunț, tema textului.
- 11 Selectează din text secvențe care conturează dimensiunea spațială și cea temporală a imaginarii poetice.
- 12 Transcrie patru sintagme sau fragmente scurte care conțin imagini artistice diferite.
- 13 Explică rolul interogațiilor retorice din ultima strofă.
- 14 Identifică în text patru motive literare.

ARHI-TEXT ▼

MOTIVUL – o unitate minimală de conținut cu caracter schematic, reluată în mai multe texte.

LAITMOTIVUL – procedeu de recurență cu un pronunțat caracter formal, constând în reiterarea insistentă a unui cuvânt.

SECVENȚA POETICĂ este constituită de o succesiune de imagini care formează un tot unitar.

IMAGINEA ARTISTICĂ reprezintă o reflectare subiectivă a realității, fiind un produs al imaginației, implicând simțurile și percepția. Imaginile pot fi vizuale, auditive, olfactive, gustative, chinestezice, sinestezice.

- 15** Explică două simboluri care pot avea semnificații plurivalente, ambigue.

ARHI-TEXT ▼

FIGURA DE STIL este un procedeu utilizat pentru a spori expresivitatea unui text și pentru a sugera o lume imaginară.

- ▶ **Figuri semantice:** epitetul, comparația, metafora, alegoria, antiteza, paradoxul, hiperbola, metonimia, simbolul, personificarea, sinecdoca, litota, eufemismul.
- ▶ **Figuri sintactice:** repetiția, anafora, inversiunea, enumerația, chiasmul, paralelismul sintactic, inelul compozițional, polisindetul, asindetul.
- ▶ **Figuri fonetice:** onomatopeea, aliterația, asonanța.
- ▶ **Figuri retorice:** exclamația retorică, interogația retorică, invocația retorică, adresarea retorică.

META-TEXT ▼

„Lectura poeziei este un mod de a te conecta – prin intermediul limbii – cu tine însuși, într-un fel mai profund, chiar în timp ce te conectează mai profund cu altcineva. [...] Poemul liric este o formă deosebit de concentrată și pasionată de comunicare între străini – o formă imediată, intensă și tulburătoare de discurs literar. [...] Lectura poeziei este un act de reciprocitate și una dintre marile sarcini ale lirismului este să stabilească legăturile între noi așa cum trebuie.”

(Edward Hirsch,

Cum să citești un poem și să te îndrăgostești de poezie)

- 16** Comentează ideea poetică prin prisma celor două simboluri – *mănăstirea* și *după-amiază*.

- ▶ *Mănăstirea* – „loc de reclusiune spirituală, mănăstirea reprezintă un spațiu sacru, purificat, în care se refugiază deopotrivă monahul, cărturarul sau cel care se pregătește să treacă în neființă” (J. Chevalier, A. Gheerbrant).
- ▶ *După-amiază* – „moment al zilei de tainică liniște” (Doina Ruști), „un fel de moment sacru, o oprire în mișcarea ciclică [...], o imagine a eternității” (J. Chevalier, A. Gheerbrant).

- 17** Identifică o figură de stil în secvența subliniată în textul poeziei, precizând rolul acesteia în construirea imaginarului poetic.

- 18** Dezvoltă ideea poetică din strofa a patra, valorificând următoarea afirmație: „Procesul de pătrundere a ființei iubite în ceea ce poetul numește mănăstirea sa încuiată ia în strofa a treia forma foarte materială a săpatului. Iar pentru a potența impresia de vraiste pe care a produs-o această invazie irezistibilă și perfidă, strofa a patra dă «clădirii» forma unei ruine șubrede, fără acoperiș” (Alexandru George, *Marele Alpha*).

- 19** Explică semnificația titlului, în relație cu mesajul poeziei, luând ca reper informația că, în traducere din germană, *morgen* înseamnă dimineață, iar *stimmung* – stare de spirit, dispoziție.

- 20** Argumentează, în două teze (raționament + exemplu), apartenența textului la genul liric.

ARHI-TEXT ▼

Încadrarea operei literare în genul liric se argumentează prin:

- ▶ modalitatea directă a comunicării: predomină auto-exprimarea impresiilor, a stărilor afective prin figuri de stil și prin imagini;
- ▶ transmiterea sentimentelor în mod direct prin intermediul figurilor de stil și al imaginilor artistice;
- ▶ predilecția pentru moduri de expunere precum descrierea, monologul, confesiunea;
- ▶ prezența elementelor de prozodie identificabile prin tipul de strofă, rimă, lungimea versului, piciorul metric;
- ▶ compoziția textului liric: secvențe lirice, planuri, tablouri;
- ▶ cadrul liric: coordonate spațiale și temporale subiective;
- ▶ atmosfera lirică: romantică, melancolică, apăsătoare, sumbră, solemnă, plină de voie bună, optimistă, pesimistă etc.

ARHI-TEXT ▼

DOINA (etimologie incertă) – specie a melosului popular care reflectă comuniunea omului cu natura, atitudinea lui față de viață, moarte sau trecerea timpului, exprimând metaforic o gamă largă de sentimente: dor, jale, înstrăinare, tristețe, iubire, ură, revoltă.

Trăsăturile doinei

- Eul liric este instanță care comunică sentimente precum jalea sau dorul;
- este o creație sincretică și poate fi și cântată;
- exprimă sentimente strict personale, devenind o poezie a confesiunilor cu caracter intim.

Tipologia doinelor

Sentimentul dominant, exprimat în doine, determină și tipologia acestora: de dor, de jale, de dragoste, de înstrăinare, de cătanie, haiducească, păstorească etc.

Autori români care au cultivat doine: Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Ștefan Octavian Iosif, Tudor Arghezi.

CÂNTECUL POPULAR este înrudit cu doina și se distinge de aceasta mai mult prin linia melodică, fiind interpretat cu anumite ocazii: petreceri, șezători etc. Spre deosebire de doină, care poate fi și o improvizare, un „hăulit” cu inflexiuni onomatopeice, cântecul popular are o structură perfectă a strofelor.

COLINDUL (de la lat. *kalendae* – sărbătoare a românilor, legată de începutul anului agricol) este o specie lirică, ce implică și elemente epice; un cântec popular românesc, interpretat de grupuri de colindători cu prilejul sărbătorilor de Crăciun și de Anul Nou. În perioada precreștină, colindele făceau parte din ritualurile începutului de an agricol, aveau ca temă activitățile agrare și sociale și conțineau urări de sănătate, belșug, recoltă bogată în noul an. Astăzi, din semnificația ritualică a colindelor s-a păstrat atmosfera de ceremonie, petreceri și urări, acestea fiind rostite în ajunul Anului Nou. Colindele cu subiect religios se numesc *cântece de stea*. Ele au caracter strict creștin și vestesc nașterea pruncului Isus, în ziua de Crăciun. Amintesc, prin conținut, istoria celor trei magi care au urmat steaua ce prevestea nașterea lui Isus (*O, ce veste minunată!*, *Steaua sus răsare*,

Trei păstori se întâlniră etc.). Subiectul colindului laic se împletește uneori cu cel creștin. Astfel, personajele biblice primesc chipuri asemănătoare eroilor precreștini, mitici, baladești. De exemplu, Sfântul Ion este blestemat de părinți și se transformă într-un cerb vânat de un flăcău (flăcăul colindat), care îl ajută să redevină om; gazdele plecate la vânatoare fac din blana iepurașului vânat veșmânt pentru prunc.

Trăsăturile colindului

- Implică elemente epice, evocându-i, drept personaje, pe păstori care merg pe la case și vestesc oamenilor nașterea pruncului Isus, pe fecioara Maria, pe Irod, pe magi etc.; uneori, transpun subiecte laice (vânatul, de exemplu), pe care le adaptează la tematica creștină;
- redă subiecte biblice;
- conține refrene recognoscibile;
- ilustrează elementele concrete (acțiuni) ale unui obicei românesc;
- are un mesaj festiv, legat, de exemplu, de începutul noului an agricol.

Tipologia colindelor

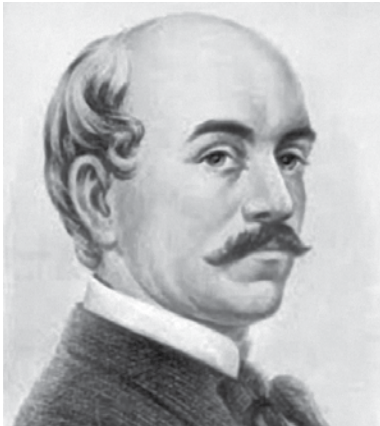
Sunt două categorii de colinde: cu subiect laic și religios. La fel, colindele se clasifică după sfera lor tematică și după funcțiile pe care le au: *cântecele de stea*, *Colindul de fată*, *Colindul de june*, *Colindul Cerbului* etc.

Autori români care au cultivat colindul: Mihai Eminescu (*Colinde, colinde*), Adrian Păunescu (*Colindul ursarului*, *Colind la moartea verii*), Arcadie Suceveanu (*Colind cu strămoși*, *Colind pentru popoarele lumii*, *Colind pentru Eminescu*), Iulian Filip (*Colindători*) etc.

Copii la colindat,
Igor Vieru

AVAN-TEXT ▶

Vasile Alecsandri
(1821-1890)

- Poet, dramaturg, folclorist, om politic, diplomat, membru fondator al Academiei Române, creator al teatrului românesc și al literaturii dramatice în România.
- A susținut o amplă activitate folcloristică.
- Creațiile populare culese și „îndreptate” de Vasile Alecsandri sunt adunate în volumele: *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri, Volumul I* (1852); *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri, Volumul II* (1853); *Doine și lăcrimioare, 1842-1852* (1853); *Poezii populare ale românilor adunate și întocmite de Vasile Alecsandri* (1866).

1 Citește secvențele de mai jos și identifică trăsăturile doinei ca specie a genului liric popular.

- a) Cântecul ce-ades ți-l cânt
Când te-adorm în fapt de seară,
Puiule, e-un cântec sfânt,
Vechi și simplu de la țară.
(Ștefan Octavian Iosif, *Cântec sfânt*)
- b) Mi-ai picurat un strop în suflet
Din taina vremii de demult,
Și plânsul veacurilor duse
Mă înfioară când te-ascult...
(Octavian Goga, *Doina*)
- c) Doină, doină, cântec dulce!
Când te-aud nu m-aș mai duce!
[...]
Frunza-n codru cât învie,
Doina cânt de voinicie,
Cade frunza gios în vale,
Eu cânt doina cea de jale.
Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
(Vasile Alecsandri, *Doina*)

2 Citește textul *Doina iubirii*, cules de Vasile Alecsandri.

Trece vara cea-nflorită,
Trece vara cea iubită,

Și cu dânsa-n altă lume
Se duc florile din lume,

Se duc toate-n pribegie...
Rămâne țara pustie!

Numai două nu se duc,
Nici se duc, nici se usuc.

Una-i floare de zăpadă,
Una-i floare de livadă

Una-i floarea crinilor,
Un-a trandafirilor;

Și amândouă-s răsădite,
Și amândouă-s înflorite,

Una-n câmpul raiului,
Alta-n cuibul graiului!

Mândrulițo, draga mea,
A căzut din cer o stea

Și mi-a zis într-un ceas rău
C-am să mor de dorul tău

Și mi-a zis într-un ceas blând
Că de-i face pe-al meu gând,

Să mă lași a săruta
Două flori pe fața ta,

Una-n câmpul raiului,
Alta-n cuibul graiului,

De murit, eu n-oi muri,
Ci cu tine m-oi iubi

Cât or crește flori în lume
Și s-or duce-n ceea lume!

TEXT ▶

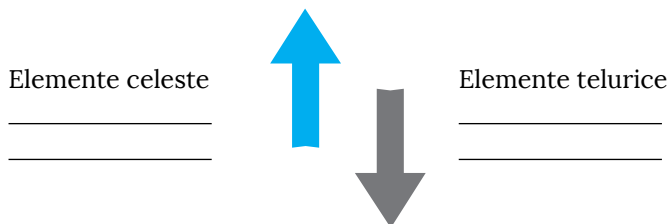

O floare între flori,
Nicolae Grigorescu

Lumea textului

- 3 Expune-ți starea postdoctorală prin formula: „Citind poezia, am văzut..., am auzit..., am simțit...”
- 4 Propune câte un sinonim contextual pentru verbele: *se duc*, *a zis*, *or crește*.
- 5 Precizează sensurile pe care le actualizează în context cuvântul polisemantic *lume*.
- 6 Explică sensul conotativ pe care îl are, în acest text, cuvântul *prigie*.
- 7 Identifică în text cuvintele care constituie câmpul lexical *iubire*.
- 8 Textul acestei doine poate fi divizat în trei secvențe:
 - ▶ raportarea la timp;
 - ▶ raportarea la femeia iubită;
 - ▶ raportarea la sentiment.

Specifică secvențele și identifică, pentru fiecare dintre ele, cuvintele-cheie.
- 9 Formulează ideea poetică pentru fiecare dintre cele trei secvențe.
- 10 Citează versurile care sugerează opozițiile:
 - ▶ schimbarea anotimpurilor – perenitatea sentimentului;
 - ▶ metamorfozele lumii înconjurătoare – imaginea înfloritoare a iubitei.
- 11 Incipitul poeziei se proiectează în finalul acesteia. Comentează felul în care acest procedeu conturează mesajul global al textului.
- 12 Completând în caiet infograficul, delimitează elementele celeste și cele telurice din text.

Ciobănaș,
Nicolae Grigorescu

Semnificațiile textului

- 13 Identifică în text motivele literare care se încadrează în tema iubirii. Citează secvențele relevante pentru a le ilustra.
- 14 Comentează motivul trecerii timpului în raport cu secvența „eu cu tine m-oi iubi”.
- 15 Precizează semnificația contextuală a simbolului *flori* din incipitul textului.
 - 15.1. Care sunt cele două flori ce nu se ofilesc?
- 16 Observă cromatică imaginilor și descoperă conotația metaforelor *floarea crinilor* și *a trandafirilor*.
 - 16.1. Prin analogie, explică semnificația metaforelor *câmpul raiului* și *cuibul graiului*.

„Românul e născut poet!

Înzestrat de natură cu o închipuire strălucită și cu o inimă simțitoare, el își revarsă tainele sufletului în melodii armonioase și în poezii improvizate. De-l muncește dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minunează vreo faptă măreață, el își cântă durerile și mulțumirile, își cântă eroii, își cântă istoria, și astfel sufletul său e un izvor nesfârșit de frumoasă poezie. Nimic dar nu poate fi mai interesant decât a studia caracterul acestui popor în cuprinsul cântecelor sale, căci ele cuprind toate pornirile inimei și toate razele geniului său.

Comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, [...] poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română.

Aceste poezii se împart în trei clase deosebite: cântece bătrânești sau balade, doine și hore. Baladele sunt mici poemuri asupra întâmplărilor istorice și asupra faptelor mărețe. Doinile cuprind toate cântecele de doruri, de iubire și de jale. Horele sunt cântecele de veselie ale poporului.”

(Vasile Alecsandri, *Prefață la volumul Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate*)

INTER-TEXT

Tăranca din Muscel,
Nicolae Grigorescu

17 Discutați despre antiteza *ceas bun/ceas rău* cu referire la stările eului liric:

- ▶ care își confesează iubirea;
- ▶ care își dorește împlinirea iubirii.

18 Comentează rolul repetițiilor în text, ca figuri de intensitate poetică (care accentuează ideea) și ca sursă a muzicalității.

19 Identifică în textul doinei și alte figuri de stil.

Epitetul _____

Exclamația retorică _____

Repetiția _____

Comparația _____

20 Pentru poezia populară este specific piciorul metric trohaic. Identifică piciorul metric în acest text și validează sau contestă această afirmație.

20.1. Precizează și celelalte aspecte prozodice ale *Doinii iubirii*: rima, măsura versului, tipul de strofă.

21 Comentează titlul doinei. Ce informații include?

21.1. Propune un alt titlu pentru această doină. Argumentează-ți opțiunea.

22 Citește fragmentul de text din *Prefață la volumul Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate* și selectează secvențe care se referă la trăsăturile doinei ca specie. Corelează-le cu cele potrivite din *Doina iubirii*.

23 Munca de colectare și valorificare a creației poetice populare a fost sintetizată de V. Alecsandri în lozinca „Îndărăt la popor!”. Realizează un text argumentativ de 1-1,5 pagini, exprimându-ți punctul de vedere despre necesitatea păstrării și transmiterii folclorului prin generații.

24 Realizează o lectură comparată a *Doinii iubirii* și a doinei *Aolică, daolică* și evidențiază similitudinile: tema, motivele, starea de spirit, mesajul global.

Aolică, daolică!

Mult mi-e draguliță mică!
Aș lăsa-o de-ar mai crește,
Dorul crunt mă pridiseste.
Ah, fetiță, fetișoară!

Crește, fă-te mărișoară,
Să trăim cât avem viață
Cu iubire și dulceță;
Să trăim cât a vrea sfântul,
Să ne despartă pământul!

VAI, SĂRMANA TURTURICĂ!

cântec popular

AVAN-TEXT

Turturica este un simbol al fidelității conjugale. Se spune că după moartea partenerului său, turturica nu se împerechează cu alt mascul și, din disperare, tristețe și jale, ea nu bea, timp de 40 de zile, decât apa pe care o tulbură în prealabil. În lirica românească e răspândit motivul *amărâtă turturea*, care circulă în multe regiuni sub formă de doină și se regăsește în culegerile lui Anton Pann și ale lui Vasile Alecsandri. Cercetătorii înclină să creadă că tema turturelei, a fidelității și a tristeții provocate de despărțirea prin moarte are un caracter paneuropean.

(După Ivan Evseev,
Dicționar de simboluri)

Maria Drăgan
(1947–1986)

Maria Drăgan a fost o cântăreață de muzică populară, născută în satul Bălăurești, raionul Nisporeni. A avut o carieră prodigioasă și un succes fulminant, dar și un destin tragic, stingându-se din viață la doar 39 de ani, bolnavă de tuberculoză. Drama personală a Mariei Drăgan a făcut ca ea să fie asociată cu turturica din cântecul devenit cartea ei de vizită.

- 1 Expune-ți părerea despre faptul că îndrăgostiții recurg deseori la diminutive care denumesc animale și păsări. De ce apelează la aceste cuvinte?**

1.1. Ce păsări sunt, tradițional, asociate cu dragostea și fidelitatea?

- 2 Citește textul cântecului popular *Vai, sărmana turturică!*.**

Vai, sărmana turturică!
Zboară, zboară, până pică.
Unde vede-o apă bună,
Ea zboară ca o nebună.
Unde vede-o apă rea,
Ea o tulbură și-o bea, măi!

În salcâmul lui Ionică,
Sunt doi pui de turturică!
Unul zboară și se duce,

Altul rămâne și plânge!
Altul rămâne și plânge!
Inimioara mi se frânge.

Nu mai plânge, frățioare!
Că ți-or crește aripioare!
Aripioare de argint,
Și-ai să zbori pe sub pământ, măi!
Ai să zbori pe sub pământ,
Drept la maica, la mormânt, măi!

2.1. Audiază cântecul în interpretarea Mariei Drăgan.

Lumea textului

- 3 Expune-ți opinia după audierea cântecului, selectând una dintre variantele de răspuns.**

- ▶ Melodia a amplificat emoția mea postlectorală.
- ▶ Melodia induce sentimentul de jale.
- ▶ Acest cântec, interpretat de Maria Drăgan, mă duce cu gândul la un bocet.
- ▶ Aș prefera să citesc doar versurile, pentru că nu ascult acest gen de muzică.

- 4 Selectează din șirul de sinonime ale cuvântului *tristețe* pe cel care îți definește starea postlectorală. Explică-ți opțiunea.**

Posomorâre, duioșie, durere, întristare, melancolie, necaz, supărare, obidă, mâhnire, înnorare, regret.

- 5 Pentru a-ți verifica înțelegerea primară a textului, răspunde la următoarele întrebări:**

- ▶ De ce turturica „zboară ca o nebună”?
- ▶ De ce turturica și-a părăsit puii?
- ▶ De ce consolarea pentru puiul rămas în cuib este faptul că îi vor crește „aripioare de argint”?

- 6 Citește informația din *Dicționarul de simboluri* și descoperă motivul durerii pe care o simte turturica.**

- 7 Selectează celelalte cuvinte/sintagme care construiesc axa lexicală a textului.**

Sărmana turturică ____ • ____ • ____ • ____ • ____ mormânt.

- 8 Explică rolul cuvintelor cu forme diminutive din text.**

Măiastra, Constantin Brâncuși

Curios este faptul că ambele Marii (Maria Drăgan și Maria Tănase), cântărețe de muzică populară, au fost supranumite, perifrastic, cu referire la o pasăre: Maria Tănase – „pasărea măiastră a muzicii populare românești”, iar Maria Drăgan – „sărmana turturică”.

Maria Tănase
(1913–1963)

INTER-TEXT

- 9 Structural, textul se constituie din trei strofe, care ilustrează și trei nuclee de conținut: durerea turturelei, durerea puilor, consolarea. Precizează, pentru fiecare nucleu, cuvântul-cheie și ideea poetică.
- 10 Identifică în text motivele literare care se încadrează în tema morții.
10.1. Citează secvențele relevante pentru a le ilustra.
- 11 Comentează motivul literar *apă vie/apă moartă*, raportându-l la drama turturelei.

Semnificațiile textului

- 12 Explică motivul aripilor de argint, angajând semnificația simbolică:
aripa – simbol al zborului, al elevației, al transcenderii realului, al năzuinței spre ideal;
argintul – simbol al purității, al cunoașterii, al înțelepciunii divine.
12.1. Cum înțelegi versul „Ai să zbori pe sub pământ”?
- 13 Selectează din text versurile din care se creează paralelismul sintactic și observă antitezele care se conturează în aceste structuri.
- 14 Discuțați despre felul în care îmbinarea/conjugarea acestor figuri de stil potențează emoția lirică.
- 15 Rescrie din textul cântecului popular și alte figuri de stil.

Epitetul _____

Exclamația retorică _____

Repetiția _____

Comparația _____

- 16 Exprimă-ți părerea despre relevanța faptului că primul vers a devenit și formulă de titlu.
- 17 Observă dispunerea textului în strofe și deduc criteriul separării textului în trei sextine.
17.1. Compară această structură cu cea a doinei. Care este mai elaborată? Argumentează.
- 18 Ascultă din nou cântecul în interpretarea Mariei Drăgan și observă dubla sursă a muzicalității:
► muzicalitatea susținută de rima împerecheată;
► muzicalitatea susținută de linia melodică.
- 19 Scrie un eseu reflexiv despre afirmația cercetătorului Artur Gorovei: „Cântecele au o expresie de melancolie dulce și dureroasă chiar”.
19.1. Aplică-ți ideile pe textele cântecelor populare audiate.
- 20 Vizionează filmul documentar *Vai, sărmana turturică*, realizat de regizorul Vlad Druc, și selectează detalii din viața Mariei Drăgan care te-au impresionat.
- 21 Audiați cântecul popular *Lume, lume, soro lume*, în interpretarea Mariei Tănase.
21.1. Identificați motivele recurente, specifice poeziei populare: *moartea, mormântul, iubirea, dragostea de viață*.
21.2. Descoperiți și alte cântece interpretate de Maria Tănase.

PLECAT-OR, PLECAT-OR

colind

AVAN-TEXT

- 1 Împarte obiceiurile din șirul de mai jos în două categorii: cele de Anul Nou și cele de Crăciun.**

Plugușorul/uratul, colindatul, semănatul, Sorcova, Steaua, Capra, Ursul, Irozii.

- 1.1.** Scrie cinci cuvinte care exprimă stările și emoțiile caracteristice sărbătorilor de Crăciun.

- 2 Prezintă-le colegilor colindul tău preferat.**

- 2.1.** Întocmiți, împreună, o listă scurtă a celor mai cunoscute colinde și cântece de stea.

- 3 Citește colindul de mai jos. La lectura repetată, îl poți audia online, unde îl vei găsi în mai multe variante de interpretare.**

TEXT

Plecat-or, plecat-or

Plecat-or, plecat-or,
Dai Domnului, dai,
Mici colindători,
Dai Domnului, dai,
Tăt din casă-n casă,
Dai Domnului, dai,
În cale le iasă,
Dai Domnului, dai,
Preasfânta Maria,
Dai Domnului, dai,
Maica tot umblare,
Din grai întrebare,
Dai Domnului, dai:
– N-ați fost voi văzutu

Fiul meu cherdutu,
Dai Domnului, dai?
– Noi, de l-am vazutu,
Nu l-am cunoscutu,
Dai Domnului, dai!
– Fețișoara luiu,
Dai Domnului, dai –
Spuma lapteluiu,
Dai Domnului, dai.
Sprâncenele luiu –
Pana corbuluiu,
Dai Domnului, dai.
Ochișorii luiu –
Mura câmpuluiu,

Dai Domnului, dai.
Mustăcioara luiu –
Spicul grâuluiu,
Dai Domnului, dai.
Buzuțele luiu –
Fraga câmpuluiu,
Dai Domnului, dai,
Coaptă la pământu,
Neatinsă de vântu,
Dai Domnului, dai,
Coaptă la răcoare,
Neatinsă de soare,
Dai Domnului, dai.

Lumea textului

- 4 Împărtășește-le colegilor starea ta postlectorală, pornind de la un aspect care ți se pare mai relevant:**

- ▶ vechimea textului, atestată prin forme arhaice ale cuvintelor;
- ▶ similitudinea cu balada populară *Miorița*;
- ▶ caracterul trist al textului, diferit de cel festiv, tradițional, al colindelor.

- 5 Selectează cinci cuvinte care ilustrează formele arhaice ale limbii române și analizează-le structura fonetică.** (De exemplu, forme de participiu extins prin vocala „u”: *cunoscutu, văzutu, cherdutu*.)

- 6 Ce valoare morfologică au cuvintele subliniate în secvența: „Maica tot umblare/ Din grai întrebare?”**

- 7 Propune un sinonim contextual pentru cuvântul *grai* („Din grai *întrebare*”).**

- 8 Selectează din text cuvinte care se înscriu în câmpul lexical *colind*.**

- 9 Structural, acest colind arhaic poate fi separat în două părți. Care sunt ele, în opinia ta?**

ARHI-TEXT

Adăugarea unei vocale la sfârșitul cuvântului se numește **encliză**. În acest caz, encliza vocalei „u” sporește muzicalitatea textului și devine o marcă a oralității: *grâuluiu, pământuluiu, vântuluiu, cunoscutu, văzutu*.

Limba română veche ates-
tă reminiscențe ale gramaticii limbii
latine. Una dintre acestea este infi-
nitivul lung, finalizat cu sufixul „-re”
(*habere, vedere, audire*). De exem-
plu: „Hoții din odaie își căutau de **bere**
și de mâncare” (*Soveja* de Alecu
Russo). În limba română contempora-
nă, infinitivele lungi au valoare mor-
fologică de substantiv. În trecut, erau
utilizate cu valoare de verb.

INTER-TEXT

Luceafărul,
Sabin Bălașa

- 10** Identifică în prima parte a textului motive specifice colindului.
- 11** A doua parte a colindului are similitudini evidente cu balada **Miorița**. Precizează care sunt acestea, pe mai multe niveluri:
 - motive mioritice
 - imagini artistice
 - figuri de stil
- 12** Precizează elementele epice ale acestui colind.

Semnificațiile textului

- 13** Deseori, titlul textului folcloric este o reluare a primului vers. Găsește și altă explicație a formulei de titlu.
- 14** Comentează o secvență de text în care este valorificat paralelismul sintactic, referindu-te la:
 - tipul imaginilor artistice create;
 - starea de spirit a eului liric-personaj (Preasfânta Maria);
 - emoția care se transmite cititorului/ascultătorului.
- 15** Identifică sursele muzicalității în acest text, ilustrate în secvența:
„Mura câmpului,/ Dai Domnului, dai./ Mustăcioara luiu -/ Spicul grâuluiu,/ Dai Domnului, dai./ Buzuțele luiu -/ Fraga câmpuluiu,/ Dai Domnului, dai”.
- 16** Redactează un comentariu scurt despre muzicalitatea textului de colind, referindu-te la: aspectele fonetice (encliza vocalei „u”), aspectele sintactice (repetiția/refrenul, paralelismul sintactic), tipul de rimă, măsura versului, piciorul metric (troheul).
- 17** Argumentează că textul **Plecat-or, plecat-or** este un colind.
- 18** Citești, în lanț, poezia **Colind pentru Eminescu** de Arcadie Suceveanu.

Colind pentru Eminescu

Miez-de-ghenar
Fulguie rar,
Aeru-i dalb de colinde.
Sus, în țării,
În veșnicii
Stea de-nviere s-aprinde.
Din focu-i sfânt
Către pământ
Doi ochi de vis se ivescu,
Fruntea de domn
Peste nesomn
A lui Mihai Eminescu.
Raza-i de dor
Tremurător
Arde-n văpăi peste lume,
Suflet și grai,

Gura de rai
Au un părinte și-un nume.
Zodia-i grea
De om și stea
Cheamă prin vremi și ne-adună:
Codrii cu brazi,
Ieri și cu azi,
Neamul cu doina-mpreună.

Oi, lerui-ler,
Până la cer
Aeru-i dalb de colinde.
Iarăși și iar
Miez-de-ghenar
Stea de-nviere aprinde.

- 19** Lucrând în echipe, completați o diagramă Venn, în care veți releva similitudinile și diferențele acestui text în raport cu un colind popular.

19.1. Formulați o concluzie cu privire la:

- alegerea formulei de titlu;
- corelația dintre mesajul textului (odă adusă poetului) și specificul colindatului la români.

ARHI-TEXT ▼

ELEGIE (din fr. *élégie*, it. *elegia*, gr. *elegeia* – cântec de doliu): specie a genului liric care exprimă sentimentele de tristețe, regret, durere sufletească, singurătate și melancolie. În Antichitate, elegia desemna o poezie de formă fixă, grupată în distihuri, acompaniată, de regulă, de flaut și menită să exprime fie lamentații pe o tonalitate tandră și tristă, fie exaltare războinică. Maestru al distihului elegiac a fost Marcus Valerius Martialis (Marțial). În evoluția speciei, unele elegii includeau meditația religioasă și filozofică, evocarea mitologicului și exprimarea sentimentelor variate de jale și dragoste. Elegiile au la bază diferite motive din viața unui om: dispariția ființei dragi, presentimentul morții, regretul pentru un ideal neîmplinit, spulberarea unei speranțe.

Trăsăturile elegiei

- ▶ Transmite sentimentul de regret, jale, durere, suferință;
- ▶ are un pronunțat caracter meditativ și implică elemente filozofice;
- ▶ eul liric nu depășește condiția umană, ci o deplânge;
- ▶ ilustrează o corespondență cu bocetul popular, de aceea abordează frecvent tema morții;
- ▶ motivele dominante sunt: plânsul, despărțirea, dorul, îmbătrânirea, trecerea timpului etc.

Autori de elegii în literatura universală: Publius Ovidius Naso, H. Heine, G.G. Byron, P.B. Shelley, Fr. Schiller, A. de Lamartine, V. Hugo, Al. Pușkin, M. Lermontov, G. Leopardi, Ch. Baudelaire, P. Verlaine, S. Esenin etc.

Autori de elegii în literatura română: Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Magda Isanos, Nichita Stănescu, Grigore Vieru etc.

ODA (din greaca veche: *ode* – cântec) este o specie a genului liric în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, fapte eroice, idealuri etc. Oda diferă de celelalte specii lirice prin funcția ei celebrativă. Deși metrica și prozodia nu cunosc restrângeri, dimensiunile acestui tip de text sunt, de regulă, mari, cu scopul de a crea impresia de grandoare și măreție. În funcție de temele abordate, se cunosc:

- **oda anacreonică** (după modelul poetului grec Anacreon), a cărei temă este iubirea;
- **oda pindarică** (după modelul oferit de Pindar), dezvoltând teme eroice.

MEDITAȚIA (din fr. *meditation*, lat. *meditatio* – cugetare, reflecție) este o specie a genului liric cu caracter filozofic, răspândită, cu preponderență, în secolul al XIX-lea, când lirismul se alimentează din contemplația intelectuală, din cugetări despre viață, moarte, iubire, istorie, divinitate etc. Numele speciei ilustrează starea de spirit dominantă, caracteristică acestui tip de poezie: meditativă, reflexivă, însoțită de o trăire afectivă intensă. Creatorul meditației este poetul francez Alphonse de Lamartine.

Trăsăturile meditației

- ▶ Are caracter filozofic;
- ▶ se concentrează în jurul temelor precum condiția umană, istoria, iubirea etc.;
- ▶ premisa meditației este un fenomen (cosmic, natural) raportat la existența umană;
- ▶ se îmbină cu elemente de natură elegiacă, filozofică, satirică, socială.

Autori de meditații în literatura universală:

Franța: A. de Lamartine, V. Hugo, A. de Musset, A. de Vigny;

Anglia: poezii lake-ști (W. Wordsworth, S.T. Coleridge, J. Keats), G.G. Byron;

Germania: Novalis, E.T.A. Hoffman, N. Lenau;

Rusia: Al. Pușkin, M. Lermontov, F. Tiutcev;

Italia: G. Leopardi.

Autori de meditații în literatura română: Vasile Cârlova (*Ruinele Târgoviștei*), Grigore Alexandrescu (*Umbra lui Mircea. La Cozia*), Mihai Eminescu (*La steaua, Cu mâine zilele-ți adaogi, Memento mori*), Lucian Blaga (*Paradis în destrămire*), Ion Hadârcă (*Via stradană*).

Apollo, zeul luminii, al muzicii și al poeziei la greci

AVAN-TEXT ▶

META-TEXT ▼

„Avea un temperament de o excesivă neegalitate, și când o pasiune îl apuca era o tortură nepomenită. Am fost de multe ori confidentul lui. Cu desăvârșire lipsit de manierele comune, succesul îi scăpa foarte adesea... Atunci era o zburcuiumare teribilă, o încordare a simțirii, un acces de gelozie, cari lăsau să se întrevadă destul de clar felul cum acest om superior trebuia să sfârșească. Când ostenea bine de acel cutremur, se închidea în odaia lui, dormea dus și peste două-trei zile se arăta iar liniștit, ca Luceafărul lui – «nemuritor și rece». [...] O așa încordare, un așa acces a avut în ultimele momente bune: acela a fost semnalul sfârșitului. [...] În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență; cel mai mâhnit suflet, în trupul cel mai trudit! Și dacă am plâns când l-au așezat prietenii și vrăjmașii, admiratorii și invidioșii sub «teiu sfânt», n-am plâns de moartea lui; am plâns de truda vieții, de câte suferise această iritabilă natură de la împrejurrări, de la oameni, de la ea însăși. Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit și de foame. Da, dar nu s-a încovoia niciodată: era un om dintr-o bucată, și nu dintr-una care se găsește pe toate cărările.”

(Fragment din necrologul
În Nirvana, de I.L. Caragiale)

TEXT ▶

1 Este cunoscut faptul că toți cei care vizitează casa Julietei, în Verona, pot lăsa un bilețel între cărămizile zidului de la intrarea în curte. De regulă, sunt mesaje ce exprimă iubiri nefericite, dezamăgiri, regrete etc. Scrie și tu un asemenea mesaj, imaginându-ți o situație de acest fel.

- 1.1. Adunați bilețelele și citiți-le. Observați cuvintele, sintagmele care se repetă.
- 1.2. Identificați în mesajele voastre starea de spirit comună.

2 Citește cu expresivitate poezia *Pe lângă plopii fără soț* de Mihai Eminescu sau urmărește textul audiind romanța compusă pe aceste versuri.

Casa Julietei din Verona,
Italia

Pe lângă plopii fără soț

Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți –
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des;
O lume toată-nțelegea –
Tu nu m-ai înțeles.

De câte ori am așteptat
O șoptă de răspuns!
O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,
S-ascult de glasul gurii mici
O oră, și să mor.

Dându-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Și rânduri de vieți,

Cu ale tale brațe reci
Înmărmureai măreț,

Un chip de-a pururi adorat
Cum nu mai au perechi
Acele zâne ce străbat
Din timpurile vechi.

Căci te iubeam cu ochi păgâni
Și plini de suferinți,
Ce mi-i lăsară din bătrâni
Părinții din părinți.

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar,
Că cu tristeță capul tău
Se-ntoarce în zadar,

Căci azi le semeni tuturor
La umbrel și la port,
Și te privesc nepăsător
C-un rece ochi de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt,
Și noaptea candelă s-aprinzi
Iubirii pe pământ.

Elegii scrise de M. Eminescu

- ▶ Mai am un singur dor
- ▶ O, mamă
- ▶ Din valurile vremii
- ▶ Freamăt de codru
- ▶ Peste vârful
- ▶ De câte ori, iubito

Cu siguranță, cunoști povestea de iubire a lui Mihai Eminescu și a poetei Veronica Micle. Totuși, elegia *Pe lângă plopii fără soț* nu este dedicată Veronicăi. Publicată în 1883, în revista „Familia”, a fost scrisă în perioada bucureșteană a poetului, fiind dedicată unei doamne din lumea mondenă a capitalei de atunci – actrița Cleopatra Lecca Poenaru, care locuia pe strada Cometei, cu mulți plop. Pe acolo trecea frecvent poetul, visând la o iubire împărțită.

Pe șoseaua Buciumului din Iași există parcul „Plopilor fără soț”, care găzduiește și bustul poetului.

„Plopilor fără soț” din Iași

Lumea textului

- 3** Descrie starea ta după lectura textului, numind emoția pe care o trăiești. Argumentează.
- 4** În baza explicației din dicționar a cuvântului *soț*, identifică sensul valorificat în text și explică semnificația contextuală a formulei de titlu *plopilor fără soț*.
Soț, soți s.m. (înv., pop.) 1. Bărbat căsătorit considerat în raport cu soția lui. (La pl.) Cele două persoane de sex opus, unite prin căsătorie. 2. (Pop.) Tovarăș, însoțitor; asociat. 3. Obiect care, împreună cu altul (similar), formează o pereche. Loc. adj. și adv. Cu (sau fără) soț = cu (sau fără) pereche; par (sau impar).
- 5** Completează enunțurile, demonstrând înțelegerea textului.
a) Trei dintre ideile poetice care oscilează în jurul temei iubirii imposibile sunt...
b) Poezia transmite mesajul: ...
- 6** Identifică indicii cronotopului în textul poeziei și clasifică-i după următoarele criterii:
 - ▶ lumea (spațiul) eroului liric;
 - ▶ lumea (spațiul) iubitei;
 - ▶ timpul evocat (trecutul);
 - ▶ timpul actual (prezentul);
 - ▶ timpul universal.
- 7** Precizează tipul de strofă, de rimă și măsura versurilor în poezia *Pe lângă plopii fără soț*.
- 8** Explică, așa cum înțelegi, opțiunea poetului pentru pluralul „timpilor”: din raționamente prozodice și stilistice.
- 9** Valorificând informația de la ARHI-TEXT, comentează valoarea stilistică a verbelor de la modul conjunctiv și a celor de la modul condițional-optativ în raport cu stările de spirit ale eului liric.
- 10** Identifică câmpurile lexicale care definesc opozițiile *eu – tu; tu – alții*.
10.1. Expune-ți opinia despre rolul antitezelor:
 - ▶ atunci – acum;
 - ▶ tu – lumea;
 - ▶ dragostea râvnită – dragostea neîmpărțită.

ARHI-TEXT ▼

Modul conjunctiv arată o acțiune posibilă, realizabilă. Astfel, conjunctivul prezent creează un orizont de așteptare pe o coordonată a probabilității, determinând (în plan stilistic) o dimensiune vizionară, o producție explicită în imaginar, în spații ipotetice. Conjunctivul perfect (trecut) sugerează, prin probabilitate și incertitudine, regretul.

Modul condițional-optativ indică acțiuni dependente de o condiție (explicită sau implicită) și constituie exprimarea unei acțiuni realizabile/irealizabile, prezentată ca opțiune asumată. La timpul trecut, acțiunea este ireală și denotă exprimarea eventualității, a posibilității, a unor ipoteze/scenarii posibile sau imposibile, pornind de la o dorință concretă, puternic subiectivă.

META-TEXT ▼

„Natura este pentru Eminescu o martoră statornică a iubirii. Oricare dintre momentele ei de farmec și pace se întovărășește cu o încântare absorbită din natură. Când obiectul iubirii lipsește, natura stăruie în preajma poetului ca o prezență mângâietoare. Când iubirea a murit, natura continuă să i-o amintească.”

(Tudor Vianu, *Eminescu*)

„Plopul, acest copac, are în el ceva tainic, datorită, mai ales, însușirii frunzelor sale de a tremura. Chiar și pe timp aparent liniștit, foșnetul acesta era în trecut interpretat ca un mesaj secret, provenit din alte lumi. Plopul tremurător era considerat de aproape toate popoarele un arbore damnat. Balticii nu se ascundeau niciodată sub plop în timpul furtunii, deoarece se credea că zeul cerului lovește cu fulgerele sale acest copac, sub care se ascund demonii malefici. Plopul mai este socotit și copacul spânzuraților, deoarece, după o legendă creștină, de crengile lui s-a spânzurat Iuda, chinuit de remușcări. Din lemnul unor anumite specii de plop se confecționau arme de luptă. Și în folclorul românesc, plopul are conotații negative: «Foicică, flori domnești,/ Plopile, de ce jalești?/ Au vreo pacoste cobești?/ Ori de moarte mă vorbești?»”

(Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri*)

INTER-TEXT ►

Semnificațiile textului

11 Explică în ce constă valoarea pe care poetul o atribuie clipei de iubire prin versurile: „O zi din viață să-mi fi dat”; „O oră să fi fost amici”; „O oră și să mor”.

12 Trecerea timpului, dragostea neîmpărtășită, indiferența iubitei determină și schimbarea stării de spirit pe care o manifestă eul liric. Numește cele două stări antagoniste ale eroului.

13 Selectează din text cuvintele care marchează schimbarea sentimentului eroului liric.

13.1. Cum explici versurile „Că cu tristeță capul tău/ Se-ntoarce în zadar”?

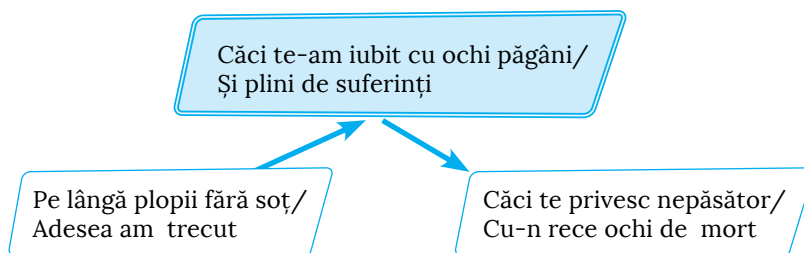
14 **Formați două grupuri și comentați semnificația simbolurilor (geam, rază, ochi etc.) și a motivelor literare (al nopții, al stelei, al suferinței, al timpului etc.).**

Grupul 1: cu referire la sentimentul de adorație al eroului pentru iubita sa;

Grupul 2: cu referire la sentimentul de indiferență/înstrăinare al eroului față de iubită.

14.1. La final, argumentați, integrând cele două perspective, modul de relaționare a simbolurilor și a motivelor literare pentru a defini tema iubirii imposibile.

15 Citează versurile din care se constituie gradația: până la paroxismul iubirii (în creștere), apoi până la înstrăinare (în descreștere). Comentează gradația din acest text poetic.

16 Formulează tema și ideea poeziei.

17 Argumentează prin două teze, însoțite de exemple, apartenența textului la specia literară elegie.

18 Comentează simbolistica plopului din secvența de text propusă mai jos în raport cu același simbol din elegia eminesciană.

Acest tânăr cu ochi mari,
Cât istoria noastră,
Trecea bătut de gânduri
Din cartea chirilică în cartea vieții,
Tot numărând plopii luminii, ai dreptății,
ai iubirii,
Care îi ieșeau mereu fără soț.

(Marin Sorescu,
Trebuiau să poarte un nume)

AVAN-TEXT

Lucian Blaga
(1895–1961)

- Poet, eseist, filozof, traducător și jurnalist român. S-a remarcat și prin activitatea sa de profesor universitar, dar și prin activitatea diplomatică.
- Urmează cursurile Facultății de Teologie la Sibiu și Oradea pentru a nu fi înrolat în trupele de honvezi ale armatei austro-ungare, ulterior studiind filozofia și biologia la Viena, unde susține un doctorat în filozofie.
- Debutul editorial are loc în 1919, într-un moment de maximă importanță istorică. Inițial, are intenția de a-și amâna publicarea volumului *Poemele luminii* pentru a nu abate atenția publicului de la Marea Unire, însă Sextil Pușcariu îl sfătuiește să publice tocmai pentru a prezenta românilor și sensibilitatea ardelenilor.
- Asemeni multor intelectuali, perioada comunistă îi aduce calificativul de „dușman de clasă”, este interzis și nu mai poate publica. În 1956 este propus, la inițiativa lui Mircea Eliade, pentru Premiul Nobel.

1 Prezintă, oral, argumente prin care să susții locul iubirii în viața omului. Citește și opinia lui Erich Fromm, redată mai jos, extrasă din studiul *Arta de a iubi*.

„Omul este înzestrat cu rațiune; el este *viața conștientă de sine*, el are o conștiință de sine, dar și a semenilor săi [...]. Această conștiință de sine ca entitate separată, această conștiință a scurtei sale vieți, a faptului că se naște fără voia sa și că va muri împotriva voinței sale, că va muri înaintea acelor pe care îi iubește sau că ei vor muri înaintea sa, toate acestea îi transformă existența separată, ruptă de ceilalți, într-o închisoare insuportabilă. [...] Experiența acestei separări creează anxietate. Ea este cu adevărat sursa tuturor anxietăților. A fi separat înseamnă că sunt deconectat de tot restul, că nu am puterea de a-mi folosi puterile umane. De aceea, a fi separat înseamnă a fi neajutorat, incapabil de a îmbrățișa lumea, anume lucrurile și oamenii, în mod activ, înseamnă că lumea poate să mă cotopească fără ca eu să pot să reacționez în vreun fel. Astfel, separarea este o sursă de mare anxietate. În plus, ea aduce cu sine rușinea și sentimentul de vinovăție. Această experiență a vinovăției și rușinii ce însoțesc separarea este înfățișată în legenda biblică a lui Adam și a Evei. [...] Prin această recunoaștere că sunt entități separate, ei vor rămâne străini unul față de celălalt (ceea ce este înfățișat clar de faptul că Adam se apără aruncând vina asupra Evei, în loc să o apere). *Conștiința separării umane, fără acea reuniune pe care o oferă dragostea – aceasta este sursa rușinii. Aceasta este, în același timp, sursa vinovăției și a anxietății.* Cea mai adâncă nevoie umană este astfel aceea de-a depăși această separare, de a evada din închisoarea singurătății.”

2 Citește textul *Odă către Runa* de Lucian Blaga.

Nimic din ale tale nu te mărginește,
nici chiar frumusețea ta ce pare
față de lume-o dulce limitare.
Cu dorul tău începe noima ta,
cu părul tău începe umbra ta.
Unde sfârșești nu vei afla.
Privind, ființa ta se prelungește
până la cea din urmă stea.

Lumea textului

3 Ce emoții/stări/sentimente ți-a declanșat lectura textului?

4 Selectează din textul dat cuvintele care structurează câmpul semantic al *reducerii/restrângerii*.

5 Identifică în poezie doi termeni aflați în opoziție, explicând rolul acestora în text.

6 Rescrie în caiet fiecare vers și stabilește câte un cuvânt-cheie pentru fiecare.

- 7** Dezvoltă, în caiet, organizatorul grafic de mai jos pentru a obține ideile principale ale textului.

Femeia		
Nimic din ale tale nu te mărginește, nici chiar frumusețea ta ce pare față de lume-o dulce limitare. = Aspectul exterior al iubitei creează iluzia _____.	Cu dorul tău începe noima ta, cu părul tău începe umbra ta. = Trăirile o sustrag din _____, sentimentele sunt _____, de depășire a condiției.	Unde sfârșești nu vei afla. Privind, ființa ta se prelungește până la cea din urmă stea. = Iubita este cea care unește _____,

„Stările cel mai des cântate și exprimate sunt, precum se știe: dorul, jalea, urâtul. Or, toate acestea, alcătuind substanța celor mai multe poezii populare, sunt stări de nuanță. Niciunul din cuvintele *dor*, *jale*, *urât* nu e traducibil în altă limbă. Ele denumesc stări sufletești românești... Starea de dor e așa de particulară și așa de mult împletită din nuanțe, încât de ea ține până și vocala, și consonantele însele ale cuvântului *dor*.”

(Lucian Blaga, *Trilogia culturii*)

„Tâlcul drumului e dorul” (*Cântecul somnului*); „niciun drum nu se întoarce/ decât în chip de dor” (*Cântecul obârșiei*); „Pe poteca mea de dor” (*Cântec în noapte*); „Plâng spre zarea dorului cu lacrima norului” (*Cântecul călătorului în toamnă*).

- 8** Completează o diagramă Venn cu secvențe din text, identificând ideile ce se articulează la interferența dintre esență și iluzoriu.

Semnificațiile textului

- 9** Scrie un text de cinci rânduri în care să explici rolul stilistic al pronumelor posesive, referindu-te la tipul de lirism pentru care optează eul liric.
- 10** Analizează oximoronul „dulce limitare”, având în vedere stările de spirit ale eului liric.
- 11** Interpretează rolul stilistic al repetiției verbului „începe”, raportându-te atât la semnificațiile textuale ale acestuia, cât și la forma lui de prezent.
- 12** Scrie un text de aproximativ zece rânduri în care să-ți exprimi opinia privind semnificația versului: „Cu dorul tău începe noima ta”.

12.1. În redactarea textului tău ține cont de perspectiva lui L. Blaga asupra acestui sentiment:

„Dorul e socotit când ca stare sufletească învârtosată, ca o ipostazie, când ca o putere impersonală, care devastează și subjugă, când ca o vrajă ce se mută, când ca o boală cosmică, ca un element invincibil al firii, ca un alter ego, ca o emanație materială-sufletească a individului. [...] Unui român, în legătură de sânge cu matca etnică, i s-ar putea întâmpla, încercând să-și făurească o filozofie existențială, să circumscrie aceeași substanță prin termenul «dor». Dorul s-ar revela deci ca ipostază românească a existenței umane. [...] Dacă se ține seama de omniprezența dorului în poezia noastră populară, s-ar putea aproape afirma că existența e pentru român «dor», aspirație trans-orizontică, existență care în întregime se scurge spre «ceva».”

(Lucian Blaga, *Despre dor*, în *Trilogia culturii*)

META-TEXT ▼

„Eul blagian se simte aproape în permanență obsedat de o stare mentală, dragostea [...]; atrase de o reciprocă extază, ființele îndrăgostite visează o mirifică integrare în totalitatea cosmică. Atitudinea generală a îndrăgostiților se înscrie într-o zonă atemporală, «fără de ieri, fără de azi», relevantă ca moment sacral, de semnificație metafizică. Vremelnicia contingentului se luminează la

prezența iubitei. Iubind, poetul nu mai e singur, femeia, cu forța sa emanativă, îi deschide simultan calea spre un timp al fericirii terestre și spre revelația eternității. Blaga cultivă o iubire metafizică, el vede în relația erotică implicit treapta necesară spre veșnicie.”

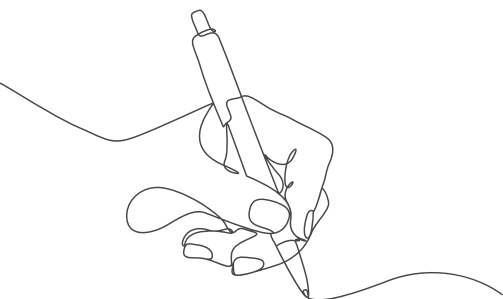
(Vasile Fanache,

Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga)

Lucian Blaga,
grafică de Teodor Buzu

INTER-TEXT

META-TEXT

Ion Coteanu, în studiul său *Stilistica funcțională a limbii române*, identifică ipostazele blagiene ale dorului. Se disting dorul-amintire după naivitatea copilăriei, pe care Blaga o consideră autenticitatea vieții, dorul-iubire, care se împlinește printr-un act imaginar de contopire, dorul de patrie, dorul de unitatea cosmică și, în final, dorul-dor – cea mai profundă dintre suferințele plăcute, suferință la puterea a doua, un chin din care s-a scurs dulceața veninului.

- 13 Analizează motivul privirii, referindu-te la dubla apartenență a femeii la planul terestru și la cel divin, la capacitatea ei de a fi liantul între aceste spații.
- 14 Comentează titlul poeziei, orientându-te după următoarele repere:
 - a) specificul unei ode;
 - b) conținutul magic al runelor, litere ale alfabetului antic al popoarelor nordice, folosite mai ales în ritualurile de divinație;
 - c) caracterul simbolic al iubitei.
- 15 Scrie un text de aproximativ zece rânduri în care să prezinți viziunea blagiană despre tema iubirii, așa cum se reflectă ea în textul dat.
- 16 Demonstrează apartenența poeziei la specia odă.
- 17 Citește selecția din scrisorile lui Blaga către Cornelia Brediceanu. Selectează secvențele care definesc sentimentul de iubire.
 - 17.1. Creează, din secvențele selectate, o odă pe tema iubirii.

„Gaor, mă bucur nespus de mult de tine, când simțesc că mă iubești într-adevăr. Și încă ceva: parcă mă iubesc și pe mine mai mult și mai curat – când văd că și tu mă iubești: o, Gaor, mă simt un zeu – când simt pe fruntea mea aureola dragostei tale.” (LXXXVI)

„Vreau să fiu tare în toate privințele: vreau să fiu o sinteză a tuturor posibilităților mari..., ca să pot avea și ca să merit – părul tău, ochii, buzele și toată căldura ta –, ca să ajungem în țara făgăduinței. [...] Acesta va fi meritul tău – meritul tău, iubito, în fond, e faptul că mă iubești.” (CXXX)

„Am pus și ceva de la drepturi: filosofia dreptului – știi, dacă voi mai discuta cu oameni – politicieni ca Vaida – să-i bat chiar și acolo unde ei se simțesc mai tari... Nu de alta, dar ca să fiu în fața ta: învingătorul. Femeilor le plac învingătorii. Fiindcă nu mă pot lupta însă fizicește cu atleți de circus – mă voi lupta pe altă cale.” (XCIV)

Lucian Blaga și soția sa, Cornelia Brediceanu, cea care a inspirat *Poemele luminii*

AVAN-TEXT

- 1 Discută cu colegii tăi despre modul în care s-a schimbat, de-a lungul timpului, atitudinea oamenilor față de animale. Ai în vedere informațiile pe care le cunoști despre drepturile animalelor și campaniile de militare pentru respectarea acestora.
- 2 Citește cu atenție poezia *În drumul furnicilor* de Ileana Mălăncioiu și observă o perspectivă asupra raportului dintre om și univers.

În drumul furnicilor

Întreg pământul era un mușuroi
furnicile ieșiseră la soare
și fierbeau în țărâna încinsă
înainte de ploaia răcoritoare.

Adormisem undeva în drumul furnicilor
și visam că voi fi ocolită
când deodată au început să treacă peste mine
cu pasul lin de cale nesfârșită.

Noi, furnicile, spunea regina furnicilor,
ne știm bine drumul prin mușuroi,
iar eu cu spaimă răspundeam încet:
și noi, regină, și noi.

Atunci m-a luat în spate ca pe-un sac
și aș fi vrut să fie cineva viu
să-mi spună dacă ea creștea atât de înfricoșător
sau eu mă micșoram fără să știu.

Ileana Mălăncioiu
(n. 1940, Godeni, România)

- Poetă contemporană, eseistă, publicistă, membră corespondentă a Academiei Române, doctor în filozofie.
- Este autoarea cărților de poezie *Păsărea tăiată* (1967), *Către Ierolim* (1970), *Inima reginei* (1971), *Crini pentru domnișoara mireasă* (1973), *Arderile de tot* (1976), *Peste zona interzisă* (1979), *Sora mea de dincolo* (1980), *Linia Vieții* (1982), *Urcarea muntelui* (1985).

Lumea textului

- 3 Numește emoțiile/stările/sentimentele pe care ți le-a declanșat lectura textului. Ce aspect din poezie stă la baza trăirilor tale?
- 4 Alcătuiește două enunțuri pentru a ilustra sensurile conotative ale substantivului *mușuroi*.
- 5 Stabilește valoarea semantică a construcției *ca pe un sac* și propune un sinonim contextual pentru aceasta.
- 6 La ce se referă verbul *a visa*, folosit în contextul întâlnirii dintre om și furnici?

6.1. Identifică două motive literare prin care se conturează impactul furnicilor asupra universului.

META-TEXT

„În timp ce totul, în poezia de azi, se preface în efect ieftin și parodie, e reconfortant să descoperi la Ileana Mălăncioiu o tensiune a ideii, o noblețe a tonului, un control uimitor al delirului imaginativ. Pentru toată această tentativă de recuperare a unei specii literare de prestigiu

și pentru faptul că a readus în literatură ceea ce, de la Eminescu încolo, părea că se pierduse – gravitatea lirică – socotim că Ileana Mălăncioiu aparține castei marilor poeți iviți în vremuri tulburi, de neputință și violență, a ultimei jumătăți a secolului XX.”
(Eugen Negrici, *Ileana Mălăncioiu – portret în palimpsest*)

„Încă din Antichitate, animalele au constituit un fel de zoo-proletariat, într-o ierarhie speciistă controlată de oameni. Au fost exploatate pentru muncă grea, ca sclavi naturali și ajutoare logistice pentru oameni înainte de și în perioada erei mecanice. [...] Acum se restructurează vechiul mod de relaționare. Se petrece o turnură zoo-egalitară, care ne încurajează să ne implicăm într-o relație mult mai echitabilă cu animalele.”

(Rosi Braidotti, *Postumanul*)

7 Comentează stările experimentate de ființa umană înainte și după conversația sa cu regina furnicilor. Folosește antitezele prezente în text.

8 Observă raportul dintre începutul și finalul textului. Care este cuvântul semnificativ din deschiderea poeziei și cu ce cuvânt din final poate fi corelat acesta?

Semnificațiile textului

9 Identifică mărcile lexico-gramaticale ale eului liric.

10 Transcrie un vers în care muzicalitatea internă este asigurată prin aliteratie.

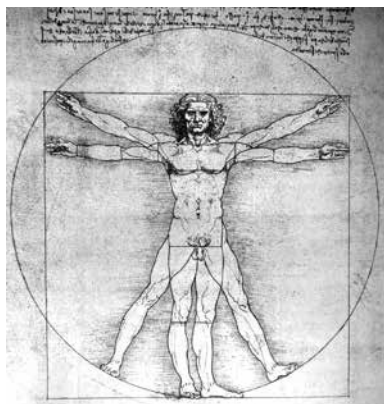
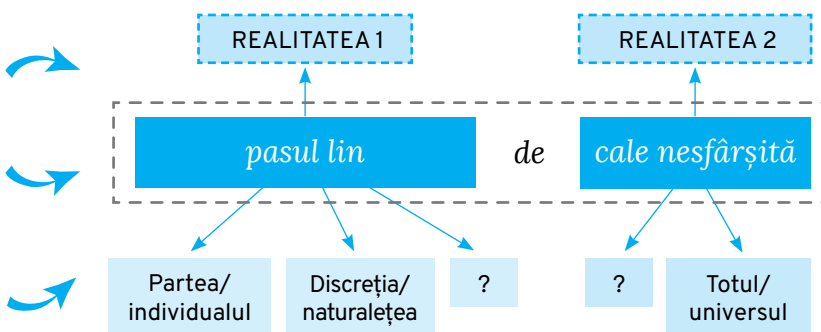
11 Motivează lipsa indicatorilor grafici/semnelor de punctuație care ar marca succesiunea de replici dintre regina furnicilor și om.

12 Analizează metafora *pasul lin de cale nesfârșită*, având în vedere reperele de mai jos:

Fixarea înțelesului termenilor pe care îi conține tropul

Observarea procesului de echivalare prin stabilirea clasei-limită (pasul-cale)

Validarea noii realități propuse de text prin atribuirea conținutului ideatic

13 Motivează prezența hiperbolei în primul vers al poeziei în relație cu întregul conținut al textului.

14 Comentează valoarea stilistică a timpurilor verbale folosite în textul poetic: imperfect și prezent indicativ.

14.1. De asemenea, explică rolul privilegiat al verbelor în textul dat. Ai în vedere și aprecierea critică: „Aproape fără excepții, poeziile Ileanei Mălăncioiu au o insinuare de nucleu epic, devoalând o stare conflictuală fundamentală ce ține de însăși atitudinea existențială dramatică a autoarei, într-un context eminent metaforic” (Constantin Cubleșan).

15 Explică, într-un text de 10-15 rânduri, opțiunea poetei pentru un limbaj cu expresivitate redusă, codificarea conotativă fiind diminuată pentru a favoriza limbajul obișnuit. În redactarea textului tău, ai în vedere explicația oferită de Alexandru Mușina (vezi META-TEXT).

16 Analizează imaginile alăturate: *Omul vitruvian* de Leonardo da Vinci (1490) și *Pisica vitruviană*, replica modernă realizată de Maggie Stiefvater.

16.1. Crezi că ar fi necesare sancțiuni mai dure în cazuri de tratament inuman în raport cu animalele?

16.2. Argumentează punctul tău de vedere privind necesitatea adoptării unei atitudini echitabile și empatic față de necuvântătoare.

„Socotesc vina tragică drept o încălcare nedorită de către erou a legii morale admise ca proprie lege pentru care plătește printr-o suferință mai mare decât ar fi meritat. [...] Cred că raportul de angosă față de destin nu numai că nu exclude vina, ci chiar o presupune; că angosă e legată de însuși faptul că omul știe că va încălca sau că a încălcat legea pe care o postulează.”

(Ileana Mălăncioiu,

Vina tragică. Tragicii greci.

Shakespeare. Dostoievski. Kafka)

META-TEXT

„Definirea poeziei ca limbaj ornant, indiferent sub ce formă, dar evident diferit de limbajul cotidian, ajunge în a doua jumătate a secolului trecut în impas. Din opțiuni de școală sau individuale, poezia s-a aflat de nenumărate ori în situația de a coborî în stradă pentru a înregistra banalitatea cotidianului devenit, prin insignifianța sa, fapt semnificativ și limbaj viu, necontrafăcut. S-a născut astfel o poezie «prozaică», cu un discurs transparent, deși nu lipsit chiar cu totul de procedee, o poezie în care cuvintele nu mai ascund și nu mai sugerează nimic, ci doar denumesc și arată: *poezie tranzitivă*.”

(Alexandru Mușina, *Eseu asupra poeziei moderne*)

17 Transcrie în caiet organizatorul grafic de mai jos și interpretează secvențele indicate.

17.1. Care crezi că poate fi „vina” omului față de furnici? Consultă și opinia poetei despre vină redată în fragmentul alăturat.

Umanul	Animalul
„Adormisem undeva în drumul furnicilor/ și visam că voi fi ocolită” → Omul are, în fața furnicilor, un comportament care îi trădează ignoranța, dar și concepțiile. Este în obișnuința omului să ignore tot ce pare să îi fie inferior, deși criteriile pe care le aplică sunt superficiale, căci țin de evidență, nu de privirea în adâncime.	„Întreg pământul era un mușuroi” → Versul pune în lumină faptul că universul în sine este locul animalelor, situație în care omul însuși este intrusul.
„iar eu cu spaimă răspundeam încet:/ și noi, regină, și noi.” →	„ne știm bine drumul” → armonie, integrare perfectă în logica macrocosmosului
„eu mă micșoram fără să știu” →	„ea creștea atât de înfricoșător” →

INTER-TEXT

18 Prezintă, în scris (aproximativ șapte rânduri), tema textului și opinia ta privind modul în care poezia surprinde o schimbare de optică, omul reconsiderându-și părerea despre importanța oricărei ființe vii.

19 Citește fragmentul de mai jos și compară viziunea poetei Ileana Mălăncioiu cu modul în care îl reprezintă pe om Mihai Eminescu în *Scrisoarea I*:

„Iar în lumea asta mare, noi, copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru mușunoaie de furnici;
Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într-a vecinicii noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă...
Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al neființei universul cel himeric...”

ARHI-TEXT ▼

GAZELUL (din araba clasică: *ghazal* – poezie erotică, lirică) este o poezie cu formă fixă, formată din distihuri cu rimă împerecheată în prima strofă, toate celelalte strofe reluând, în versul secund, aceeași rimă. Gazelul impune o linie melodică aparte, ritmicitatea obținându-se din rima care se repetă de-a lungul întregului text astfel: *aa // ba // ca // da// ... // na*.

GLOSA (din gr. *glosa* – limbă, idiom, limbaj) este o poezie cu formă fixă, a cărei primă strofă poate fi alcătuită din patru, șase sau opt versuri. Celelalte strofe reiau, în ordine, câte un vers din prima strofă, care se plasează la sfârșitul strofelor mediane. Ultima strofă este imaginea în oglindă a primei strofe, versurile fiind scrise în ordine inversă.

RONDELUL (din it. *rondello* și fr. *rondel*) este o poezie cu formă fixă ce respectă principiul circularității. E compus din 13 versuri repartizate în trei strofe (două catrene și un cvintet sau trei catrene și un vers izolat), în care primul vers este identic cu al șaptelea și al treisprezecelea, iar al doilea – cu al optulea. De regulă, primele două versuri ale rondelului anunță motivul liric. Versurile sunt aranjate doar pe două rime. Rima din catrene are structura: *abba/abab*, iar în ultima strofă – *abba*. Rondelul apare în sec. al XIV-lea, în literatura franceză: Charles d'Orléans, François Villon, Clément Marot. Ulterior, devine o specie preferată de poezii parnasieni. În literatura română, rondelul este canonizat prin Alexandru Macedonski. Alți poeți români care au scris rondeluri sunt Benjamin Fundoianu, Leonid Dimov, Șerban Foartă, Iulian Filip, Vasile Romanciuc.

SONETUL (din fr. *sonnet*, it. *sonetto*, unde vine din latină: *sonare* – a suna) este o poezie cu formă fixă alcătuită din 14 versuri, dispuse în două catrene și două terțete. Sonetul are și o rimă specifică: pentru catrene – cea îmbrățișată, iar pentru terțete – rimă liberă. Totuși, poeții care scriu sonete fac, deseori, abatere de la acest aspect prozodic. Ultimul vers al sonetului este, de regulă, o concluzie sau o subliniere a sentimentului,

a ideii dominante și are un caracter de maximă. O altă rigoare impusă de structura sonetului este ca niciun cuvânt să nu se repete, cu excepția instrumentelor gramaticale. Sonetul este specia literară cultivată intens în timpul Renașterii.

Trăsăturile sonetului

- Disponerea obligatorie a versurilor în două catrene și două terțete;
- concentrarea, în ultimul vers, a ideii dominante;
- unitate sintactică a terțetelor: deseori ele constituie o singură frază;
- cele patru strofe presupun niște etape: teză, dezvoltare, antiteză, sinteză, dezvoltare, culminație și deznodământ.

Autori de sonete în literatura universală

Italia: Dante Alighieri (*Viața nouă*), Francesco Petrarca (*Versuri întru viața și moartea unei Laura*);

Franța: Pierre de Ronsard (*Sonete către Elena*);

Anglia: William Shakespeare (*Sonete*).

Autori de sonete în literatura română: Gheorghe Asachi (*Către planeta mea, Laura*), Mihai Eminescu (*Trecut-au anii..., Afară-i toamnă...*), Vasile Voiculescu (*Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare*), Emil Brumaru (*Sonet neterminat, Sonetul de pe insulă*), Vasile Romaniciuc (*Apa care trece, pietrele care rămân, Sonetul*), Iulian Filip (*Iubirea dată-n căutare*).

HAIKUUL – o specie de poezie japoneză cu formă fixă, constituită din trei versuri a câte 5, 7 și 5 silabe. Procedeul poetic principal într-un haiku constituie contrastul imaginilor (primele două versuri se opun celui de-al treilea sau primul vers contrastează cu ultimele două). În mod tradițional, tema centrală a unui haiku este natura, care mereu reflectă starea sufletească a eului liric, iar cel puțin un cuvânt sau o imagine trebuie să exprime ideea de anotimp. Haikuul își are originea în Japonia și reflectă obiceiul vechi de a purta, în versuri, o discuție pe teme înalte.

AVAN-TEXT ▶

Vasile Romanciuc
(n. 1947, Bădrăgii Noi, Edineț,
fostul județ Hotin)

- Poet român din Republica Moldova. Pe lângă activitatea prolifică de scriitor, a fost, mai mulți ani, redactor de radio și de carte la câteva edituri.
- Scrie poezie pentru copii, cunoscute și îndrăgite de mai multe generații: *Urișul cu trei ochi*, *Copilul cu aripi de carte*, *O furnică în bibliotecă* etc.
- După debutul cu volumul de poezii *Genealogie*, au urmat culegerile *Citirea proverbelor*, *Marele pustiu invizibil*, *Recitirea proverbelor*, *Olimpul de plastic*, *Pâinea noastră cea de toate filele* etc.
- Poetul a obținut mai multe premii. Printre acestea: Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova, Premiul „Nichita Stănescu”, Premiul „Ion Creangă” pentru întreaga activitate în domeniul cărții pentru copii.

1 **Lucrând în perechi, scrieți un acrostih de la cuvântul Everest.**

- 1.1. Utilizați cuvinte ce numesc stări, atitudini, comportamente caracteristice celor care escaladează munții.
- 1.2. Citiți acrostihurile și observați cuvintele care se repetă.
- 1.3. Rescrieți acrostihul, folosind cuvintele la care ați apelat cei mai mulți dintre voi. Va fi o definiție metaforică a muntelui Everest.

2 **Ce știi despre conaționalii noștri care au escaladat muntele Everest?**

3 **Citește expresiv sonetul Everest de Vasile Romanciuc.**

Everest

Escaladez, cu gândul, Everestul –
Suișul cel mai greu e chiar în mine...
De voi putea, cândva, să-l trec cu bine,
Puțin de tot ce mai contează restul...

Nu cred să fie bucurii mai pline –
E sigur: Everestul este testul
Prin care te verifici în contextul
Puținilor învingători de sine.

Ori poate că așa mi-e dat,
și eu-s Sisiful tragic, pedepsit de Zeus,
Să urc fără s-ating vreodată piscul.

Iar toate celelalte se rezumă
(Și zeii, uneori, fac câte-o glumă!)
Doar la plăcerea de-a cunoaște riscul...

Lumea textului

4 **Exprimă-ți reacția postlectorală, relevând starea dominantă prin:**

- ▶ secvența pe care ai înțeles-o profund, logic și emoțional;
- ▶ secvența pe care nu ai vrea s-o comentezi, pentru că nu te reprezintă;
- ▶ secvența pe care n-ai înțeles-o și „îndepărtează” textul de tine;
- ▶ secvența care consideri că implică o idee general-umană.

5 **Identifică în poezie cuvintele care fac parte din câmpul semantic munte.**

6 **Construiește axa lexicală a textului din verbe care exprimă ideea de urcuș.**

7 **Dezvoltă axa lexicală într-o rețea lexicală a textului, completând-o cu substantive și/sau alte sintagme.**

8 **Selectează versul care ne deschide întreaga poezie ca pe o alegorie.**

- 8.1. Precizează ideea alegorică din poezie, oferind răspuns la întrebarea: *La ce fel de Everest și la ce fel de escaladare se referă poetul?*

9 **Formulează ideea poetică a fiecărei strofe. Plasează ideile într-un organizator grafic potrivit textului.**

Sisif este întemeietorul cetății Corint, suveran, care a favorizat comerțul și navigația, îmbogățind și dezvoltând cetatea. Și-a atras mânia zeilor din cauza șiretăniei lui și a înclinației spre fraudă, înșelând până și Moartea. Homer îl caracterizează drept „cel mai șiret muritor”. Totuși, Sisif a murit, și el, bătrân, slăbit de ani. În Infern, conform legendei, a primit o pedeapsă devenită proverbială: doar cu ajutorul mâinilor și picioarelor trebuia să împingă un bolovan până în vârful unui munte; dar, de fiecare dată când mai avea puțin până în vârf, pietriul îi scăpa, rostogolindu-se la vale și obligându-l să ia de la capăt veșnica trudă, simbol al zadarnicei înverșunări a omului împotriva propriului destin.

Valorile simbolice ale muntelui gravitează în jurul ideii de verticalitate. El poate reprezenta o scară spre înaltele valori spirituale. Fiind locul de întâlnire a cerului cu pământul, muntele (un fel de *axis mundi*) este un canal de comunicare între cele două niveluri ale cosmosului. Fiind și lăcaș al zeilor, muntele își revendică statutul de topos sacru, de unde coboară binecuvântările sau blestemele. Muntele mai semnifică permanența, imuabilitatea, tăria de a rezista în fața vicisitudinilor. Urcarea muntelui e un ritual de inițiere. Psihologic, escaladarea semnifică încercarea de a depăși propriile limite, ascensiunea spirituală, o ridicare prin cunoașterea de sine.

- 10 Argumentează că Everest de Vasile Romanciuc este un sonet, ținând cont de:**
a) structură;
b) poziția versului care conține ideea dominantă a textului/mesajul.
- 11 Identifică în text trei motive literare importante pentru abordarea temei cunoașterea de sine.**
11.1. Citează textual aceste motive.

Semnificațiile textului

- 12 Dedu starea/atitudea eului liric exprimată în versurile:**
a) „Ori poate că așa mi-e dat,/ și eu-s Sisiful tragic, pedepsit de Zeus”;
b) „(Și zeii, uneori, fac câte-o glumă!)”;
c) „Doar la plăcerea de-a cunoaște riscul...”
- 13 Comentează starea de spirit a eului liric dominantă în poezie, corelând-o cu metafora Everestul este testul.**
- 14 Interpretează poezia ca pe o alegorie, valorificând informația din dicționarul de simboluri.**
- 15 Într-o recenzie la volumul lui Vasile Romanciuc *Pâinea noastră cea de toate filele*, criticul Mircea V. Ciobanu remarcă: „[...] citatele, parafrazele și referințele livrese/culturale, dar și jocurile textualiste i se potrivesc ca o mânășă [...]”. Care dintre aceste aspecte se regăsesc în sonetul Everest?**
15.1. Comentează rolul stilistic al unuia dintre aspectele identificate.
- 16 Găsește în Sonetul lui Vasile Romanciuc informația despre această specie, pe care ai descoperit-o în ARHI-TEXT.**

Sonetul

Ce și-ar dori, oare, mai mult sonetul –
Măsură, disciplină, eleganță,
Un plus de sentimente și substanță?
Nu e ușor să-i descifrezi secretul...

Sonetul – școală fără de vacanță
(Ți-ai pregătit stiloul și caietul?),
Maeștrii ne învață alfabetul:
Sonetul – meserie, cutezanță...

Iluzii, fantezii, vise-n andante –
„Călări pe vin...”, bem versul lui Baudelaire
Și ne-ndulcim cu un sonet de Dante...

Apoi, târziu, cu-o stea, pe-un colț de cer,
Un înger își notează, atent, remarca:
„Sonet – Lumină – Dragoste – Petrarca”.

- 17 Identifică versul care poate exprima atât mesajul textului, cât și starea de spirit a eului liric – un creator de sonete.**

Dante Alighieri

Francesco
Petrarca

AVAN-TEXT

Alexandru Macedonski
(1852 – 1920)

- Poet, prozator, dramaturg și publicist român.
- A condus cenaclul și revista „Literatorul”, în care au publicat, printre alții, George Bacovia și Tudor Vianu.
- A fost recunoscut târziu, critica literară considerând că „omul a dăunat operei” (Eugen Lovinescu).
- Volume de poezie: *Prima verba* (1872), *Poezii* (1882), *Excelsior* (1895), *Poema rondelurilor* (1927); proză: *Cartea de aur* (1902); teatru: *Iadeș* (1880).

META-TEXT

„Originalitatea lui incontestabilă, îndrăzneala concepțiilor și atitudinilor lui, farmecul cântecului său, [...] fecunditatea imaginației sale, armonia savantă a lirei pe care o înstruna [...] fac din Macedonski unul din cei mai mari poeți ai literaturii române.”

(Tudor Vianu,
Studii de literatură română)

1 Crezi că ne putem schimba starea de spirit atunci când contemplăm lumea exterioară? Dă un exemplu.

2 Citește fragmentul de mai jos și exprimă un punct de vedere despre efectul pe care îl are asupra noastră un obiect din realitate.

„În exaltarea lui creatoare, Van Gogh se simțea împins să reprezinte strălucirea soarelui, ca și obiectele cele mai modeste și mai obișnuite, obiecte pe care niciun pictor nu le considerase demne de atenția lui. Și-a pictat modesta cameră din Arles și ceea ce spune despre acest tablou, într-o scrisoare adresată fratelui său, îi precizează foarte bine intențiile:

«... aveam în minte o idee nouă și iată schița... De data asta e vorba pur și simplu de camera mea de culcare, numai că aici culoarea va fi lucrul cel mai important, conferind prin simplificarea ei un stil mai măreț lucrurilor, sugerând odihna sau somnul în general. În fine, vederea tabloului trebuie să oglindească mintea sau mai curând imaginația. [...] Aspectul mobilelor trebuie să exprime și el odihna netulburată. Portretele de pe pereți, o oglindă, un prosop, câteva haine... Rama – pentru că nu e deloc alb în tablou – va fi albă. Asta ca un fel de revanșă asupra odihnei forțate la care am fost silit. Voi lucra la el și toată ziua de mâine, dar vezi bine cât de simplă e concepția [...]»

Este clar că Van Gogh [...] folosea culori și forme ca să-și exprime sentimentul față de obiectele pe care le picta și în vederea a ceea ce voia să-l facă pe spectator să simtă.”

(E.H. Gombrich, *Istoria artei*)

3 Citește expresiv poezia *Rondelul rozelor ce mor* de Alexandru Macedonski.

E vremea rozelor ce mor,
Mor în grădini și mor și-n mine –
Ș-au fost atât de viață pline,

Și azi se sting așa ușor.
În tot, se simte un fior.
O jale e în orișicine.
E vremea rozelor ce mor –

Mor în grădini și mor și-n mine.
Pe sub amurgu-ntristător,
Curg vălmășaguri de suspine,
Și-n marea noapte care vine
Duiosă-și pleacă fruntea lor... –

E vremea rozelor ce mor.

Lumea textului

4 Ce aspect din poezie stă la baza stării pe care ți-o provoacă lectura versurilor? Selectează un aspect și dezvoltă răspunsul:

- ▶ o imagine artistică
- ▶ emoția împărtășită
- ▶ forma artistică a textului

5 Selectează din text cuvintele care alcătuiesc câmpul semantic al emoțiilor și propune un sentiment definitoriu care să înglobeze toate aceste trăiri.

Botaniștii consideră că trandafirul este printre primele plante crescute de om nu în scopuri pur utilitare, ci sub un imbold estetic. Astfel, roza a devenit sinonimul frumuseții, fiind cântată de poeții tuturor popoarelor. Într-o legendă hindusă se povestește că Brahma, într-o dispută purtată cu Vișnu asupra frumuseții florilor, la început acordă prioritate lotusului. Când însă Vișnu îi arată un trandafir, Brahma e încântat de splendoarea florei, încât e nevoit să recunoască înțâietatea lui Vișnu printre zei. Se presupune că patria primitivă de unde începe cultivarea trandafirilor ar fi Persia; aici s-a creat și motivul poetic al privighetorii masculin îndrăgostit de o roză. Trandafirul este cântat și de celebrul poet persan Saadi. Răspândită în Europa, floarea capătă sensuri și funcții mito-poetice. [...] În Roma Antică, roza, *flor Veneris*, cum spune Ovidiu, reprezintă paradigma bucuriilor vieții, fiind mereu în vecinătatea dragostei, a vinului și poeziei. [...] Roza este un simbol solar și semnifică frumusețea și armonia luminii.

(După Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*)

INTER-TEXT

„Încă din tinerețe (1881), Alexandru Macedonski visa să aibă un dormitor plin cu «plantele cele mai rare» care în timpul somnului să «umple aerul cu niște parfumuri îmbătătoare». Macedonski moare pe 24 noiembrie 1920, inhalând cu neașă parfum de trandafiri. «Nebuna orgie de roze» (*Rondelul rozelor din Cișmigi*, 1919) este un motiv poetic frecvent în ultimii săi ani de viață. Îmbătat de miresme nu este doar poetul, ci întregul univers.”

(Andrei Oișteanu,
*Narcotice în cultura română.
Istorie, religie și literatură*)

- 6 Prezintă structura textului, identificând versurile care se repetă și poziția acestora în corpul poetic.
- 7 Formulează o idee despre efectul obținut prin reluarea primului vers la finalul poeziei.
- 8 Identifică un cuvânt prin care se realizează analogia dintre planul exterior, al grădinii, și planul interior, al sentimentelor.

Semnificațiile textului

- 9 Analizează rolul imaginilor artistice în conturarea impresiei de percepere a lumii din jur prin toate simțurile de către un eu liric hipersensibil.
- 10 Comentează epitetul *amurgu-ntristător*, subliniind rolul cadrului natural în conturarea sentimentului de melancolie.
- 11 Identifică o asonanță cuprinsă în versuri și numește starea generată de gradul de închidere a vocalei care se repetă.
- 12 Analizează titlul poeziei, având în vedere că acesta:
 - ▶ identifică specia
 - ▶ surprinde ideea poetică
 - ▶ face o deschidere către sentimentul generat de versuri
- 13 Comentează simbolul central al poeziei, ținând cont de modul în care floarea trandafirului a fost percepută de-a lungul timpului. Citește, în acest sens, informația din dicționarul de simboluri, redată alăturat.
- 14 Prezintă în scris, în aproximativ cinci rânduri, tema textului și ideile poetice care o susțin.
- 15 Redactează un text în care să susții apartenența la specie a poeziei *Rondelul rozelor ce mor*.
- 16 Citește poezia *Plânge în inima mea...* de Paul Verlaine.
 - 16.1. Compară *Rondelul rozelor ce mor* de Al. Macedonski și poezia lui P. Verlaine.
 - 16.2. Observă corespondența dintre lumea materială/externă și universul spiritual al eului liric, modul în care elementele (simbolurile) din realitate se proiectează în stări și emoții.

Plânge în inima mea...

Il pleut doucement sur la ville –
Arthur Rimbaud

Plânge în inima mea
Cum plouă peste oraș;
Ce-i tristețea aceasta grea
Răul ce inima-mi ia?

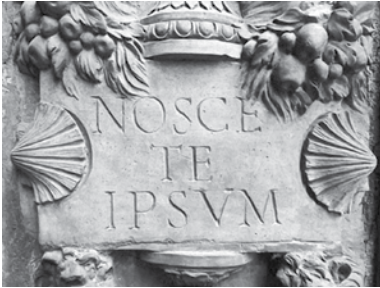
O, dulce murmur de ploaie
Pe acoperișe și-n zare!
În inima ce se îndoiaie,
O, cântecul, murmur de ploaie!

Plânsul noimă nu are
În inima ce mi se frânge.
Ce? Nicio trădare?
Jalea noimă nu are.

Un chin e fără măsură
Să nu știi de ce,
Fără iubire și ură,
Suferi peste măsură.

(Traducere de Lucian Blaga)

AVAN-TEXT ▶

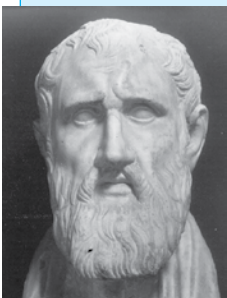

„Cunoaște-te pe tine însuși” – maximă, înscrisă pe templul lui Apollo din Delphi

ARHI-TEXT ▼

ATARAXIA – o concepție filozofică din Antichitate, care susține că omul trebuie să tindă spre o perfectă stare de liniște sufletească, pace și armonie spirituală, detașându-se complet de frământările lumii exterioare. Conceptul de ataraxie este asociat stoicismului.

STOICISM – curent filozofic antic, care susține că oamenii trebuie să trăiască potrivit rațiunii, demonstrând atitudine demnă și rezistență în fața vicisitudinilor vieții.

Zenon din Kition, fondatorul stoicismului

- 1 **Arhicunoscuta maximă „Cunoaște-te pe tine însuși”** ar putea avea semnificația de a-ți cunoaște limitele, de a-ți descoperi sufletul sau de a-ți conștientiza locul în lume. Explică cum înțelegi tu această maximă și în ce contexte ai putea să o folosești.
- 2 Citește poezia eminesciană și găsește versul-țintă, care rezonază cu maxima menționată în AVAN-TEXT.

Glossă

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine
Tu te-ntreabă și socoate;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.

Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ține toate minte
Și ar sta să le asculte?...
Tu așează-te deoparte,
Regăsindu-te pe tine,
Când cu zgomote deșarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăn-a gândirii
Înspre clipa ce se schimbă
Pentru masca fericirii,
Ce din moartea ei se naște
Și o clipă ține poate;
Pentru cine o cunoaște
Toate-s vechi și nouă toate.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul și pe patru,
Totuși tu ghici-vei chipu-i,
Și de plânge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

Viitorul și trecutul
Sunt a filei două fețe,
Vede-n capăt începutul
Cine știe să le-nvețe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnice
Te întreabă și socoate.

Căci acelorași mijloace
Se supun câte există,
Și de mii de ani încoace
Lumea-i veselă și tristă;
Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera și nu ai teamă.

META-TEXT ▼

„Clasică prin echilibrul expresiei, prin tonul gnostic, prin transformarea lui eu în tu impersonal (persoana a doua e specifică satirei eminesciene), poezia aparține totuși, prin aproape toate implicațiile ei, sferei de sentimente a romantismului. E, cum am mai spus, o confesiune, dar deghizată în forme «clasice», hieratice și, prin aceasta, cu atât mai impresionantă pentru cel care știe să pătrundă sub scilipirea lor impersonală, spre fondul de nobilă suferință, spre documentul uman pe care-l constituie *Glossă*: document al inadaptrii geniale, al unei mari sensibilități ultragiutate.”

(Matei Călinescu, *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*)

Themis, zeița greacă a dreptății divine, reprezentată cu balanța și ochii legați

META-TEXT ▼

„Mitul Eminescu conține două aspecte complementare: pe de o parte învestirea în timp a poetului cu valoare de simbol, paradigmă (supra-model), exponent, iar pe de altă parte, impunerea certitudinii valorii reale a operei, a universalității sale. E un mit ce crește piramidal pe baza personalității puse sub semnul deplinătății culturale. Mitul Eminescu se datorează puterii de creativitate, cuprinderii întregii arii a existenței și „rostitii esențiale” a totalității ființei [...]”

(Mihai Cimpoi, *Mihai Eminescu: Dicționar enciclopedic*)

Nu Mă atingeți, Andrei Mudrea

Nu spera când vezi mișei
La izbândă făcând punte,
Te-or întrece nățărăii,
De ai fi cu stea în frunte;
Teamă n-ai, căta-vor iarăși
Între dâșii să se plece,
Nu te prinde lor tovarăș:
Ce e val ca valul trece.

Cu un cântec de sirenă,
Lumea-ntinde lucii mreje;
Ca să schimbe-actorii-n scenă,
Te momeste în vârtej;
Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă.

De te-ating, să feri în laturi,
De hulesc, să taci din gură;
Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
Dacă știi a lor măsură;
Zică toți ce vor să zică,
Trecă-n lume cine-o trece;
Ca să nu-ndrăgești nimică,
Tu rămâi la toate rece.

Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă;
Ce e val ca valul trece,
Nu spera și nu ai teamă;
Te întreabă și socoate
Ce e rău și ce e bine;
Toate-s vechi și nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.

Lumea textului

3 Ce asocieri spontane îți declanșează lectura textului? Completează cadranele cu secvențe din text.

O secvență care mi-a plăcut	O secvență pe care am înțeles-o și pe care o pot comenta
O secvență care m-a pus pe gânduri	O secvență pe care încă n-o înțeleg

3.1. Urmărește ca, pe parcursul studierii textului, să găsești explicația pentru secvența din cadranul al patrulea.

4 Scrie câte un sinonim contextual pentru cuvintele: *cărare, amăgit, socoate, măsură, cumpănă*.

5 Transcrie din poezie perechile de antonime.

5.1. Explică la ce aspecte ale existenței umane se referă perechile de antonime.

6 Selectează din text cuvintele care alcătuiesc câmpul lexical *timp*.

6.1. Ordonează lexemele într-un organizator grafic: de la cel care semnifică durata cea mai scurtă spre extindere temporală.

7 Prezintă structura textului, identificând:

- ▶ numărul de strofe și numărul de versuri în fiecare strofă;
- ▶ strofa-cadru și relația ei cu celelalte strofe.

8 Identifică secvențele prin care sunt sugerate următoarele stări de spirit ale eului liric. Completează tabelul în caiet.

Stări ale eului liric	Vers sugestiv
Dezamăgire	
Detașare	
Dezgust/sarcasm	
Indiferență	
Stoicism/fermitate morală	
Echilibru, regăsirea sinelui	

META-TEXT ▼

„În *Glossa* lui Eminescu adevărata istorie este motivată de înțelegerea dialectică a ideii de trecere a timpului în spectacolul lumii: vremea trece. Tot vremea vine într-un proces de alternare a lucrurilor și a fenomenelor în existența veșnic aceeași în schimbarea ei, în care-s vechi și nouă toate, toate fiind trecătoare în durată veșnică a existenței. Dar atunci este inevitabilă întrebarea: existența fiind trecătoare în timp prin schimbarea veșnică a vechiului cu noul, apariția noului și dispariția vechiului în trecerea timpului au aceeași valoare?”

(Eugen Todoran, *Eminescu*)

Lumea ca teatru,
Ștefan Câlția

- 9 Rescrie în caiet, în formă cursivă, strofa-cadru și stabilește pentru fiecare vers al acesteia câte un cuvânt-cheie din strofele corelate.

Semnificațiile textului

- 10 Într-un text de 5-7 rânduri, arată cum se raportează eul liric la lume, prezentând efectele stilistice obținute prin folosirea persoanei a II-a, și nu a persoanei I. Ia ca reper afirmația lui Matei Călinescu (vezi META-TEXT, p. 158).

10.1. Comentează schimbarea de accent de la eul liric individual (*eu*) spre cel general, expresie a întregii umanități (*tu, voi*). Cum crezi, cui i se adresează poetul?

- 11 Inițial, titlul poeziei a fost *En spectateur (Ca spectator)*. Expune-ți opinia asupra primei versiuni de titlu.

11.1. Cum crezi, de ce în final poetul a optat pentru titlul *Glossă*?

11.2. Unul dintre sensurile cuvântului *glosă* este și cel de „notă explicativă adăugată pe marginea unui text pentru a lămuri ceva, a traduce, a comenta ceva mai complex”. Expune-ți, în cheia tehnicii PRES, părerea dacă și acest sens poate fi raportat la text.

- 12 Observă că majoritatea verbelor din text sunt la modul indicativ, timpul prezent. Folosind informația de la ARHI-TEXT, argumentează valorile stilistice pe care le oferă mesajului acest regim verbal.

- 13 Comentează raportul dintre metaforele *recea cumpăn-a gândirii* și *masca fericirii din strofa a treia*.

13.1. Ce sugerează imaginea cântarului/a balanței în această strofă?

13.2. Argumentează, în baza ARHI-TEXTULUI, prezența ataraxiei ca mod de existență și reper spre care converge mesajul *Glossei*.

- 14 Comentează, în 10-12 rânduri, motivul *lumea ca teatru*, urmărind:

- ▶ să identifice textual câmpul lexical care ilustrează motivul;
- ▶ să selectezi o secvență sugestivă, comentând mijloacele artistice (cel puțin unul) care sprijină înțelegerea motivului;
- ▶ să subliniezi, prin comentarea secvențelor textuale, stările de spirit ale eului liric în raport cu motivul literar;
- ▶ să explici relația de sens dintre motiv și tema *Glossei*;
- ▶ să numești alt text din literatura română sau universală în care regăsim același motiv, subliniind asemănările sau diferențele de interpretare.

ARHI-TEXT ▼

LUMEA CA TEATRU. *Theatrum mundi* este un motiv frecvent în literatura universală, sugerând că lumea toată este o scenă imensă, iar oamenii sunt actorii, ei au o existență simplistă, în care își joacă obedient rolul conform unui scenariu prestabilit, schimbându-și doar măștile. Prin urmare, actele umane nu sunt ale voinței oamenilor, ci sunt alegerile unui regizor suprem (Providența stoică, Dumnezeu, voința oarbă etc.), căruia omul de rând i se supune. Motivul lumii ca teatru își are originea în Antichitate (Platon, Epictet), fiind reluată de autori canonici, precum Shakespeare: „Consider această lume ceea ce este – un teatru unde fiecare trebuie să-și joace rolul” (*Neguțătorul din Veneția*).

META-TEXT ▼

„O altă ipoteză pe care o putem pune în lumină în legătură cu semnificația poeziei *Glossă* e aceea că, prin recursul la tiparul prozodic fix, la canon, Eminescu a căutat să eufemizeze demonia clipelor, să le modeleze conturul integrându-le într-un *timp al poeziei*, benefic, compensatoriu, bogat în sensuri ontologice.”

(Iulian Boldea, *Istoria didactică a poeziei românești*)

INTER-TEXT ►

În memoria poetului român Mihai Eminescu, a fost denumit cel mai mare crater de pe Mercur, planeta cea mai apropiată de Soare. Decizia aparține Uniunii Astronomice Internaționale. Pe site-ul NASA se menționează: „Craterul a fost numit în onoarea lui Mihai Eminescu, un poet desăvârșit și influent, care până astăzi este considerat poetul național al României”. Detaliul este semnificativ, mai ales că poetul a fost fascinat de astronomie, iar pentru românii de pretutindeni el rămâne a fi un simbol al unității naționale, „Luceafărul literaturii române”.

- 15** Identifică versurile în care se regăsesc și alte motive literare universale: *vanitas vanitatum* (deșertăciunea deșertăciunii), *fugit irreparabile tempus* (trecerea ireversibilă a timpului), *fortuna labilis* (soarta schimbătoare).

15.1. Explică relația dintre aceste motive și condiția omului de geniu prezentată în text.

- 16** Scrie un text de zece rânduri în care să încadrezi poezia *Glossă* în gen și specie.

17 Poezia *Glossă* are un puternic caracter gnomic, cuprinzând o serie de sfaturi morale și reflecții despre sensul vieții. Lucrând în perechi, formulați, în baza secvențelor textuale, trei îndemnuri ale codului etic desprins din text pe care le considerați actuale și pentru generația voastră. Argumentați.

- 18** Citește fragmentul din *Glosă în metru Eminescian* de Dumitru Matcovschi. Identifică similitudini și diferențe în cele două poezii:

- ▶ la nivel prozodic;
- ▶ la nivelul simbolurilor și al motivelor;
- ▶ în ce privește tipul eului liric.

Glosă în metru Eminescian

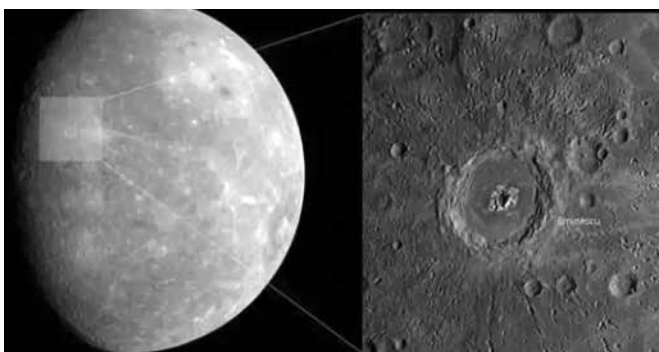
Zi de azi și zi de mâine.
O credință și o soartă.
Cresc țărâne din țărâne.
Cade stea din ceruri, moartă.
Dor cu dor se împereche
într-un picure de rouă.
Niciodată lumea-i veche,
niciodată lumea-i nouă.

Fără margini universul.
Ca un fir de mac pământul.
Și se luptă prea mult versul
cu cuvântul și cu gândul.
Este-o forță ca o torță
ce ne poartă către-o poartă.
Peste toate este-o forță,
o credință și o soartă.

Omul vine precum pomul
să-nflorească, să rodească.
Lângă om trăiește-și omul
viața sa cea pământească.
Cere sufletul credință
și pe urmă cere pâine.
Nu se trec în pocăință
zi de azi și zi de mâine.

Solitar hotar de creste
ne adună împreună.
Ce-i poveste nu-i poveste.
E istorie comună.
Revărsat din zodii astru
ideal superb rămâne.
Crește-albastru din albastru.
Cresc țărâne din țărâne.

- 19** Discutați dacă textul matcovschian se încadrează în specia glosă. Cum explicați opțiunea poetului basarabean pentru această formulă de titlu?

Craterul
Eminescu,
Mercur
(125 km în
diametru)

AVAN-TEXT ▶

TEXT ▶

George Coșbuc
(1866–1918)

- Poet, critic literar, publicist, traducător, membru titular al Academiei Române. Este un scriitor canonic. Abordează în opera sa teme precum iubirea, războiul, viața socială.
- Printre cele mai cunoscute titluri ale volumelor sale se înscriu: *Ballade și idile*, *File de tort*, *Ziarul unui pierde-vară*, *Cântece de vitejie*.
- A tradus *Divina comedie* a lui Dante, *Eneida* lui Virgiliu și *Odiseea* lui Homer.
- În poezia *Poetul*, George Coșbuc se autodefiniște metaforic: „Sunt suflet din sufletul neamului meu,/ Sunt inimă-n inima neamului meu”.

1 Discută cu colegii tăi despre credința că situațiile mai puțin fericite din viață sunt specifice pentru ființa umană.

- ✓ Crezi că este posibil ca un om să trăiască doar în fericire de-a lungul întregii sale existențe?
- ✓ Ce putem face atunci când, independent de voința și faptele noastre, trecem prin momente grele?

2 Citește textul.

Lupta vieții

Copiii nu-nțeleg ce vor:
A plânge-i cumînția lor.

E tragedie nălțătoare
Când, biruiți, oștenii mor,

Dar lucrul cel mai laș pe lume
E un bărbat tânguitor.

Dar sunt eroi de epopee
Când brațul li-e biruitor.

Nimic nu-i mai de răs ca plânsul
În ochii unui luptător.

Comediant e cel ce plânge,
Și-i un neom, că-i dezertor.

O luptă-i viața; deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor.

Oricare-ar fi sfârșitul luptei,
Să stai luptând, căci ești dator.

Pe seama cui? Ești un nemernic
Când n-ai un țel hotărâtor.

Trăiesc acei ce vreau să lupte;
Iar cei fricoși se plâng și mor.

Tu ai pe-ai tăi! De n-ai pe nimeni,
Te lupti pe seama tuturor.

De-i vezi murind, să-i lași să moară,
Căci moartea e menirea lor.

Lumea textului

3 Textul lui G. Coșbuc se constituie dintr-un șir de afirmații cu caracter aforistic. Cu care dintre ele ai simțit că rezonzi cel mai bine? De ce?

4 Indică sinonimele contextuale ale cuvintelor *tânguitor* și *țel*.

5 Stabilește ce relație semantică există între cuvintele: *plânsul-râsul*, *eroi-dezertor*, *trăiesc-să moară*. Ce figură de stil se creează prin aceste cuvinte?

6 Alcătuiește trei enunțuri în care substantivul *luptă* să aibă sensuri diferite.

7 Selectează câte un cuvânt-cheie din fiecare strofă.

8 Precizează tipul de strofă și măsura primelor două versuri.

9 Alcătuiește un set de reguli morale, în care să cuprinzi ideile din textul liric.

10 Stabilește relațiile de simetrie din textul dat, completând cu alte exemple organizatorul grafic de mai jos.

Pe piatra de mormânt a poetului au fost înscrise versuri din *Lupta vieții*. George Coșbuc a iubit viața, deși aceasta l-a lovit crunt: fiul său, Alexandru, a murit într-unul dintre primele accidente de automobil din România.

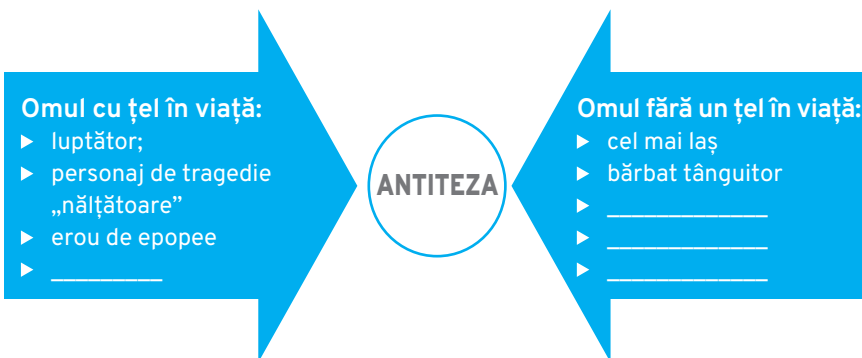

„Sfârșitul lui George Coșbuc îl cunoaștem. A trebuit ca Tudor Arghezi să consemneze, după prea timpuria dispariție a poetului, la puțin peste cincizeci de ani de viață, înmormântarea uitată de aproape toți: «Șase oameni răzleți, văduva și popa... Atât, bucură-te, țară».”

(Andrei Marga,
George Coșbuc nesimplificat)

Semnificațiile textului

- 11 **Lirismul obiectiv este o particularitate a operei lui George Coșbuc. Comentează rolul stilistic al enunțării la persoana a III-a, alegând una dintre afirmații:**
 - ▶ enunțarea la persoana a III-a subliniază caracterul general al mesajului;
 - ▶ eul liric enunță în numele colectivității;
 - ▶ textul transmite înțelepciunea milenară;
 - ▶ vocea autorului îl racordează pe cititor la adevărurile perene.
- 12 **Argumentează efectul obținut prin folosirea cu preponderență a verbului a fi cu formele de prezent, având în vedere faptul că acest timp verbal este specific meditației filozofice.**
- 13 **Indică rolul stilistic al conjunctivului în versul: „Trăiesc acei ce vreau să lupte”.**
- 14 **Prezintă sugestia epitetului *țel hotărâtor*, punând în lumină caracterul programatic al versurilor.**
- 15 **Completează organizatorul grafic de mai jos, apoi redactează un text de aproximativ zece rânduri.**

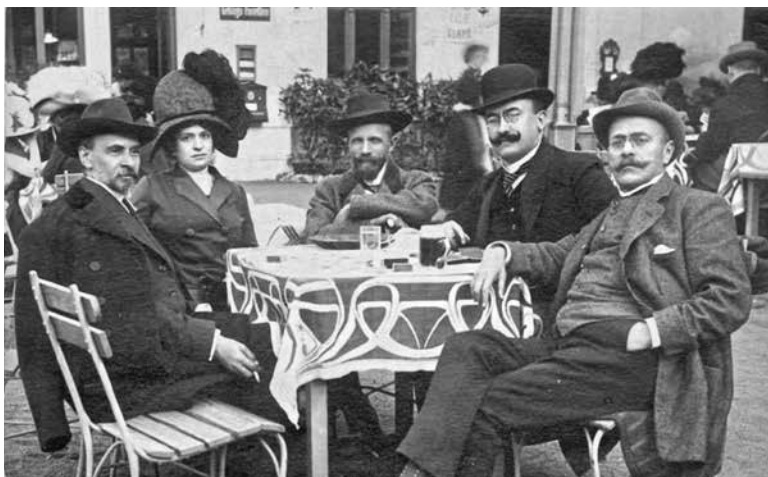

META-TEXT ▼

„Pe câmpul vast al publicisticii române, pe care crește atâta spanac des și abundent, a apărut, în sfârșit, în zilele acestea și un copac, și e așa de mândru și așa de puternic, că mii și mii de recolte de buruieni se vor perinda, și el va sta tot mereu în picioare, tot mai sănătos și mai trainic, înfruntând gustul actual și vremea cu schimbările ei capricioase, și făcând din ce în ce mai mult fala limbii noastre românești – un volum de *Balade și idile* de George Coșbuc.”

(I.L. Caragiale, *Moftul român*)

- 16 **Selectează din text o asonanță și menționează rolul acesteia.**
- 17 **Comentează impactul folosirii semnelui exclamării în versul „Tu ai pe-ai tăi!”**

În prim-plan: G. Coșbuc și I.L. Caragiale (Karlsbad, 1911)

„Societatea noastră este infantilă, deoarece evitarea durerii a devenit cea dintâi prioritate.

Cum ar putea să arate răspunsul cavaleresc? Este posibil ca el să se refere cu adevărat la acceptarea durerilor și a greutăților. Pentru asta, trebuie în primul rând să ne recunoaștem propria vulnerabilitate. Dar cine ar fi dispus să o facă? «Orice, numai să nu-ți arăți slăbiciunea» este un ecou înrădăcinat în conștiința noastră. Dar adevărata tărie este tocmai dezvăluirea slăbiciunilor. Cine preferă să își ascundă slăbiciunea trece prin lume cu umerii căzuți, cu privirea în jos, mereu pregătit să se ferească din calea neplăcerilor, ca să nu fie atins. Cine străbate lumea drept, cu fruntea sus și cu privirea deschisă comunică simplu: da, sunt vulnerabil, dar nu mă tem de nicio rană.”

(Alexander von Schönbürg,
*Cartea virtuților. Artă decentei
sau 27 de virtuți, între noblețe și
nonșalanță*)

INTER-TEXT ►

META-TEXT ▼

„Vladimir Streinu e criticul care a încercat pentru prima oară să redimensioneze lirica lui Coșbuc, trasând și alte linii ale posibilei interpretări. Astfel, Streinu observă că opera lui Coșbuc este o întregă viziune poetică populară ca duh, însă asimilându-și nesimțit modul idilic de percepție a orășeanului față de realitățile țărănești, ca și măiestria unui poet savant în ritmuri, fuziune de elemente rurale și urbane, adică sinteză de spirit românesc [...]”

(Iulian Boldea, *George Coșbuc – metamorfozele lirismului*)

18 Prezintă cum se conturează motivul morții în ultimele două distihuri, stabilind dacă eul liric se referă la dispariția fizică a celor lași sau la moartea lor spirituală.

19 Analizează titlul poeziei prin raportare la conținutul de idei al versurilor.

20 Formulează tema poeziei, argumentând-o prin două motive.

21 Demonstrează apartenența textului la specia gazel, pornind de la definiția propusă în ARHI-TEXT (p. 153).

22 Exprimă-ți, într-un text de 10-15 rânduri, opinia despre actualitatea mesajului poeziei lui George Coșbuc.

22.1. La redactarea textului tău, ai în vedere și opinia alăturată.

23 Argumentează, în scris, necesitatea de a fi un luptător/o luptătoare în viață.

24 Citiți fragmentul de text. Explicați semnificația sintagmei *epoca fericirii light*.

24.1. Selectați două idei/exemple din text cu care rezonați. Argumentați-vă opțiunea.

„Faza eroică, austeră a societăților democratice moderne, centrată pe cultul datoriei, s-a încheiat după Al Doilea Război Mondial – trâmbița, cu o anumită voioșie, sociologul francez Gilles Lipovetsky (1996). Trăim astăzi în epoca «fericirii light», în care valorile legate de sacrificiu par perimate, iar accentul se pune aproape exclusiv pe ideea drepturilor subiective și pe dezideratul bunăstării personale», însă «e nevoie de recuperarea acelui palier concret al travaliului sau muncii ascetice cu tine însuși». Totodată, «etica sinelui și preocuparea genuină pentru binele celorlalți se implică mutual, de o manieră indisociabilă. [...] În lumea de azi, lume de rețele și măști suprapuse, lume în care indiferenții se emoționează la show-urile caritabile, iar ticăloșii fac cele mai mari pomeni – până aici, nimic nou –, lume în care bunii o duc rău și răii fac bine – cel puțin așa susțin cinicii –, lume în care iubirea vine cu termen de garanție, contract și declarație de independență – aici, parcă ar fi ceva nou –, lume în care parcă nimeni nu mai are răbdare cu nimeni, însă toți pretind și mai multă atenție, ei bine, în lumea aceasta, cel mai important, mai derutant și mai revigorant lucru este că poți să o iei oricând de la capăt».

(Cristian Iftode, *Viața bună. O introducere în etică*)

25 Stabiliți o listă de cel puțin cinci întrebări pe care să le includeți într-un *vox populi* pentru a afla opinia cetățenilor despre: valori, bunătațe, iubire în lumea de azi.

25.1. Alegeți locul realizării VOX-ului (școală, stradă etc.).

25.2. Intervistați participanți diferiți ca vârstă, ocupație, sex etc.

25.3. Editați înregistrările.

25.4. Prezentați produsele și discutați concluziile în plen.

VOX POPULI

AVAN-TEXT

Astăzi, haiku este cea mai populară specie de poezie în Japonia. Primul simpozion internațional de haiku s-a organizat la Tokyo, pe 11 iulie 1999, sub patronajul Asociației de Haiku Modern. La încheiere a fost dat publicității „Manifestul Haiku din Tokyo”, cu scopul de a reorganiza regulile tradiționale ale acestei specii în vederea adaptării ei la cultura fiecărui popor. Una dintre regulile stabilite este folosirea cuvintelor-cheie, cu caracter universal: *mare, copac, foc, apă* etc., fără legătură cu anotimpurile. Criteriul esențial pentru haiku este originalitatea. Poetul care scrie haikuuri, în Japonia, se numește *haijin*. A scrie haikuuri este o adevărată artă poetică.

- 1 Citește textele de mai jos, o selecție din ciclul celor 35 de micropoeeme ale lui Vasile Romanciuc adunate sub un titlu generic: *Amprente*. Acestea poartă subtitlul sugestiv *Inima în 17 silabe*, în care recunoaștem ideea de haiku (poem în 17 silabe). Citind micropoeemele, vei remarca faptul că poetul derogă de la structura tradițională a haikuului (5 + 7 + 5).
- 2 Realizează pentru fiecare text o analiză a particularităților prozodice: număr de versuri, lungimea acestora, picior metric.
- 3 Stabilește tema fiecărui text.
- 4 Redactează un text de 10-15 rânduri, în tehnica „Argument în patru pași”, cu referire la specificul haikuurilor lui Vasile Romanciuc, încadrând la etapa „Dovadă” exemple din cel puțin trei texte ale poetului.

- 5 Discutați în plen, expunându-vă punctul de vedere cu referire la sugestia subtitlului – *Inima în 17 silabe*. Cum decipiați metafora *inima*?

Amprente

(Inima în 17 silabe)

de Vasile Romanciuc

Amprente

Treci prin Timp,
Timpul – prin tine.
Urmele cui se văd mai bine?

Tristă constatare

Ce urâtă-i, Doamne,
frumusețea
pre frumusețe călcând...

Rana

Hrănesc hulubii din palmă.
Rana din palmă
se vindecă.

Fulgi și vise

Noaptea-ntreagă-a nins.
Sub nămeți,
săniile visează copii.

Singur

Singur, atât de singur...
Ca urmele lui Armstrong
pe Lună...

Tu

Ai plantat, răsând,
O floare de hârtie.
Și... Floarea s-a prins.

Soartă

Lanț greu. Și nu pot să-l rup.
Cain și Abel
în același trup.

Supraviețuitori

În pustiu, n-am murit –
ne-am hrănit
cu rădăcini de cuvinte...

Piatră inscripționată
cu un haiku, Japonia

META-TEXT

„Acest program al economiei verbale, tendința manifestată pentru concizie și sugestie, pentru activarea energiei de adâncime a semanticii, l-au condus – involuntar (?) – pe Vasile Romanciuc spre preciziile microscopice și frumusețea minion a haikuurilor. Chiar dacă le numește așa (*Inima în 17 silabe*), multe dintre mini-poeemele sale iau configurația bine cunoscutelor terține nipone. [...] Deși nu a pretins că face haikuuri, Vasile Romanciuc evoluează memorabil între limitele restrictive ale celor 17 tacte.”

(Eugen Lungu,
Poezia rigorii etice)

DEZBATEREA ARGUMENTATĂ A UNEI PROBLEME. NEGOCIERI DE SENS ȘI SEMNIFICAȚII

AVAN-TEXT ▶

1 Amintește-ți când ai avut ocazia să urmărești o dezbatere electorală la TV.

1.1. Formulează doi factori care, în opinia ta, influențează prestația candidatului/candidatei într-o dezbatere.

ARHI-TEXT ▼

DEZBATEREA este o confruntare de idei între două sau mai multe persoane prin abordarea unei teme, a unei probleme din diferite perspective, de regulă, opuse. Dezbaterea poate fi o formă de activitate formală (la lecție), dar și nonformală, în orice context al vieții. Dezbaterile pot fi libere, spontane, dar și conform unui format. Capacitatea de argumentare se construiește prin documentare temeinică, organizare și exercițiu. Succesul dezbaterii rezidă în abilitatea de a potrivi eficient limbajul verbal, cel nonverbal și cel paraverbal, așa cum instrumentul de bază este comunicarea. Într-o dezbatere publică participă, de regulă, două echipe: una care susține moțiunea și alta care o combate.

MOȚIUNEA este o declarație exprimată printr-o propoziție afirmativă, formulată în raport cu tema propusă, care este punctul de pornire al dezbaterii.

Tipuri de dezbateri formale: Academice World School (în care echipele reprezintă Guvernul și Opoziția), Lincoln-Douglas, Karl Popper.

ETAPELE DE REALIZARE A UNEI DEZBATERI

I. Pregătirea dezbaterii, care include stabilirea moțiunii, documentarea și formarea echipelor, inclusiv distribuirea altor roluri (de exemplu, cel de arbitru). Documentarea este o etapă importantă, care presupune cercetarea bibliografiei recomandate, consultarea surselor media – tipărite și online –, precum și informarea de la persoane-resursă. Se construiesc argumentele (pro și contra). Se stabilește un *Calendar de lucru* și un *Cod de reguli în dezbateri* pentru expunerea părerilor în mod argumentat, civilizat și respectuos. Se pregătește spațiul pentru dezbateri.

II. Desfășurarea dezbaterii se stabilește în funcție de format. De exemplu, pentru formatul Karl Popper, în urma tragerii la sorți se stabilesc echipele: PRO și CONTRA, apoi se deleagă democratic rolurile (A1, A2, A3, N1, N2, N3), un responsabil de monitorizare a timpului (timekeeper) și un arbitru. O rundă de dezbateri este compusă din 10 secțiuni distincte: șase discursuri (pledoarii) și patru runde de chestionare încrucișată, după cum urmează:

A1: Prima pledoarie constructivă PRO (6 minute)

CX1: N3 pune întrebări lui A1 (3 minute).

N1: Pledoaria constructivă CONTRA (6 minute)

CX2: A3 pune întrebări lui N1 (3 minute).

A2: Pledoaria PRO de reconstrucție (5 minute)

CX3: N1 pune întrebări lui A2 (3 minute).

N2: Pledoaria CONTRA de reconstrucție (5 minute)

CX4: A1 pune întrebări lui N2 (3 minute).

A3: Pledoaria finală a echipei PRO (5 minute)

N3: Pledoaria finală a echipei CONTRA (5 minute).

III. Analiza dezbaterii se face de către arbitru/arbitri, care anunță verdictul în baza rezultatelor deduse din fixarea cu acuratețe a tuturor argumentelor, contraargumentelor și chiar a contra-contraargumentelor.

2 Cuvântul *dezbatere* este polisemantic, dar și omonimic. Cercetează articolul lexicografic într-un dicționar explicativ și descrie două contexte în care poți folosi omonimele acestui cuvânt.

2.1. Analizează structura morfematică a cuvântului *dezbatere*. Care este rădăcina? Despre ce tip de bătaie este vorba?

3 **Stabiliți trei norme importante pentru un Cod de reguli în dezbateri.**

3.1. Discutați în grupuri de patru colegi, apoi în grupuri de șase și completați Codul de reguli în dezbateri.

4 **Potrivește replicile etapelor din dezbateri:**

Afirmație	<i>Noi nu suntem de acord, deoarece...</i>
Motivare	<i>Drept urmare, ...</i>
Identificarea argumentelor	<i>Noi credem că...</i>
Expunerea contraargumentelor	<i>Ne susținem afirmația prin următoarele dovezi: ...</i>
Concluzie	<i>Echipa PRO consideră că...</i>

5 **Urmărește o secvență dintr-o dezbateri parlamentară, accesând site-ul oficial al Parlamentului Republicii Moldova: <https://parlament.md/>.**

5.1. Accesați la rubrica Live o ședință a Legislativului și analizați cum au loc dezbaterile și negocierile pe marginea diferitelor subiecte.

INTER-TEXT ▼

PROIECT

Dezbateri la tema „Influența inteligenței artificiale asupra media”

6 **Accesați pe platforma de educație media Mediacritica (<https://mediacritica.md/>) „Podcast cuMINTE”. Audiați podcastul „Inteligența artificială și etica presei”.**

- 6.1. Rețineți argumente în contradictoriu cu referire la utilizarea platformelor de inteligență artificială.
- 6.2. Discutați în plen aceste argumente.
- 6.3. Formulați tema podcastului.
- 6.4. Stabiliți, în baza discuțiilor, o moțiune.
- 6.5. Respectați etapele, calendarul de pregătire și realizați o dezbateri în formatul Karl Popper (sau alt format, la decizia clasei).

AVAN-TEXT ▶

ARHI-TEXT ▼

Ascultarea activă: receptorul e total implicat, este atent și vrea să știe ce gândește emițătorul, să înțeleagă mesajul corect. Limbajul nonverbal al unei ascultări active include gesturi precum: zâmbetul, datul din cap, în semn de aprobare, contactul vizual.

Ascultarea pasivă: receptorul este interesat de mesaj, dar nu solicită detalii suplimentare pentru a se asigura că a înțeles corect.

Ascultarea combativă: ascultătorul este mai interesat să-și exprime ideile și opiniile proprii decât să-l asculte pe celălalt, căutând mereu să intervină și să întrerupă.

Ascultarea empatică: receptorul este conectat emoțional de emițător, este deschis pentru a asculta fără prejudecăți sau etichetări. Empatia este capacitatea de a recunoaște și de a împărtăși sentimentele și trăirile altora.

Ascultarea înșelătoare: ascultătorul se prefacă că este interesat sau că ascultă, fiind, de fapt, absent și indiferent.

În ascultarea activă și empatică, ascultătorul are grijă să-l asculte pe interlocutor până la capăt sau până la încheierea gândului și doar apoi intervine tacticos. El utilizează comportamentul nonverbal pentru a-și arăta respectul și deschiderea.

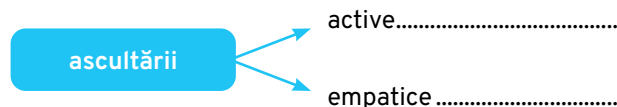
1 Completează, în caiet, proverbele cu unul din lexemele: înțelepți, ascultă, seamănă, argint, pricepe, aur, ascultți.

1.1. Comentează mesajul unui proverb la alegere.

- ▶ Cine vorbește _____, cine _____ culege.
- ▶ Întâi _____, pe urmă vorbește.
- ▶ Cine nu _____, acela nu _____.
- ▶ Când șezi lângă _____, mai mult să _____ decât să vorbești.
- ▶ Vorba e de _____, tăcerea e de _____.

2 Propuneți o listă de profesii pentru care ascultarea clientului sau a beneficiarului este esențială.

2.1. Discutați și stabiliți o ierarhie a profesiilor din perspectiva importanței:

2.2. Formulați posibile consecințe ale ascultării pasive a unui profesionist în raport cu clientul sau beneficiarul său.

3 Selectează doar replicile care se potrivesc ascultării active și empatică: „te înțeleg”, „mă rog...”, „da”, „ei, și”, „sigur”, „chiar așa?”, „de ce?”, „da, cam lungă istoria”, „cum adică?”, „la ce bun?”.

3.1. Completează lista cu alte replici potrivite ascultării active și empatică.

4 Citește informația din rubrica ARHI-TEXT.

4.1. Analizează, în cheia diagramei Venn, ascultarea empatică și ascultarea combativă.

4.2. Formulează o concluzie cu privire la importanța limbajului nonverbal în cele două tipuri de comunicare.

5 Simulați o situație de comunicare orală în care vorbitorii să demonstreze:

- a) ascultare empatică; b) ascultare combativă.

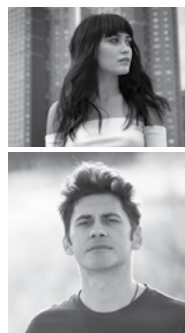
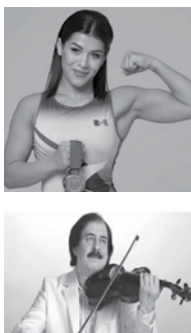
5.1. Distribuți colegilor roluri suplimentare, astfel încât ei să urmărească tipul de ascultare al fiecărui participant în baza următoarelor aspecte:

- ▶ capacitatea de a asculta până la capăt fără a întrerupe;
- ▶ limbajul verbal și prezența replicilor specifice fiecărui tip de ascultător;
- ▶ limbajul nonverbal specific (mimică, gesturi, mișcări ale corpului etc.);
- ▶ capacitatea de a reține mesajul (argumentele și exemplele celorlalți).

AVAN-TEXT ▶

- 1 Creează o asociere între viața unui om și un râu. Substantivul *curriculum* vine din limba latină, de la verbul *currere* – „a curge”. Explică, din această perspectivă, semnificația expresiei *curriculum vitae* (CV).
- 2 Amintește-ți și prezintă câteva situații în care unei persoane i se solicită un CV. Specifică următoarele aspecte:
 - ▶ Ce informații ar trebui să conțină un CV?
 - ▶ În ce scop se redactează un CV?
 - ▶ Ce prevalează într-un CV: prezentarea favorabilă a semnatarului sau relevanța informației?
- 3 CV-ul a cărei personalități din lumea sportului, a muzicii, a cinematografiei, a teatrului ai putea să-l scrii? Ce te-a făcut să-i studiezi biografia?

- 4 Formulează trei idei despre corelația pe care o poți identifica între textul unui CV și afirmația: „Închipuie-ți oricine că în orice mică localitate te-ai ivi ca nou-venit, ești, fără să vrei, un spectacol pe două picioare” (Ștefan Bănuțescu, *Cum devenim moderni și colosali*).

ARHI-TEXT ▼

- ▶ Știi deja că sintagma *curriculum vitae* provine din limba latină și înseamnă *parcursul vieții*. Este un text discontinuu, care conține un ansamblu de informații referitoare la datele personale, studiile, experiența profesională, performanțele unei persoane și este redactat în scopul participării la o selecție (concurs, înmatriculare, stagiul de formare, angajare etc.). CV-ul trebuie să fie relevant pentru prezentarea unei persoane și se structurează în câteva rubrici.
- ▶ Un CV nu trebuie să depășească două pagini A4, va fi scris lizibil, fără ștersături, respectând normele ortografice în vigoare. Se recomandă procesarea textului la calculator.
- ▶ CV-ul redactat se păstrează, fiind actualizat ori de câte ori este cazul și ajustat potrivit cerințelor impuse de un anumit context. Actualizarea CV-ului presupune adaptarea informației la zi, prin menționarea acelor aspecte și activități care sunt relevante în situația respectivă.
- ▶ În spațiul virtual, vei găsi formatul Europass al CV-ului. Europass este o inițiativă a Uniunii Europene de creștere a transparenței calificărilor și a mobilității cetățenilor din Europa. Acesta își propune ca abilitățile și calificările unei persoane să fie prezentate într-un format unic, tipizat, în toată Europa. De regulă, la angajare, companiile internaționale solicită acest format al CV-ului.

5 Urmărește un model de CV. Observă rubricile și reține structura textului.

INFORMAȚII PERSONALE

Nume, prenume _____

Data și locul nașterii _____

Domiciliul _____

Telefon, e-mail _____

Notă.

La necesitate, această rubrică va include și informația despre starea civilă, despre naționalitate etc.

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

Studii _____

Alte formări _____

Performanțe în activitatea școlară _____

ACTIVITATE PROFESIONALĂ

Notă.

Aceasta este o rubrică obligatorie pentru cei angajați în câmpul muncii. Ca și în cazul studiilor, se va indica instituția/compania/structura în care activează semnatarul și funcția pe care o deține. Trecerea în revistă a locurilor de muncă se va face în ordine cronologică inversă, începând cu cel mai recent. Elevii, studenții pot indica locuri de muncă la care au fost angajați cu program redus, afaceri de familie la care au participat, activități de voluntariat.

APTITUDINI ȘI COMPETENȚE PERSONALE ȘI PROFESIONALE

CUNOAȘTEREA LIMBILOR STRĂINE

PASIUNI

Notă.

Este recomandabil ca informația de la aceste rubrici să fie prezentată în funcție de natura obiectivului pentru care este redactat și adaptat CV-ul.

DATA _____

SEMNĂTURA _____

Notă.

În rubrica „Studii” se va indica numele instituției în care semnatarul studiază sau a studiat și calificarea/specializarea pe care a obținut-o. Enumerarea studiilor se va face începând cu cele mai recente, în ordine cronologică inversă. La rubrica „Alte formări”, se vor menționa cursuri suplimentare, stagii de formare, traininguri, care vor confirma performanța într-un anumit domeniu. „Performanțele în activitatea școlară” este o rubrică opțională, necesară în CV-urile elevilor și ale studenților. Se vor menționa aici premiile obținute la olimpiade și alte concursuri școlare, proiecte realizate, lucrări publicate, participare la expoziții, emisiuni radio/TV, activități de voluntariat etc. Scopul acestei rubrici este de a prezenta relevant activitatea semnatarului, implicarea și realizările acestuia într-un anumit domeniu de activitate școlară și extrașcolară.

- 6 Redactează, pe foi detaşabile A4, propriul CV. Păstrează-l, imprimat în portofoliul tău, dar şi în variantă digitală.**
- 7 Exersează redactarea unui CV pentru un personaj literar.**
 - 7.1. Selectează personajul.
 - 7.2. Identifică secvenţele de text din care poţi extrage/deduce informaţii necesare redactării CV-ului.

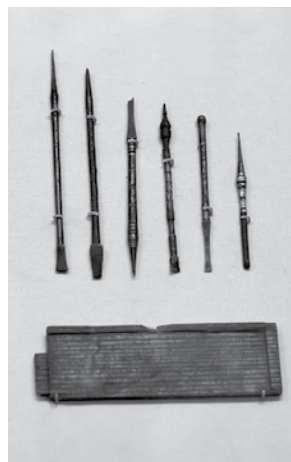
ARHI-TEXT ▼

Conform DEX-ului, *stilul* este un mod specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității omenești, pentru anumite scopuri ale comunicării; un fel propriu de a se exprima al unei persoane.

Cuvântul „stil” provine de la latinescu *stylus* – bețișorul ascuțit cu care romanii scriau pe tăblițele cerate. În funcție de grosimea acestuia, se configura și maniera de scriere.

În literatură, fiecare scriitor are stilul său. Dar există și stiluri caracteristice unor domenii de activitate, pe care le numim **stiluri funcționale ale limbii**. Acestea sunt varietăți ale limbii literare comune, diferențiate între ele prin funcția pe care o îndeplinesc ca mijloace de comunicare în sfere bine precizate de activitate. Numărul de stiluri funcționale dintr-o limbă este variabil. În limba română, sunt recunoscute următoarele stiluri: **științific**, **beletristic**, **oficial-administrativ**, **publicistic**, **colocvial**. Alte stiluri despre care se discută sunt: oratoric, epistolar sau telegrafic.

Calități generale ale unui stil sunt: claritatea, corectitudinea, precizia, concizia.

STILUL FUNCȚIONAL	DOMENIU, FUNCȚIE	PARTICULARITĂȚI	SPECII/TIPURI DE TEXT/PRODUSE
STILUL ȘTIINȚIFIC	▶ Științe și educație, comunicare în domeniul științific ▶ Funcție formativ-informativă, exclusiv referențială (cognitivă), transmitând informații, raționamente, idei	▶ claritate, precizie ▶ impersonalitate, absența expresivității ▶ specializare lexicală: termeni din tehnică și știință ▶ limbaj denotativ, neologic (datorită înnoirii permanente a tehnicii și a științei) ▶ limbaj de specialitate, accesibil specialiștilor din domeniu ▶ absența ambiguității, a echivocului și a figurilor de stil	Manuale și alte materiale didactice, enciclopedii, articole științifice, investigații
STILUL BELETRISTIC	▶ Literatură ▶ Funcție poetică și expresivă (emotivă), estetică	▶ limbaj conotativ ▶ vocabular bogat (arhaisme, neologisme, elemente de argou și jargon) ▶ ambiguitate și echivoc ▶ structură gramaticală variată ▶ exprimă sensibilitate și generează emoții estetice ▶ expresivitate sporită ▶ caracter subiectiv ▶ posibile abateri de la normele limbii literare	Poezii, texte epice (romane, nuvele, povestiri etc.), texte dramatice (comedii, drame)

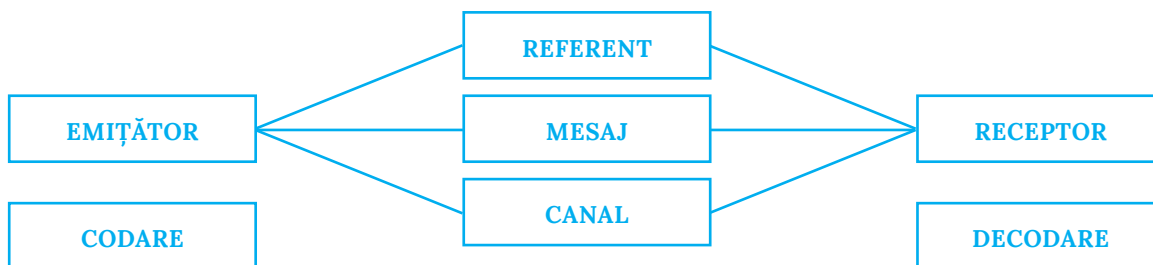
STILUL FUNCȚIONAL	DOMENIU, FUNCȚIE	PARTICULARITĂȚI	SPECII/TIPURI DE TEXT/PRODUSE
STILUL OFICIAL-ADMINISTRATIV	► Comunicare oficială ► Funcție: comunicare în sfera relațiilor oficiale, administrativ-juridice, între cetățeni și autorități	► absența oricărei nuanțe afective ► caracter obiectiv, impersonal, lipsit de afectivitate ► vocabular de bază ► limbaj denotativ ► accesibilitate, precizie, claritate ► formule stereotipe ► exprimare neutră, rigidă, obiectivă, impersonală ► absența termenilor familiari, de argou, a formelor populare ► coordonarea preferată subordonării ► respectarea normelor limbii literare ► funcție referențială, conotativă	Legi, regulamente, ordine, tratate, convenții, declarații, cereri
STILUL PUBLICISTIC	► Mass-media (presa scrisă, radio, TV) ► Funcție: de informare în masă a publicului, de a comenta fapte de viață socială, de interes economic, politic pe înțelesul tuturor cetățenilor	► destinat unui public eterogen (variat), cu pregătire profesională diferită și de niveluri de cultură diferite ► vocabular divers, acumulând inovații și clișee ► varietatea și bogăția vocabularului determinate de diversitatea tematicii abordate ► limbaj accesibil publicului variat ► folosirea citatului și a mijloacelor extralingvistice (fotografii, video) ► structură gramaticală simplă ► utilizarea limbii literare alături de formulări specifice limbajului cotidian ► amestec de elemente ce provin din celelalte stiluri funcționale ► pentru a capta atenția cititorilor apelează la titluri și subtitluri incitante, imagini, ilustrații grafice, culoare ► funcție referențială, conotativă, expresivă	Știri, reportaje, emisiuni, podcasturi, interviuri, filme documentare
STILUL COLOCVIAL	► Medii familiale și familiare (în familie, în curtea blocului/a școlii, în stradă) ► Funcție: comunicarea cotidiană	► încărcătură afectivă ► formule de adresare ► asociere cu mijloace nonverbale, paraverbale ► posibilă nerespectarea normelor limbii literare (elipsa) ► expresii și termeni de argou ► diminutive, augmentative ► caracter oral, expresiv ► degajare, simplitate	Dialoguri, conversații zilnice, mesaje în rețele de socializare, bilețele

1 Citiți următoarele texte.

1.1. Completați schema cu privire la factorii comunicării, stabilind pentru fiecare situație de comunicare:

- ▶ emițătorul sau locutorul (sursa mesajului);
- ▶ receptorul sau interlocutorul (cel care primește mesajul și îl de-codează);
- ▶ mesajul transmis;
- ▶ canalul (mijlocul prin care a ajuns mesajul de la receptor la emi-tător).

TEXTUL A

Lumina

Lumina ce-o simt
 năvălindu-mi în piept când te văd,
 oare nu e un strop din lumina
 creată în ziua dintâi,
 din lumina aceea-nsetată adânc de viață?
 Nimicul zăcea-n agonie
 când singur plutea-n întuneric și dat-a
 un semn Nepătrunsul:
 „Să fie lumină!”
 O mare
 și-un vifor nebun de lumină
 făcutu-s-a-n clipă:
 o sete era de păcate, de doruri, de-avânturi,
 de patimi,
 o sete de lume și soare.
 Dar unde-a pierit orbitoarea
 lumină de-atunci – cine știe?
 Lumina ce-o simt năvălindu-mi
 în piept când te văd – minunato,
 e poate ca ultimul strop
 din lumina creată în ziua dintâi.

(Lucian Blaga)

TEXTUL B

Lungimea de undă a luminii și culorile

Vederea umană este deosebită prin faptul că nu percepe doar obiectele, ci și culorile. Percepția culorilor depinde de faptul că la nivel de retină există trei tipuri de celule numite conuri, fiecare tip absorbind maximal lumina incidentă ce corespunde unei anumite lungimi de undă. Fiecare dintre cele trei seturi de conuri generează ulterior semnalele neuronale, care sunt apoi procesate și, în cele din urmă, produc răspunsul perceptiv al culorii. Stimulul optic ce corespunde unei culori reprezintă distribuția lungimii de undă a luminii incidente. Lumina care constă dintr-un amestec egal de toate lungimile de undă vizibile reprezintă stimulul de răspuns la culoarea albă, gri sau neagră, în funcție de cantitatea de lumină care se propagă de la obiect și de fundalul acestuia. Lumina care constă dintr-o singură lungime de undă prezintă drept stimul pentru răspunsul de culoare pură. Lumina de o singură lungime de undă (culoare) se numește, astfel, lumină monocromatică. Răspunsul la culoare pentru lumina monocromatică variază de la lungimi de undă lungi la cele scurte. Cele șapte lungimi de undă de bază sunt: roșu, oranj, galben, verde, albastru, indigo și violet.

(N. Ciobanu, V. Tonu, V. Vovc, *Fizica optică cu elemente de optică geometrică*, suport de curs)

Instrucțiune privind managementul temelor pentru acasă
în învățământul primar, gimnazial și liceal

SECȚIUNEA I**ROLUL TEMELOR PENTRU ACASĂ**

1. În învățământul primar, gimnazial și liceal temele pentru acasă au misiunea de a consolida conținuturile didactice studiate la lecție, contribuind la formarea competențelor-cheie ale elevului.
2. Temele pentru acasă și explicarea lor fac parte integrantă din lecție, contribuie la realizarea obiectivelor acesteia.
3. Rolul efectuării temelor pentru acasă rezidă în consolidarea rezultatelor învățării, dezvoltarea abilităților de organizare a timpului de învățare și obținerea unor efecte durabile ale învățării în traseul formării personale a elevului.

SECȚIUNEA II**MANAGEMENTUL TEMELOR PENTRU ACASĂ**

11. Volumul temelor pentru acasă pentru fiecare disciplină școlară nu trebuie să depășească, de regulă, 1/3 din volumul sarcinilor realizate în clasă, pe parcursul lecției.
12. Specificul temelor pentru acasă, pe parcursul unității de învățare, este centrat pe sarcini de aplicare și analiză. La sfârșitul unității de învățare și înaintea probelor de evaluare sumative, se vor propune teme pentru acasă cu caracter de sinteză și integrare.
13. În perioada de vacanță, după probele de evaluare sumative și în zilele de activități transdisciplinare, nu se vor da teme pentru acasă.
14. Nu se admite utilizarea temelor pentru acasă ca instrument de pedeapsă: teme cu volum mare și grad înalt de complexitate, exerciții repetitive, teme necunoscute și neexersate în clasă.

(Sursa: site-ul oficial al Ministerului Educației și Cercetării)

Un alt fel de a spune „Simt, gândesc, iubesc românește” | Începe Marea Dictare Națională! (LIVE)

În acest an, Ziua Limbii Române este sărbătorită, inclusiv, printr-un eveniment inedit, care lansează o provocare pentru toți cei care vor să-și testeze cunoștințele în domeniul gramaticii limbii române. Începe Marea Dictare Națională!

În anul curent sărbătorim Ziua Limbii Române printr-o Mare Dictare Națională! Competiția este organizată de Ministerul Educației și Cercetării (MEC) și este deschisă tuturor. Evenimentul a început la ora 09:30, în scuarul Teatrului Național de Operă și Balet „Maria Bieșu”. Peste 600 de participanți s-au înscris din timp, iar autoritățile au spus că îi vor admite pe toți la probă, asta chiar dacă, inițial, s-a anunțat că sunt doar 500 de locuri pentru doriții de a participa la această provocare.

Textul propus participanților la Marea Dictare Națională va fi selectat dintre eseurile câștigătoare ale unui concurs la tema „De ce Republica Moldova trebuie să fie parte a Uniunii Europene”. În afară de aceasta, dictarea va include și un text despre limba română.

Finaliștii Marii Dictări Naționale vor fi premiați la începutul lunii septembrie.

În acest an, Ministerul Educației a organizat un concurs de eseuri la tema „De ce Republica Moldova

trebuie să fie parte a Uniunii Europene”. Textele vor fi evaluate de o comisie formată de MEC, urmând să fie desemnați cinci finaliști. La evaluare se va ține cont de complexitate, argumentare, originalitate, corectitudine gramaticală, creativitate.

Câștigătorii concursului de eseuri vor fi premiați în cadrul evenimentului de deschidere a Marii Dictări Naționale.

(Sursa: Agora.md)

TEXTUL E

Voi, puiuți, de ce strigați?

A ajuns la Bocca del Rio vestea despre îmbolnăvirea lui Dorli, dar mie mi s-a comunicat numai după ce a sosit și a doua, că e mai bine. Sper să fie complet bine în clipa aceasta.

La Bocca del Rio trăim încă în epilogul nunții. Am văzut și fotografiile: câteva sunt foarte bune, și mirii mai ales sunt fotogenici. Tipuri de cinema.

Eu stau într-o casă alături de Mărioara. Mă simt nespus de bine, și voi mai sta vreo câteva zile. Facem ședințe literare: cu Faust, și mai restrânse, cu poeziile. Perechea Constantinescu cântă toată ziua.

Dar despre toate mai pe larg când voi sosi. Vă sărut.

(aug.-sept., 1951)

L*

*L – Lucian Blaga

2 Motivați, prin argumente, apartenența fiecărui text la un stil funcțional.

3 Simulați, în baza informațiilor din textul C, o discuție în grupul online al clasei despre subiectul temelor pentru acasă din perspectiva diferitelor atitudini ale elevilor (responsabilitate, indiferență, plictis etc.), dar și a relevanței acestora.

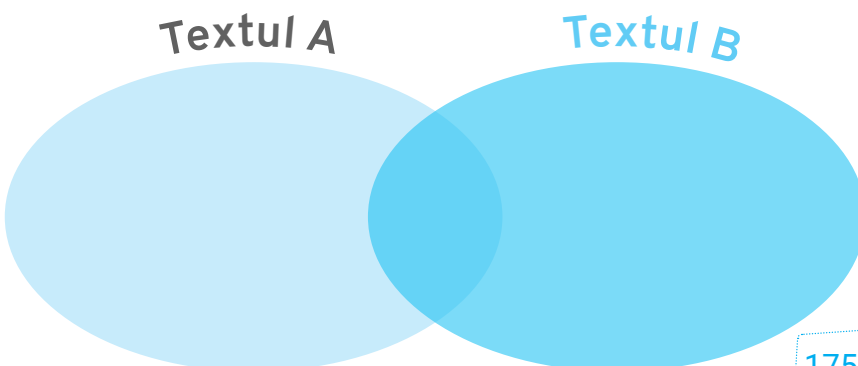
3.1. Expuneți opinii PRO și CONTRA.

3.2. Faceți referire la exemple din viața voastră de elevi.

4 Pornind de la informațiile din textul E (scrisoarea poetului Lucian Blaga), redactați o cerere către proprietarii casei de la Bocca del Rio, conform rigorilor unui text oficial-administrativ.

5 Realizați, în cheia diagramei Venn, analiza textelor A și B.

5.1. Formulați concluzii cu privire la specificul fiecărui stil funcțional.

AVAN-TEXT ▶

ARHI-TEXT ▼

În textul literar, părțile de vorbire și categoriile lor morfologice au mai mult decât valoare gramaticală și capătă valoare stilistică (expresivă). Astfel, o parte de vorbire devine marcă stilistică a textului prin insistarea asupra acesteia, prin abaterile de la unele forme flexionare, valorificarea unor categorii morfologice precum numărul, genul, modul, timpul. Valoarea stilistică rezultă din context. Ea rezidă în crearea sugestiilor, în sublinierea unei idei poetice, în crearea unor imagini, dar, cel mai frecvent, în crearea figurilor de stil. Cele mai bogate în valori stilistice sunt substantivul, adjectivul, verbul, adverbul, pronumele.

- 1 Citește șirul de întrebări din care se constituie poezia *Ghicitoare fără sfârșit* de Grigore Vieru și completează răspunsurile cu substantivele oferite mai jos.

Ce izvor	Care spice cresc	Ce se ară
Se ia după om?	Cu vârful în jos?	Cu lacrima?
.....mamei.	mamei.	 mamei.
Ce e dulce	Care stele pe cer	Ce este nemărginit
Și nu se aduce?	Cad amândouă odată?	Și nu calcă iarba străină?
.....mamei.	mamei.	mamei.

(brațele, glasul, sufletul, ochii, chipul, buzele)

- 1.1. Observă ce figură de stil creează aceste substantive.
- 1.2. Cum crezi, s-ar putea valorifica altă parte de vorbire pentru a crea aceeași figură de stil? Argumentează.

- 2 Comentează valoarea stilistică a substantivelor în poezia *Nocturnă* de George Bacovia, ținând cont de sugestiile de mai jos.

E-o muzică de toamnă	Și-acorduri de clavire
Cu glas de piculină,	Pierdute, în surdină;
Cu note dulci de flaut,	Și-n tot e-un marș funebru
Cu ton de violină...	Prin noapte, ce suspină...

- 2.1. Observă câmpurile lexicale pe care le creează substantivele.
- 2.2. Identifică tipul imaginilor artistice create de substantive.
- 2.3. Comentează valoarea stilistică a substantivelor, menționând figura de stil pe care o creează.

VALORI STILISTICE ALE SUBSTANTIVULUI

- ▶ Susține descrierea (de tip peisaj, de interior sau de tip portret).
- ▶ Poate susține enumerația ca procedeu de creare a unui tablou artistic.
- ▶ Prin reluarea (uneori chiar obsesivă), într-un text, devine cuvânt-cheie sau un simbol.
- ▶ Are valoare plastică, evocatoare, mai ales dacă provine din alte părți de vorbire (*binele, frumosul, răul, albastrul*).
- ▶ Atunci când suportă un transfer de sens și obține sens figurat, creează metafore.

- 3 Comentează valoarea stilistică a substantivelor evidențiate în strofa de mai jos (Eugen Cioclea, *Mai cred*).

- 3.1. Menționează rolul opoziției semantice în sublinierea ideii poetice.

Cred în valoare neconvertibilă a **frunzei**,
Cum nu cred în **ruble** și nici în **dolari**,
Cred în zvâcnetul de durere al **femeii lehuze**
Când trece trenul cu **militari**.

VALORI STILISTICE ALE ADJECTIVULUI

- ▶ Susține descrierea și contribuie la realizarea tablourilor artistice, a imaginilor picturale.
- ▶ Susține, prin gradele de comparație, exprimarea intensificării sau a diminuării treptate a unei caracteristici, a unei stări ori trăiri.
- ▶ Prin încărcătura semantică deosebită, devine epitet.
- ▶ Contribuie la crearea comparițiilor și a antitezelor.

4 Citește fragmentul din *Călin* (file din poveste) de Mihai Eminescu. Separă adjectivele care au valoare de epitet de cele care nu creează epite.

4.1. Comentează rolul adjectivelor în crearea tabloului naturii.

Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi isvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuiar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici, albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.

VALORI STILISTICE ALE VERBULUI

- ▶ De regulă, creează imagini dinamice, care sugerează mișcarea, agitația, iureșul. Totodată, poate sugera frământarea interioară, stările tensionate, meditația filozofică etc.
- ▶ Contribuie la umanizarea unor imagini, creând personificarea ca figură de stil.
- ▶ Ajută la constituirea repetiției, a enumerației, a gradației etc.
- ▶ De cele mai multe ori, valoarea stilistică rezidă în forma de mod și timp pe care o are în text.

Valori stilistice ale modurilor personale

Modul indicativ exprimă o acțiune reală, certă. Ca stare/emoție artistică, sugerează certitudinea, ancorarea în timp (evocarea – prin timpurile trecute; proiecțiile, așteptările, visurile – prin timpul viitor).

Timpul prezent al modului indicativ are următoarele valori stilistice:

- » **prezentul gnomic/etern** (arată adevăruri permanente sau fenomene veșnice): „Cu mâine zilele-ți adaogi,/ Cu ieri viața ta o scazi/ Și ai cu toate astea-n față/ De-a pururi ziua cea de azi” (M. Eminescu, *Cu mâine zilele-ți adaogi*);
- » **prezentul iterativ** (exprimă repetarea unei acțiuni la intervale repetate: „Vreme trece, vreme vine...” (M. Eminescu, *Glossă*);
- » **prezentul istoric sau dramatic**: „Căci unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaște,/ Și vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște.” (M. Eminescu, *Luceafărul*);
- » **prezentul cu valoare de viitor**: „Ah! în curând satul în vale-amuțește./ Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbește...” (M. Eminescu, *Sara pe deal*);

- » **Prezentul cu valoare de imperativ**: „Ce e rău și ce e bine tu te-ntreabă și socoate...” (M. Eminescu, *Glossă*);
- » **Prezentul descriptiv** (oferă valoare durativă peisajelor): „Flori albastre tremor ude în văzduhul tămăiet...” (M. Eminescu, *Călin* (file din poveste)).

Modul conjunctiv arată o acțiune posibilă, realizabilă, transferă emoția în planul reveriei („Să sărim în luntrea mică,/ Îngânați de glas de ape/ Și să scap din mână cârma/ Și lopețile să-mi scape” (M. Eminescu, *Lacul*); exprimă și valoarea de imperativ, având caracter de sfat, poruncă, îndemn sau caracter testamentar („Ci să nu-mi închideți cartea/ ca pe recile-mi pleoape./ S-o lăsați așa deschisă,/ Ca băiatul meu ori fata/ Să citească mai departe” (Gr. Vieru, *Legământ*)).

Modul condițional-optativ arată o acțiune dorită, o stare râvnită, o dorință intensă, dar puțin realizabilă, întrucât este corelată cu o condiție: „De-aș avea o porumbiță/ Cu chip alb de copiliță, [...]/ Cătu-ți ține ziu-lița/ I-aș cânta doina, doinița,/ I-aș cânta-o-ncetișor,/ Șoptind șoapte de amor” (M. Eminescu, *De-aș avea*). Condiționalul trecut poate sugera și regretul: „Ai fi trăit în veci de veci/ Și rânduiri de vieți” (M. Eminescu, *Pe lângă plopii fără soț*).

Modul imperativ sugerează acțiuni cu valoare de îndemn, rugămintă, amenințare, sfat, încurajare, ironie, specifică oralității etc.: „Strângeți piatra lucitoare/ Ce din soare se aprinde,/ Ștergeți slinul, mucegaiul/ Al uitării în care geme” (A. Mateevici, *Limba noastră*).

Podul în ploaie,
Vincent Van Gogh

VALORI STILISTICE ALE MODURILOR NEPERSONALE

INFINITIVUL sugerează, prin numele acțiunii, un ton sentențios, impersonalitatea: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată” (M. Eminescu, *Odă în metru antic*).

GERUNZIUL, prin sugestia de durată, derulare, capătă valoare de epitet: „Să te vezi pe tine însăși/ Visătoare, surâzândă (M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*).

PARTICIPIUL cu valoare adjectivală devine epitet; cu valoare verbală, prin renunțarea la auxiliar, contribuie la sincoparea ritmului.

SUPINUL poate avea valoare de epitet: „Nu e floare de uitat,/ E floare de sărutat” (folclor). Verbele la modul supin pot conferi acțiunii și valoare de potențialitate: „Iar Manea ofta/ Și se apuca/ Zidul de zidit/ Visul de-mplinit (Monastirea Argeșului).

5 **Comentați, la alegere, valoarea stilistică a unei forme verbale din caseta de mai sus.**

6 **Știi deja că valorile artistice ale părților de vorbire se creează nemijlocit în text și sunt foarte particulare. Ca să exersezi identificarea acestora, citește poezia *Noiembrie* de Aureliu Busuioc și descoperă efectul artistic obținut prin valorificarea interjecțiilor.**

6.1 Observă cum, prin jocul de cuvinte, poetul creează o trecere a peisajului exterior într-un peisaj interior, sufletesc.

Tic, tac...
Pic, pac...
Orele picură-n ploaie,
ticăie ploaia opac,
timpul se scurge-n odaie:
tic, tac.
Ore s-adună grămezi.
Ploaia e doar calitate.
Ceasul e inima,
vezi?
Bate.

Mai bate.
Pic, pac.
Tic, tac...
Orele, apa – de-o seamă
curg la fereastră.
Ce fac?
Timpul și ploaia mă cheamă:
tic, pac.
Pic, tac...
Tac.

6.2. Creează un produs digital în baza poeziei *Noiembrie* de Aureliu Busuioc: potrivește imagini grafice, o coloană sonoră și înregistrează poezia în lectura ta.

INTERJECȚIA

- ▶ are o încărcătură afectivă maximă, exprimând caracterul concret senzorial al unei situații;
- ▶ exprimă: dezorientare, buimăceală, regret, nemulțumire, durere, dispreț, ironie, plictiseală, surpriză, bucurie, încântare, entuziasm, speranță, orgoliu, admirație, mustrare etc.
- ▶ onomatopeele contribuie la crearea imaginilor auditive, sporind plasticitatea și/sau autenticitatea textului.

UNITATEA V

Există o artă care să redea viața în întregimea ei, sub toate formele prin care se manifestă? Această artă există. Este arta dramatică.

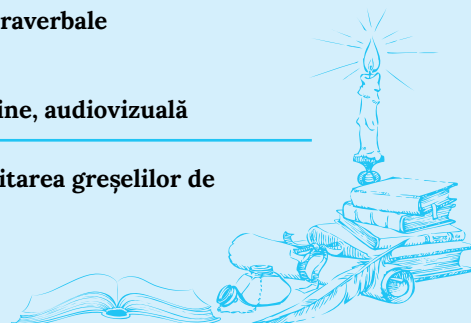
Émile Faquet

GENUL DRAMATIC

Etimologie: din franceză – *dramatique*, italiană – *dramatico*, latină – *dramaticus*.

Definire: genul dramatic reprezintă totalitatea operelor scrise pentru a fi reprezentate pe scena unui teatru. Opera dramatică este organizată în acte și scene, scrisă sub formă de dialog sau de monolog și destinată reprezentării scenice, în care personajele comunică în mod direct, fără intervenția unei voci auctoriale.

Domeniu	Lecții
Literatură și deschideri inter-/pluri-/transdisciplinare	Compoziția textului dramatic: acțiunea textului dramatic, conflict dramatic, didascalii. Structura textului dramatic: acte, scene, cânturi <i>Omul este totuși cea mai sublimă creatură din univers</i> de Matei Vișniec Specii ale genului dramatic: comedia <i>O scrisoare pierdută</i> de Ion Luca Caragiale Specii ale genului dramatic: drama <i>Apus de soare</i> de Barbu Ștefănescu Delavrancea <i>Iona</i> de Marin Sorescu Textul dramatic și arta spectacolului. Atelier de discuție
Comunicare orală și scrisă	Comunicarea orală. Elemente nonverbale și paraverbale Pledoaria. Redactare Comunicarea în mass-media: presa scrisă, online, audiovizuală
Limba română	Surse lexicografice de documentare pentru evitarea greșelilor de exprimare

COMPOZIȚIA TEXTULUI DRAMATIC: ACȚIUNEA TEXTULUI DRAMATIC, CONFLICT DRAMATIC, DIDASCALII. STRUCTURA TEXTULUI DRAMATIC: ACTE, SCENE, CÂNTURI

1 Citește textul de mai jos și realizează, în baza lui, sarcinile propuse.

Omul este totuși cea mai sublimă creatură din univers

de Matei Vișniec

*Un grup de manifestanți în fața unui balcon.
Scena este luminată de patru lampadare.*

MANIFESTANT 1 (*iși ia elan, face doi pași spre balcon*): Noi...

*Vocea i se stinge. Manifestantul 1 își pierde brusc
curajul și revine în sânul grupului ca într-un pântec
protector.*

Pauză.

MANIFESTANT 2 (*agitând o pancartă, face doi
pași înainte*) [...]

Se retrage. Pauză.

MANIFESTANT 3 (*același joc, avansează și se re-
trage*) [...]

TOȚI MANIFESTANȚII (*avansează; apoi, într-un
glas*): Nu! Nu! Nu!

Se retrag. Pauză. [...]

MANIFESTANT 6: Gata! Noi nu mai... nu mai...

MANIFESTANT 2: Că nu suntem niște... că nu sun-
tem niște... Că nu. Cum așa? Da ce, noi... Până când?
Până când și... Chiar așa? Chiar așa? Chiar în halul
ăsta? Chiar până și la... Se poate? Fără scrupule? Fără
preaviz? Fără nimic? Din burtă? Fără respect? Ca și
cum... ca și cum am fi... ca și cum n-am fi... Ca și cum
n-am fi deloc, nimic, cantitate neglijabilă... Zău așa!

Toți îl aplaudă.

MANIFESTANT 3 (*face un pas în față*): Acum. Aici.
Să fie clar! Pe loc. Imediat. Fără menajamente. Să fie
clar.

MANIFESTANT 4: Nu mai vrem! Nu mai accep-
tăm! Nu mai tolerăm! Nu mai suportăm! Nu mai în-
ghițim! Nu mai închidem ochii! Nu ne mai prefacem
că nu vedem. [...] Nu mai tolerăm nimic! Nu mai su-
portăm sub nicio formă! Nu mai înghițim în sec. Nu
mai închidem ochii că nu suntem morți!

Toți îl aplaudă.

MANIFESTANT 5 (*avansează*): Suntem vii!

TOȚI: Da!

MANIFESTANT 5: Suntem mulți!

TOȚI: Da!

MANIFESTANT 5: Suntem aici!

TOȚI: Da!

MANIFESTANT 5: Aici! Acum! Pe loc! Imediat! Azi!
În unanimitate! Că nu suntem animale! Că nu sun-
tem șobolani! Că nu suntem râme! Că nu suntem
suboameni! Că... [...]

MANIFESTANT 3: Că nu suntem fum. Cârpe. Ne-
ant. Zerouri. Vid. Absență. Neființă. Gunoi. Cloacă.
Mlaștină. Ceață. Nămol. Stârv. Teren viran. Gelati-
nă. Muci. [...] Maculatură umană. Fâs. Eczemă. Ca-
rii. Mâzgă. Duhoare. Sughiț. Găinaț. Zombi. Păcă-
leală. Rumeguș. Deșeuri. Râgăială. Șanț. Întunecime.
Mucegai. Scursură. Leș. Groapă comună. Amânare
eternă. Glumă. Zădărnicie. Moleșală. Gângăveală.
Depozit de cârje. Preșuri. Guri știrbe. Mățaraie im-
pură. Neputințe. Zvâcnete inutile. Zgârci. Coji de
ouă. Rogojini sfrijite. Mortăciune. Molii. Creiere lo-
botomizate. Celofane inerte.

MANIFESTANT 4: Nu! [...]

Fereastra de la balcon se deschide ușor. Toți manifestanții se dau cu câțiva pași înapoi și rămân în așteptare, strânși unii în alții. Pauză.

De la balcon, o mână invizibilă (poate de copil) aruncă un avion de hârtie spre manifestanți. Fereastra se închide.

Avionul planează mult, se rotește deasupra grupului de manifestanți și sparge unul din cele patru lampadare. Lumina scade.

Manifestanții se descaltă și încep să bombardeze balconul cu pantofii, sandalele și bocancii lor. [...]

MANIFESTANT 3: Șobolanilor! Râme ce sunteți! Gângăviților! Gângavoșilor! Zgume! Croncănituri zugrumoase! Mocirgăi ciumpăfiți. Lepădăi nespălați. Putregăituri morcofoase! Sudalmagii ruginoși! Porcofililor! [...]

MANIFESTANT 1: Ieșiți! Ieșiți! Să vă vedem la față! Aveți față? Ieșiți să vă vedem culoarea ochilor. Stați în gaura aia de șarpe și secretați venin... Aveți gură?

Fereastra se deschide. Din balcon mâna invizibilă lansează un nou avion de hârtie care lovește un al doilea lampadar. Lumina scade și mai mult. Fereastra se închide.

Furioși, manifestanții se dezbracă și bombardează balconul cu hainele lor făcute ghem. Pauză.

MANIFESTANT 1: Propun să negociem... [...]

MANIFESTANT 4: De la egal la egal. Ca oamenii. Rațional. Deschis. Sincer. Constructiv. Cinstit. [...] Fără gânduri ascunse. Fără să trișăm. Civilizat. Demn. Cu înțelepciune. Pe față. Ochi în ochi. Cu răbdare. Încrezători. Tenace. Sereni. Umani. Verticali. Generoși. Solari. Exemplari. Urbani. Toleranți.

MANIFESTANT 3: Trebuie să existe o soluție. [...]

TOȚI MANIFESTANȚII: Vom găsi, vom găsi!

MANIFESTANT 1: Omul din noi nu a murit... Nu s-a chircit. Nu s-a moleșit. Nu a leșinat. Nu s-a gângăvit. Nu s-a pleostit. Nu s-a dezuniversalizat.

MANIFESTANT 2: Suntem purtători de umanitate. Suntem purtători de rațiune. Suntem metafore ale civilizației. Suntem imaginea divinității.

MANIFESTANT 3: Omul este totuși cea mai sublimă creatură din univers!

MANIFESTANT 4: Să negociem!

MANIFESTANT 5: Cuvântul este purtător de speranță.

MANIFESTANT 6: Să vorbim cuvinte! Să cuvântăm. Să spargem gheața. Să dialogăm. [...] Să schimbăm cuvinte. Să ne spunem gândurile. Să ieșim din tăcere. Cuvântul e de aur. Cuvintele oblojesc. Pânsează răni. Deschid uși. Ajung la suflet. Creează poduri. Fac minuni. Salvează vieți. Sunt miraculoase. Avem aceeași limbă. Să o folosim. Că suntem frații aceleiași limbi. Când ai o limbă comună, ai și un suflet comun. Când ai o limbă comună, ai și destin comun. Dacă tot avem aceeași limbă, de ce să ne urâm? Să vorbim frumos. Politicos.

Fereastra se deschide. Suspans. Mâna invizibilă aruncă un al treilea avion de hârtie care lovește un al treilea lampadar. Lumina scade și mai mult.

Furioși, manifestanții își „deşurubează” picioarele (ca și cum ar fi niște proteze) și bombardează balconul cu ele. [...]

Un al patrulea avion de hârtie este lansat de mâna invizibilă. Avionul sparge al patrulea lampadar.

Aproape întuneric. Fereastra se închide.

Manifestanții își deșurubează mâinile și bombardează cu ele balconul. Impresia că niște mari marionete se autodezmembrează. Diversele lor părți componente (umeri, rotule, capete, globi oculari etc.) devin proiectile.

Se aud bolboroseli.

Nonononono... Atatatatatata... Vovovovo... gugugugu... Dadadada... sesesesese... înânânânân... [...]

Întuneric aproape total. Din grupul de oameni-marionete nu a rămas decât o gură cu dinți care clănțnesc. Gura se rotește ca o sfârlează în mijlocul pieței, până când se oprește.

În spatele ferestrei: două mâini de copil fabrică o bărcuță din hârtie. Mâinile o lansează prin întuneric și bărcuța plutește traversând spațiul.

META-TEXT ▼

„Scrișul dramatic a necesitat convenții grafice de punere în pagină: se folosesc două corpuri diferite de literă pentru a tipări dialogul și indicațiile de regie, marcând astfel distincția dintre partea de text destinată rostirii pe scenă – dialogul, replicile personajelor – și didascalii, indicații, ordine date realizatorilor spectacolului. Replicile sunt întotdeauna precedate de numele personajului care le rostește.”

(Doina Comloșan,
Lectura textului dramatic)

- 2 Propune câte un echivalent pentru locuțiunile/expresiile din text: *ochi în ochi, în ruptul capului, cu răbdare, își face elan.*
- 3 Alcătuieste enunțuri în care cuvintele *a agita, a scădea, a înghiți, a lansa* să aibă alt sens decât cel din text.
- 4 Selectează din text câte trei cuvinte/sintagme care se referă la câmpurile lexicale *război și umanitate.*
- 5 Transformă vorbirea directă în vorbire indirectă:
MANIFESTANT 3: Trebuie să existe o soluție. [...]
TOȚI MANIFESTANȚII: Vom găsi, vom găsi!
MANIFESTANT 1: Omul din noi nu a murit... Nu s-a chircit. Nu s-a molesit. Nu a leșinat. Nu s-a gângăvit. Nu s-a pleostit. Nu s-a dezuniversalizat.
MANIFESTANT 2: Suntem purtători de umanitate. Suntem purtători de rațiune. Suntem metafore ale civilizației. Suntem imaginea divinității.
MANIFESTANT 3: Omul este totuși cea mai sublimă creatură din univers!
- 6 Prezintă structura unui text dramatic.

ACTUL este o diviziune principală a unei opere dramatice, o etapă în desfășurarea acțiunii.

REPLICA este o secvență din rolul unui actor, un răspuns al unui personaj la cele spuse de interlocutorul său.

STRUCTURA UNUI TEXT DRAMATIC

SCENA și **TABLOUL** compun actele și sunt subdiviziuni care grupează mai multe secvențe cu anumite personaje. Scena este unitatea dramatică ce modifică numărul de personaje aflate în acțiune, intrarea și ieșirea personajelor din scenă.

TIRADA este o suită lungă de fraze în care un personaj amplifică retoric o idee cu intensă participare afectivă și fără întrerupere, adresându-se celorlalte personaje sau/și auditoriului în spectacol. În tiradă, personajul își expune reflecțiile personale.

ARHI-TEXT ▼

„Avem în fața noastră o piesă de teatru, atunci când pe o suprafață amenajată anume, niște actori joacă desfășurarea unei acțiuni. Ceea ce ni se înfățișează în felul acesta este determinat de aceleași trei elemente fundamentale, ca și lumea pe care o înfățișează autorul epic: desfășurarea acțiunii, spațiul și personajul. [...] Dramaticul este, alături de liric și epic, a treia concepție despre lume.”

(Wolfgang Kayser,
Opera literară)

- 7 Realizează, în limita a 90-120 de cuvinte, rezumatul fragmentului de text dramatic propus.

Acțiunea dramatică reunește:

✓ evenimentele petrecute pe scenă și evenimentele relate

✓ situațiile surprinse prin limbajul scenic (jocul scenic al actorilor, pantomima, costumele, decorul, recuzita, efectele sonore, lumina)

✓ intrigă și conflicte

- 8 Numele personajelor apar notate cu majuscule și introduc replicile. Explică această convenție a textului dramatic.

ARHI-TEXT ▼

DIDASCALIILE reprezintă instrucțiunile date de autor pentru transpunerea textului scris în spectacol. Astfel, rolul general al didascaliilor este de a ilustra condițiile de enunțare și cele imaginare. Didascaliile au valoarea unui text de regie.

Funcțiile didascaliilor:

- arată contextul comunicării: reperele spațiale și temporale;
- determină locutorii: cine comunică și cui i se adresează;
- prezintă caracterizări indirecte prin fapte, gesturi, mimică, comportament etc.
- evidențiază stări interioare/tensiuni ale personajelor;
- redau elemente ale comunicării nonverbale, specifice jocului scenic;
- indică elemente ale comunicării paraverbale;
- fixează informații despre decor, costume, atmosferă, sunete etc.
- exprimă acte de intervenție asupra cuiva (un sfat, un ordin, o solicitare, o invitație etc.).

9 Specifică rolul dialogului în acest text dramatic, referindu-te la informația următoare:

„Dialogul dramatic fiind acțiune vorbită, fiecare propoziție dramatică individuală articulată nu are numai valoare expresivă ca și conținut, ci conține și execuția unui act, fie el o promisiune, o amenințare, un act de persuasiune etc.”

(Dürrenmatt, *Writings on Theatre and Drama*, cf. Alina Nelega, *Structuri și formule de compoziție ale textului dramatic*)

10 Analizează, într-un text coerent de 5-6 rânduri, valoarea stilistică a enunțurilor eliptice din replica manifestantului 3.

11 Expune-ți opinia: ce sugerează licența poetică *suboameni*?

12 Extrage mărcile oralității din cadrul dialogurilor dintre personaje.

13 Analizează registrele stilistice folosite de personaje.

14 Argumentează, valorificând secvențe din text, dacă scena are un ritm rapid sau un ritm lent.

15 Interpretează rolul didascaliilor în cadrul fragmentului, valorificând funcțiile acestora.

16 Încadrează personajul colectiv într-o tipologie umană, angajând două argumente textuale.

17 Descrie, într-un enunț dezvoltat, relația dintre personaje.

18 Formulează atitudinea personajului față de limbă și față de semenii în secvența:

„MANIFESTANT 6: Să vorbim cuvinte! Să cuvântăm. Să spargem gheața. Să dialogăm. (...) Să schimbăm cuvinte. Să ne spunem gândurile. Să ieșim din tăcere. Cuvântul e de aur. Cuvintele oblojesc. Pansează răni. Deschid uși. Ajung la suflet. Creează poduri. Fac minuni. Salvează vieți. Sunt miraculoase. Avem aceeași limbă. Să o folosim. Că suntem frații aceleiași limbi. Când ai o limbă comună, ai și un suflet comun. Când ai o limbă comună, ai și destin comun. Dacă tot avem aceeași limbă, de ce să ne urâm? Să vorbim frumos. Politicos”.

19 Descrie modul în care sunt conturate emoțiile, stările afective și atitudinile personajelor prin intermediul replicilor.

20 Prezintă două trăsături morale ale personajului colectiv, menționând și procedeele de caracterizare.

21 Comentează, într-un text coerent de 5-6 rânduri, simbolul literar *lampadar* în raport cu alt simbol din text.

22 Interpretează, în 2-3 enunțuri, opțiunea autorului pentru număr ca substituent al numelui personajului.

COMEDIA (din franceză: *comédie*, latină: *comoedia*, greacă: *komoidia* – cântec de sărbătoare) este o specie a genului dramatic, în proză sau în versuri, care evocă personaje, întâmplări, moravuri într-un mod care stârnește râsul, având un final fericit.

Trăsături

- ▶ Acțiunea este complexă, având la bază un conflict comic. Acesta este adesea aparent, valorile pentru care se înfruntă personajele fiind frecvent false valori.
- ▶ Acțiunea și deznodământul sunt vesele, piesele satirizând moravurile într-o manieră care stârnește râsul.
- ▶ Comicul, o categorie estetică ce definește comedia, ilustrează contrastul dintre aparență și esență, dintre frumos și urât, valoare și nonvaloare, scop și mijloace, efort și rezultat.
- ▶ Personajele reprezintă diferite tipuri umane.
- ▶ Se cultivă neprevăzutul, surprinzătorul, varietatea, încurcăturile de situații, hazardul.
- ▶ Limbajul este dominat de oralitate și accesibilitate, fiind prezente umorul, ironia, sarcasmul, satira, forme ale comicului.

Tipologia comediei

Criteriu	Clasificare	Exemplificare
Cronologic	Comedia antică	Aristofan, Plaut, Terențiu
	Comedia Renașterii	Machiavelli, Ariosto
	Comedia dell'arte	Luigi Pirandello
	Comedia clasică franceză	Molière
	Comedia engleză	William Shakespeare
	Comedia modernă	Oscar Wilde
Natura comică	Comedia de situații	William Shakespeare, <i>Comedia eroilor</i>
	Comedia de moravuri	Ion Luca Caragiale, <i>D-ale carnavalului</i>
	Comedia de caracter	Molière, <i>Avarul</i>
	Comedia de intrigă	Pierre Beaumarchais, <i>Bărbierul din Sevilla</i>
	Comedia de salon	Oscar Wilde, <i>Soțul ideal</i>
	Comedia neagră	Friedrich Dürrenmatt, <i>Vizita bătrânei doamne</i>
	Comedia satirică	Molière, <i>Tartuffe</i>
	Comedia burlescă	Francisco Antonio de Monteser, <i>Restaurarea Spaniei</i>

Autori de comedii în literatura română:

Vasile Alecsandri, Tudor Mușatescu, Victor Ion Popa, Mihail Sebastian, Aurel Baranga, Teodor Mazilu, Ion Băieșu.

Autori de comedii în literatura universală:

Luigi Pirandello, Molière, William Shakespeare, Oscar Wilde.

Comicul este o categorie estetică ce presupune situații și elemente care provoacă râsul cititorilor și spectatorilor prin disproporția dintre esență și aparență, dintre efort și rezultatele lui, dintre scopuri și mijloace.

Tipuri de comic

- ▶ **Comicul de nume** rezultă din efectul fonetic sau din etimologia numelui.
- ▶ **Comicul de caracter** reliefează defectele general-umane, trăsăturile și viciile umane prin accentuarea acestora.
- ▶ **Comicul de situație** apare la nivelul acțiunii prin încurcături, confuzii, conflicte, întorsături de situații, apariții neașteptate.
- ▶ **Comicul de limbaj** se obține din elemente de limbă (cuvinte, expresii specifice, jocuri de cuvinte, exagerări, duble sensuri, greșeli de exprimare etc.).
- ▶ **Comicul de intenție** exprimă raportarea critică a autorului față de societate prin ridiculizarea moravurilor.

AVAN-TEXT ▶

META-TEXT ▼

„Avem pentru Caragiale, ca pentru toți clasicii, de altfel, un frumos portret-robot la purtător. [...] În primul rând, omul, «nenea lancu»: ins între două vârste, apropiat, un fel de rudă simpatică a tuturor, inocent, «băiat bun», la urma urmei un Mitică, ceva mai deștept și mai scriitor. Iubitor de vorbe și de prieteni. Plin ochi de umor. În al doilea rând, viața, evenimentele biografice socotite reprezentative, extrase cu grijă din biografia lui: prieten cu Eminescu, autor dramatic neînțeleș de contemporani, junimist, ins a cărui valoare n-a fost recunoscută (refuzat la Premiile Academiei), hărțuit cu procese, astfel încât, până la urmă, a fost nevoit să se exileze la Berlin. În al treilea rând, spiritul caragialean în acord cu opera lui: ochi critic, ureche cu pânle, luciditate (a cunoscut ca nimeni altul defectele noastre). [...] În esență rămân deci, în fotografie, cumsecădenia, umorul, firea prietenoasă și spiritul critic. Cam puțin totuși pentru cel care știa să vadă atât de multe la contemporanii lui. [...] La 1905 Caragiale fuge, se exilează nu atât din lumea românească a momentului, cât din lumea românească a *Momentelor*. Trăia în Țara Miticilor, alături de ei. Trăia într-o lume ca o gazetă. Știa toate variantele lumii de comedie. N-a ezitat prea mult să le părăsească.”

(Ioana Pârvulescu,
În Țara Miticilor)

1 Citește fragmentele de text.

1.1. Identifică argumente textuale despre personalitatea lui I.L. Caragiale în raport cu afirmația Ioanei Pârvulescu: „trăia în Țara Miticilor”.

„Mitică... și mai cum?

– E destul atâta: Mitică – de vreme ce și dumneata îl cunoști tot așa de bine ca și mine.

Firește că trebuia să-l cunoaștem: îl întâlnim atât de des – în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant [...]. El nu e nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate; dar ceea ce-l distinge [...] este spiritul lui original și inventiv. Mitică este omul care pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un cuvânt de spirit la moment și pentru asta [...] este foarte căutat și plăcut în societate. [...] Exemple... [...]

Când merge să se-mprumute cu bani:

– Unde ai plecat, Mitică?

– La vânătoare de lei. [...]

Un prieten ghindoc se-ntinde să-și ia pălăria dintr-un cuier prea nalt. Mitică îi strigă:

– Pune o coală de hârtie sub picioare! [...]

– Câte ceasuri sunt, Mitică?

– Câte au fost și ieri pe vremea asta.”

(I.L. Caragiale, *Mitică*)

2 Discutați în plen și fixați ideile pe un poster:

- ▶ Unde îl întâlnim pe Mitică? Ce fel de om e Mitică?
- ▶ Ce atitudine are Mitică față de prietenul său?
- ▶ Care este părerea ta despre oamenii lipsiți de valori?
- ▶ Ce fel de lume se construiește cu oameni precum Mitică?
- ▶ Ce valori redade în text observi și în societatea de azi?
- ▶ Ce nume generic ai oferi oamenilor cu moravuri din zilele noastre?

META-TEXT ▼

„Finalul care marchează revenirea la situația inițială, precum în *O scrisoare pierdută*, unde întregul eșafodaj de intrigi, de mașinații în care sunt angrenate personajele nu aduce nicio schimbare în destinul acestora, ele păstrându-și intacte condiția și statutul dramatic la sfârșitul comediei. Finalul e, în acest caz, echivalentul unui nou început, astfel încât dramaturgul ne oferă sugestia că personajele ar putea oricând juca, la nesfârșit, această comedie, ele fiind angajate într-un adevărat carusel existențial ce nu are deloc darul de a le modifica, în vreun fel, destinul ontologic și demersul dramatic.”

(Iulian Boldea, *Fața și reversul textului (I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale)*)

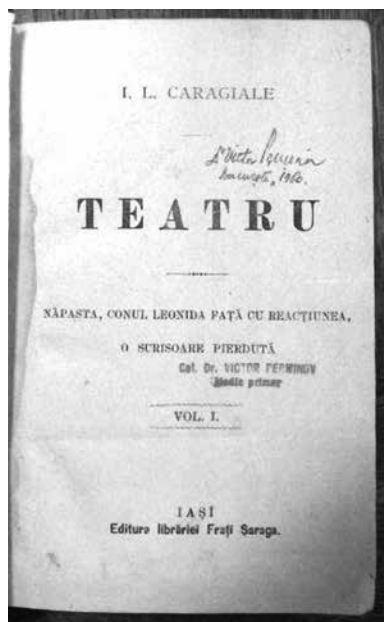
Apariție: 11 februarie 1885, în „Convorbiri literare”; premiera a avut loc la Teatrul Național din București, pe 13 noiembrie 1884.

Specie literară: comedie de moravuri.

Tema: dorința de parvenire a burgheziei pe fondul alegerii deputaților în Parlament.

Titlul este sugestiv și desemnează obiectul de șantaj, scrisoarea, care poate ajunge o armă politică atât în provincie, cât și „la centru”. Scrisoarea este mereu „pierdută”, semn că niciunul nu e demn de puterea pe care aceasta i-o redă și se întoarce, până la final, la „andrisant”.

Structura: patru acte și 44 de scene.

3 Citește fragmentele din comedie, urmărind să vizualizezi cele comunicate prin text.

O SCRISOARE PIERDUTĂ

Comedie în patru acte (1884)

PERSONAJELE:

ȘTEFAN TIPĂTESCU, prefectul județului
 AGAMEMNON DANDANACHE, vechi luptător de la '48
 ZAHARIA TRAHANACHE, președintele Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comitetului agricol, al altor comitete și comiții
 TACHE FARFURIDI, avocat, membru al acestor comitete și comiții
 IORDACHE BRÎNZOVENESCU, asemenea
 NAE CAȚAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților”, președinte-fundator al Societății enciclopedice-cooperative „Aurora economică română”
 IONESCU, institutor, colaborator la acest ziar și membru al acestei societăți
 POPESCU, institutor, asemenea
 GHIȚĂ PRISTANDA, polițaiul orașului
 UN CETĂȚEAN TURMENTAT
 ZOE TRAHANACHE, soția celui de sus
 UN FECIOR, ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

În capitala unui județ de munte, în zilele noastre.

Actul I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund, cu două ferestre mari în lături. La dreapta, în planul din fund, o ușă, la stânga, altă ușă, în planul din față. În stânga, planul întâi, canapea și un fotoliu.

Scena I

(TIPĂTESCU, puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților” în mână; e în haine de odaie; PRISTANDA, în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie.)

Tipătescu (*terminând de citit o frază din jurnal*): „...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir!...” (*Indignat*): Eu vampir, ai?... Caraghioz!

Pristanda (*asemenea*): Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: vampir... ce-i aia, vampir?

Tipătescu: Unul... unul care sugă sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...

Pristanda: Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!

Tipătescu: Mișel!

Pristanda: Curat mișel!

Tipătescu: Murdar!

Pristanda: Curat murdar!

Tipătescu: Ei! nu s-alege!

Pristanda: Nu s-alege!

Tipătescu: Cu toată dascălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi rază mie mustățile!

Pristanda: Și mie!

Tipătescu: Dar în sfârșit, las-o asta! Lasă-l să urle ca un câine!

Pristanda: Curat ca un câine!

Tipătescu: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (Șade.)

Pristanda: Cum vă spuneam, coane Fănică (se apropie), aseară, ațipisem nițel după-masă, precum e misiia noastră... că acum dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

Tipătescu: Firește...

Pristanda: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Famelie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: „Măi, roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!...” Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: famelie mare, renumerație mică, după buget.

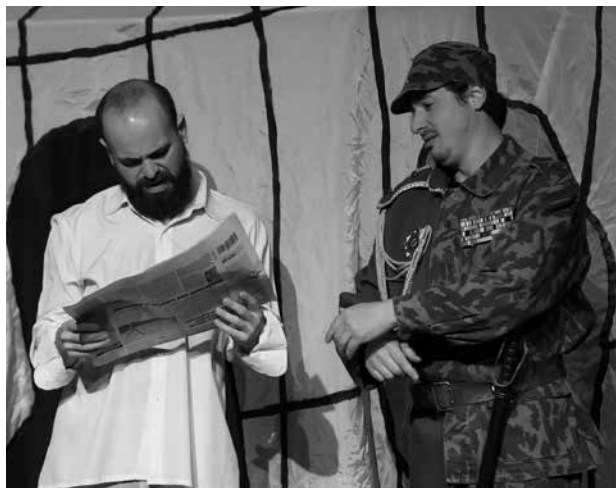
[...]

Tipătescu: Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

Pristanda: Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să ațipesc numai un minutel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: „Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă”. Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert, și, pardon, mă dezbrac de mondir, scot chipiul, mă-mbrac țivilă și plec... la datorie, coane Fănică... Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la bariera Unirii. Când dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din jos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraște. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea? Zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți, coane Fănică, știți, ca la teatru.

Tipătescu (interesându-se): Ei, ce?

[...]

Scenă din *O scrisoare pierdută*, în montarea Teatrului Național Satiricus „I.L. Caragiale” din Chișinău

Pristanda: Da' să vedeți ce s-a-ntâmplat... coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: „Mă prinț cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul – și acolo, pardon, tot bampir vă zicea – pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și când l-om avea pe ăla, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta”... și scoate o scrisorică din portofel... „Ia ascultați...” Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc și zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Neică, nu citi... stai, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara...” Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei. Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră, eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea primăriei.

Tipătescu (interesându-se de povestire): Ei?

Pristanda: M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.

[...]

Tipătescu: Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

Pristanda: Ascult, coane Fănică.

Tipătescu: Dacă s-ar putea să punem mâna și pe firul ăsta – nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Cațavencu – dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

Pristanda: Curat să-l lucrăm!

Scena IV

(TIPĂTESCU, TRAHANACHE)

Tipătescu: Ei! neică Zahario, ce e? ia spune, te văz cam schimbat!...

Trahanache: Ai puținică răbdare, să vezi... Azi-dimineață, pe la opt și jumătate, intră feciorul în odaie – nici nu-mi băusem cafeaua – îmi dă un răvășel și-mi zice că așteaptă răspuns... De la cine era răvășelul?

Tipătescu: De la cine?

Trahanache: De la onorabilul d. Nae Cațavencu.

Tipătescu: De la Cațavencu?

Trahanache: Zic: ce are a face Cațavencu cu mine și eu cu Cațavencu, nici în clin, nici în măneci, ba chiar putem zice, dacă considerăm după prințipuri, dimpotrivă.

Tipătescu: Firește... Ei?

Trahanache: Stai să vezi. (Scoate un răvășel din buzunar și-l dă lui Tipătescu.)

Tipătescu (luând răvășelul și citind): „Venerabilului d. Zaharia Trahanache, președinte al Comitetului permanent, al Comitetului școlar, al Comitetului electoral, al Comitetului agricol și al altor comitete și comiții... Loco. (Scoate hârtia din plic.) Venerabile domn, în interesul d-voastră de cetățean și de tată de familie, vă rugăm să treceți astăzi între orele 9 jum. și 10 a.m. pe la biuroul ziarului *Răcnetul Carpaților* și sediul Societății enciclopedice-cooperative *Aurora economică română*, unde vi se va comunica un document de cea mai mare importanță pentru d-voastră... Al d-voastre devotat, Cațavencu, director-proprietar al ziarului *Răcnetul Carpaților*, președinte fondator al Societății enciclopedice-cooperative *Aurora economică română*... Ei? Ce document?

Trahanache: Ai puținică răbdare! Să vezi... M-am gândit: să nu mă duc... să mă duc... să nu mă duc... ia, numai de curiozitate, să mă duc, să văz ce moft mai e și ăsta. Mă îmbrac degrabă, Fănică, și mă duc.

Tipătescu: La Cațavencu?

Trahanache: Stai, să vezi... la Cațavencu. Cum intru se scoală cu respect și mă poștește pe fotei. „Venerabile”-n sus, „venerabile”-n jos. „Îmi pare rău, că ne-am răcit împreună, zice el, că eu totdeauna am ținut la d-ta ca la capul județului nostru...” și în sfârșit o sumă de delicatețuri... Eu, serios, zic: „Stimabile, m-ai chemat să-mi arăți un document, arată documentul!” Zice: „Mi-e teamă, zice, că o să fie o lovitură dureroasă pentru d-ta, și ar fi trebuit să te pregătesc mai dinainte, d-ta, un bărbat așa de, și așa de...” și iar delicatețuri... Zic iar: „Stimabile, ai puținică răbdare, documentul...” El iar: „...că de, damele...”

Să vezi unde vrea să m-aducă mișelul! Biata Joițica! să nu cumva să-i spui, să nu care cumva să afle! cum e ea simțitoare!...

Tipătescu: Ce! a cutezat? mizerabilul! (Se ridică turburat.)

Trahanache (oprindu-l): Stăi, să vezi! „...că de, damele, zice, nu înțeleg totdeauna meritele și calitățile morale ale bărbatului și respectul care va să zică, ce trebuie să-i poarte...” În sfârșit (Tipătescu fierbe), ce s-o mai lungesc degeaba! După ce-i pui piciorul în prag și-i zic: „Ia ascultă, stimabile, ai puținică răbdare: documentul!” vede mișelul că n-a-re încotro, și-mi scoate o scrisorică... Ghici a cui și către cine?

Tipătescu (de abia stăpânindu-și emoția): A cui? a cui, nene Zahario?

Trahanache: Stai să vezi. (Răspicat și râzând:) A ta cătră nevastă-mea, cătră Joițica! scrisoare de amor în toată regula... Ai? ce zici d-ta de asta?

Tipătescu (turburat rău): Nu se poate, nu se poate!

Trahanache: Am citit-o de zece ori poate: o știu pe dinafară! ascultă: „Scumpa mea Zoe, venerabilul (adică eu) merge deseară la întrunire (întrunirea de alaltăieri-seara). Eu (adică tu) trebuie să stau acasă pentru că aștept depeși de la București, la care trebuie să răspunz pe dată; poate chiar să mă cheme ministrul la telegraf. Nu mă aștepta, prin urmare, și vino tu (adică nevastă-mea, Joițica), la cocoșelul tău (adică tu), care te adoră, ca totdeauna, și te sărută de o mie de ori, Fănică...” (Privește lung pe Tipătescu, care e în culmea agitației.)

Tipătescu (plimbându-se în furie): Nu se poate! O să-i rup oasele mizerabilului!... Nu se poate!

[...]

Trahanache: Ei, astâmpără-te, omule, și lasă odată mofturile, avem lucruri mai serioase de vorbit. Deseară e întrunire. S-a hotărât? Punem candidatura lui Farfuridi? Ce facem? Deseară, am aflat că dascălimea cu Cațavencu și cu toți ai lor vor să facă scandal. Trebuie să-i spunem lui Ghiță să îngrijească. Mișelul de Cațavencu o să ia deseară cuvântul ca să ne combată...

Scena VII

(TIPĂTESCU, ZOE, apoi CETĂȚEANUL TURMENTAT)

Cetățeanul (șovăind): Sluga! (În tot jocul sughite și șovăie.)

Zoe: Cine e ăsta?

Tipătescu: Ce poțtești d-ta?

Cetățeanul: Eu?... (*Sughite.*) Eu sânt alegător...

Tipătescu (*nervos*): Cum te cheamă?

Cetățeanul: Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui cum mă cheamă... vorba e, sânt alegător! (*Șovăie.*)

Zoe: E turmentat?

Tipătescu: Dracul să-l ia! nu e nimeni afară; lasă să-mi între aici toți nebunii, toți bețivii... Aide, ieși!

Cetățeanul: Nu sânt turmentat... (*zâmbind*) coană Joițico... Las' că ne cunoaștem. Mă cunoaște conul Zaharia de la 11 februarie... Nu e vorba, ținem la d. Nae Cațavencu... e din Soțietate... dar vorba e, eu alegător... eu (*sughite*) apropiatar, eu pentru cine votez? (*sughite*) d-aia am venit. (*Șovăie.*)

Zoe: Trimite-l, Fănică, dă-i drumul... e amețit de tot...

[...]

Cetățeanul: Eu am găsit (*sughite*) o scrisoare...

Tipătescu și Zoe: O scrisoare!

Cetățeanul: Da. (*Către Tipătescu:*) A d-tale către coana Joițica... Am găsit-o alaltăieri-seara pe drum, când ieșeam de la întrunire... Fă-ți idee (*sughite*), de alaltăieri-seara până azi-dimineață s-o duci într-un chef!...

Tipătescu (*repezindu-se și apucându-l cu amândouă mâinile de gât*): Mizerabile!

Cetățeanul: Nu mă zgudui (*sughite*), că amețesc...

Zoe: Lasă-l, Fănică, să vedem...

Cetățeanul: Lăsați-mă să vedeți. Când am găsit-o, de curiozitate am deschis-o și m-am dus sub un felinar, s-o citesc. N-apucasem s-o isprăvesc bine... și haț! pe la spate, d. Cațavencu dă să mi-o ia.

Tipătescu: Și (*disperat*) ți-a luat-o?

Zoe (*același joc*): Ți-a luat-o?

Cetățeanul: Aș! Am băgat-o în buzunar. Zice d. Nae: „Așa? faci parte din Soțietatea noastră și primești scrisori de la prefectul, cetățene, bravos!” Zic (*sughite*): „Aș! de la prefectul!” Zice: „I-am cunoscut slova... Ia arată-mi-o”. – „Doamne păzește!” Ba că dă-mi-o, ba că nu ți-o dau, din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țiucă... una-două-trei... pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere... A făcut cinste d. Nae... l-am băut... oo! l-am băut!

Zoe: Dar scrisoarea?

Tipătescu: Scrisoarea (*se repede la el strigând*), unde e scrisoarea?

Cetățeanul: Nu striga (*sughite*), că amețesc!... O am la mine scrisoarea. (*Amândoi îl ascultă și-l privesc cu îndoială și nerăbdare nervoasă.*) Da.

Zoe și Tipătescu: S-ar putea!

Cetățeanul: Da... o am la mine. (*Căutându-se prin buzunare.*) Ehe! d. Nae zicea că-mi dă zece poli pe ea; zic: nu trebuie, onorabile, parale... slavă Domnului... apropiatar sânt (*sughite*), alegător... (*Sughite și se caută mereu.*) Vorba e... eu (*sughite*), eu pentru cine votez? (*Se oprește din căutat și cu simplitate:*) Am pierdut-o! (*Se mai caută, apoi cu hotărâre:*) Am pierdut-o!

Tipătescu: A!

Zoe: Ți-a furat-o Cațavencu!

Cetățeanul: Adică d. Nae. Se prea poate... că am și dormit... Vezi d-ta (*Zoe și Tipătescu își frâng mâinile*), fă-ți idee... dă-i cu bere... dă-i cu vin... dă-i cu vin... dă-i cu...

Tipătescu (*apucându-l și zguduindu-l*): Mizerabile! Ce ai făcut?

Cetățeanul (*căzând pe un scaun*): Nu mă zgudui!

Actul II

Același salon

Scena IX

(CAȚAVENCU, TIPĂTESCU)

[...]

Tipătescu: Mă iartă că te-am ofensat. Să fiu și mai scurt... Iată: d-ta ești un om practic, d-ta posezi un lucru care-mi trebuie mie și știi cât îmi trebuie... Eu vin și-ți zic (*cu multă afabilitate*): mă rog, onorabile domn, ce-mi ceri d-ta în schimbul acelui lucru?

Cațavencu (*naiv*): Cum, nu știi?

Tipătescu (asemenea): Nu.

Cațavencu (asemenea): Nici măcar nu vă dă-n gând?

Tipătescu (asemenea): Nu... d-aia întreb...

Cațavencu: Stimabile domn (cu dignitate), un om politic...

Tipătescu (cu pofidă): Adică d-ta...

Cațavencu: Dă-mi voie... Un om politic trebuie, mai ales în niște împrejurări politice ca acelea prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mișcare generală, mișcare ce, dacă vom lua în considerație trecutul oricărui stat constituțional, mai ales un stat tânăr ca al nostru...

Tipătescu (impacientat, bătând din călcâi): Mă rog, onorabile, încă o dată (răspicat)... ce-mi ceri d-ta în schimbul acelei scrisori? Scurt! scurt! (Repetă gestul de rețezare al lui Cațavencu.)

[...]

Cațavencu (asemenea): Vreau... mandatul de deputat, iată ce vreau: nimic altceva! nimic! nimic! (După o pauză, cu insinuare caldă și crescândă:) Mi se cuvine!... Te rog!... nu mă combate... Susți- ne-mă... Alege-mă. Poimăine, în momentul când voi fi proclamat cu majoritatea cerută... în momentul acela vei avea scrisoarea (cu multă căldură)... pe onoarea mea!

Tipătescu (aproape să izbucnească): Pe onoarea ta? Și dacă nu pot să te aleg?...

Cațavencu: Poți!

Tipătescu (pierzându-și cumpătul din ce în ce): Și dacă nu voi? – zi că nu voi să te aleg?

Cațavencu (îndârjit): Trebuie să vrei.

Tipătescu (d-abia mai stăpânindu-se): Uiti că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel. Nu! nu! nu voi să te aleg!

Cațavencu: Trebuie!

Tipătescu: Nu!

Cațavencu: Trebuie să vrei, dacă ții câtuși de puțin la onoarea...

Tipătescu (izbucnind): Mizerabile! (Cațavencu face un pas înapoi.) Canalie nerușinată! Nu știu ce mă ține să nu-ți zdrobesc capul... (Se repede, ia un baston de lângă perete și se întoarce turbat către Cațavencu.) Mișelule! trebuie să-mi dai aici scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea... ori te ucid ca pe un câine! (Se repede năvală la el. Cațavencu ocolește masa și canapeaua, răstoarnă mobilele și se repede la fereastră, pe care o deschide de perete îmbrâncind-o în afară.)

Cațavencu (tremurând, strigă la fereastră în afară): Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutor!

Actul IV

Grădina lui Trahanache, în fund grilaj cu poartă de intrare în mijloc: se vede în fund perspectiva orașelului pe un fundal de dealuri. La dreapta în grădină, pe planul întâi și al doilea, intrarea, cu trei trepte de piatră, în casele lui Trahanache. La stânga boschete. Mobile de grădină.

Scena II

(ACEIAȘI, TRAHANACHE și AGAMIȚĂ
DANDANACHE, venind din fund.)

Trahanache (foarte politicos): Poftim, poftim, stimabile!

Tipătescu: Cine să fie?

Zoe: Un străin?...

Trahanache (coborând): Dă-mi voie, Joițico, să-ți recomand! d. Agamiță Dandanache!

Zoe și Tipătescu: Dandanache! (Complimente.)

Trahanache: Candidatul nostru!... adică ce mai candidat! alesul nostru.

Dandanache (vorbește peltic și sâsâit): Sărut mâna... Si domnul? bărbatul dumneei?

Trahanache: Nu, eu sânt bărbatul dumneei, dumneei este nevasta mea, cum am avut onoarea să vă recomand...

Dandanache: Si d-voastră?

Trahanache: Și eu?... bărbatul dumneei... Eu (serios), Zaharia Trahanache, președintele Comitetului permanent, Comitetului electoral și... ai puținică răbdare (se caută în buzunar și scoate o carte de vizită, pe care i-o dă lui Dandanache)... sânt aicea toate comitetele...

Dandanache (ia cartea): Mersi!... Si domnul?...

Trahanache: Domnul Fănică Tipătescu, prefectul nostru, amicul meu și al familiei mele.

Dandanache (lui Fănică): Îmi pare bine, dle președinte! (Îi dă mâna. Trahanache trece lângă Zoe.)

Tipătescu: Și mie, onorabile, nu mai puțin... Sânt încântat... Dar cu ce ocazie pe la noi?

Dandanache: Cu ocazia aledzerii, neicursorule, cu ocazia aledzerii; stii, m-a combătut opoziția și acolo, și dincolo, și dincolo... si rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în Cameră... rămăsesem mă-nțeleddzi fără coledzi... si asa am venit pentru aledzere.

Zoe (cu răutate): Nu trebuia să vă mai deranjați...

Dandanache: Ba încă țe deranz, conia mea! Da' stii, nu fătea să nu fațem măcar act de prezență...

Trahanache: Se-nțelege! foarte bine, foarte bine! trebuie, trebuie.

Dandanache: Da' de deranz... destul! Închipuiește-ți să vii pe drum cu briza ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca... Stii, m-a zdrunținat!... si clopoțeei (gest)... îmi țiuie urechile... stii asa sânt de amețit și obosit... nu-ți fați o idee, conia mea (către Trahanache), nu-ți fați o idee, dle prefect, neicursorule (către Tipătescu) nu-ți fați o idee, dle președinte, puicursorule...

* * *

Scena III

(ZOE, TIPĂTESCU, DANDANACHE)

Dandanache: Cum îți spui, să nu m-aleg, puicursorule, nu merdzea... Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă si dă-i, si dă-i si luptă... si eu mă-nțeleddzi tocmai acumă să remâi pe dinafară... fără coledzi!... si cât p-ați, neicursorule, să nu m-aleg...

Zoe: Să nu te-alegi d-ta, cu meritele d-tale! era peste puțință...

Tipătescu: Peste puțință...

Dandanache: Ei, uite asa, cu meritele mele, conia, vezi! era cât p-ați, dar stii cât p-ați... Întreabă-mă,

neicursorule, să-ți spui: nu vrea Comitetul Țentral, si pațe; zițea că nu sânt marcant... Auzi, eu să nu fiu marcant... Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. Într-o seară... țineva – nu spui ține... persoană însemnată... da becher – vine si zoacă la mine cărți... si când pleacă își uită pardesiul la mine... A doua zi, voi să-l îmbrac... gândeam că-i al meu... văz că nu-i al meu; îl caut prin buzunare si dau... peste țe te gândești?

Tipătescu: Peste?

Dandanache (râzând): Peste o scrisorică.

Amândoi: O scrisorică.

Dandanache: De amor...

Amândoi (mișcați): O scrisorică de amor?

Dandanache: O scrisorică de amor cătră becherul meu, de la nevasta unui prietin, – nu spui ține... persoană însemnată.

Zoe: Ei și?

Tipătescu: Ei?

Dandanache: Ei, țe să-ți spui, puicursorule? Adu o birze, mă, băiete, degrabă... Mă sui în birze si mă duc la persoana, la becherul, – nu spui ține – e persoană însemnată: – „Găsește-mi, mă înțeleddzi, un coledzi, ori dau scrisoarea la Războiul...” De colea până colea... gări-mâr... a trebuit, conia mea, să țedeze, si tranc! depesa aiți, neicursorule...

Zoe (agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache): A! domnule Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voie să-ți spui...

Tipătescu (încet): Zoe! (Ea urcă.)

Dandanache: Asa e, puicursorule, c-am întors-o cu politică? Aud? Țe era de făcut? Aminteri dacă numi dedea în gând asta, nu m-aledzeam... si nu merdzea deloc, neicursorule; fă-ți idee! familia mea de la patuzsopt (coborând către public), si eu, în toate Camerele, cu toate partidele, ca rumânul imparțial... si să remâi fără coledzi!

Tipătescu: Vezi bine! (Mușcându-și buzele:) Dar nu ne-ai spus sfârșitul istoriei... scrisoarea.

Zoe: Da, scrisoarea...

Dandanache: Care scrisoare?

Tipătescu: Scrisoarea becherului...

Dandanache: Care becher?

Zoe (nervoasă): Persoana însemnată... scrisoarea... de amor... arma d-tale politică, cu care te-ai ales...

Tipătescu: Scrisoarea pe care voi ai s-o publici în Războiul, dacă nu...

Dandanache (aducându-și în sfârșit aminte): A da! scrisoarea... da... am prițeput...

Zoe: Ei! scrisoarea?

Tipătescu: Ce s-a făcut?

Dandanache: O am pusă acasă la păstrare... dar stii, la loc sigur...

Zoe: Nu i-ai înapoiat-o persoanei?

Dandanache (cu mirare): Cum s-o înapoiez?

Tipătescu: Iată te-alegi, el și-a ținut cuvântul...

Zoe: Trebuie să i-o dai înapoi...

Dandanache: Cum se poate, conia mea, s-o dau înapoi? S-ar putea să fac așa prostie? Mai trebuie s-aldată... La un caz iar, pac! la Războiul. (Coboară.)

* * *

Scena XIV

(ACEIAȘI, FARFURIDI, BRÎNZOVENESCU, CAȚAVENCU, CETĂȚEANUL TURMENTAT, GHIȚĂ PRISTANDA, IONESCU, POPESCU, ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC)

(Brânzovenescu și Farfuridi cu alți alegători mai spălați, în costume de pretenție provincială, intră, venind din casă, coborând pe treptele din dreapta; salutări de toate părțile. Prin fund, Cațavencu, Ghiță polițaiul, îmbrăcați țivil, Cetățeanul turmentat, Ionescu și Popescu intră, conducând manifestația publică. Cei ce vin prin fund sânt toți amețiți, și mai ales Cațavencu și Cetățeanul turmentat, care îngHITE și sughite mereu. După ei vin o mulțime de cetățeni cu ramuri verzi și steaguri, asemenea foarte chefuiți. Toată lumea cu borcane de băutură în mâini. Din casă, în urma lui Farfuridi, Brânzovenescu și a celorlalți alegători, vin feciorii cu sticle de șampanie. Ghiță Pristanda, îndată ce sosește în scenă, face semn muzicii să tacă. Muzica tace. Se împart pahare de șampanie fruntașilor. Tipătescu, Zoe, Trahanache, Dandanache sânt în stânga.)

Farfuridi (luând un pahar de șampanie): În sănătatea domnului Agamiță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască! (Urale și muzică, Pristanda ține cu mâna tactul uralelor. Toți ciocnesc și beau.)

Dandanache (îndemnat de Zoe și Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mână): În sănătatea alegătorilor... care au probat patriotism și mi-au acordat (nu nimerește)... asta... cum să zic, de!... zi-i pe nume, de!... a! sufraghele lor; eu, care familia mea de la pazusopt în Cameră, și eu ca românul, imparțial, care va să zică... cum am zice... în sfârșit să trăiască! (Urale și ciocniri.)

Trahanache (către Cațavencu, care a coborât spre el și Tipătescu): Și așa zi, ai? d-ai noștri, stimabile? bravos! mă bucur.

Cațavencu: Venerabile neică Zahario! în împrejurări ca acestea (mișcat), micile pasiuni trebuie să dispară.

Trahanache: Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! să trăiești!

Cațavencu: În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru prezident, Trahanache! (Urale și ciocniri.) (Zoe vede pe Cetățeanul turmentat în grămadă, ia un pahar și merge de i-l oferă.)

Cetățeanul: În sănătatea coanii Joițichii! că e (sughite) damă bună! (Ciocnește cu ea; ea-i strânge mâna din toată inima. Urale, ciocniri.)

Cațavencu (lui Tipătescu, încet): Să mă ierți și să mă iubești! (expansiv) pentru că toți ne iubim țara, toți sântem români!... mai mult, sau mai puțin onești! (Tipătescu râde.) În sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăiască pentru fericirea județului nostru! (Urale, ciocniri.)

Trahanache (luând un pahar și trecând în mijloc foarte vesel): Ei, aveți puțintică răbdare!... Nu cunosc prefect eu! eu n-am prefect! eu am prieten! În sănătatea lui Fănică! Să trăiască pentru fericirea prietenilor lui! (Sărută pe Fănică, apoi pe Zoe. Fănică sărută mâna Zoi.)

(Urale. Dandanache între alegători, cu Farfuridi și Brânzovenescu, le povestește încet, făcând gestul cu clopoței; la dreapta, în fund, Pristanda, Cetățeanul turmentat, muzică și lume. În stânga, Zoe, Tipătescu, Trahanache cu alți alegători. În mijloc, Cațavencu.)

Cațavencu (foarte amețit, împleticindu-se-n limbă, dar tot îngrășându-și silabele): Fraților! (Toți se-ntorc și-l ascultă.) După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acum câțiva timp înainte de Crimeea? Am luptat și am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liber-pansismul! ieri întristarea, azi veselie!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

Pristanda: Curat constituțional! Muzica! Muzica!

(Muzica atacă marșul cu mult brio.

Urale tunătoare. Grupurile se mișcă.

Toată lumea se sărută, gravitând în jurul

lui Cațavencu și lui Dandanache,

care se strâng în brațe, în mijloc. Dandanache

face gestul cu clopoței. Zoe și Tipătescu

contemplă de la o parte mișcarea.)

(Cortina cade repede asupra tabloului.)

„În toate comediiile lui Caragiale, care lasă impresia că au o structură circulară, dacă este adevărat că cele mai multe personaje se întorc după dez-nodământ în punctul în care s-au aflat la început, atunci această întoarcere se produce numai împreună cu conștiința ticăloșiei lor. Chiar dacă se prefac că nu știu nimic [...], la sfârșitul piesei toți eroii lui Caragiale știu mai mult decât la început unii despre alții și, în cele mai multe cazuri, chiar despre fiecare dintre ei.”

(Florin Manolescu,
Caragiale și Caragiale)

Lumea textului

- 4** Menționează într-un enunț despre ce este vorba în secvența citită.
- 5** Propune câte două sinonime contextuale pentru următoarele cuvinte: (*guvern*) *vitreg*, *capul* (*județului*), *scrisoare*, *interesul* (*d-voastră*).
- 6** Identifică seria de sinonime care exprimă atitudinea excesiv de respectuoasă a lui Trahanache față de ceilalți.
- 7** Transcrie două cuvinte/structuri care aparțin registrului stilistic oral.
- 8** Precizează patru elemente ale situației de comunicare în fragmentele date.
- 9** Notează personajele care iau parte la discuție.
- 10** Exprimă-ți părerea despre amploarea și frecvența didascalilor în fragmentele date.
- 11** Transformă în vorbire indirectă primele patru replici din fragment.
- 12** Realizează, în limitele a 90-120 de cuvinte, rezumatul scenei IV.
- 13** Răspunde la întrebări, valorificând textul.
 - a) Ce atitudine are „polițaiul” orașului? Dar prefectul?
 - b) Ce moment perturbă liniștea personajelor?
 - c) Ce informație aduce Zaharia Trahanache? De unde a obținut-o? Cum reacționează Ștefan Tipătescu?
 - d) Ce urmărește Cațavencu prin șantaj? Cum reacționează personajele implicate la ideea de șantaj?
 - e) Ce informații obțin Zoe și Tipătescu de la Cetățeanul turmentat? Dar de la Pristanda?
 - f) Ce decizie iau Farfuridi și Brânzovenescu împotriva lui Tipătescu? De ce?
 - g) Ce face Pristanda la ordinul lui Tipătescu? Ce atitudine are Zoe? Ce plan are Zaharia Trahanache?
 - h) Ce informație primesc „de la centru” oamenii puterii din provincie?
 - i) Ce se întâmplă în sala Primăriei?
 - j) Cine este noul om politic al județului pe care îl susține Zaharia Trahanache?
 - k) La cine ajunge scrisoarea? Cine i-a înapoiat-o lui Zoe? Ce atitudine are Cațavencu?
 - l) Cum se finalizează problemele și conflictele?
- 14** Analizează reperele temporale și spațiale și îndeplinește cerințele următoare.
 - Analizează timpul în care are loc acțiunea operei, luând în considerare: cât durează acțiunea; cronologia și ritmul evenimentelor; ancorarea operelor realiste într-un context apropiat; afirmația lui Cațavencu: „anul de grație 1883”.
 - Explică relația cu timpul real a afirmației Cetățeanului turmentat: „Mă cunoaște conul Zaharia de la 11 februarie”.
 - Interpretează didascalia „În capitala unui județ de munte, în zilele noastre”, raportând indicii spațiali și temporali la tipul întâmplărilor și intenția autorului.

„De la batista Desdemonei shakespeariei la pălăria florentină în comedia lui Labiche procedeul a cunoscut o carieră fabuloasă. Și nu arareori acest obiect pierdut e o scrisoare compromițătoare de dragoste – cu potențialul ei de gelozie și scandal pe care le poate stârni. Mai mult chiar, s-au scris piese și despre folosirea scrisorii în campania politică; un cronicar al timpului semnala că se jucase pe scena ieșeană o asemenea comedie franțuzească despre Popignol deputat.”

(Maria Vodă Căpușan,
Despre Caragiale)

15 Desenează traseul scrisorii de la Ștefan Tipătescu până în momentul final.

16 Explică rolul scrisorii, valorificând afirmația criticului Mircea Zăciu și întâmplările din operă:

„Scrisoarea e simbolul echivoc al unei realități (pentru Zoe, Tipătescu, care știu că ea există); al unei simili-realități («documentul» cu care amenință public Cațavencu); și al unei pseudo-realități (un simplu fals, o plastografie, în versiunea acreditată de Trahanache). În economia dramatică ea e totodată un pre-text (existent înaintea declanșării evenimentelor), un infra-text (acționând tot timpul dedesubtul peripeției) și un supra-text (ca simbol ce trece de accepțiunile acordate pe rând)” (Mircea Zăciu, *Viaticum*).

17 Analizați relațiile dintre personaje și seria de conflicte: politic, social, conjugal, erotic etc.

17.1. Interpretați raportul dintre esență și aparență.

Model:

Personaje	Tip de conflict	În aparență	În esență
Tipătescu, Zoe	Erotic	Sunt prieteni de familie, se respectă. Tipătescu exteriorizează o profundă îngrijorare pentru binele lui Zoe.	Sunt amanți care s-au compromis, se ceartă, discută în contradictoriu. Tipătescu este dispus să renunțe la funcție în numele iubirii.

18 Prezintă, într-un enunț, tema textului și trei motive centrale ale operei.

Semnificațiile textului

19 Analizează rolul unui personaj ca Agamemnon Dandanache în cadrul operei, raportându-l la tehnica răsturnării de situație și la caracteristicile celorlalte personaje.

20 Explicați, valorificând textul, tehnicile pe care le utilizează dramaturgul pentru a construi comicul de situație:

- ▶ triumghiul conjugal;
- ▶ tehnica bulgărelui de zăpadă;
- ▶ răsturnări bruște de situație;
- ▶ introducerea unor elemente de surpriză, anticipări, amânări;
- ▶ tensiunea dramatică la un nivel ridicat, prin complicarea și multiplicarea situațiilor conflictuale;
- ▶ quiproquo-ul (cineva este luat drept altcineva);
- ▶ coincidența.

DICȚIONAR

QUIPROQUO (din latină: *qui pro quo* – cine în locul cui) – eroarea de a lua pe cineva drept altcineva sau un lucru drept altul; procedeul comic utilizat în piesele de teatru, unde substituția ori confundarea personajelor (de exemplu, prin asemănarea fizică) sau a lucrurilor stimulează acțiunea dramatică, creează efecte comice, generând încurcături, confuzii, situații complexe.

21 **Limbajul personajelor este o sursă remarcabilă a comicului la Caragiale. Asociază secvențele din coloana A și particularitățile comicului din coloana B.**

Secvențe din text	Comicul de limbaj
• Bampir, scrofulos. • Capitalist! • Liber-schimbist. • Ne-am răcit împreună. • După lupte seculare care au durat aproape 30 de ani. Iată visul nostru realizat! • Industria română este admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu de-săvârșire. • La douăsprezece trecute fix. • Din două una, ori să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic, ori să nu se revizuiască, primesc, dar atunci să se schimbe pe ici, pe colo și anume prin părțile esențiale. Am zis! • Un popor care nu merge înainte stă pe loc, ba mai dă și-napoi. • Curat murdar. • Oneste bibere. • Coraj. • Catindat.	• pronunție greșită • lipsa de proprietate a termenilor • etimologie greșită • polisemie • contradicția în termeni • asociații incompatibile ca sens • nonsens • truisme (adevăruri evidente) • tic verbal • folosirea incorectă a unor dictioane • hipercorectitudine • metateză (schimbarea locului unui sunet / a unei silabe)

22 **Valorificând notațiile scenice din operă, răspundeți la întrebări.**

- ▶ Care sunt didascalii dedicate unui cititor specializat (de exemplu, regizor), cu un caracter mimetic, întregind firul evenimentelor?
- ▶ Care didascalii completează contextul comunicării (cine comunică, unde, când)?
- ▶ Care didascalii sugerează atmosfera din piesă?
- ▶ Extrage elemente ale comunicării nonverbale, specifice jocului scenic. Ce sugestii despre personaje îți oferă?
- ▶ Identifică elemente ale comunicării paraverbale. Ce sugerează acestea?
- ▶ Notează secvențe care sugerează o schimbare a mimicii personajului. Ce trăiri au personajele?
- ▶ Transcrie imagini artistice specifice decorului. Care sunt simbolurile dominante? Ce semnificație au acestea?
- ▶ Ce modalități de caracterizare identifiți în didascalii?

23 **Analizați stilistic discursul lui Farfuridi din scena I, actul III.**

- 23.1.** Comentați elementele care provoacă comicul de limbaj, tipul și claritatea enunțurilor.
- ▶ Extrageți elementele de oralitate.
 - ▶ Motivați rolul semnelor de punctuație.
 - ▶ Explicați în ce mod receptează discursul cei care îl ascultă pe scenă și cei care sunt în sala de spectacol.

META-TEXT ▼

„Lucrarea d-lui Caragiale este originală; comediile sale pun pe scenă câteva tipuri din viața noastră socială de astăzi și le dezvoltă cu semnele lor caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor, cu tot aparatul înfățișării lor în situațiile anume alese de autor.”

(Titu Maiorescu, *Comediile d-lui I.L. Caragiale*)

Personajele textului

24 Caracterizează personajele principale ale piesei, completând tabelul după modelul propus.

Personaje	Tipologia personajului (comicul de caracter)	Funcția	Semnificația numelui (comicul onomastic)	Caracteristici	Modalități de caracterizare
Zaharia Trahanache	tipul încornoratului	„prezidentul comitetului permanent, comitetului electoral, comitetului școlar, comitetului agricol și al altor comitete și comiții”	Zaharia sugerează zahariseală, moliciune, lentoare, iar Trahanache – faptul că poate fi modelat ușor (trahana, cocă moale).	▶ este ramolit, plat în gândire ▶ este doar în aparență naiv ▶ este un politician abil ▶ reacționează brutal atunci când este acuzat de trădare	Comicul de limbaj: ▶ ticul verbal: „ai puțințică răbdare” ▶ caracterizare directă realizată de Brânzovenescu: „solid bărbat” ▶ autocaracterizare: „noi trei suntem stâlpii puterii” ▶ caracterizare directă realizată de dramaturg: „placid”
Ștefan Tipătescu					
Zoe Trahanache					
Nae Cațavencu					

O SCRISOARE PIERDUTĂ		
Data premierei absolute 13 noiembrie 1884		
Tipătescu	C. NOTTARA	– 25 ani
Dandanache	ION PANU	– 39 ani
Trahanache	ION PETRESCU	– 33 ani
Farfuri	AL. CATOPOL	– 31 ani
Brânzovenescu	A. LEONTEANU	– ?
Cațavencu	ION NICULESCU	– 21 ani
Ionescu	C. DUMITRESCU	– 26 ani
Popescu	V. ALEXANDRESCU	– 22 ani
	(tatăl lui Sică Alexandrescu)	
Pristanda	ȘTEFAN IULIAN	– 33 ani
Un cetățean turmentat	MIHAI MATEESCU	– 25 ani
Zoe	ARISTIZZA ROMANESCU	– 30 ani

Distribuția primei montări a comediei (1884)

25 Prezintă, în câte 4-5 enunțuri, rolul celorlalte personaje, raportându-te la comicul de caracter, comicul de nume și comicul de situație.

26 Analizează, în imaginea alăturată, distribuția primei montări a comediei.

26.1. Dedu cu argumente din text dacă vârstele actorilor și cele ale personajelor reprezentate coincid.

26.2. Formulează o concluzie despre specificul artei dramatice și capacitatea actorilor de a se transpune în pielea personajului.

27 Argumentează prin două teze, însoțite de exemple, apartenența textului la specia comedie.

28 Citește fragmentul propus și comentează motivul scrisorii, în relație cu *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale.

„ADRESANTUL: O nouă scrisoare?

POȘTAȘUL: Da, domnule. Nu vă grăbiți să o luați?

ADRESANTUL: După chipul ca de lămâie stoarsă pe care îl abordezi, bănuiesc că nu am motive să mă grăbesc.

POȘTAȘUL: Așa și e, domnule.

ADRESANTUL: Înseamnă că-i cunoști conținutul?

POȘTAȘUL: Deși nu am obiceiul să mă uit în scrisorile destinatarilor, experiența mă ajută să intuiesc conținutul celor mai multe din ele.

ADRESANTUL: Atunci... înainte de a semna de primire, nu ai vrea să-mi explici?

INTER-TEXT

„O, Moft, tu ești pecetea și deviza vremii noastre... Si-labă vastă cu nețărmit cuprins, în tine încap așa de comod nenumărate înțelesuri: bucurii și necazuri, merit și infamie, vină și pășenie, drept, datorie, sentimente, interese, convingeri, politică, ciumă, lingoare, differită, sibaritism, vișuri distrugătoare, suferință, mizerie, talent și imbecilitate, eclipsă de lună și de minte, trecut, prezent, viitor – toate cu un singur cuvânt le numim noi, românii moderni, scurt: MOFT.”

(I.L. Caragiale, *Moftul român*)

POȘTAȘUL: Afară plouă?

ADRESANTUL: Plouă.

POȘTAȘUL: E frig?

ADRESANTUL: Frig de vrăbiile înghețate cad din copaci.

POȘTAȘUL: Și strada asta nu e Calea Necazului?

ADRESANTUL: Ba da.

POȘTAȘUL: Vedeți?

ADRESANTUL: Vrei să spui că veștile care sosesc pe strada asta sunt ghinioniste ca și numele ei?

POȘTAȘUL: Tolba mea este plină de asemenea vești nedorite. Că tatăl vecinului a căzut dintr-o barcă încercând să prindă în nadă un somon uriaș, că parașutistului de alături nu i s-a deschis parașuta decât după ce a ajuns pe sol și că tânărului de peste drum i s-a reziliat contractul de muncă.

ADRESANTUL: Ce ghinion!

POȘTAȘUL: Curat ghinion! Întrebarea e: ghinionul cui? Al meu sau al lor?”

(Iosif Naghiu, *Poștașul hazardului*)

JOC DIDACTIC

29

Aveți redată, mai jos, o dezbatere între elevi despre comicul de intenție în opera lui I.L. Caragiale. Citiți afirmațiile și adevați la una dintre idei, dezvoltând-o cu argumente textuale și propriile opinii.

User Name
01.01.22

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit,

User Name
01.01.22

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit,

User Name
01.01.22

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit,

User Name
01.01.22

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit,

User Name
01.01.22

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit,

User Name
01.01.22

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit,

User Name
01.01.22

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit,

Am înțeles că prin comicul de intenție observăm atitudinea autorului față de personaje și situațiile în care acestea acționează. Caragiale consideră că „nimic nu arde pe ticăloși mai mult ca răsul” și este adept al dictonului clasic „Ridendo castigat mores” („Râsul îndreaptă moravurile”) și, ca urmare, ridiculează și ironizează lumea degradată.

Da, și eu cred că viziunea autorului se transmite într-un stil ironic și parodic (pe baza principiului „Ridendo castigat mores”), iar în spatele comicului se ascunde o fărâamă de tragic. Dar e mai mult decât vedem la prima vedere, deoarece Caragiale reușește să crezeze o „lume-lume” (cum ne spune Vasile Fanache), adică o lume răsturnată, o lume nebună, haotică, purtată de „valurile învolburate ale vieții”. Comedia de moravuri exagerează situațiile (pe baza ideii „simț enorm și vâd monstruos”), reușind să conducă spre absurd, spre un talmeș-balmeș (structură folosită de M. Iorgulescu).

Și eu consider că acest enunț din Grand Hôtel „Victoria Română” este relevant pentru viziunea lui Caragiale, deci noi trebuie să citim cu foarte multă atenție această lume deformată. Mi-a plăcut foarte mult jocul percepției în opera lui Caragiale, pe care îl semnaleză Angelo Mitchievici. El consideră că există mai multe instrumente optice care ne pot ajuta în lectură: e vorba de microscop, lupă și lunetă. Microscopul este pentru obiecte foarte mici, lupa – pentru obiecte medii, iar luneta – pentru corpuri enorme. Toate acestea măresc percepția lumii și fac ca invizibilul să devină vizibil.

197

DRAMA (din fr.: *drame*, it.: *dramma*, lat., gr. *drama* – acțiune) își are originea în drama satirică din Antichitate (*Ciclopul*, de Euripide).

Trăsături

- ▶ Pune în scenă un conflict interior puternic, de aceea are un deznodământ grav.
- ▶ Redă veridicitatea întâmplărilor, prezentând o lume a compromisului, a defectelor sau a viciilor.
- ▶ Implică și îmbină elemente lirice, tragice și comice.
- ▶ Conflictul dramei nu duce neapărat la moartea personajelor principale.

Definire: Specie a genului dramatic, în versuri sau în proză, caracterizată prin ilustrarea vieții reale printr-un conflict complex și puternic al personajelor, individualizate sau tipice, cu întâmplări și situații tragice, dar și comice, în care eroii au un destin nefericit. De-a lungul timpului, drama trece prin mai multe metamorfoze, devenind una dintre cele mai valorificate specii ale genului dramatic.

Tipologia dramei

Criteriu	Clasificare	Exemplificare
Etape istorice, mișcări și curente literare	Iluminismul (sec. XVII): drama burgheză	<i>Tatăl de familie</i> , Denis Diderot
	Romantismul (sec. XIX): drama romantică	<i>Hernani</i> , <i>Cromwell</i> , Victor Hugo <i>Răzvan și Vidra</i> , B.P. Hasdeu
	Realismul (sec. XIX-XX): drama realistă	<i>Livada cu vișini</i> , A.P. Cehov <i>Năpasta</i> , I.L. Caragiale
	Simbolismul (sf. sec. XIX): drama simbolistă	<i>Păsărea albastră</i> , Maurice Maeterlinck
	Naturalismul (sec. XIX): drama naturalistă	<i>Domnișoara Iulia</i> , August Strindberg
	Existențialismul (sec. XX): drama existențialistă , teatrul absurdului	<i>Muștele</i> , Jean-Paul Sartre <i>Așteptându-l pe Godot</i> , Samuel Beckett <i>Rinocerii</i> , <i>Cântăreața cheală</i> , Eugène Ionesco
Tematică	Drama istorică	<i>Despot-Vodă</i> , Vasile Alecsandri <i>Apus de soare</i> , B.Șt. Delavrancea
	Drama socială	<i>Păsările tinereții noastre</i> , <i>Frumos și sfânt</i> , Ion Druță <i>Tata</i> , Dumitru Matcovschi
	Drama psihologică	<i>Jocul ielelor</i> , <i>Suflete tari</i> , Camil Petrescu <i>Iona</i> , Marin Sorescu
	Drama mitică	<i>Meșterul Manole</i> , Lucian Blaga
Numărul de personaje	Monodrama	<i>Iona</i> , Marin Sorescu

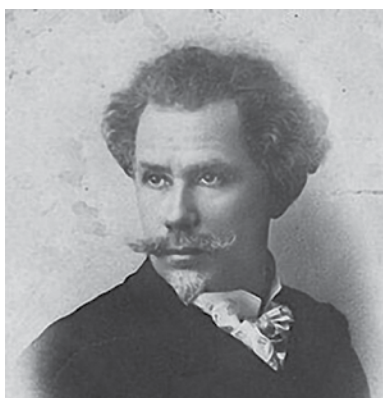
Autori de drame în literatura universală:

Lope de Vega, W. Shakespeare, D. Diderot, V. Hugo, G.G. Byron, M.V. Lermontov, B. Shaw, S. Beckett, L. Pirandello, H. Ibsen. E. Ionesco etc.

Autori de drame în literatura română:

Gh. Asachi, V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, B.Șt. Delavrancea, I.L. Caragiale, A. Davila, C. Petrescu, H. Lovinescu, M. Sorescu, I. Druță, D. Matcovschi, M. Vișniec, C. Cheianu etc.

AVAN-TEXT ▶

Barbu Ștefănescu Delavrancea
(1858–1917)

- O mare personalitate a timpurilor sale, recunoscut pentru activitatea literară, oratorică și politică.
- Activitatea profesională a lui Delavrancea impresionează prin implicare. Este primar al Bucureștiului, deputat în Parlament, vicepreședinte al Camerei Deputaților, ministru al industriei și comerțului, avocat de excepție (îl apără pe I.L. Caragiale în procesul de calomnie împotriva sa, acuzat că ar fi plagiat drama *Năpasta*).
- În 1912, ca o apreciere a întregii sale activități literare, este ales membru al Academiei Române. Este, de asemenea, redactor la mai multe publicații și militează pentru Unire.

TEXT ▶

1 Chiar dacă adevărata înfățișare a lui Ștefan cel Mare a fost descoperită abia în secolul al XIX-lea, domnitorul a fost de multe ori prezentat așa cum își imaginau pictorii, în funcție de standardele de frumusețe ale vremurilor.

1.1. Discutați dacă suntem tentați să ne imaginăm că un mare erou al națiunii este implicit un om care impresionează fizic, referindu-vă și la modul în care este perceput un conducător militar atunci când ajunge la bătrânețe.

Tabloul votiv cu Ștefan cel Mare, mănăstirea Voroneț (Gura Humorului, jud. Suceava)

2 Citește fragmentele selectate din drama *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu Delavrancea și observă modul de construcție a personajului istoric și a conflictului dramatic.

Actul III

Scena VIII

ȘTEFAN intră la brațul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Vin pe ușa din stânga.

ȘTEFAN: Sunt între două săbii... Doamna, ș-asta... Amândouă m-au slujit cu credință... P-amândouă mi-am pus nădejdea. (*Schimburi de-nchinăciuni*) Vedeți cum mă sprijin... Ș-amândouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Mănăstirea Putnei, în rândul strămoșilor... O! lasă, Șmil, n-ai grije... (*Se uită printre boieri*). Voi fi al vostru... (*Caută cu ochii*). Da... Șmil, da... Ai zis ceva?

DOFTORUL ȘMIL: Eu? Nu, măria-ta.

ȘTEFAN: Parcă vedeam bine... (*Se freacă la ochi. Către un curtean.*) Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... (*Caută cu ochii*). Paharnicul Ulea n-a venit? Moghilă... (*Boierii se uită încurcați*).

CLUCERUL MOGHILĂ: Aici, măria-ta...

ȘTEFAN: N-ai fost?...

CLUCERUL MOGHILĂ: Fost, măria-ta...

ȘTEFAN: A plecat... Ți-am spus să te duci îndată...

CLUCERUL MOGHILĂ: Îndată... măria-ta...

ȘTEFAN: Nu l-ai găsit?

Apariție: 1909, jucată în premieră pe 4 februarie 1909, la Teatrul Național din București; face parte dintr-o trilogie: *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1910), *Luceafărul* (1910).

Specie literară: dramă istorică.

Tema: este o frescă istorică ce are în prim-plan problema luptei pentru asigurarea independenței și a stabilității patriei în timpul unei domnii puternice – a lui Ștefan cel Mare.

Titlul: o metaforă, sugerând finalul unui domnitor care a marcat istoria Moldovei. Domnitorul este „soarele Moldovei”, simbol al patriotismului, al centrului puterii, iar drama surprinde finalul, „apusul” domniei.

Structura: clasică, de patru acte.

Scenă din *Apus de soare* în montarea Teatrului Național „I.L. Caragiale” din București

CLUCERUL MOGHILĂ: Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

ȘTEFAN: Ce?... E bolnăvior, bietul paharnic... Cine să-mi guste vinul de Cotnar...? Îl doare capul... Oh-ho!... Îl doare... Îl doare... Și ce-l doare?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri și stă ghemuit în pat... [...]

ȘTEFAN: [...] Du-te și spune-i să vie până să nu viu eu!... (*Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se înclină și s-așează în jețuri*) Ce de judecăți am vânturat împreună... (*Intră ostașii prin partea stângă din fund.*) Ce de bătlăii... (*La sfetnici*) Senini și fără interes... (*La ostași*) Cu patimă și cu interes... Și toate cu aceeași țintă... *Signore*, treci de partea astălaltă... (*Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin dreapta.*) A! Paharnice... scumpa dumneavoastră sănătate...

PAHARNICUL ULEA: Abia mă țin picioarele...

ȘTEFAN: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tânăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... (*Încearcă sabia.*) Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Și de ce-aș vrea? (*Către Ulea*) Să spui feciorului tău să nu stea cu capul în jos... *Signore*, mută-te în partea astălaltă... (*Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus până jos, cu mai mulți ostași.*) Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam... (*Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ștefan îl oprește.*) Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... (*Către doamnă și Bogdan.*) Ce tresăriți?... Da, văz o doamnă care se plimbă pe lângă castel...

DOAMNA MARIA (*îndurerată*): Nu e nimeni, măria-ta!

ȘTEFAN: Nimeni... (*Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva.*) N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...

DOFTORUL ȘMIL: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...

ȘTEFAN: (*Se ridică din jeț.*) Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aci să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înaintea cu mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzăși și țărani, în câmpul de la Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și n-am dăspuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa până la Roma, ca o minune a domnului nostru Isus Cristos...

HATMANUL ARBORE: Numele tău, măria-ta!

TOȚI: Așa e!

ȘTEFAN: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! A fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân... (*Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.*)

MULȚIMEA: Nu! nu!

ȘTEFAN: Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor, și Cânde, și Dobru, și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai Spătarul, și Ilea Huru comisul, și Dajbog, pârcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur? Pământ!... Și pe oasele lor s-a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași! (*Se oprește ostenit.*) Suflarea... bătrânețea... (*Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.*) C-am cercat să unesc Apusul într-un gând, că zic

Cetatea de Scaun a Sucevei

META-TEXT ▼

„Îndeobște, critica și istoria literară a tratat superficial unitatea trilogiei [...]. Încercând să imaginăm un singur spectacol, în care cele trei părți – *Apus de soare*, *Viforul* și *Luceafărul* – sunt reprezentate în continuare ca acte ale unei singure drame, a națiunii, aflăm adevărata grandoare a tensiunii politice pe care Delavrancea o imprimă dezbaterii ideii de patriotism. *Apus de soare* va fi actul constituirii conștiinței naționale, a așezării unui stat și a unui popor în matca propriei dimensiuni istorice [...]. Delavrancea păstrează în întreaga trilogie cadrul unic al cetății de scaun a Sucevei pentru principalele momente de confruntare dramatică a eroilor, pe care îi reia dintr-un act într-altul tocmai pentru a marca continuitatea de acțiune a aceleiași intrigi, nu o dată revenind pe parcursul desfășurării evenimentiale asupra unor scene și elemente de detaliu ce capătă înțeles deplin numai puse în legătură firească cu pandantul lor din celelalte piese.”

(Constantin Cubleșan,

Postfață în: Barbu Șt. Delavrancea, Teatru)

că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă, în poartă rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămâi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. (*Fulgeră, plouă repede.*) [...] Bogdane, turcii sunt mai credincioși ca creștinii cuvântului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor... Ah!... nimic... Bătrân, bolnav și neputincios... Mantia asta e prea grea... S-o poarte altcineva mai tânăr... (*Mișcare în mulțime. Mirare.*) Bogdane!... (*I-o pune pe umeri.*) Și voi, mărturie a ceea ce ați văzut, spuneți țării (*tunetele se întetesc*) că voința mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viață... Că voința mea și-a ei a fost pururea una... (*Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.*) Signore, dă-mi mâna. (*Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.*) Bogdane... vino... suie-te... așează-te... pune coroana... Bine... (*Îngenunche.*) Doamne, binecuvântează... (*Dă să-i sărute mâna.*) Ah!... (*Se rostogolește pe treptele tronului în brațele Mariei și-a doftorului Cesena.*)

MARIA: Ștefane!

DOFTORUL ȘMIL: Altfel nu s-ar fi putut.

HATMANUL ARBORE: A murit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!

Actul IV

Scena X

ȘTEFAN se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, tulburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sângele. Toți fac câțiva pași spre el și se opresc încremeniți de durere și de spaimă.

ȘTEFAN: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte de a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde!... În fiecare ostaș e o fiară!... Iată-l... Pândește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pân' la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzu, își coprinse fața cu amândouă mânele, și eu cu amândouă o învârtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io, Ștefan Voievod, am suit pe Bogdan pe tron, i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremură Moldova și-o prăpastie se deschise... Și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia! (*S-aude: „Să trăiască domnul Bogdan!”*) Î...î...î... Da...! S-a împlinit legea! (*Scoboară treptele și aruncă sabia.*) Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Maria... Oana... Răsuflarea... (*Cade pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă.*) Deschideți geamurile... Apă... (*Oana îi dă apă în paharul de alabastru.*)

DOAMNA MARIA (*Covârșită de durere*): Măria-ta, să te odihnești!

ȘTEFAN: Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ȘTEFAN: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic... (*Suflă greu. Pipăie pe Maria și pe Oana.*) Să dăruiți paharul acesta Mănăstirei Putna... Nu vine...? Mai iute...

Fiind primar al Bucureștiului și deputat în Parlamentul României, Barbu Șt. Delavrancea a susținut „Legea repausului duminical” din 1899, arătând: „Muncitorii nu-și pot vedea niciodată copiii”, plecând la lucru în zori și întorcându-se acasă noaptea, târziu. „Să le dăm dreptul de a-și mângâia copiii, de a și-i iubi și de a și-i crește și cunoaște.” A ținut și convingătorul discurs patriotic: *Lumină tuturor*, pledând pentru „școlarizarea gratuită a tuturor copiilor țării, la toate nivelurile”, și subliniind că incultura, ca și mizeria, „este un dascăl periculos”.

META-TEXT ▼

„Naiva bonomie de răzăș cu-minte și sănătos; blândețea și omenia față de cei ce-l ascultă și-l iubesc; dragostea lui de copii și de cei mici ca a cocoșului împintenat pentru puii ce ciugulesc în raza pazei lui; pietatea pentru dispăruții tovarăși, de atâtea strălucite biruinți și de rare, dar groaznice înfrângeri; îndrăzneala lui față de orice primejdie; încrederea în vitejia lui de ostaș; mila lui de dreptate; voința aceea neîncovoiată nici la atingerea fierului aprins, care-i arde carnea vie.”

(I.L. Caragiale, *Apus de soare. Câteva note*, în „Universul”, nr. 13-14, martie 1909)

DOAMNA MARIA: Cin' să vie, măria-ta?

ȘTEFAN: Nu doamna aceea înfășurată în negru... Ea o să vie mai degrabă decât am dori-o... Poftim... Te-am privit d-atâtea ori în față... Nu mi-e frică de tine... (*Sughită.*) A! ci vin o dată, Bogdane, că nu pot...

(*S-aude la intrare. „Să trăiască vodă Bogdan!” Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pârcălabi și Sfatul domnesc, ostaș, popor, și cad în genunchi.*)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ȘTEFAN: E... (*Sughită.*) E... mă-ri-a-ta!... Frig... frig... (*Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.*) Mai bine... (*Sughită.*) Mă... voi... odihni... (*Se întinde în șira spinării. Face cruce.*) O... o... o... Moldova... (*Îi cade capul pe pieptul Oanei.*)

(Din mulțime s-aude un geamăt lung.)

Cortina

Lumea textului

- 3 Scrie câte un sinonim contextual pentru cuvintele: *bietul*, *înfășurată*, *granița*.
- 4 Identifică în text patru toponime și comentează semnificația lor.
- 5 Menționează cum este structurat fragmentul.
- 6 Enumeră personajele și explică modul în care sunt ordonate.
- 7 Transformă primele zece replici în vorbire indirectă.
- 8 Notează ce informații îți oferă secvențele dintre paranteze.
- 9 Scrie într-un enunț despre ce este vorba în secvența de text oferită.
- 10 Completează, în caiet, următorul tabel:

Cuvânt-cheie	Idee principală	Idee secundare	Rezumat

- 11 Ce perioadă este surprinsă în dramă?
- 12 Notează actele dramei și ideea centrală a acestora.
- 13 Citește ideile principale ale textului și notează-le în caiet, în ordine logică și cronologică.
 - Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr completează să îl aducă pe tron pe Ștefăniță, pentru ca ei să poată conduce în fapt printr-o epitropie.
 - Clucerul Moghilă aduce vești despre confruntarea cu leșii, ce avuseseră loc lângă Halici, spunând că pe front sângele era „până la ținuturile cailor”.
 - Ștefan este ars cu fierul de către doctori, intervenție în care refuză să fie legat.
 - Boierii complotiști încearcă să forțeze alegerea lui Ștefăniță și aclaimă numele lui sub geamul domnitorului ce agonizează.
 - Oana îl înștiințează pe domnitor despre complotul boieresc, la care fusese martoră.

Conflictul dramatic

- Este mai intens și mai dinamic decât cel epic, generează și întreține acțiunea.
- Într-un text epic, conflictul se centrează pe personaj, iar în textul dramatic acesta are impact asupra acțiunii.
- Conflictul devine evident printr-o *situație de criză*, imposibil de tolerat de personaje.
- Adrian Marino stabilește că schema conflictuală presupune prezența unor elemente constitutive:
 - două sau mai multe forțe opuse, aflate într-o relație ostilă într-un sistem de acțiuni și reacțiuni;
 - un obstacol (voință, motive, cauzalitate), care se află între aceste forțe și le obstrucționează acțiunea;
 - confruntarea și faza ulterioară de criză/ dezechilibru;
 - tensiunea interioară sau declarată, orientată spre rezolvarea conflictului.
- Rezolvarea conflictului este o marcă a speciilor dramatice: în comedie se conștientizează falsul conflict, în dramă se ajunge la reconciliere acceptată sau impusă, în tragedie conflictul duce la moarte.

META-TEXT ▼

„Nu e de ajuns a dialogiza un fapt, a împărți dialogul în acte și-n scene, a presăra ici-colo în scene câte un cuvânt, alde «se scoală», «intră», «iese», a da personajelor nume adevărate sau «quasi», ci este necesară adâncă cunoștință a artei dramatice.”

(B.P. Hasdeu, *Mișcarea literelor în Eși*, în revista „Lumina”)

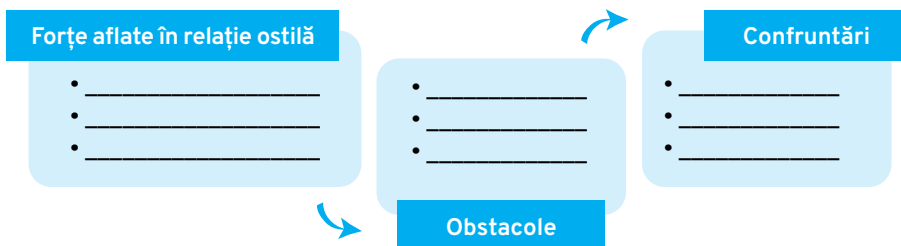
- Întors în cetatea de scaun, Ștefan este întâmpinat de doamna Maria, aceasta cerându-i să își îngrijească rana agravată pe front.
- Ștefan le ține o cuvântare boierilor, în care își sintetizează domnia și motivează ungerea lui Bogdan prin grija pentru viitorul țării.
- Ștefan cere aprinderea focurilor, chemându-i astfel pe moldoveni la luptă.
- Cei mai renumiți doctori din lume, aflați la curtea lui Ștefan, sunt impresionați de rezistența voievodului la durere.
- Ștefan îi cere clucerului Moghilă să adune sfatul țării pentru a-l pune domn pe Bogdan încă din timpul vieții sale.

14 **Discutați detaliile acțiunii referitoare la:**

- modul în care se adresează Ștefan poporului (actul I);
- intrarea victorioasă a lui Ștefan în cetatea Sucevei (actul II);
- semnele prevestitoare ale nenorocirii (actul III);
- înscăunarea lui Bogdan (actul IV).

15 **Fiind o dramă istorică, timpul și spațiul au corespondențe în realitate. Prezintă, cu ajutorul unor exemple din text:**

- elementele spațiului în care sunt proiectate evenimentele;
- indici ai timpului în care se consumă întâmplările;
- specificul spațiului moldovenesc, toposul eroic;
- atmosfera arhaizată.

16 **Realizați harta personajelor, specificând rolul lor în cadrul textului (principal, secundar, episodic).**17 **Pornind de la informația despre conflictul dramatic din ARHI-TEXT, completează organizatorul grafic cu situațiile din text.**18 **Prezintă acțiunea din scenele în care cei trei boieri complotează împotriva voinței lui Ștefan cel Mare. Indică pentru fiecare dintre aceste secvențe câte o idee principală.**19 **Discutați în plen cu referire la următoarele situații:**

- Boierii uzurpatori acuză că Bogdan nu poate deveni domn din cauza unei diformități fizice, căci își pierduse un ochi într-o luptă. Ce sugerează acest aspect despre domnia pe care fiul lui Ștefan ar putea-o asigura Moldovei?
- O parte a criticii literare (E. Lovinescu) constată că drama lui Delavrancea nu are un conflict dramatic consistent, deoarece conflictul exterior este dublat de un puternic conflict interior, care împinge textul spre lirism. Care este conflictul interior ce declanșează evenimentele prezentate în text?

20 **Comentează, într-un text coerent de jumătate de pagină, motivul *fortuna labilis*, raportându-l la cel puțin două motive literare complementare.**

META-TEXT

„(Ștefan) suferă, iubește și a iubit, dorește și poartă nădejdi, este întotdeauna om, și când împrejurările o cer, erou; atunci, pornind de la fondul de omenie, devine imens, crește odată cu scopul care-l animă și care-i impune depășirea cotidianului. Eroul sparge limitele obișnuite, impresionează, e cuceritor, cheamă la acțiune și poruncește. În asemenea momente este sublim și comunicarea spectatorului cu acest sublim [...] nu mai stă decât în puterea actorului.”

(Virgil Brădățeanu,
Drama istorică națională)

ARHI-TEXT

Monologul dramatic cunoaște, în teatru, mai multe forme de enunțare:

- ▶ adresată;
- ▶ autoadresată;
- ▶ solilocviu;
- ▶ aparteu.

DICȚIONAR

SOLILOCVIU – formă de exprimare dramatică constituită din monologuri lungi și reflexive, în care personajul, într-o stare de maximă tulburare, se adresează sie însuși sau unui interlocutor imaginat, cu scopul de a-și exprima gândurile, dilemele și frământările lăuntrice.

APARTEU – scurt monolog sau replică rostită cu glas scăzut, ca pentru sine.

Semnificațiile textului

21 Analizează titlul dramei, observând corelația acestuia cu replica clucerului Moghilă din încheierea actului III, scena VIII: „Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!” În formularea răspunsului tău, ai în vedere:

- a) sugestia metaforică referitoare la dispariția fizică a domnitorului;
- b) trimiterea la perioada de haos în care poate fi aruncată Moldova prin vidul de putere;
- c) indicii unui timp istoric în care o domnie este echivalentul unei zile.

22 Selectează din text indicații regizorale care să surprindă următoarele situații:

- a) funcția proscenică a decorului (texte de regie al căror referent este spectacolul dramatic);
- b) funcția complementară a discursului rostit, care corespunde unei regii interioare și vizează universul reprezentat.

23 Stabilește situațiile codificate prin didascalii de mai jos, atribuind fiecărei indicații scenice cel puțin una dintre următoarele condiții de enunțare: fixarea spațiului și a timpului, introducerea personajelor, stabilirea mișcării scenice, înregistrarea comportamentului exterior, sugestia trăirilor interioare.

- ▶ Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul țării, se înclină și s-așează în jețuri.
- ▶ Intră paharnicul Ulea și clucerul Moghilă prin dreapta.
- ▶ Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.
- ▶ Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ștefan îl oprește.
- ▶ Fulgeră, plouă repede.
- ▶ Covârșită de durere.

24 Identifică în secvențele propuse un monolog dramatic sub formă adresată și unul sub forma unui solilocviu.

25 Testamentul lui Ștefan cel Mare este o probă a talentului oratoric al autorului. Analizează discursul ținut de domnitor în fața boierilor după criteriile de mai jos.

- ▶ Cum menține domnitorul atenția auditoriului?
- ▶ Ce rol au interogațiile retorice?
- ▶ Ce funcție îndeplinește în text prezentarea sintetică a trecutului?

26 Recunoașteți scena ilustrată în imagine. Comentați modul în care surprinde imaginea domnitorului.

Construcția personajului dramatic

Surse de inspirație

- ▶ *Letopisețul Țării Moldovei*, Grigore Ureche
- ▶ *O samă de cuvinte*, Ion Neculce
- ▶ *Chronica românilor și a mai multor neamuri*, Gheorghe Șincai
- ▶ *Istoria lui Ștefan cel Mare*, Nicolae Iorga
- ▶ *Arhiva istorică a României*, B.P. Hasdeu

Pagină din *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche

META-TEXT ▼

„Între patru ochi cu Doamna Maria, bătrânul domnitor n-are alt subiect de conversație decât istoria recentă a Moldovei, lipsa de loialitate a leșilor și mesajul turcilor. El e idealizat ca stăpân și cunoscător absolut al supușilor săi.”

(Nicolae Manolescu,
Istoria literaturii...)

27 Una dintre sursele de inspirație pentru construcția personajului Ștefan cel Mare a fost *Letopisețul...* lui Grigore Ureche. Citește fragmentul de mai jos și indică momente din text care corespund trăsăturilor domnitorului. De exemplu: „de multe ori la ospete omorârea fără județu” – episodul uciderii lui Ulea, actul IV, scena X.27.

27.1. Indică o trăsătură estențială a domnitorului care nu se regăsește în fragmentul din cronică, dar este centrală în dramă.

„Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, mâniaș și de grabu vărșatoriu de sânge nevinovat; **de multe ori la ospete omorârea fără județu**. Amintrilea era om întreg la fire, **neleneșu**, și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gândia, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, **unde era nevoie însuși se vârâia**, ca văzându-l ai săi să nu să îndărăpteze și pentru acéia, **raru războiu de nu biruia**. Și unde-l biruia alții, **nu pierdea nădejdea**, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor.”

28 Recitește invocația retorică extinsă a domnitorului din actul al III-lea și notează informații din biografia acestuia.

29 Prezintă relația domnitorului cu ceilalți membri ai familiei: relațiile de sânge, atitudinea și rolul lui în destinul fiecăruia.

30 Identifică cel puțin o trăsătură de caracter a domnitorului care nu se regăsește în fragmentul din cronică, dar este reflectată în dramă.

30.1. Exemplifică trăsătura prin argumente textuale.

30.2. Expune-ți opinia: de ce autorul a construit personajul literar accentuând și alte trăsături ale protagonistului?

31 Textul dramatic reflectă mentalitatea medievală, conform căreia domnitorul este reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ. Interpretează replica domnitorului adresată paharnicului Ulea, punând în lumină raportul dintre domn și dumnezeire:

„ȘTEFAN: Ei, nu uiti că am tăiat pe din două moșiile Grădinții, Storpul și Madravilele, după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea pe mâna ta. Tustrei țineți ochii în pământ, știind că mie nu-mi plac oamenii cari se uită în jos. Frunțile sus... Așa, că sus e luna, stelele, soarele și cerul... de sus ne vine harul, de sus, cearta.. și sus e mântuirea și iertarea păcatelor noastre...”

32 Analizează fragmentul de mai jos, subliniind crezul domnitorului despre diferența dintre statutul de conducător și condiția lui de om muritor.

„DOAMNA MARIA: Ce te doare, păcatele mele?

ȘTEFAN: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Și toate pe Ștefan Mușatin, fiul lui Bogdan și nepotul lui Alexandru cel Bun...”

33 Argumentează prin trei teze apartenența textului la specia literară dramă istorică.

INTER-TEXT

34 Realizează compunerea de caracterizare a personajului, pornind de la secvența: „Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor” (actul III, scena 8).

35 Citește fragmentul din poemul *Dumbrava roșie* de V. Alecsandri. Compară, în cheia diagramei Venn, chemările la luptă ale personajului Ștefan cel Mare din drama lui B.Șt. Delavrancea și poemul lui V. Alecsandri.

În mijlocul poienei el se înaintează
Se urcă pe movilă și astfel cuvântează:
Români din toată țara! Boieri, vechi căpitani
Și voi feciori de oaste... Sunt patruzeci de ani,
Moldova, la Dreptate, pe soarta ei stăpână,
Mi-a pus pe cap coroană și buzduganu-n mână.
Prin cel Atotputernic ce apele încheagă
Păstrat-am până astăzi coroana mea întreagă
Și buzduganul teafăr, deși pe mulți dușmani
I-a doborât, lovindu-i, în patruzeci de ani!
Dușmani, din fundul lumii, păgâni, dușmani vecini,
Și, cine-ar putea crede!... chiar dușmani frați, creștini!
Trufași cu toți, sălbatici, lacomi, vicleni și orbi,
Care-mprejurul țării, precum un cârd de corbi,
Stau gata s-o sfășie... dar n-a vrut Dumnezeu,
N-a vrut Moldova, țara vitează, n-am vrut eu!

Pe Radu, Aron Petru și Țepeluș hainul
I-am frânt!... Maniac tătarul și Matias Corvinul
I-am frânt!... Chiar pe sultanul Mehmet-atin
I-am frânt!

Ș-alți mulți care pierit-au ca pulberea în vânt.
Voi îi cunoașteți bine, vitejii mei oșteni,
Voi, pardoși de la Lipnet, vultani de Războieni,
Zimbri fioroși din codrii Racovei, aprigi zmei
Din Soci, din Catlabuna, din Baia, de la Schei,
Apărători ai crucii, voi îi cunoașteți bine,
Căci pentru-a lor risipă ați războit cu mine
Prin șesuri, munți și codri, pe iarnă, toamnă, vară,
Făcând din pieptul vostru un zid, hotar de țară,

Roșind cu-al vostru sânge fierbinte, plin de viață,
Siretul, Prutul, Nistrul și Dunărea măreață,
Stând vecinic în picioare, în veci neodihniți,
De arma, sora voastră, în veci nedezlipiți,
Fără copii, soție, o! dragii mei vultani,
Și-n luptă, tot în luptă, de patruzeci de ani!

[...]

Cât va fi-n cer o cruce și-un Ștefan pe pământ,
Nime nu va deschide Moldovei un mormânt!
Cât vor călca dușmanii în țara de români,
Ei robi vor fi în țară, dar vecinic nu stăpâni!
Decât Moldova-n lanțuri mai bine ștearsă fie!
Decât o viață moartă, mai bine-o moarte vie!

Ștefan cel Mare și Sfânt,
pictură pe mătase de Teodor Buzu

Deschideri transdisciplinare

36 Imaginați-vă că sunteți jurnaliști și urmază să realizați un interviu cu eroul central. Redactați o listă de cel puțin șapte întrebări: cinci textuale și două care implică informații suplimentare studiate la disciplina Istoria românilor și universală.

36.1. Simulați acest interviu, distribuind rolurile.

AVAN-TEXT

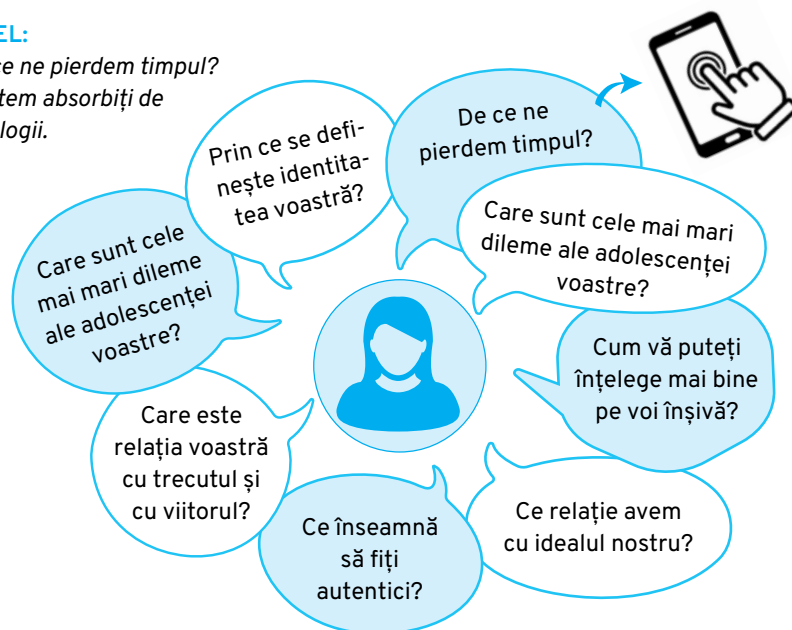
Marin Sorescu
(1936–1996)

- Scriitor român, membru titular al Academiei Române. S-a născut în comuna Bulzești, județul Dolj. A absolvit Facultatea de Filologie din Iași.
- Debutază în 1964, cu volumul *Singur printre poeți*, fiind imediat remarcat de G. Călinescu. În volume ca *Moartea ceasului*, *Tușiți*, *Tineretea lui Don Quijote*, *La lilieci*, Sorescu demitizează adevăruri generale acceptate de tradiția literară, demontează mecanismul-stereotip al limbajului, caricaturizează evenimente cruciale din viața omului.
- Teatrul lui Marin Sorescu completează personalitatea autorului. Tensiunea ideilor și traducerea unor atitudini umane în simboluri importante oferă lirism și dramatism pieselor sale, care sunt parabole ale marilor teme existențiale. Se poate astfel vorbi de un teatru metaforic, în care apar forme ale poemului, ale narațiunii sau ale eseului.

- 1** Răspundeți la următoarele întrebări și alegeți câte un simbol care poate sugera răspunsul.

MODEL:

- De ce ne pierdem timpul?
- Suntem absorbiți de tehnologii.

- 2** Citește fragmentele din dramă, urmărind să vizualizezi și să-ți prezinți grafic cele comunicate prin text.

IONA

Tragedie în patru tablouri

PERSONAJE: IONA, pescar

PESCARUL I, PESCARUL II, fără vârstă, figuranți

Tabloul I

Scena e împărțită în două. Jumătate din ea reprezintă o gură imensă de pește. Cealaltă jumătate – apa, niște cercuri făcute cu creta. Iona stă în gura peștelui, nepăsător, cu năvodul aruncat peste cercurile de cretă. E întors cu spatele spre întunecimea din fundul gurii peștelui uriaș. Lângă el, un mic acvariu, în care dau veselie din coadă câțiva peștișori.

- Acum încep să...
- Parcă aud poc, poc, tronc, poc, în năvod.
- Bolovani nu alta. Că avem o mare bogată.
- Ce mare bogată avem!
- Cred că nu mai au mult.
- Nicio grijă. (Strigă): Iona!
- (Răgușit) Iona! (Mai răgușit) Iona!
- Nimic.

Apariție: 13 ianuarie 1968, în revista „Luceafărul”, nr. 2, fiind editată în același an în volum. Alături de alte două piese, *Matca* și *Paracliserul*, face parte din trilogia intitulată *Setea muntelui de sare*.

Specie literară: dramă modernă.

Tema: destinul tragic al individului care trăiește acut sentimentul alienării și care depune eforturi pentru a-și asuma propriul destin într-o lume absurdă.

Titlul conține numele personajului și trimite la mitul biblic în care prorocul Iona a fost înghițit de un pește mare, fiind eliberat după trei zile. În limba ebraică, numele Iona înseamnă porumbel, simbol al păcii și al libertății.

Construcție: patru tablouri.

META-TEXT ▼

„[...] poeziile sale sunt adevărate spectacole de inteligență, [...] dau sentimentul unei desfătări, [...] „nelăsându-i omului senzația participării ca efort, ci pe aceea a gratuității și a destinderii.”

(Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români*)

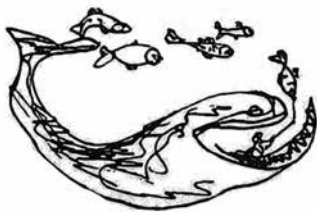
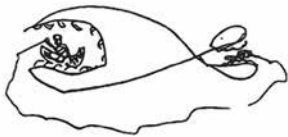
- Pustietate.
- Pustietatea măcar ar trebui să-mi răspundă: ecoul.
- (*Băgând de seama că n-are ecou*) Ei, dar ecoul?
- (*Mai strigă o dată, să verifice bănuiala.*) Io... (*Așteaptă.*) ...na... (*Așteaptă.*)
- (*Frecându-și mâinile a pagubă*) Gata și cu ecoul meu...
- Nu mai e, s-a isprăvit.
- S-a dus și asta.
- Semn rău.
- Tare curios aș fi să știu dac-a mai ieșit omul acela din chit.
- Nu cred, cine-ți mai iese afară pe vremea asta?
- Plouă? Circulă apa în natură, circulă. (*Privind ungherele scenei, care „mistuie”*) Și peștele, uite-l cum mai lucrează! Dacă-i așa, stai să te ajut și eu, să nu macini în gol.

(Ia un peștișor din plasă și-l ține un timp într-un loc, unde „mistuirea” e mai puternică. În timp ce peștișorul se descârnează, Iona cântă pe o melodie apropiată cu Veșnica pomenire.)

- Veșnica mistuire, veșnica mistuire,
- Veșnica mistuire, veșnica mistuire,
- Veșnica mistuire, veșnica mistuire,
- Veșnica mistuire, veșnica mistuire,

(Iona se întoarce cu fața spre public, are lacrimi în ochi. Mică pauză. Deodată, izbucnește în râs.)

- A uitat să mi-l ia. (*Iar se pornește pe râs.*)
- (*Scoate cuțitul.*) Ca să vezi ce înseamnă să te pripești la-nghițit!
- Putea să pună și el o strecurătoare.
- Un grătar, ceva.
- Ar trebui să se pună un grătar la intrarea în orice suflet.
- Ca să nu se bage nimeni în el cu cuțitul.
- (*Către pește*) Bine, mă mustețea, se poate să faci tu o imprudență ca asta?!
- (*Învârtind în mână cuțitul*) Dacă mă sinucid?
- (*Pipăindu-și cureaua*) Sau ai prefera să mă spânzur?!
- N-am de ce să agăț ștreangul. Coastele tale se clatină.
- Nu există niciun val fix. Marea e-n năruire. Mi-ar veni toate astea-n cap.
- (*Pauză: schimbând tonul*) Dar cuțitul putea să mi-l ia. Sau, cumva, sunt primul pescar pescuit de el?! O fi tânăr, fără experiență. Oriunde se întâmplă să dai peste indivizi tineri. E și normal, nu?
- Desigur.
- Altfel, numai cu babalâci.
- (*Meditând*) Într-adevăr nu cred să fie el trecut prin multe ape. (*Râzând*): Puteam să-l caut de dinți.
- De fapt, ar trebui să ne gândim la toate.
- (*Căutând un loc să-l străpungă*) Pe unde-o fi mai subțire?
- Am fost o dată pe un munte și aerul era acolo atât de dens, încât m-am uitat la el. Se vedea. Am stat o jumătate de ceas și m-am uitat la aer. I se zăreau toate celulele și din cauza asta parcă era crăpat.
- Aici nu ești la munte, ești la mare.
- (*Continuând primul gând*) Îți venea să-ți deschizi și tu toți porii. Îți venea să-ți deschizi chiar venele, să-l simți năvălind prin toată suprafața ta. (*Respiră adânc.*) Așa... (*Îi e rău.*) E așa greu să respiri...
- Cine-și mai deschide pori acum?

Desene de Marin Sorescu
ilustrând piesa *Iona*

META-TEXT ▼

„Când un poet scrie teatru, este aproape sigur că piesele lui sunt niște metafore dezvoltate. Marin Sorescu face excepție, piesele lui nu intră în categoria incertă a teatrului poetic, deși, prin tensiunea ideilor și traducerea unor atitudini umane în simboluri mari, nu sunt lipsite de lirism și nici de dramatism. *Iona*, *Paracliserul* și *Matca* sunt opere dramatice în sensul nou pe care îl dau termenului scriitorii moderni de genul Beckett sau Ionescu: o căutare spirituală. Temele dezvoltate de aceste monologuri dramatice merg, până la un punct, în direcția existențialistilor [...], însă Marin Sorescu nu face din moarte o problemă fundamentală și nu caută în absurd o eternă soluție de rezolvare.”

(Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. III)

– Nimeni, cine e prostul să se expună? Nu vezi cum pute?
– Destul că tragi duhoarea asta pe nas.
– Am auzit că unii, dimpotrivă, își oblonesc porii.
– Bravo lor! Deștepți (*Îi e rău.*) Ah, nu mai știu ce am. Deschide puțin fereastra aia.

– Care?

– Aha! N-au făcut fereastră. Pe unde-o fi mai subțire?

– Trebuie să sparg zidul... (*Se clatină de colo-colo prin scenă.*)

– Dacă aș avea mijloace, n-aș face nimic altceva decât o bancă de lemn în mijlocul mării. Construcție grandioasă de stejar geluit, să respire pe ea, în timpul furtunii, pescărușii mai lași. E destul de istovitor să tot împingi din spate valul, dându-i oarecare nebulie; vântul, el mai degrabă s-ar putea așeza acolo, din când în când. Și să zică așa, gândindu-se la mine: „N-a făcut nimic bun în viața lui decât această bancă de lemn, punându-i de jur împrejur marea”. M-am gândit bine, lucrul ăsta l-aș face cu dragă inimă. Ar fi ca un lăcaș de stat cu capul în mâini în mijlocul sufletului.

Întineric.

Înțelegerea operei

3 Recitește incipitul și răspunde la următoarele întrebări:

- a) Care sunt elementele de decor menționate în didascalii?
- b) Ce rol au elementele de comunicare nonverbală și paraverbală?
- c) În ce ipostază se află Iona?
- d) Care este atmosfera din incipit (tonalitățile cromatice sugerate, rolul simbolurilor)?

4 Notează două idei centrale ale incipitului.

5 Prezintă cadrul acțiunii în fiecare tablou și reperele temporale menționate.

5.1. Ilustrează grafic călătoria interioară și transformarea lui Iona prin succesiunea burților pe care le trece.

6 Citește următoarele imagini din piesă și notează-le în caiet în ordinea apariției lor în text:

- Iona pescuiește într-un mic acvariu cu pești.
- Iona nu suportă vacarmul.
- Iona se dedublează și vorbește cu sine însuși.
- Iona se gândește: ce ar fi dacă ar deveni pădurar?
- Iona meditează asupra vieții și asupra morții.
- Iona își simte condiția de „pescar pescuit”.
- Iona își dorește să construiască o bancă în mijlocul mării.
- Iona se identifică cu Dumnezeu.
- Pe fundal este o mică moară de vânt.
- Iona se folosește de propria unghie.
- Apar doi pescari.
- Iona se gândește la mama sa.
- Iona se roagă să renască.
- Iona simte o multitudine de ochi care-l privesc.
- Iona zărește un șir nesfârșit de burți.
- Iona își reamintește idealurile.

7

Formați echipe și repartizați câte un tablou. Extrageți secvențele care exprimă nedumeririle lui Iona, întrebările sale existențiale, dar și afirmațiile cu înțeles profund. Comentați-le.

Tabloul	Nedumeriri / întrebări existențiale / afirmații cu înțeles profund	Semnificație
I	(Înțelept) De-aia fiecare om trebuie să-și vadă de trebușoara lui. (Uitându-se în apă) Să privească în cercul său. Și să tacă. (Pauză.)	Iona conștientizează importanța de a privi spre el însuși, spre existența lui, să fie interesat mai mult de propria identitate, și nu de lucruri exterioare.

8

Există o rețea complexă de simboluri în cadrul operei. Corelează simbolurile cu posibilele semnificații ale acestora:

Simboluri	Semnificații
Peștele cel mare	• aspirația omului spre absolut, spre depășirea condiției
Vacarmul	• haosul lumii moderne
Nade	• capcanele vieții atrăgătoare, fascinante, pericolele tentațiilor existenței umane
O bancă în mijlocul mării	• simbol al zădărniceiei, al iluziilor
Mică moară de vânt	• reîntoarcerea în spațiul original și posibilitatea renașterii
Pântecul matern	• un univers fals, pervertit, închis
Acvariu	• libertate, aspirație
Marea	• idealul material al omului
Barosanul	• selecția lucrurilor importante din viață
Grătar	• trecerea timpului
Barba	• siguranța și echilibrul
Lumina	• adevărul și conștiința
Mama	• nostalgie și speranța unei identități mereu reînnoite
Unghia	• revoltă
Burțile peștilor	• itinerar al rătăcirii permanente

„Recitesc după câțiva ani Iona, cu ochi rece, străin, și mă întreb: oare unde rămăsesem?”

Iona, proorocul care a fugit din fața Cuvântului, a încăput în burta chitului. Ca o scrisoare, în cutia poștală. Am găsit, poate din greșeală, scrisoarea. Am citit-o cutremurat și mi s-a părut c-o înțeleg. Am încercat s-o transcriu. Asta a fost tot. După aceea am vrut să-l uit pe Iona. Ce s-a ales din mândra cetate Nini-ve «mare înaintea lui Dumnezeu s-o străbați în trei zile de umblet»? Ce s-a ales de oamenii ei care s-au îmbrăcat în sac și s-au pocăit și nu i-a mai ajuns mânia de sus? [...] Cred că lucrul cel mai îngrozitor din piesă e când Iona își pierde ecoul. Iona era singur, dar ecoul lui era întreg. Striga: lo-na și ecoul răspundea: lo-na. Apoi nu a rămas decât cu o jumătate de ecou. Striga: lo-na și nu se mai auzea decât lo, lo. În vreo limbă veche înseamnă: eu.

E tot ce-mi mai amintesc.”
(Marin Sorescu, în prefața cărții *Iona*)

Semnificațiile textului

9

Cele patru tablouri reconstruiesc labirintul inițiativ al (auto)cunoașterii. Realizează un organizator grafic în care să surprinzi căutările personajului, notând ideile lui, ipostazele sale și simbolurile.

10

Interpretează, într-un text de 10 rânduri, semnificația mării și a ecoului în text, făcând referire la mărturisirea lui Marin Sorescu din prefața cărții *Iona*.

11

Comentează oral simbolul luminii din finalul dramei, pornind de la replica: „Răzbin noi cumva la lumină”.

12

Expune-ți punctul de vedere, într-un text argumentativ de 15 rânduri, cu privire la actualitatea temei ilustrate în drama *Iona* de Marin Sorescu.

Rugăciunea lui Iona pentru izbăvire

META-TEXT ▼

„După ce cititorul admiră încă o dată la Marin Sorescu problematica spiritului său, cunoscută de la primele poezii, după ce își dă seama că se află în fața conștiinței arse de setea cunoașterii absolute, lovite de sentimentul singurătății metafizice și mai ales strivite de marginea existenței, după ce contemplă simbolul tragic al lui Iona, pe care îl raportează ușor la creațiile lui Hemingway, Ionescu și Beckett, dar îl disociază tot atât de ușor, el se poate totuși întreba: a găsit Iona – modernul – prin sinucidere cunoștința aceasta esențială, leacul solitudinii și libertatea totală? Este soluția lumii de totdeauna sau numai a unei lumi speriate de moarte și care, apărută mai de curând, nu mai crede în nimic? Căci un ideal hrănit cu o viață de om e soluția cel puțin a eliberării, chiar dacă acea viață palpită, vorba lui Hamlet, într-o coajă de nucă. Direcția în care Marin Sorescu pune pe Iona să-și caute fericirea doar suspendă problema.”

(Vladimir Streinu,
Pagini de critică literară)

„Adevărata măreție a lui Iona este de a fi luat cunoștință de sine, de forța sa; de aici înainte el va putea fi ucis, dar nu înfrânt.”

(Nicolae Manolescu,
Istoria literaturii...)

1. Și Dumnezeu a dat poruncă unui pește mare să înghită pe Iona. Și a stat Iona în pântecele peștelui trei zile și trei nopți.
2. Atunci s-a rugat Iona din pântecele peștelui către Domnul Dumnezeul lui, zicând:
3. „Strigat-am către Domnul în strâmtorarea mea, și El m-a auzit; din pântecele locuinței morților către El am strigat, și El a luat aminte la glasul meu!”
4. Tu m-ai aruncat în adânc, în sânul mării, și undele m-au înconjurat; toate talazurile și valurile Tale au trecut peste mine.
5. Și gândeam: aruncat sunt dinaintea ochilor Tăi! Dar voi vedea din nou templul cel sfânt al Tău!
6. Apele m-au învăluit pe de-a întregul, adâncul m-a împresurat, iarba mării s-a încolăcit în jurul capului meu.
7. Mă coborâsem până la temeliiile munților, zăvoarele pământului erau trase asupra mea pentru totdeauna, dar Tu ai scos din stricăciune viața mea, Doamne Dumnezeul meu!
8. Când se sfârșea în mine duhul meu, de Domnul mi-am adus aminte, și la Tine a ajuns rugăciunea mea, în templul Tău cel sfânt!
9. Cei ce slujesc idolilor deșerți disprețuiesc harul Tău.
10. Dar eu Îți voi aduce Ție jertfe cu glas de laudă și toate făgăduințele mele le voi împlini, căci mântuirea vine de la Domnul!”
11. Și Domnul a dat poruncă peștelui și peștele a aruncat pe Iona la țărni!

(Text biblic)

13 Discursul dramatic este construit ca un monolog autoadresat (solilocvii). Prezintă 3-4 trăsături ale acestui tip de comunicare și rolul pe care îl are la nivelul operei.

14 Stilul autorului este dinamic, limbajul fiind o îmbinare de poezie, filozofie și umor. Extrage din text exemple pentru următoarele caracteristici ale limbajului:

- ▶ subiectivitate
- ▶ oralitate
- ▶ enunțuri gnomiche
- ▶ umor
- ▶ ironie
- ▶ reflecții filozofice
- ▶ expresii incompatibile
- ▶ limbaj metaforic
- ▶ interogații retorice

Personajul textului

15 Realizează fișa personajului Iona, completând următoarele repere:

- ▶ tipologia personajului (*principal, tridimensional, titular, central, generic, dedublant* etc.);
- ▶ identitatea personajului (numele personajului, anamneza);
- ▶ relația lui Iona cu imaginea biblică;
- ▶ trăsăturile personajului;
- ▶ modalități de caracterizare;
- ▶ relația cu „ceilalți” (pescarii, mama, soția, bunicii, Dumnezeu etc.);
- ▶ evoluția conștiinței sale.

META-TEXT ▼

„Ironia lui Marin Sorescu este marca tragică a unei conștiințe care încearcă să se elibereze din cușca anatomică a contingentului, dar, mai ales, din labirintul absurd al unui edificiu kaffian. În aceeași piesă de teatru, *Iona*, personajul proiectează mental – ca într-un delir terifiant – construcția unei ambarcațiuni din lemn, în jurul ei marea, abisul lichid. Este, dacă forțăm lucrurile, o situație asemănătoare (dar în planuri epice diferite) cu încercarea de salvare din labirintul propus de Dedalus și Icar. Ceea ce îl individualizează și îl singularizează pe Marin Sorescu este maniera donquijotescă ce pare logică numai în «lumină» altei gândiri.”

(Traian T. Coșovei, *Marin Sorescu. Vocea din burta chitului*, în „Luceafărul de dimineață”, 2009)

INTER-TEXT ►

META-TEXT ▼

„Construindu-și piesa în jurul unui singur personaj (*Iona, Paracliserul*), Marin Sorescu interiorizează dialogul, care devine un fel de convorbire a omului cu el însuși.”

(Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică*)

16 Stabilește semnificațiile atribuite personajului Iona, selectând enunțurile corecte.

16.1. Argumentați oral alegerile făcute.

Semnificația personajului

Iona redă destinul omului singuratic aflat în aventura cunoașterii.

Iona trece prin dedublări succesive, care îl conduc spre o nouă conștiință de sine.

Iona se simte permanent o ființă liberă.

Iona are numeroase conflicte sociale cu cei din jurul său.

Iona face eforturi disperate de a-și regăsi identitatea.

Iona este în căutarea sinelui, trecând prin amnezie.

Iona consideră că a luat decizii incorecte de-a lungul vieții, a greșit sensul drumului.

Iona, prin introspecție și monolog, se raportează reflexiv la el, la lume și la Dumnezeu.

17 Argumentează prin două teze, însoțite de exemple, apartenența textului la specia dramă.

18 Compară fragmentul de mai jos, din drama *Iona*, și poezia *Apa asta* de Marin Sorescu. Te vei raporta la: teme, motive, simboluri, idei poetice, limbaj, tipar textual.

– Pești, fiți atenți, nada mea o să-și facă efectul!

– (Privind acvariul, apoi marea) Apa asta e plină de nade, tot felul de nade frumos colorate. Noi, peștii, înotăm printre ele, atât de repede, încât părem gălăgioși.

– Visul nostru de aur e să înghițim una, bineînțeles, pe cea mai mare. Ne punem în gând o fericire, o speranță, în sfârșit, ceva frumos, dar peste câteva clipe observăm mirați că ni s-a terminat apa.

– (Cu solemnitatea unui cor) O, tu, pescar, care stai sus pe mal, măcar lasă-ne limpede drumul până la ea, nu ni-l tulbura cu umbra picioarelor.

– Trebuie să trăiesc și eu. Hai, mă, ai apucat-o?

(Se apleacă peste acvariu și în clipa aceasta gura peștelui uriaș începe să se închidă. Iona încearcă să lupte cu fălcile, care se încleștează scârțâind groaznic.)

(Marin Sorescu, *Iona*)

Apa asta e plină de nade,
Tot felul de nade
Frumos colorate.

Noi, peștii,
Înotăm printre ele,
Atât de iute,
Încât părem gălăgioși.

Drama metafizică *Iona* poate avea mai multe semnificații.

- Scena devine o imagine a sufletului personajului, Iona dărâmându-se în sine însuși.
- Iona este un om care a pierdut sentimentul sacrului, un om obsedat de absolut, dar care simte disperarea omului modern abandonat de Dumnezeu.
- Urmează schema unui *regressus ad uterum*, a unei întoarceri simbolice în pântecul matern.
- Este o antiutopie a societății totalitare, o metaforă a sistemului social care înghite asemenea unui pântec mistuitor.

Iona în gura peștelui, Gustave Doré, (1866)

Visul nostru de aur
E să înghițim una,
Bineînțeles pe cea mai mare.

Ne punem în gând o fericire,
O speranță,
În sfârșit, ceva frumos,
Și peste câteva clipe observăm mirați
Că ni s-a terminat apa.

O, tu, pescar,
Care stai sus pe mal,
Măcar lasă-ne limpede drumul
Până la ea,
Nu ni-l tulbura
Cu umbra picioarelor.

(Marin Sorescu, *Apa asta*,
din vol. *Moartea ceasului*)

19 Romanul *Prevestirea* de Ioana Pârvulescu are în prim-plan legenda lui Iona. Compară tema condiției umane, a trecerii prin viață, valorificând ideile din *Iona* lui Marin Sorescu și următorul fragment din roman:

„...m-am gândit mult în anii când timpul se târa încet de tot și soarele părea că nu se mișcă pe cer ce înseamnă să îmbătrânești. E foarte simplu. Când te naști, ai toate lucrurile din lume de făcut pentru prima oară, absolut toate, pe cele însemnate și pe cele fără importanță. Pe măsură ce le faci și pe unele, și pe altele și îți rămân tot mai puține noi-nouțe, se cheamă că îmbătrânești” (Ioana Pârvulescu, *Prevestirea*).

20 În *Vechiul Testament*, Iona, fiul lui Amitai, propovăduiește cuvântul lui Dumnezeu în cetatea Ninive. Acest mit biblic este doar un pretext al dramei, iar autorul desacralizează mitul și construiește o dramă individuală cu neliniști ale ființei în fața propriului destin. Compară, în cheia diagramei Venn, parabola lui Iona și drama sorsciană, elucidând asemănările și diferențele.

PROIECT

DIMENSIUNI INTER-/PLURI-/TRANSDISCIPLINARE

Mitul biblic despre prorocul revoltat Iona, care a ignorat porunca lui Dumnezeu, este ilustrat de mulți pictori celebri.

- Analizează picturile propuse. Alege una dintre ele și realizează un produs digital pentru a ilustra elementele de similitudine cu drama *Iona* de Marin Sorescu.
- Analizează elementele de compoziție ale picturii, tonalitatea, elementele vizuale semnificative, expresia protagonistului.

Iona și balena,
Pieter Lastman
(1621)

*Iona iese din
gura balenei*,
Jan Bruegel
cel Bătrân

TEXTUL DRAMATIC ȘI ARTA SPECTACOLULUI.

ATELIER DE DISCUȚIE

AVAN-TEXT ▶

Teatrul Național „Mihai Eminescu”,
Chișinău

1 Amintește-ți un spectacol, urmărit la teatru sau la televizor, care te-a marcat.

- 1.1. Descrie, pe scurt, subiectul și momentele memorabile.
- 1.2. Faceți o listă de spectacole memorabile și fixați particularitățile care transformă textul dramatic în artă.

2 Cercetați articolele lexicografice ale lexemelor din familia de cuvinte „spectacol”:

Cuvânt	Sensul 1	Sensul 2
spectaculos		
spectator		
spectacular		
spectacol		

- a) Deduceți ce unitate de sens le unește pe toate.
- b) Cum înțelegeți expresia „a se da în spectacol”? În ce context o puteți folosi?

ARHI-TEXT ▼

Teatrul ca artă a spectacolului are multiple forme de expresie: teatrul clasic, teatrul de păpuși, pantomima, cirul, teatrul radiofonic. Artă spectacolului se construiește pe capacitatea actorilor de a exprima, pe viu, emoții și trăiri. La realizarea unui spectacol de teatru contribuie o echipă de specialiști.

Actorul/actrița interpretează un personaj pe scenă.

Regizorul/regizoarea decide viziunea artistică a unui spectacol și asigură montarea acestuia prin supervizarea tuturor aspectelor privind detaliile de decor, maniera de interpretare a rolurilor, coloana sonoră etc.

Scenograful/scenografa creează împreună cu regizorul materialele pentru decor și pentru costumele actorilor.

Costumierul/costumiera creează costumele după modelele stabilite de regizor și de scenograf.

Recuzitorul/recuzitoarea procură și păstrează recuzita necesară în scenă: mobilier, tablouri, construcții, diferite obiecte etc.

Tehnicianul/tehniciană de sunet este persoana responsabilă de efectele sonore ale spectacolului.

Tehnicianul/tehniciană de lumină este persoana responsabilă de luminile din scenă.

TEXT ▶

3 Citește textul pentru a deduce un motiv literar universal.

Lumea-i plină de păpuși
De tot soiul, mari și mici,
Cu surtuce, cu mânuși,
Cu-anteriu și cu ișlici,
Și-ntre ele cât trăiesc

Se alung, se prigonesc,
Se înșel, se pizmuiesc
Și chiar se batjocoresc,
Că-s păpuși, păpuși lumești,
Tot să stai să le privești.

(Vasile Alecsandri, Ion Păpușariu)

INTER-TEXT ►

4 **Discutați, în plen, sensul expresiei „păpuși lumești”.**

5 Expune-ți, în scris, în cheia tehnicii PRES, punctul de vedere: de ce imaginea marionetei – păpușa cu sfori – este considerată, astăzi, un simbol al cetățeanului manipulat?

5.1. Adunați punctele de vedere pe un flipchart și discutați cine sunt „păpușarii”.

6 Propune o ordonare a următoarelor componente pentru a răspunde la întrebarea: ce asigură, în cea mai mare măsură, succesul unei reprezentări teatrale?

- Scenariul (viziunea scenaristului)
- Subiectul piesei
- Decorul și costumele
- Coloana sonoră
- Jocul actorilor
- Luminile, efectele scenice
- Elemente media: holograme, videoclipuri etc.

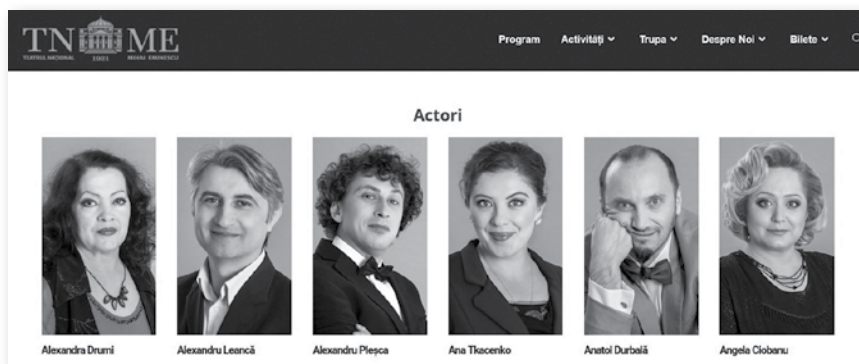
7 **Lucrând în echipe, analizați afișul alăturat și răspundeți la următoarele întrebări:**

- Ce teatru a pus în scenă spectacolul?
- Cum se numește piesa și care a fost sursa de inspirație?
- De unde pot fi aflate informații suplimentare despre premieră?
- Ce gânduri și emoții vă provoacă afișul? Vă trezește curiozitatea?
- Ce sugerează limbajul nonverbal al actorilor?
- Expuneți-vă opinia: de ce ați merge / nu ați merge la acest spectacol?
- Cărui public-țintă credeți că se adresează spectacolul? Argumentați.
- Cât de importante, credeți, sunt afișele de teatru în promovarea acestuia ca artă?

8 Cercetează <https://tnme.md/>, pagina online a Teatrului Național „Mihai Eminescu” din Chișinău.

- a) Accesează categoria „Program” și află ce spectacole se joacă luna aceasta. Selectează spectacole pe care ți-ar plăcea să le vezi alături de familie sau prieteni.
- b) Observă care dintre spectacolele puse în scenă sau care dintre numele autorilor pieselor îți sunt cunoscute din propriile lecturi.

- c) Accesează categoria „Trupa” și analizează câți dintre actorii teatrului îți sunt cunoscuți. Documentează-te suplimentar despre aceștia, citindu-le biografiile.
- d) Expune-ți opinia: prin ce se individualizează talentul unui actor?
- e) Analizează cine sunt personalitățile din trupă: regizori, scenografi, costumieri, muzicieni etc.

9 Explorează site-ul și află alte aspecte interesante din activitatea unui teatru pentru a le discuta în clasă.

COMUNICAREA ORALĂ. ELEMENTE NONVERBALE ȘI PARAVERBALE

AVAN-TEXT ▶

- 1 JOC DIDACTIC.** Formați grupuri de câte trei elevi, apoi citiți replica „M-a păcălit!” punându-vă în diverse roluri și schimbând modulațiile vocii astfel, încât enunțul comunicat să transmită mesaje diferite (de exemplu: un tată jucându-se cu copilul, clienta unui restaurant vorbind cu ospătarul etc.).

- 1.1. Discutați în ce momente de viață se poate rosti replica și ce mesaj se transmite de fiecare dată. Împărtășiți rezultatele obținute colegilor voștri.

TEXT ▶

ARHI-TEXT ▼

În transmiterea unui mesaj oral, comunicarea verbală nu are cel mai important rol, deoarece întregul sens receptat este nuanțat de modul în care vorbitorul se comportă. Adeseori, mesajul este desprins preponderent din comunicarea nonverbală și paraverbală.

Comunicarea paraverbală se referă la modul de a vorbi al unei persoane și reunește elemente precum tonul și volumul vocii, ritmul vorbirii, intonația, timbrul vocii etc.

- 2 Citește replica de mai jos, apoi rezolvă sarcinile.**

„MACABEUS (Nemulțumit): Nu, nu, nu! (Se ridică, își trage rogojina mai aproape de masă, își schimbă de câteva ori locul.) Imbecil! (Privește spre chepeng.) Uah! (Se așează înapoi pe rogojină, sprijinit de zid, scoate o oglindă mică dintr-un buzunar și începe să se privească atent; își schimbă, rând pe rând, expresia, de la ură la tandrețe, de la grotesc la melancolie, în tot acest timp sonorizând prin onomatopee.) Uahhh... Uuuu... Ihîî... Sssst... Eheee... Iiii... Țțțț... Buah... [...] Ehe-he... (Se privește admirativ.) Nebunule! (Duios.) Nebunaticule! (Se sărută pe sine, de câteva ori, zgomotos, în oglindă.)”

(Matei Vișniec, Groapa din tavan)

- Execută indicațiile regizorale din fragmentul redat, imaginându-ți că ești actorul care interpretează personajul.
- Subliniază elementele verbale din replica lui Macabeus.
- Ce gesturi ai făcut?
- În care secvență a trebuit să folosești un anumit ton al vocii?

- 3 Alege un actor din rândul colegilor tăi și ajută-l să interpreteze replica de mai jos, stabilind expresia feței, gesturile, poziția corpului, contactul vizual cu personajul feminin, tonul și volumul vocii.**

„RICĂ (întorcându-se în genunchi spre partea unde a fugit ea): Angel radios! precum am avut onoarea a vă comunica în precedenta mea epistolă, de când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii: da! sunt nebun...”

(I.L. Caragiale, O noapte furtunoasă)

DICȚIONAR

CHINESTEZIE – capacitate de a percepe mișcarea diferitelor părți ale corpului.

ARHI-TEXT ▼

Comunicarea nonverbală se mai numește și metacomunicare și reprezintă informația suplimentară transmisă prin alte elemente decât cuvântul. Din sfera nonverbalului fac parte:

- ▶ mimica;
- ▶ gestica;
- ▶ atitudinea;
- ▶ poziția corporală;
- ▶ proximitatea față de cel ce recepționează mesajul;
- ▶ contactul vizual;
- ▶ contactul corporal (strângerea mâinilor etc.).

4 Numește o situație în care un mesaj se poate transmite doar prin folosirea unui cod chinestezic.

5 Indică elementele nonverbale care se pot asocia cu mesajul verbal din situațiile date:

- formularea unei interdicții;
- amenințare;
- impunerea unei amânări;
- solicitarea de a vorbi mai tare;
- exprimarea stării de stres;
- chestionarea cu privire la prețul unui produs.

6 Arată în ce fel se modifică mesajul enunțului „Te rog să încetezi acum!” în funcție de ritmul vorbirii: lent, rapid, cadențat.

7 Asociază emoții cu următorii indici paraverbali care apar în comunicare: tremurul vocii, bâlbâiala, mormăiala ezitantă, geamătul, văicărelile.

8 **JOC DE ROL.** Imaginați-vă, împreună cu colegii de bancă, un schimb de replici între un părinte și fiul său, care îi cere permisiunea să meargă într-o excursie cu clasa.

8.1. În acest sens, folosiți următoarele elemente paraverbale: tusea, oftatul, ridicarea vocii, pauzele în șirul vorbirii.

8.2. Ulterior, schimbați impresii despre cum v-au influențat acestea în receptarea mesajului transmis de interlocutorul vostru.

9 Alcătuieste un top al elementelor nonverbale și paraverbale cu cel mai mare impact în grupul tău de cunoscuți.

10 Scrie scenariul unei scurte dramatizări în care transmiterea unui mesaj să aibă loc exclusiv prin mijloace nonverbale și paraverbale.

AVAN-TEXT ▶

- 1 Discutați o scenă dintr-un film în care este prezentat discursul unui avocat în deschiderea/încheierea unui proces de judecată. Ce scop are această prezentare? Cum încearcă avocatul să convingă juriul?
- 2 Citește textul de mai jos, avându-l ca autor pe Barbu Ștefănescu Delavrancea. Observă ce acuzații i s-au adus lui I.L. Caragiale și ce acțiuni întreprinde scriitorul pentru a se apăra.

Pledoaria lui DELAVRANCEA

*Înaintea Curții cu Jurați din județul Ilfov,
în ședința de la 11 martie 1902*

Domnule Președinte,
Onorată Curte,

Cazul pe care îl judecați dovedește, din nenorocire, că o natură rea nu îndreaptă de învățătură, că învățatul umanitar și universitar uneori înmulțește naturilor perverse îndeletniciri dezonorante. Prin calomnie, se poate vătăma un om în onoarea lui, în mijloacele de existență și în rațiunea de a fi a cuiva. Sunt nuanțe; sunt grade de vinovăție, după cum vinovatul a cuprins o parte sau întreaga personalitate a victimei, în întrebuintarea publică a calomniei. Ataci pe un proprietar în modul de a uza de proprietatea lui, afirmând, prin publicitate, că în casele lui se petrec scene de o toleranță imorală. Ai calomniat, atingându-i pe lângă onoare și mijloacele de existență. Izbești pe un ofițer, pe un om de arme în curajul lui, acuzându-l că e un laș. E evident, calomnia îi atinge rațiunea de a fi; o mai mare ofensă, un mai mare discredit nu s-ar fi putut răsfrânge asupra aceluia care își prepară, o viață întreagă, sentimentul de jertfă pentru un moment de primejdie și de glorie. [...] Pe un Caragiale, carele și-a închinat viața întreagă dramaturgiei naționale, a-l acuza că a furat capetele lui de operă va să zică a-i păta onoarea lui, a-i împrăști mijloacele lui de existență, a-i spulbera chiar și rațiunea lui de a fi fost până astăzi, când îi răpești bunul nume? [...] Când însă un Caraion [...] plăsmuiește aparențele care pot înșela pe marea majoritate a cititorilor, când nu mai e vorba de o acuzațiune de cea mai mare gravitate, ci de niște fapte materiale, în virtutea cărora deocamdată Caragiale este zugrăvit ca un plagiator, ca un autor fără scrupul, ca un furt ordinar, ca un jefuitor al muncii și al talentului unui autor străin... problema se schimbă. [...]

Domnilor, un Caion și-a dat seama de micimea lui și monstruoșitatea acuzațiunei. Și nu din tinerețe zvăpăiată, ci din socoteală rece, din perversitate precoce a înțeles că pentru a răni pe un Caragiale avea nevoie de niște aparențe palpabile, de niște probe de fapt care scapă de sub puterea argumentelor obișnuite. Iacă de mai înainte de a calomnia a comis un alt delict, a inventat un autor și a preparat niște foi. Pentru a izbuti în calomnie

TEXT ▶

a săvârșit un fals. Niciodată Curtea cu jurați n-a judecat o calomnie mai cutezătoare, o calomnie căptușită cu un alt delict, tot așa de dezonorant ca și delictul principal. [...]

Am fost la Brașov, am fost la Budapesta, Caragiale a alergat în toate părțile; s-a trudit, a cheltuit; s-a adresat la toate autoritățile competente; și astăzi posedăm un lung șir de dovezi despre perversitatea calomniatorului și despre falsurile plăzmuite. [...]

Cum, domnilor?... Un popor întreg admiră pe Caragiale... Admirațiunea trece peste Carpați. Bunul lui nume trece peste hotarele neamului românesc. Și pe acest om să-l acuzi, sprijinit de falsuri, că operele sunt jafuri literare? Dar asta înseamnă a izbi în credința, în admirațiunea și în fala românilor. Și ce s-ar fi întâmplat dacă criticul impostor n-ar fi fost prins? Ce s-ar fi întâmplat dacă nu adunam noi această mulțime de probe? O mândrie a țării ar fi fost veștejită, nu numai Caragiale înfierat!

DICTIONAR

PLEDOARIE – expunere orală făcută de un avocat în fața unei instanțe judecătorești pentru apărarea cauzei uneia dintre părțile implicate în proces; (prin generalizare) apărare, susținere orală sau scrisă a unei cauze, a unei idei, a unei teze etc.

- 3 Care este acuzația pe care o formulează avocatul lui Caragiale în fața juraților?
- 4 Transcrie formula de adresare cu care se deschide textul *Pledoariei*, comentând valoarea stilistică a majusculilor.
- 5 Împarte textul în următoarele părți componente:
 - a) prezentarea situației ce urmează a fi demonstrată;
 - b) portretizarea celui ce se prezintă în fața judecătorilor prin avocatul său;
 - c) prezentarea acuzatului și stabilirea intențiilor acestuia;
 - d) prezentarea probelor/dovezilor;
 - e) formularea unei concluzii.
- 6 Selectează din text interogațiile și exclamațiile prin care oratorul păstrează viu interesul auditoriului.
- 7 Analizează stilistic ultima exclamație retorică din textul propus.
- 8 Referindu-se la părțile implicate în proces, avocatul folosește articolul nehotărât în cazul oponentului și numele clientului său: „un Caraion” – „Caragiale”. Ce efect obține Delavrancea?
- 9 Demonstrează, pornind de la articolul lexicografic alăturat, că textul lui Delavrancea este o pledoarie. Vei aplica tehnica „Argument în patru pași”.

- 10 Scrie o pledoarie de aproximativ 15 rânduri în care să susții cauza construirii unui parc în localitatea ta. În redactarea textului tău, vei avea în vedere:
 - ▶ folosirea unor formule de adresare potrivite;
 - ▶ respectarea structurii unei pledoarii.

COMUNICAREA ÎN MASS-MEDIA: PRESA SCRISĂ, ONLINE, AUDIOVIZUALĂ

AVAN-TEXT ▶

- 1** Zilnic, pentru a ne informa, apelăm la diverse mijloace de informa-re în masă. Preferințele în acest sens se schimbă de-a lungul vieții, odată cu vârsta. Completează, în caiet, acest jurnal pe baza propriei experiențe. Discută apoi cu colegul de bancă și prezentați conclu-ziile în plen.

Întrebări	În copilărie	Acum
Ce gen de media și ce conținut mediatic specific era/este important pentru tine?		
Cât timp acordai/acorzi zilnic pentru a te informa din mass-media?		
Cine te ghida/ghidează în alegere?		
Cine dintre jurnaliști, personalități din media era/este pentru tine un exemplu de comunicare?		
Ce mijloc de comunicare era/este mai accesibil pentru tine?		
Ce experiențe (pozitive și negative) din consumul de media te-au marcat?		

ARHI-TEXT ▼

MASS-MEDIA este ansamblul mijloacelor de infor-mare: ziare, reviste, radio, televiziune, internet, cine-matografie. Acestea transmit nu doar informații de ac-tualitate, ci și valori, norme sociale, modele și forme de comportament. Astfel, mass-media are multiple funcții: informează, formează opinia publică, facilitează comu-nicarea între oameni (prin rețelele sociale), promovea-ză produse și evenimente, e o sursă de divertisment, dar și de educare a populației. Principalele mijloace de comunicare în masă (mass-media) sunt **presa scrisă**, **presa online** și **presa audiovizuală**.

Istoria presei scrise datează din epoca tiparului. Aceasta începe în Europa, în 1450, când germanul Johannes Gutenberg inventează tiparul (cu litere mo-bile). Prima carte tipărită a fost *Biblia*, în anul 1455. Apariția radioului se asociază cu numele italianului Guillermo Marconi, dar și al rusului Aleksandr Popov, care în 1896 au pus la punct recepționarea mesajelor fără fir. Însă inventatorul de drept al radioului este con-siderat Nikola Tesla. Invenția tubului catodic, realizată de fizicianul german Karl Braun, în anul 1897, a stat la baza apariției primelor televizoare. Prima transmisie publică la distanță a imaginilor în mișcare a avut loc în anul 1926. Internetul a apărut în 1965, când o structură

a Departamentului Apărării din SUA a creat prima rețea de computere interconectate.

Comunicarea prin mass-media este esențială pen-tru informarea cetățenilor. Creatorii media – jurnaliș-tii – trebuie să respecte regula celor „3 C”, asigurând corectitudinea, claritatea și concizia informației. Atunci când realizează o știre, de exemplu, jurnaliștii trebuie să identifice surse de încredere pentru a nu induce în eroare publicul. Claritatea informației presupune faptul că emițătorul folosește cuvinte accesibile, formulează clar enunțurile pentru ca receptorii, consumatorii de media, să poată decodifica mesajul, adică a-l înțelege. Acest lucru e important pentru că vorbim despre comu-nicarea în masă, unui public larg. Stilul de comunicare în media este cel publicistic.

Consumul excesiv de media, fără implicarea gân-dirii critice, fără selecția și analiza conținutului, prea mult timp acordat rețelelor sociale, jocurilor video, televiziunii este un tip de „fast-food informațional”. Manipularea și dezinformarea sunt alte consecințe nefaste ale accesului nelimitat la media, fără a discer-ne informația. Precum avem grijă ce și cât mâncăm, este la fel de important să monitorizăm ce fel de me-dia consumăm.

- 2 Accesați pagina online a revistei „Literatura și arta”: <https://literaturasiarta.md/> sau pagina de Facebook a publicației.

- 2.1. Observați modalitățile de prezentare a informației (text, imagini, video etc.).
2.2. Expuneți-vă opinia dacă extinderea presei scrise în online va duce la dispariția ziarelor.

- 3 **Selectează, de la rubrica ARHI-TEXT, trei aspecte pozitive și trei aspecte negative ale media și completează infograficul.**

ASPECTE POZITIVE	ASPECTE NEGATIVE

- 3.1. Formulează o concluzie cu referire la impactul media asupra formării personalității.

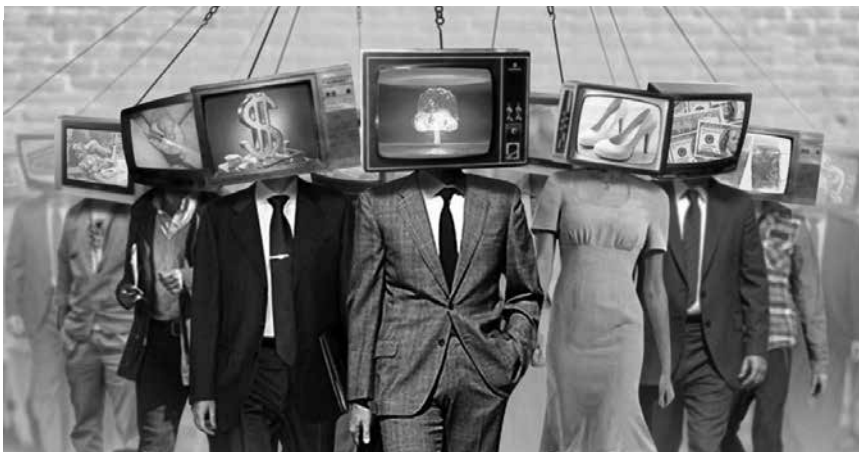
TEXT

- 4 **Citește textul. Exprimă un punct de vedere personal.**

„Renunțarea la televiziune nu este un lucru ușor de realizat, căci imaginea video și cea publicitară au instalat o adevărată dictatură în spațiul public și privat al societății moderne, au ajuns să-l impresioneze pe omul modern din toate părțile, lăsându-i o libertate tot mai mică în a vedea și a înțelege lumea, neinfluențat de ele. De aceea efortul eliberării de tirania mediatică trebuie să fie corelat cu o bună cunoaștere a fenomenelor și cu adoptarea unui mod de viață ce să asigure o minimă imunitate. Astfel, evadarea din spațiul concentrațional al realității mediatice (televiziune, internet), al conștiinței globale va fi imposibil. Lipsit de cunoștințe și de credință, omul contemporan devine cea mai ușoară victimă. El este învins înainte de a afla că împotriva minții și sufletului său se duce un adevărat război; ajunge să fie făcut prizonier și înrobitor, deși cultura media îl convinge că este liber.”

(Virgiliu Gheorghe, *Efectele televiziunii asupra minții umane*)

- 4.1. Explică sintagmele „dictatură în spațiul public” și „tirania mediatică”.
4.2. Corelează mesajul sintagmelor cu imaginea propusă.

- 4.2. Expune-ți opinia privind comunicarea prin noile tipuri de media, referindu-te în special la autoritatea sporită pe care o au vloggerii pentru tânăra generație.
4.3. Cum crezi, aceste „noi vedete” ale spațiului mediatic sunt surse utile și de încredere pentru informarea tinerilor?

ARHI-TEXT ▼

În calitate de vorbitori culți de limba română, avem responsabilitatea de a ne îngriji de corectitudinea exprimării orale și scrise. Acest deziderat este o muncă permanentă, pe care ne asumăm să o facem toată viața, întrucât limba este un fenomen viu, în continuă dezvoltare. În școală, ai șansa să-ți formezi competențele de comunicare, care te vor reprezenta oriunde și oricând. Reține că profesorul de limba și literatura română este îndrumătorul tău în acest demers și un model de vorbire corectă. Totodată, e necesar să studiezi și individual. Atunci când identifici un cuvânt necunoscut sau intuiești o formulare incorectă, nu ignora momentul, dar cercetează!

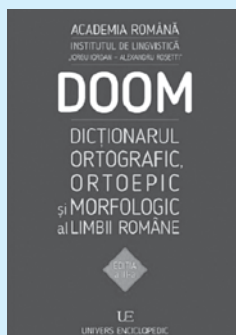
În acest sens, **dicționarele** sunt o sursă prețioasă și foarte accesibilă de documentare. Ele te îndrumă, precum un profesor, și sunt mereu la îndemână: acasă sau pe internet.

DICȚIONAR – enciclopedie, glosar, lexic, lexicon, nomenclatură, repertoriu, tezaur, vocabular.

Dicționarele sunt lucrări lexicografice ce cuprind cuvintele unei limbi, ordonate, de regulă, alfabetic. Dicționarul care oferă definiții ale cuvintelor este **dicționar explicativ**.

DEXI (*Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*) conține 118 893 de cuvinte explicate și se adresează publicului larg, include achiziții recente din diverse domenii ale științei, economiei, politologiei. Articolele lexicografice oferă informații complexe despre cuvânt.

DOOM (*Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*), elaborat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, este instrumentul normativ care recomandă cum trebuie să se scrie, să se pronunțe și să se utilizeze corect, din punct de vedere gramatical, cuvintele limbii române literare actuale. Varianta digitală cuprinde

peste 65.000 de articole redactate conform **normelor oficiale în vigoare**.

Dicționarele lingvistice pot fi **generale** și **speciale**. Dicționarele speciale oferă explicații asupra originii cuvintelor, a sensurilor sau alte informații lingvistice – *dicționare etimologice, ortografice, de sinonime, de antonime, de paronime, de omonime, de regionalisme*.

La fel, identificăm dicționare care oferă informații dintr-un singur domeniu – *dicționar istoric, geografic, de medicină* etc.

Dicționarele care oferă traduceri în una sau mai multe limbi sunt *dicționare bilingve* sau *multilingve* (dicționar român-francez, dicționar englez-român etc.).

În continuare, îți propunem o listă cu cele mai frecvente greșeli de exprimare în limba română.

PLEONASMUL este o eroare de exprimare obținută prin folosirea alăturată a unor cuvinte sau expresii apropiate ca sens, care repetă inutil și redundant aceleași idei. Chiar dacă prezența pleonasmului nu afectează sensul general al celor spuse de emițător, el arată necunoașterea semnificațiilor cuvintelor sau atitudinea neglijentă față de comunicarea îngrijită. Unele pleonasme sunt evidente: „a coborî jos” (a coborî = a se da jos), „hemoragie de sânge” (hemoragie = scurgere abundentă de sânge) etc. Altele sunt mai greu de sesizat și pot apărea chiar și în media, de exemplu: „contrabandă ilegală” (contrabandă = trecere clandestină peste graniță, deci contrabanda nu poate fi decât ilegală).

Varianta cu pleonasm	Variantă corectă	Argument
Cercetătoarea a adus un aport esențial la dezvoltarea proiectului.	Cercetătoarea a avut un aport esențial / a contribuit la dezvoltarea proiectului.	Cuvântul <i>aport</i> este de origine franceză (<i>apporter</i>) și semnifică „a aduce”.
Curierul avut un accident întâmplător și neplăcut la muncă.	Curierul a avut un accident la muncă.	Accidentul este, prin definiție, eveniment întâmplător și neplăcut.

TAUTOLOGIA este greșeala de limbă care constă în repetarea unor cuvinte sau expresii în aceeași propoziție sau frază. De exemplu: „a scrie o scrisoare”, „a da un dar”. Tautologia poate exprima și multiple valori stilistice. De exemplu, expresia „tâlharul tâlharilor” exprimă ideea de superlativ, adică un mare tâlhar, iar în expresia „Vorbește și el ca să vorbească” accentuează un sens de critică, depreciere. Deosebit de frecvente în folclorul românesc sau în operele literare culte, tautologiile comportă semnificații stilistice: „Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind; în loc să se bucure, ea se sperie” (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*); „Să vă fie casa casă” (folclor, *Plugușorul*).

ANACOLUTUL este o discontinuitate, o întrerupere a construcției gramaticale începute și continuarea frazei cu altă idee, altă construcție gramaticală. Exprimarea în anacolut semnaleză o neconcordanță între planul logic și planul gramatical al enunțului. Prin urmare, vorbitorul nu face conexiune între începutul și sfârșitul gândului său.

Varianta cu anacolut	Variantă corectă
Cine mă caută am plecat la piață.	Dacă mă caută cineva, spune-i că am plecat la piață.

Prezent mai frecvent în registrul oral, anacolutul este și un excelent instrument cu efecte stilistice în operele literare, mai ales în caracterizarea personajelor. De exemplu: „Moșneagul, când a văzut-o, i s-au umplut ochii de lacrimi și inima de bucurie. Și când ajunge la cuptor, frumoase plăcinte erau într-însul” (I. Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*); „În sănăta-tea alegătorilor... care au probat și mi-au acordat asta... cum să zic! De! Zi-i pe nume sufraghele lor: eu, familia mea de la patruzopt în Cameră și ca românul împărți-al...” (I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*).

CACOFONIA este o asociație de sunete neplăcută auzului. Cacofonii frecvente în limba română sunt: că/când, că/ca, cu/co, la/la etc.

Varianta greșită (cacofonie)	Variantă corectă	Argument
Voi <u>ca</u> candida <u>ca</u> candidat la funcția de primar, și nu <u>ca</u> consilier la alegeri.	Voi participa la alegeri în rol de candidat pentru funcția de primar, și nu în calitate de consilier.	Enunțul conține și o construcție tautologică (candida ca candidat) din care rezultă o succesiune stânjenitoare de „ca-ca”-uri.

Adeseori, cacofonia se produce ca urmare a unui ritm grăbit de vorbire. De exemplu, în structurile „a anului”, „ca apa” ne pomenim cu un sunet neplăcut. În acest caz, e necesar să facem pauzele de vorbire potrivite.

Pentru a evita cacofonia, vom identifica sinonime, vom schimba topica sau vom intercala alte cuvinte („Mi-a zis că copilul a trecut proba” – „Mi-a zis că acel copil a trecut proba”).

E bine să știi că în limba română există cacofonii acceptate de normă: „Biserica catolică”, „Ion Luca Caragiale”, „bancă comercială”, „fizică cuantică”, „epoca capitalistă”.

Prolititatea, simplismul, echivocul sunt alte greșeli de stil adesea observate în comunicarea zilnică.

PROLITATEA este lipsa de concizie în comunicare, încărcarea cu detalii inutile și neclare: „Doamnele mele, zic eu, iertați-mă dacă îndrăznesc atât de select, să încerc în marginea slabelor mele puteri, a răspunde la una din cele mai grele chestiuni, pe care de atâtea secole și-o pune spiritul uman, și anume: ce este arta?” (I.L. Caragiale, *O conferință*).

SIMPLISMUL, specific mai ales comunicării cotidiene, este un mod superficial de a comunica și denotă lipsa de competențe de comunicare, vocabular sărac, lipsa de originalitate în exprimare. Vei auzi, adeseori, expresii de genul: „Nu am cuvinte să exprim...”, cuvinte incidente: „mă înțelegi”, „adică” etc., care subliniază sărăcia vocabularului.

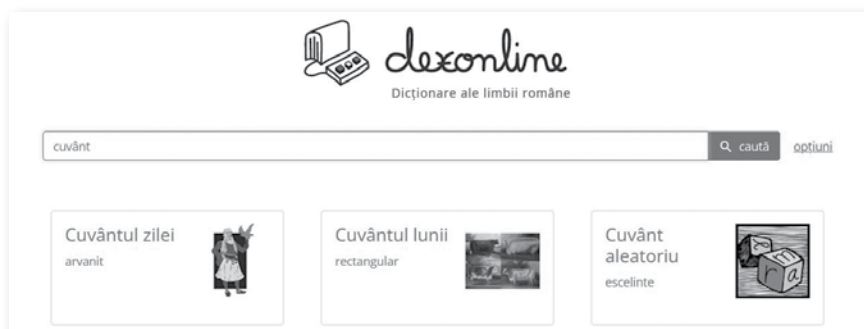
ECHIVOCUL este o expresie cu sens neclar sau ambiguu, care poate fi interpretată în mai multe feluri. Adeseori, echivocul se construiește pe omonimia cuvintelor, ca în următorul exemplu: „Când merge să se împrumute cu bani: – Unde ai plecat, Mitică?/ – La vânătoare de lei” (I.L. Caragiale, *Mitică*).

- 1 Accesați online Dicționarul explicativ al limbii române: <https://dexonline.ro/> și analizați articolele lexicografice pentru a explica următoarele pleonasme: „lihnit de foame”, „luni de zile”, „perioadă de timp”, „etică deontologică”.

1.1. Încadrați în enunțuri sintagmele în formă redactată.

- 2 Analizează pagina online a DEX-ului și descoperă informațiile de la rubricile „Cuvântul zilei”, „Cuvântul lunii”, „Cuvânt aleatoriu”, „Articolul lunii”, precum și jocurile online.

2.1. Argumentează, în cheia tehnicii PRES, utilitatea uneia dintre rubrici din punctul tău de vedere.

- 3 Discutați ce dicționar trebuie consultat pentru fiecare din următoarele tipuri de greșeli. Completați tabelul în caiete.

Tip de greșeli	Tip de dicționar	Argument
Anacolutul		
Tautologia		
Pleonasmul		
Echivocul		

Curiozități despre limba română

- Cele mai multe cuvinte în limba română încep cu litera „C”.
- *Optsprezece* este unicul cuvânt cu cinci consoane alăturate.
- Cel mai lung cuvânt în limba română este un termen medical, care descrie o boală de plămâni – *pneumoultramicroscopicilicovolcaniconioză*.
- Româna este una dintre cele cinci limbi în care se oficiază slujbe pe muntele Athos.

- 4 Accesează online emisiunea *Pastila de limbă*, realizată de Radu Parascchivescu. Află informații suplimentare despre greșelile de exprimare (în emisiunile despre pleonasm, anacolut, tautologie).

- 5 Exprimă-ți punctul de vedere despre efectul stilistic al uneia dintre tautologiile consacrate: „Omul să fie om”, „Legea este lege”. Raportează-o la situații concrete de comunicare.

MODULUL VI

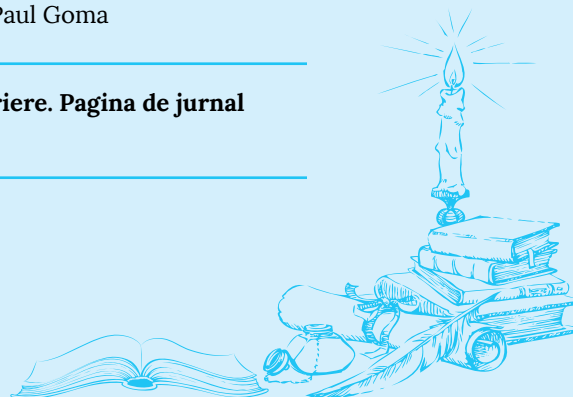

Nu există o tehnică a înregistrării ideilor în momentul lor culminant.
Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*

TEXTUL DE GRANIȚĂ

Textul de graniță are un caracter nonfictiional, un referent real, credibil și o funcție dublă: informativă și estetică. Poartă amprenta stilistică a autorului și diferite mărci ale limbajului, aflându-se la intersecția dintre textul fictiional și cel nonfictiional.

Domeniu	Lecții
Literatură și deschideri inter-/pluri-/transdisciplinare	1. Eseul și jurnalul a. Poezia, între tăcere și păcat de Ana Blandiana b. Jurnal pe sărite de Paul Goma
Comunicare orală și scrisă	2. Atelier de lectură și scriere. Pagina de jurnal 3. Anunțul și avizul
Limba română	4. Semnele de punctuație

Termenul **ESEU** are originea în latină: *exagium, exigere* – acțiune, cântărire, măsurare, examen precis, analiză.

ESEUL este un gen semiliterar, situat între imaginativ și ideologic, între lirism și reflecție, impunând sinceritate intelectuală. În eseu se abordează teme de cunoaștere din domenii variate.

Trăsături

- ▶ Este un text subiectiv și reflexiv;
- ▶ are scopul de a-l convinge și a-l sensibiliza pe cititor asupra unui anumit subiect (de ordin filozofic, literar, științific etc.);
- ▶ în eseu se analizează aspecte fără pretenția de a epuiza subiectul, lăsându-se o permanentă deschidere în idei;
- ▶ în finalul eseului se relansează idei, se deschid noi problematice;
- ▶ se realizează numeroase asocieri libere de teme, motive, simboluri și gânduri prin care se transcrie memoria afectivă, culturală și reflexivă;
- ▶ eseu este polifonic, deseori având structură intertextuală, cu o suprapunere de istorii și imagini personale, colective, culturale și estetice.

Termenul **JURNAL** a pătruns în limba română din franceză, originea sa fiind în latinescul *diurnal*.

JURNALUL este un text reflexiv și narativ despre existența cotidiană a celui ce scrie, cuprinzând aspectele de peste zi ce îi rețin acestuia atenția.

Trăsături

- ▶ **Cronologia:** se notează, de regulă, data, uneori și locul din care se scrie;
- ▶ **fragmentarismul:** notația cotidiană nu este cursivă, ideile autorului sunt trecute în ordinea în care sunt generate, fragmentele sărind de la o situație la alta;
- ▶ **discursul instantaneului:** autorul unui jurnal caută de regulă să suprapună timpul mărturisirii cu timpul trăirii, chiar dacă decalajele sunt evidente;
- ▶ **sinceritatea:** autorul unui jurnal se angajează să spună adevărul despre evenimentele consemnate și despre sine;
- ▶ **autenticitatea:** din pagina unui jurnal se va contura personalitatea adevărată a celui care scrie, fără a înfrumuseța sau denatura cumva realitatea.

Tipuri de jurnal:

- ▶ **jurnal al desăvârșirii spirituale**, în care autorul își urmărește propria personalitate;
- ▶ **jurnal de criză**, păstrat într-o anumită etapă de viață, care îl tensionează pe autor;
- ▶ **jurnal situațional**, în care se înregistrează gânduri dintr-o anumită experiență de viață, cum ar fi o călătorie, un proces etc.
- ▶ **jurnal de existență**, ținut de-a lungul întregii vieți;
- ▶ **jurnalul „marilor secunzi”**, în care asistenții unor personalități își notează impresiile;
- ▶ **jurnalul vieții interioare / jurnalul lumii exterioare**;
- ▶ **jurnal sapiențial**, în care sunt adunate diverse mostre de înțelepciune;
- ▶ **jurnal autoadresat / jurnal adresat**.

Alte genuri de texte de graniță: memorii, autobiografii, epistole, romane autobiografice, reportaje, corespondențe, confesiuni.

Autori de eseuri și jurnale în literatura universală:

José Ortega y Gasset, Montaigne, Unamuno, Paul Valéry, Francis Bacon, Voltaire, John Locke, J.W. Goethe, Lev Tolstoi, Virginia Woolf.

Autori de eseuri și jurnale în literatura română:

Octavian Paler, Mircea Cărtărescu, Nichita Stănescu, Radu Petrescu, Marin Sorescu, Ion Mureșan, Constantin Noica, Al. Odobescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Ion D. Sârbu, Virgil Ierunca, Eugen Lovinescu.

AVAN-TEXT ▶

Ana Blandiana

(Otilia Valeria Rusan, născută Coman, la 25 martie 1942)

- Scriitoare și luptătoare pentru libertate civică din România.
- A publicat 26 de cărți în limba română și 60 de volume în alte 26 de limbi.
- În luna mai 1990 a reînființat Centrul PEN din România, pe care l-a condus până în 2004. În noiembrie 1990 s-a numărat printre fondatorii Alianței Civice (președintă – între 1991 și 2002). În ianuarie 1993 a fost inițitoare, împreună cu Romulus Rusan, a Memorialului Sighet, iar în aprilie 1995 – a Academiei Civice, pe care le conduce până în prezent.
- Este membră corespondentă a Academiei Române, din 2016.

1 Realizați un biopoem original, urmărind sugestiile pentru fiecare vers. Ulterior, prezentați în fața clasei poemul creat.

- Rândul 1: Prenumele
Rândul 2: Patru trăsături care îi descriu caracterul
Rândul 3: În relație cu ...
Rândul 4: Căruia îi place
Rândul 5: Care simte...
Rândul 6: Care are nevoie să...
Rândul 7: Căruia îi este frică de...
Rândul 8: Care oferă...
Rândul 9: Căruia i-ar plăcea să vadă ...
Rândul 10: Locuiește în ...
Rândul 11: Numele

2 Citește eseul *Poezia, între tăcere și păcat*, de Ana Blandiana.

Cred că aveam cinci sau șase ani când am văzut prima oară o poezie tipărită. Abia învățasem să citesc și promisem în dar o carte de versuri pentru copii, dar încă înainte de a fi început să le silabisesc – îmi amintesc și acum – am fost frapată de numărul redus al cuvintelor care le formau. Pe lângă volumele groase ale Tatei, cu paginile acoperite în întregime de litere, cartea mea părea de-a dreptul săracă, pe fiecare pagină cu doar câteva rânduri scurte, printre care ilustrațiile colorate, sau numai liniștea albă a hârtiei, încăpeau în voie. Când am întrebat de ce cartea mea are așa de puține cuvinte, mi s-a răspuns scurt: „Așa e poezia”.

De altfel, această uimitoare descoperire s-a aflat și la originea scrierii primelor mele versuri. Ajunsesem la școala primară (eram, mi se pare, în clasa a doua), când, la ora de compunere, învățătoarea ne-a cerut să povestim ce-am făcut în vacanță, urmând ca, după ce-am terminat de scris (dar nu mai puțin de două pagini!) să ieșim în recreație.

Mi-am adus aminte spațiile albe din volumașul de poezii și am întrebat câte pagini trebuie să scriem dacă sunt în versuri. (Mă așteptam să spună: mai multe.) Surprinzător însă, învățătoarea mi-a răspuns că, dacă sunt în stare să scriu în versuri, pot să scriu și o singură pagină. Așa a început pentru mine înțelegerea straniului raport dintre poezie și cuvinte, un raport care, odată cu trecerea timpului, s-a dovedit invers proporțional și care m-a dus în cele din urmă la descoperirea adevărului că, într-o lume în care se vorbește și se scrie atât de mult, rostul poeziei a devenit acela de a restabili tăcerea. [...]

Odată cu descoperirea noțiunii de sugestie, puterea de sugestie a devenit numai raportul dintre ceea ce se rostește și ceea ce se înțelege. Și, cu cât acest raport este mai ridicat, cu atât versurile sunt mai apropiate de poezie. Elocvența poeziei nu se mai măsoară prin dezlănțuirea cuvintelor, ci prin liniștea dintre ele. Idealul devine să exprimi puțin, să sugerezi mult. Iar de aici, fără voia noastră, gândul merge mai departe: dacă a spune puțin pentru a subînțelege mult este sensul creșterii artistice, atunci a spune și mai puțin, pentru a sugera și mai mult, este un pas înainte, iar a nu spune nimic pentru a subînțelege totul este apoteoza drumului. Acolo unde nimic nu se spune se poate

TEXT ▶

sugera totul. A prefera poeziei tăcerea (primul care a făcut-o a fost Mallarmé) poate părea nebunesc, dar nu e decât logic, tăcerea conține și poezia, precum albul însumează toate culorile.

Dar la capătul acestei definiții a poeziei moderne care-l include mai ușor pe Novalis decât pe Aragon nu mă pot împiedica să nu mă întreb cine va fi în stare să deosebească tăcerea de liniște. Cine va putea separa clipa în care cântecul urcă din suflet în suflet, din frunte în frunte, fără ca vasele comunicante să se vadă, fără ca urechile să-i simtă murmurul, de clipa în care, față în față, cu ochii goi, nu vom mai avea să ne spunem unul altuia nimic? Cine va putea deosebi poezia viitorului de ceea ce un filosof numea „moartea informațională”? Ce aparat fin va fi inventat pentru a putea detecta și alege tăcerea din liniște?

Întrebarea este, desigur, fără răspuns. În comunicarea de natură artistică, între creierul creator și creierul receptor se află întotdeauna aparatele celor cinci (sau mai multe?) simțuri. Din imperfecțiunea lor provine imperfecțiunea artei, prin ele nu poate exista absolut, în afara lor nu poate exista arta. Dar, dacă arta e tendință spre perfecțiune, iar perfecțiunea, ca orice valoare absolută, nu există decât dincolo de marginile realului, atunci arta este tendință spre inexistent, spre neînțelegere, atunci capodopera este linia subțire, greu de marcat dintre existență și non existență. În fapt, poezia nu este atât un mod de a supraviețui, cât unul de a muri, un fel de a muri fără încetare, secundă de secundă, până când nu mai poți înceta vreodată și mori. Nemurirea nu este decât o moarte care nu se mai termină. Pentru că numai ceea ce este imperfect poate exista, pentru că poezia este tendința spre perfecțiune, pentru că poezia care atinge perfecțiunea dispare. [...]

Și totuși, niciodată, niciun poet, oricât de mare (sau poate tocmai de aceea), nu va renunța la ultimele lui cuvinte. Și va trăi perpetuu drama nehotărârii între a lăsa cântecul să se scurgă din el lin, tăcut, aproape fără sens, cum se scurge sângele din rană, sau a-l spune în așa fel încât să se facă înțeles de o mulțime, de un grup, de un om. Renunțarea la cuvinte, dorită cu exasperare de adevăratul poet, este un gest suprauman care îl depășește. Coborârea poeziei în adâncul tăcerii sau numai în cel al limbajului, tragerea cuvintelor în ele însele – ca niște antene de melc, dezamăgite de ceva ce au atins – le trăim secol cu secol, oră cu oră, dar procesul este fără sfârșit așa cum timpul este infinit. Nu poate exista o formă în afara simțurilor imperfecte, iar perfecțiunea este o chestiune de formă. Mișcarea izvorâtă din această contradicție nu va înceta niciodată, iar definiția poeziei este chiar acest perpetuum mobile.

Întrebarea este în ce măsură experiența poetului care sunt eu însămi rezistă acestei logice înlănțuiri de

judex și concluzii, cărora le-a dat naștere. Reflexul prim, de natură aproape psihologică, este o anumită spaimă de literatură (iar poezia se află întotdeauna dincolo, nu dincoace de literatură). Spaima de amenajarea rostirii, de potriveala vorbelor, de meșteșug mă îngheață și mă duce uneori la totală incapacitate de formulare. După primele două versuri venite de la sine rămân suspendată într-un fel de timidă și încăpățânată mândrie care mă împiedică să împlinesc deliberat ceea ce începuse de deasupra voinței mele.

Este, cred, același sentiment care a dat celebrul „non sapere inventare nulla” al lui Montale. Nici eu nu știu a inventa nimic. Nu știu decât a transcrie ceea ce trăiesc. Nu sunt scriitor, sunt numai poet.

Am avut întotdeauna – în perioadele de grație, într-o măsură mai mare decât în restul timpului – senzația ciudată și paradoxal flatantă că nu eu scriu, ci altcineva scrie prin mine lucruri pe care eu nici nu le bănuisem cu o clipă înainte de a le scrie. Ar trebui, poate, să fiu jignită de această dependență totală de forțe pe care nu le pot influența decât într-o infimă măsură [...]. E o ciudată împletire de umilință și de orgoliu care nu poate sfârși decât într-o specială formă de eliberare.

Până nu demult aveam conștiința clară că scriu fiindcă cineva din adâncul meu îmi dictează cuvânt cu cuvânt ceea ce eu trebuie doar să mă grăbesc să însemn sau, dimpotrivă, să mă chinui a crea condiții acestui glas interior pentru a vorbi, pentru a nu înceta să vorbescă. Și, deși ar fi exagerat să susțin că glasul acela eram chiar eu, un sentiment profund de înrădăcinare, o legătură adevărată, de sânge pulsa între mine și paginile mele. Acum mi se pare că acel cineva s-a mutat în afara mea și, urșuz și necomunicativ, nu se mai obosește să-mi spună și mie despre ce este vorba, ci, străin și grăbit, îmi ia pur și simplu mâna și mi-o mișcă pe hârtie. [...]

Am preferat întotdeauna miraculosului întrebările fără răspuns din care se naște în cele din urmă. Vreau să spun că mă cucerește poezia în măsura în care logica ei mai păstrează vagi urme ale trecerii logicii celorlalți, ca pe niște semne misterioase, încărcate de nedezlegate înțelesuri, ca pe niște amintiri de neînțeles dintr-o altă viață care – iată, nu ne mai putem îndoi – a existat. Am visat întotdeauna un text cu mai multe niveluri, perfect inteligibil fiecare, autonome și diferite, asemenea acelor pereți de mănăstire medievală pictați cu peisaje în care, din anumite unghiuri, se descoperă figuri de sfinți. Pentru că important în poezie nu este ceva ce n-am mai auzit, ci ceva ce știam dintr-o altă viață. Poezia nu trebuie să dea senzația cunoașterii, ci a recunoașterii. [...]

„Suntem mai strâns legați de nevăzut decât de văzut”, spune undeva Novalis, rezumând cum nu se poate mai simplu acest echilibru nehotărât și instabil între

frumusețe și adevăr. Să fie acesta un păcat? Poate chiar păcatul original care leagă la un loc cu putere, chiar dacă ezitant, farmecul materiei și nevoia deprinderii de ea? Să fie oare – în aceeași ordine de idei – dubla nevoie a poetului de a fi și de a nu fi înțeles de ceilalți într-adevăr o vină? [...] Având de ales între păcatul cuvântului și tăcerea sugestiei, între acceptarea și refuzul expresiei materiale, deci limitate, poezia trebuie, cu fiecare vers, să opteze. Opțiunea dramatică pe care și-o amână mereu până în clipa în care nașterea nu mai poate fi oprită. Caracterul implacabil al poeziei este singura ei rațiune dureroasă de

existență. Iar o durere certă este întotdeauna o certitudine într-un atât de aburos domeniu.

Cum aş putea încheia decât regretând că am încercat să exprim lucruri exprimabile într-o atât de mică măsură. „Cine a cunoscut-o nu vorbește despre ea, și cine vorbește despre ea n-a cunoscut-o”, spune Lao Zi referindu-se la realitatea supremă, adică și la poezie. Dar cine poate spune despre poezie mai mult decât poezia? Nimeni nu întreabă înainte de a bănuî răspunsul... Chiar dacă, sunt convinsă, unui cal obișnuit aripile Pegasului i se par numai o dovadă a neputinței de a alerga.

META-TEXT ▼

„Relația dvs. cu poezia și scrierea ei se schimbă odată cu vârsta? La noi, dacă oamenii mai în vârstă scriu poeme, gestul este considerat aproape amoral, cică le lipsește prospețimea privirii, spontaneitatea etc.

Nu m-am gândit niciodată la asta. Am continuat să scriu poeme ca un cireș care continuă să facă cireșe până se usucă, fără ca ele să piardă cu timpul savoarea. Mi se pare ciudat ceea ce spuneți, pentru că definiția poeziei nu stă în prospețime, ci în nevoia de a scrie ceva ce, de fapt, nu poate fi exprimat, ea este chiar echilibrul mereu instabil între ceea ce se spune și ceea ce nu poate fi spus. E adevărat că, în paralel, odată cu înaintarea în timp, am simțit tot mai mult nevoia să scriu eseuri, adică să încerc să analizez, în registru logic, ceea ce mă obseda, mă fascina și nu reușeam să exprim întru totul în metafore.”

(Interviu cu Ana Blandiana, în revista „Vatra”, 2022, realizat de Milan Resutik, pentru revista „Fraktal” din Bratislava)

ARHI-TEXT ▼

Eseistul are o libertate totală în a alege un anumit stil și posibilitatea de a aborda mai multe domenii. Discursul său este concomitent explicativ, demonstrativ și persuasiv, intim și retoric, întrucât eseul are un caracter polifonic, oferind deschideri spre mai multe dimensiuni:

- ▶ **introspectivă** – se pun întrebări, inclusiv retorice;
- ▶ **cognitivă** – se aprofundează problematica lansată;
- ▶ **expresivă** – se exprimă un sentiment, o reacție emoțională;
- ▶ **persuasivă** – se încearcă să fie convins cititorul.

3 Exprimă, cu exemple din text, impresia pe care ți-a trezit-o eseul la prima lectură.

4 Segmentați textul, astfel încât fiecărei secvențe să îi corespundă o idee centrală.

- 4.1. Extrageți din fiecare fragment structurile prin care se conturează cel mai bine ideea centrală.
- 4.2. Formulați cu propriile cuvinte ideea centrală exprimată în fiecare secvență.
- 4.3. Elaborați în perechi tabele după modelul de mai jos, apoi discutați în grupuri de 4-6 elevi pentru a vă completa.

Model:

Fragmente	Structuri reprezentative	Ideile centrale
Fragmentul 1: „Cred că aveam... [...]” Așa e poezia”.	„litere, poezie tipărită, numărul redus al cuvintelor, ilustrațiile colorate, liniștea albă a hârtiei...”	Primul contact cu poezia lasă un impact profund în conștiința copilului, întrucât poezia este o artă specifică: laconică și cu multe tăceri.

5 Argumentează statutul informațiilor prezentate în text, alegând din următoarele variante:

a) verificabile;	c) inedite;	e) de altă natură.
b) subiective;	d) paradoxale;	

- 6** Luând ca reper informația de la ARHI-TEXT (p. 299), extrage secvențe care sugerează:

Dimensiunea introspectivă	Dimensiunea cognitivă	Dimensiunea expresivă	Dimensiunea persuasivă
• _____ • _____	• _____ • _____	• _____ • _____	• _____ • _____

ARHI-TEXT ▼

„Dacă textul epic se bazează pe fabulație, eseu are în prim-plan contemplația, iar arhitectura eseului conține: punctul de referință, pretextul, demonstrația eseistică, concluzia și epilogul” (Luminița Chiorean, *Arhitectura eseului poetic stănescian*).

În cadrul eseului *Poezia, între tăcere și păcat* de Ana Blandiana, ideile evoluează progresiv, astfel:

- ▶ punctul de referință (reprezentat de primul alineat);
- ▶ pretextul (prezentat în alineatele 2 și 3);
- ▶ demonstrația eseistică (dezvoltat în următoarele alineate);
- ▶ concluzia (exprimată în penultimul alineat);
- ▶ epilogul, care relansează problematica pusă în discuție (ultimul alineat).

INTER-TEXT ►

- 7** Comentează, într-un text de 5-7 rânduri, sugestia titlului, referindu-te la secvențele care ilustrează ideea anticipată de acesta.

- 8** Eseistul este empatic și valorifică „tot” ce îi stă în putință, având o intenție clară și propunându-și să aibă un efect asupra cititorului. Răspunde, în scris, la următoarele întrebări, citând secvențele potrivite.

- ▶ Cum se face prezent emițătorul?
- ▶ Cum se raportează la interlocutor?
- ▶ Cui crezi că îi este adresat eseu?

- 9** În cadrul acestui tip de text, autorul se ancorează în real, în epoca sa, dar, treptat, transcende timpul cronologic prin exprimarea unei viziuni mai ample. Extrage informațiile care demonstrează caracterul enciclopedic al eseistei și referințele intertextuale.

- 10** Realizați, luând ca reper informația de la ARHI-TEXT, un organizator grafic (o hartă conceptuală) în care să prezentați arhitectura eseului *Poezia, între tăcere și păcat* și cuvintele-cheie care conduc la dezvoltarea temei.

10.1. Explicați, oral, la prezentarea organizatorului grafic, cum se produce coerența textului și în ce constă coeziunea textului.

- 11** Prezintă două-trei elemente stilistice și retorice care multiplică perspectivele de construire a viziunii narative (de exemplu: ironia, parodia, antiteza, paralelismul, metafora, aluziile și referințele culturale/livreschi).

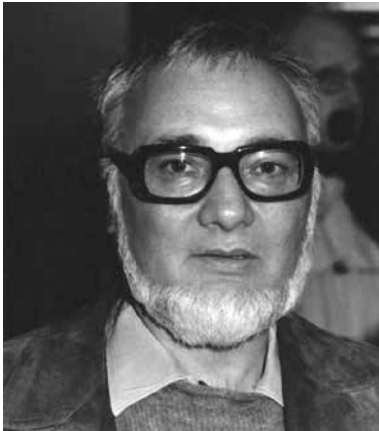
- 12** Continuă ultimul alineat al eseului, valorificând informațiile din lecțiile precedente dedicate genului liric. Integrează-le în tema propusă de autoare și creează un discurs subiectiv, reflexiv, cu cel puțin patru asocieri din experiența ta și din cultură.

- 13** Citește fragmentul de eseu critic și scrie un text scurt despre rolul poeziei și al poetului într-o lume în care inteligența artificială va avea un impact tot mai mare.

„Niciodată poetul nu a fost necesar. El a devenit necesar. Nici acum (pare că) nu e necesar; poate deveni necesar. Încerc să-mi imaginez o lume fără poeți, fără poezie: ar fi o lume încremenită. Progresul (cu sau fără ghilimele) are un impuls, o energie motrice de natură *fantasmatică*. Dar aceasta se epuizează, se sleiește fără sursa ei: acea tensiune, acea plasmă din care se naște și poezia. Întotdeauna, chiar când – la suprafață și violent – e disprețuită, acuzată, alungată din cetate, poezia e, simultan, resimțită ca esențială. Nu neapărat centrală, cât esențială. [...] La o adică, am putea spune că poezia e acea zonă a comunicării (continue, cotidiene), acel fluid care la un moment dat „cristalizează”, se solidifică, devine obiect „plasmatic” (inclusiv obiect de muzeu). Un obiect paradoxal: inexistent, dar emoționant, care ne obsedează.”

(Alexandru Mușina, *Poezia lucrurilor de care ne pasă*)

AVAN-TEXT ▶

Paul Goma
(1935– 2020)

- Scriitor și disident român, victimă a regimului totalitar comunist din România, reprezentant al exilului românesc din Franța, unde a fost perceput drept „un Soljenițan român”.
- Romanele sale sunt valoroase și pentru reconstituirea unei epoci, deoarece Paul Goma mărturisește în ele experiența carcerală (*Ostinato*, *Patimile după Pitești*, *Gherla*, *Soldatul câinelui* etc.) și refugiul în România (*Din Calidor. O copilărie basarabeană*).
- În 1977, Paul Goma se solidarizează cu mișcarea civică de rezistență anticomunistă din Cehoslovacia „Carta ’77” și începe să strângă semnături de la cetățenii români pentru aderare. Documentul de solidarizare va fi citit la Radio Europa Liberă, motiv pentru care este arestat a treia oară și torturat.

1 În scrierile despre noi înșine, putem transpune mai multe tipuri de euri. Răspunde la următoarele întrebări.

<i>Eul real</i> Care sunt datele generale ale identității tale?	<i>Eul fizic</i> Care sunt trăsăturile tale fizice?	<i>Eul cognitiv</i> Cum receptezi lumea din jur și pe tine însuți/însăți?
<i>Eul emoțional</i> Care este dinamica stărilor tale afective?	<i>Eul social</i> Cum interacționezi cu ceilalți în societate?	<i>Eul spiritual</i> Care este crezul tău religios?
<i>Eul viitor/posibil</i> Ce aspirații ai?	<i>Eul dorit</i> Cum te mobilizezi pentru a-ți atinge un scop?	<i>Eul ideal</i> Cum ți-ar plăcea să fii?

- 1.1. Dacă ai dezvolta aceste noțiuni, ce tip de text ai scrie?
- 1.2. Ai citi astfel de texte autobiografice? În ce contexte și de ce?
- 1.3. Cum pot fi receptate textele autobiografice peste timp?

ARHI-TEXT ▼

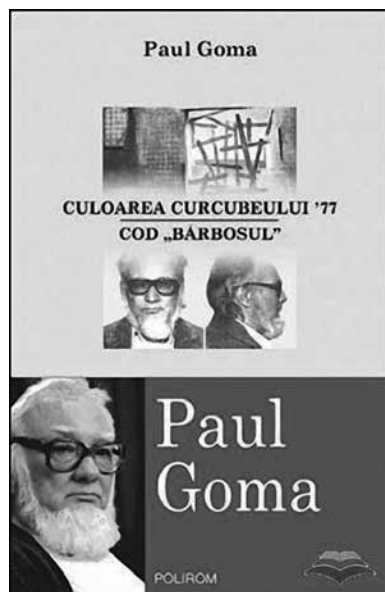
Genul autobiografic este definit de Philippe Lejeune, în *Pactul autobiografic*, drept „o povestire retrospectivă în proză, pe care o persoană reală o face despre propria existență atunci când pune accent pe viața sa individuală, îndeosebi pe istoria personalității sale”. Definiția pune în joc elemente din patru categorii:

1. **formă a limbajului:** povestire, proză;
2. **subiect tratat:** viața individuală, istorie a unei personalități;
3. **situația autorului:** identitate a autorului (al cărui nume trimite la o persoană reală) și a naratorului;
4. **situația naratorului:** identitate a naratorului și a personajului principal, perspectivă retrospectivă a povestirii.

Culoarea curcubeului '77 este un roman autobiografic, în care este prezentată Mișcarea Goma din 1977 – solidarizarea cu mișcarea anticomunistă din Cehoslovacia, strângerea de semnături, supravegherea făcută de Securitate, arestul, tortura, eliberarea și părăsirea României.

După căderea comunismului, fibra militantă a lui Paul Goma transpare din acuzațiile pe care le formulează la adresa mediului intelectual din România, căruia îi reproșează lipsa de reacție în dictatură, devenind astfel indezirabil pentru mulți dintre oamenii de cultură.

2 Citește fragmentele selectate din Jurnal pe sărite. Observă motivele pentru care Paul Goma apelează la scrierea unui jurnal, dar și specificul acestei specii literare.

Paris, joi, 9 februarie, 1978

Încep acest jurnal – al câtlea? – în ajunul plecării la Ionesco, la casa lui de la țară, pe undeva pe lângă Houdan. Încă nu știu cum se cheamă localitatea. M-am (m-au) hotărât să plec măcar pentru o săptămână din Paris, poate-poate îmi vin în fire. Iată, a trecut o lună și jumătate din cele șase cât promiseseam la Seuil*, și n-am scris din „jurnal” decât vreo treizeci de pagini și acelea ne-definitive (dar de-loc!).

Nici de astă dată nu-mi fac iluzii în privința jurnalului (fără ghilimelele deriziunii).

Deși. Deși poate că ar fi mai interesant, pentru mine, să țin un „jurnal al jurnalului”.

Condițiile (n-am alt termen la îndemână) de acasă nu sunt favorabile scrierii. Cu Filip** aş scoate-o la capăt – doar suntem neamuri, până la urmă ne-am înțelege noi –, dar cu adevărat torturant: telefonul. Și, decurgând din el, „angajamentele”: întâlniri, interviuri, călătorii, conferințe... Nu sunt făcut pentru așa ceva, anul 1977 mi-a ajuns, m-a umplut pentru... zece vieți. Nici nu îndrăznesc să mă plâng, ceilalți ar crede că fac pe nebunul – când sunt doar un comod, un leneș, un egoist. Toate acestea (calitățile...) nu se împacă defel cu militantismul, care cere disponibilitate, structură de pionier-al-patriei, de „Mereu gata!” oricând, pentru orice.

Bine-bine, oricând merge, dar nu și orice. Fiindcă... orice fleac (astfel văzut de aici, de departe – sau din egoismul meu) poate fi foarte important acolo, la fața locului, în România. Am verificat pe pielea mea această importanță și le reproșam (doar în gând) celor de afară, de departe – din libertate –, că nu fac nimic, nu fac ce trebuie, de ce am eu nevoie... Jos, la Rahova***, prin a doua jumătate a lui aprilie, când nu mai puteam, nu mai puteam, ziceam, uneori chiar cu glas: „Țepeneag, de ce nu miști, de ce nu faci nimic?” Ei bine, acum e rândul meu să fiu interpelat, apostrofat de cei aflați jos, în Rahovele eterne. Și ce voi răspunde la Judecata de Apoi, când voi fi întrebat de ce n-am mișcat, de ce n-am făcut nimica pentru semenii? (Patetic, dar altul-alta mama n-are.)

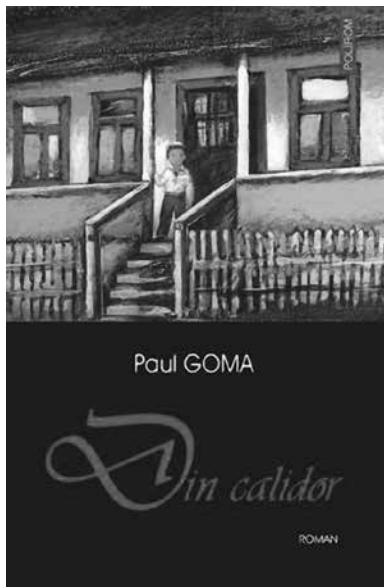
Oricum, am intrat în această horă, mort-copt trebuie să joc. Orișicâtuși, nu mi-e bine, ba mi-e de-a dreptul rău. Sunt bolnav cu adevărat și de multă vreme (de la Rahova, desigur). Și mai bolnav mă simt din pricină că nu sunt în stare să mă îngrijesc așa cum mi-a recomandat (în fapt: ordonat!) doctorul Metzianu, rugat de Monica și de Virgil să vază ce-i cu mine. Îmi tot zic: mâine, mâine sigur! Sau săptămâna viitoare, uite, de luni mă internez pentru analize (dar mai ales pentru odihnă). Dorm rău, mă trezesc stors, cu creierii gelatină. Apoi, de când am venit în Franța (acum, a doua oară), am băgat de seamă: alcoolul, chiar și un pahar cu bere, îmi agită și mai și somnul – agitat.

N-am să recapitulez evenimentele trecute, dar mă plâng – și eu, ca omul: călătoriile (în Germania, în decembrie 1977, în Anglia, în a doua jumătate a lui ianuarie acest an) m-au dis-trus. Chiar atunci când nu mă solicitau direct (aș spune: chiar somnul, în călătorie, din oarecum agitat, devine de-a dreptul corvoadă). Nu sunt eu făcut ca să, asta, cum îi zice? Îi zice: a cutreiera lumea...

* Editura Seuil, la care Paul Goma a publicat *Culoarea curcubeului '77*.

** Filip Goma, fiul scriitorului.

*** Penitenciarul Rahova a fost locul în care Paul Goma a fost închis în 1977.

Nu, nu, nu-i pentru mine cutreieratul lumii. Mă gândesc cu spaimă (cu atât mai terifiantă cu cât nu mă pot plânge nici Anei****) că are să trebuiască să mă duc și în America. În America! Eu, singurul-singurel (numai cu puța pre el). Dar poate că scap; poate că până să pornesc eu în neagra călătorie cade Nea Nicu*****, vine regele, noi ne întoarcem la casa noastră...

Casa cui? Că n-am casă, n-am masă. Pe de altă parte, vor fi având dreptate amicii care mă sfătuiesc să bat fierul cât e cald și cât timp presa se interesează de mine, să vorbesc despre cei care au rămas acasă și ei nu pot vorbi.

Numai că a început să-mi devină peste puteri. Vreau să dorm. Și să dorm. Și, dacă tot nu să-mor să scriu. Nișel. Atâtica și-un sfert. [...]

Paris, luni, 7 august, 1978

Se putea altfel? – n-am găsit flori pentru Ana, o dată, pen'că s'tem în august, lună moartă în Franția; a doua: suntem luni – zi moartă. Ca să vezi, avantejele Occidentului!

Și noi, ce idee: să ne căsătorim într-un 7 august! Adevărat, hă, acum 10 ani, în 1968; și încă la București! Între timp, m-am oprit cu jurnalul la 6 mai '77 – eliberarea de la Rahova. Și l-am predat. I-am găsit titlu din însăși „precuvântarea”: *Culoarea curcubeului*.

L-am (o am?) predat(-o) în 29 iunie, de ziua mea, Sfinții Apostoli Petru și Goma, cum zic eu, modest nevoie-mare.

**** Ana Maria Goma, soția scriitorului.

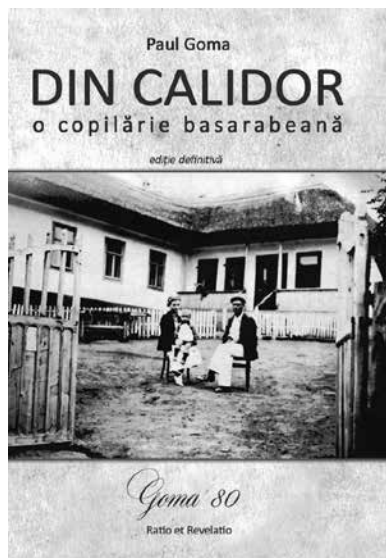
***** Nicolae Ceaușescu, ultimul conducător comunist din România.

META-TEXT ▼

„Poetica refugierii sale politice este poetica rezistenței față de dezumanizarea impusă de orice regim politic care pervertește abuziv idealurile. Basarabenitatea pe care a purtat-o cu sine în România și Franța l-a ajutat să se construiască altfel, mai statornic, cu verticalitate, asumându-și starea de plecat și responsabilitatea propriului scris. Fiind o adevărată conștiință a epocii, și-a dorit să nu predice în pustiu, miza textelor sale fiind să ne descoperim pe noi înșine, salvând condiția umană în derivă prin lupta cu amnezia istorică.”

(Ludmila Șimanschi, în revista „Akademos”)

- 3** Ce impresie îți trezește textul la prima lectură? Ilustrează-ți opinia cu exemple din text.
- 4** Alege, din lista dată, sinonimul potrivit pentru cuvântul „deriziune”: *decădere, ironie, batjocură, zeflema, derizoriu*.
- 5** Identifică un sinonim contextual pentru expresia *a bate fierul cât e cald*.
- 6** Explică scrierea prin despărțirea în silabe a cuvântului subliniat: *Măine, mâine si-gur!*
- 7** Răspunde la întrebări pentru a verifica înțelegerea textului.
 - a) Unde se află Paul Goma în momentul scrierii jurnalului?
 - b) Ce prieteni l-au ajutat în ultima perioadă?
 - c) În ce a constat ajutorul prietenilor?
 - d) Ce angajamente profesionale are Paul Goma în momentul surprins de jurnal?
 - e) Cum vine Paul Goma în sprijinul celor opresați în România?
- 8** Într-un jurnal intim, scriitura urmărește gândurile celui care scrie, fără atenție asupra acțiunii sau a cronologiei evenimentelor. Ilustrează cu câte un exemplu din text situațiile de mai jos, care demonstrează acest aspect:
 - a) interogații ce arată că gândul se ramifică spre alte detalii, care nu sunt trecute în pagină;
 - b) construcții incidente care pun la îndoială precizia exprimării;
 - c) construcții incidente care adaugă informație din trecut, ce poate explica prezentul.

Jurnalele intime au fost, de-a lungul timpului, arme în mâinile dușmanilor. Pentru că știa că gândurile lui pot deveni probe în dosarele politice, Paul Goma s-a ferit să țină un jurnal. De aceea, începe cu greu să-și scrie jurnalul intim și de multe ori îl abandonează.

- ▶ În copilărie, aflase de la tatăl său că în lagărul sovietic exista o categorie de deținuți numiți „jurnallierii”, care fuseseră condamnați pe baza însemnărilor.
- ▶ La 17 ani, P. Goma fusese reținut timp de opt zile de Securitate pentru că a vorbit despre partizani și a ținut un jurnal.
- ▶ În perioada de domiciliu obligatoriu ce urmează primei arestări de la Gherla, aflat la Lătești, în Bărăgan, îngroapă în grădină, în sticle, însemnări pe care nu le va mai găsi.
- ▶ În 1977, în timp ce este monitorizat de Securitate, își ascunde notele de jurnal în ciorapi și, printr-o filieră secretă, le expediază în Franța, folosindu-le ulterior pentru a scrie *Culoarea curcubeului '77*.

9 Stabilește valoarea de adevăr a afirmațiilor de mai jos. Notează A dacă afirmația este adevărată sau F dacă aceasta este falsă.

- a) Paul Goma începe să scrie jurnalul atunci când ajunge la reședința de la țară a lui Ionesco.
- b) Un aspect care îl supără pe scriitor este că nu a scris suficient la cartea despre anul 1977.
- c) Paul Goma crede în forța jurnalului intim, de aceea ține unul.
- d) Chiar dacă este solicitat mereu, Paul Goma poate scrie cu ușurință acasă.
- e) Scriitorul observă că trăsăturile lui nu sunt specifice unui militant.
- f) Deținuții politici din România au nevoie ca cei din exil să pună presiune internațională pentru respectarea drepturilor omului.
- g) Deplasarea în America este improbabilă, deoarece regimul de la București urmează să cadă.

A ☐ F ☐

A ☐ F ☐

A ☐ F ☐

A ☐ F ☐

A ☐ F ☐

A ☐ F ☐

A ☐ F ☐

10 Notele de jurnal conțin, de cele mai multe ori, atente analize ale sinelui. Selectează din textul dat structuri ce conțin elemente de autoportret.

11 Din însemnările zilnice trebuie să transpară felul de a fi al celui care scrie. Selectează expresii folosite de Paul Goma prin care acesta își trădează felul particular de a vorbi.

12 Jurnalul este un caiet secret, pentru că cel care scrie spune adevărul despre sine. Transcrie din textul dat un aspect pe care crezi că Paul Goma nu îl poate împărtăși celorlalți.

13 Argumentează, în trei teze, că secvențele date fac parte dintr-un jurnal.

14 Scrie un text de 7-10 rânduri în care să dezvoltți semnificația metaforei în baza căreia se construiește fragmentul de mai jos, selectat din *Jurnal de apocrif* de Paul Goma.

„În această fază de diminuare (am eufemizat-o) a memoriei, o bună, o utilă cârjă constituie jurnalul de față. De el mă reazem, în el mă sprijin, de el mă agăț cu disperare când cad în groapa uitării... ca să mă ridic până la înălțimea ochilor mei de altădată.”

15 Scrie un text de 5-7 rânduri în care să îți exprimi opinia despre o posibilă ipostază a autorului de jurnal, alegând din lista de mai jos:

- exerciții de autoadmirație;
- cunoaștere de sine;
- analiza propriilor defecte;
- glorificarea propriilor calități;
- păstrarea informațiilor esențiale;
- organizarea timpului;
- prevestirea viitorului.

**Proteus,
divinitate greacă a mărilor**

Narcis este un personaj din mitologia greacă, înzestrat de zei cu o nemăsurată frumusețe, dar indiferent la admirația celor din jur. Zeița Nemesis l-a blestemat să cunoască și el durerea iubirii neîmpărtășite. Își contemplă chipul oglinduit în apa unui lac, de care se îndrăgostește. Dispare în apele adânci, iar în locul lui apare o narcisă, floarea aplecată deasupra apei.

Mitul lui Narcis stă la baza noțiunii de narcisism – o trăsătură de personalitate manifestată prin admirație și atenție excesivă față de propria persoană.

Narcis, pictură de Caravaggio

16 Citește fragmentul propus. Prezintă, într-un text de 10-12 rânduri, motivele pentru care Eugen Simion consideră că Proteu este un zeu ce guvernează jurnalul intim.

„M-am întrebat, citind atâtea jurnale, dacă acest gen, contestat de mulți, poate avea mituri și, dacă are, care ar putea fi acelea? Primul care îmi vine în minte ține de condiția de maximă insecuritate a scriiturii intime. O scriitură fără reguli și un autor care scrie când vrea, cum vrea, temător să nu-l descopere cineva, nesigur în ceea ce privește utilitatea și importanța demersului său, în fine, o suită de fragmente care în secret tinde să devină o operă de sine stătătoare, fără a reuși decât rareori... Ce zeități protejează mai bine această scriitură a insignifianței și efemerului, acest produs imperfect al incertitudinii și spontaneității? Îmi vine în minte, evident, mitul lui Proteu, vietatea marină care are darul de a-și schimba mereu forma. Îl putem, cred, invoca pentru a sugera structura ambiguă a jurnalului, capacitatea (sau slăbiciunea?) lui de a-și adapta formele în raport cu cel care scrie și cu rosturile ce i le atribuie. Un mit, dar, al instabilității și metamorfozei, întruchipat de un Proteu care este mereu ținut în anticamera Marelui Salon (al literaturii și, în circumstanțele mitologiei, Salonul zeilor exemplari, zeilor-vedete).

Dar numele lui Proteu cheamă în imaginația noastră alt personaj mitologic, și anume Circe, vrăjitoarea care, pentru a-l reține pe fugitivul Ulise, îi transformă tovarășii în porci. Jean Rousset o citează în cartea lui despre baroc ca un simbol al metamorfozei, alături de păun, simbol al ostentației și decorativului. Putem, cred, să convocăm această zeități greacă și în spațiul jurnalului intim pentru a sugera mitul incertitudinii și al transformărilor reversibile. Mica vrăjitoare ne poate ajuta să definim natura unui gen care trăiește, structural și estetic, din instabilitatea și, totodată, vocația lui de a valorifica instabilitatea, efemerul, insignifiantul, informul [...].

Mitul lui Narcis este însoțit în chip fatal în jurnalul intim de alt mit, acela al lui Sisif. După Proteu, Circe, Narcis, vine rândul celui mai tragic dintre personajele mitologiei grecești să guverneze scriitura diaristică.”

(Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*)

17 Exprimă-ți, în cheia tehnicii PRES, opinia cu privire la motivele care fac posibilă compararea scrierii unui jurnal cu cazna lui Sisif sau cu condiția lui Narcis.

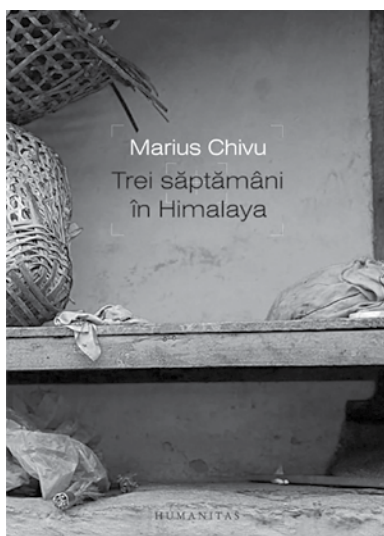
P(unct de vedere)	Exprimă-ți punctul de vedere în baza textului lui Eugen Simion.
R(aționament)	Formulează un raționament (argument/judecată) referitor la punctul de vedere.
E(xemplu)	Oferă exemple convingătoare și ilustrative care susțin punctul de vedere, utilizând argumente textuale din jurnalul lui Paul Goma.
S(umar)	Rezumă punctul de vedere enunțat.

AVAN-TEXT ▶

- 1 Analizează coperta. Care crezi că este subiectul acestei cărți?
- 2 Reprodu în caiet tabelul următor și răspunde la întrebări. După lectura textului de mai jos, completează tabelul.

Ce știi?	Ce vreau să știu?	Ce răspuns am primit în cadrul textului?	Ce e nou din ceea ce am aflat?

TEXT ▶

- 3 Citește textul.

12 mai. Thorong Phedi (4 420 m)
Thorung La (5 416 m)

[...] mă aflu într-o vale pietroasă și un cal se îndreaptă înspre mine în galop, pietrele sar cât colo sub copitele lui, aud distinct cum se izbesc unele de altele, calul galopează, iar eu îl aștept, îl aștept, îmi înfig și mai bine picioarele între două pietre și îl aștept să facă ultimul salt, să se izbească de pieptul meu, să intre în mine calul ăsta mare, transparent, *calul de oxigen*, mai are puțin, e foarte aproape, e aici, urmează saltul spre pieptul meu, e atât de aproape, deja e în aer, în aer, aer... Mă trezesc și sunt lac de apă, inima îmi bate de parcă eu aș fi fost calul în galop, durerea de rinichi n-a trecut, iar Cătălin are din nou o criză de apnee, respiră greu, chinuit, aritmic, până mă liniștesc începe să se foiască, îl strig încet, îmi răspunde, era deja trează...

Îl întreb cât e ceasul: e ora 1. Din cauza lipsei de oxigen, amândoi am dormit agitat, iar acum nu mai adormim cu niciun chip. Ca și cum corpul s-ar fi auto-sesizat, a intrat într-un fel de stare de veghe, rămâne în stand-by, simte, știe că ceva nu e în regulă. Nu ne mai ia somnul, deși n-am dormit decât câteva ore, iar la ora 3 trebuie să fim în picioare pentru a ajunge devreme în trecătoare, înainte să se formeze norii, iar vremea să se strice. Cătălin scoate Kindle-ul și începe să citească. Eu încerc să mă liniștesc, să-mi calmez inima, țin ochii închiși și mă prefac că dorm, vreau să-mi păcălesc corpul să adoarmă. În cele din urmă ațipesc, dar e mai mult o stare de veghe. Cineva bate la ușă și mă aud strigat, apoi îl aud pe Cătălin răspunzând. E Rishi, s-a făcut deja ora 3. Acum e *acum!*

Peste o jumătate de oră sala de mese e plină de trekkeri chiauni de somn. Se pare că nimeni n-a putut dormi. Avem fețele umflate și vorbim puțin unii cu alții, nimeni nu mai stă de povești. Ne sorbim ceaiurile, mestecăm fără poftă lipiile cu gem și ne umplem în tăcere recipientele cu apă fierbinte. Se simte încordarea și fiecare e doar cu el privind concentrat în propria cană cu ceai. *Good morning, sunshine*, îmi spune Amy, eu o maimuțaresc și reușim să ne destindem puțin. Se pleacă pe rând în Thorong Phedi. Mai întâi americancele, apoi olandezii (care mă încurajează cu o bătaie pe umăr: *See you up there, ok?*) și alții, cu care n-am apucat să ne cunoaștem, probabil ruși, căci rușii nu vorbesc niciodată cu nimeni. Plecăm și noi, lăsându-i în urma noastră doar pe israelieni și pe danezi.

Simbolic sau din superstiție, în interiorul gecii am un inel făcut la strung chiar de tatăl meu dintr-un șurub de inox, purtându-i gravat numele – Achim –, o iconiță de plastic pe care mi-a dat-o mama când am plecat la București, să

ARHI-TEXT ▼

Jurnalul de călătorie este o scriere literară în care se notează experiențele trăite în timpul unei călătorii cu scopul de a le publica ulterior. Astăzi, capătă popularitate blogurile de călătorii, în care internauții descriu pe platforme de social media experiențele lor din locurile vizitate.

dau admiterea la facultate și un căluț din pânză roșie umplut cu levănțică, să-mi parfumeze inima și buzunarele. Rămân în urma băieților și mă închin pe furiș.

Moonwalking prin zăpadă

► Vârful Everest, cel mai înalt punct de pe pământ (8 848 metri), se află în lanțul muntos Himalaya.

- În zona munților Himalaya sunt doar două anotimpuri: vară și iarnă.
- În Himalaya există temple vechi de peste o mie de ani.

Cerul e plin de stele, iar deasupra, sus pe munte, lanternele celor plecați înaintea noastră se mișcă precum licuricii. E aproape ger. Urcăm încet, unul după altul – Rajeev, Rishi, Cătălin și, ultimul, eu – într-o lentoare și o tăcere care parcă nu vor să ne dea de gol muntelui. Se aud doar pietrele mișcate sub bocanci, bețele lovind pământul înghețat și cântecul câtorva păsări de noapte. Dar eu îmi ascult agitația din stomacul care a început să mă doară. În curând sunt nevoit să mă opresc și să-mi deșert măruntaiele. [...] A doua oară nu le mai spun băieților [...]. Nu vreau să-și facă griji, dar dacă mă apucă greața și-mi vine să vomit, totul s-a terminat *aici* pentru mine.

După mai bine de o oră în care n-am urcat cine știe cât, căci ne mișcăm lent pentru ca respirația să poată ține pasul cu noi, crestele cele mai înalte ale Annapurnei sunt atinse de primele raze ale soarelui și zăpada de pe vârfuri se face portocalie. Ne oprim, stingem lanternele, privim și ascultăm în tăcere cum se crapă de ziuă și cum lumina fragedă a zorilor se prelinge de după vârfurile de deasupra noastră. Jos, în Thorong Phedi, e încă noapte, dar noi ne scaldăm acum în răsăritul de rodie înghețată, am urcat 5 000 de metri ca să-l respirăm cât mai de aproape, să ne umble pe față, să ne intre prin pori până în cel mai întunecat și cald cotlon al trupului...

Deja călcăm numai pe zăpadă. Stratul nu e gros, uneori pietrele își arată spînrările înghețate, dar mergem mai greu, iar mie stomacul îmi dă al treilea semnal neliniștitor. Din fericire, în afară de o vagă presiune în tâmpile (și de durerea de rinichi) nu am nimic. [...] După două ore de urcat s-a luminat bine, însă ne mișcăm precum astronauții, facem moonwalking prin stratul subțire de zăpadă, fără topăieli, dar cu pași rari și lenți, atenți să nu dereglăm ceva în noi, să nu ieșim din ritmul respirației [...].

Urc respirație cu respirație ca și cum m-aș agăța de o invizibilă funie, dar la un moment dat devin agitat, nu știu ce s-a întâmplat, pentru câteva clipe nu reușesc să-mi reglez respirația, am senzația că mă sufoc, parcă mă ia cu amețeală și, brusc, mă sperii, mă simt singur și părăsit. Am ceea ce pare a fi un atac de panică. Închid ochii și-mi număr inspirațiile. Îmi revin. Nici nu mai știu, a fost doar o clipă în care muntele mi-a fugit de sub picioare și m-a lăsat suspendat în vid. Îmi dau seama abia acum în ce stare fragilă suntem aici sus, în ce echilibru precar ne mișcăm și cât de puțin lipsește pentru a ne pierde cumpătul, forțele, voința. Obosim repede și ne oprim să ne tragem răsuflarea după fiecare zece-douăzeci de pași în care ne ascultăm atent corpul. Mușchii nu mai par atât de controlabili, dar încă ne susțin, funcționează, funcționăm. Nu vorbim, dar suntem mereu cu ochii pe celălalt. Aerul este foarte rece, îmi trag bufful peste nas, dar simt că mă sufoc. E o senzație ciudată, căci respir normal și simt cum aerul rece mi se duce direct în gât, dar, în același timp, n-am suficient aer și-mi smulg bufful de pe față. Deasupra mea se află atâta cer, niciodată n-am fost mai aproape de cer ca acum, dar respirația e doar un prelung și întrerupt oftat. Desfac un pachet de Halls și sug un drops sperând măcar să am impresia că respir mai bine. Băieții sunt acum în urma noastră și nu-mi imaginez cum ar fi să duc cincisprezece kilograme în plus în rucsac. Într-un fel mă simt vinovat, dar știu că aici, pe munte, n-aș avea nicio șansă fără porteri, iar asta e chiar șansa lor de a-și câștiga existența. Supraviețuirea mea înseamnă supraviețuirea lor.

La un moment dat îmi dispar degetele de la piciorul stâng. Pur și simplu au dispărut. Am o senzație de lipsă rece, o amorteală în partea exterioară a labei piciorului. Este parestezia, unul dintre efectele secundare ale acetazolamidei, știu asta de ieri când mi-au amortit degetele de la mâna stângă. Sper doar să-mi simt din nou laba piciorului și să nu se extindă.

(Marius Chivu, *Trei săptămâni în Himalaya*)

4 Identifică secvențele de text care constituie răspuns la următoarele întrebări și comentează.

Întrebări	Secvențe	Comentarii/Observații
Cine este partenerul lui Marius Chivu în călătoria din Himalaya?		
Ce relație există între autor și actantul din textul dat?		
Cât timp durează călătoria?		
De ce este important controlul respirației în timpul escaladării muntelui?		
De ce apar simptome ale paresteziei atunci când urcăm la altitudini foarte mari?		
Prin ce se deosebesc alpiști de astronauti?		
Ce exemple fiziologice se pot oferi pentru a arăta cum se produce un episod de sufocare?		

5 Alege răspunsurile corecte.

- ▶ **Termenul care redă cel mai bine sensul cuvântului *chiaun* din textul dat este:**
 - a) amețit; b) odihnit; c) relaxat; d) zăpăcit.
- ▶ **Locuitorii din Himalaya care lucrează ca porteri:**
 - a) anunță dimineața plecarea pe traseul acelei zile;
 - b) își câștigă existența cărând în spate bagajele alpiștilor;
 - c) îi învață pe alpiști cum să se ferească de acetazolamidă;
 - d) îi pot întoarce din drum pe cei care au rău de înălțime.
- ▶ **Ultimii care pleacă pe traseu sunt:**
 - a) olandezii și americancele; c) rușii;
 - b) Amy și prietenii ei; d) israelienii și danezii.
- ▶ **Care dintre următoarele afirmații exprimă cel mai bine ideea principală a notei de jurnal?**
 - a) Cel mai mare pericol al escaladării unui munte foarte înalt este lipsa oxigenului.
 - b) De la efort fizic intens și îndelungat se poate instala durerea de burtă.
 - c) Peisajul din Himalaya impresionează prin frumusețea particulară.
 - d) Somnul și alimentația sunt cele mai importante când se depune efort.
- ▶ **Scopul principal al textului este:**
 - a) informarea cititorilor despre simptomele acetazolamiei;
 - b) notarea emoțiilor și autoanaliza experiențelor zilnice;
 - c) prezentarea detaliată a organizării unei călătorii;
 - d) promovarea sportului în natura alpină.
- ▶ **Care este afirmația cea mai reprezentativă pentru acest text?**
 - a) În timpul unei drumeții montate se leagă prietenii trainice între participanți.
 - b) Peisajele admirate în timp ce se urcă pe munte sunt impresionante.
 - c) Pentru a practica alpinism, este obligatorie purtarea unui echipament special.
 - d) Escaladarea muntelui forțează limitele fizice și psihice ale alpinistului.
- ▶ **Care dintre informațiile despre peisajul himalayan de la altitudinea de 5 000 de metri nu sunt cuprinse în text?**
 - a) culoarea soarelui la răsărit;
 - b) vegetația de pe creste;
 - c) grosimea stratului de zăpadă;
 - d) apropierea cerului de creste.

- 6 Reprodu tabelul în caiet. Bazându-te pe informațiile din text, notează „X” în dreptul fiecărui enunț pentru a-i stabili corectitudinea sau incorectitudinea.**

Enunț	Corect	Incorrect
O consecință a somnului agitat este lipsa de oxigen.		
Starea lui Marius Chivu este una de încordare pe toată durata micului dejun.		
Dimineața, alpiniștii mănâncă împreună lipii cu gem și beau ceai.		
Un drops mentolat în timpul urcatului îmbunătățește respirația cu adevărat.		
Muntele pe care urcă alpiniștii în ziua prezentată se numește Annapurna.		
Vârful pe care ajung în ziua respectivă este Thorong Phedi.		

- 7 Realizează rezumatul textului.**

- 8 Recitește fragmentul următor. Cu care dintre afirmațiile de mai jos ești de acord?**

„La un moment dat îmi dispar degetele de la piciorul stâng. Pur și simplu au dispărut. Am o senzație de lipsă rece, o amorteală în partea exterioară a labei piciorului. Este parestezia, unul dintre efectele secundare ale acetazolamiei, știu asta de ieri când mi-au amorțit degetele de la mâna stângă. Sper doar să-mi simt din nou laba piciorului și să nu se extindă.”

- a) Marius Chivu își păstrează luciditatea, în ciuda fricii.
- b) Marius Chivu nu poate fi obiectiv observându-se pe sine.
- c) Marius Chivu nu înțelege ce se întâmplă cu corpul său.
- d) Marius Chivu este cuprins de panică din cauza riscurilor.

- 8.1.** Argumentează-ți opțiunea, aducând argumente, în baza propriei experiențe de viață, de ce este/nu este bine să avem această stare în situații de criză.

- 9 Argumentează prezența a cel puțin două trăsături specifice textului de jurnal în secvența propusă.**

„Se aud doar pietrele mișcate sub bocanci, bețele lovind pământul înghețat și cântecul câtorva păsări de noapte. Dar eu îmi ascult agitația din stomacul care a început să mă doară. În curând sunt nevoit să mă opresc și să-mi desțert măruntaiele. [...] A doua oară nu le mai spun băieților [...]. Nu vreau să-și facă griji, dar dacă mă apucă greața și-mi vine să vomit, totul s-a terminat aici pentru mine.”

- 10 Redactează un eseu de o pagină în care să argumentezi cât de utilă este, pentru organizarea unei călătorii, lectura jurnalelor de acest tip. În acest sens:**

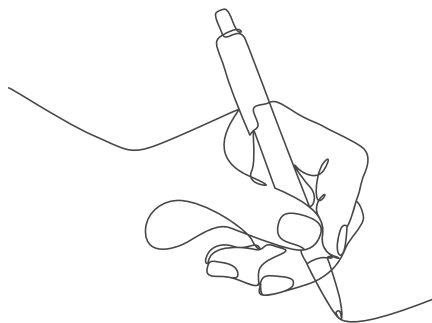
- a) vei formula o ipoteză cu referire la ideea enunțată;
- b) îți vei susține punctul de vedere prin două argumente/raționamente cu referire la textul propus sau alte jurnale de acest tip;
- c) te vei raporta la propria experiență de viață.

ARHI-TEXT ▼

Conectorii specifici pentru a reda structura logică a textului:

- ▶ pentru descriptiv: *este precum, deasupra, dedesubt, de-a curmezișul, în spatele, peste, sub;*
- ▶ pentru succesiune: *primul, mai târziu, după, înainte, în timpul, până când;*
- ▶ pentru comparare: *dar, deși, în comparație cu, totuși, în comun, pe de altă parte;*
- ▶ pentru cauză și efect: *drept rezultat, din acest motiv, duce la, dacă... atunci, deoarece.*

REDACTAREA UNEI PAGINI DE JURNAL

- 11** Discută cu colegii tăi despre utilitatea unui jurnal, în care să îți notezi experiențele cotidiene. Cum ai proceda pentru a te asigura că acest caiet nu va fi citit de nimeni?
- 12** În jurnalele intime, autorii sunt foarte atenți la emoțiile pe care le trăiesc. Alege o stare, o emoție intensă încercată în una din zilele trecute și scrie un text de cinci rânduri în care să o descrii. În conceperea textului, urmărește cu atenție cum ai resimțit starea.
- ▶ În ce fel ți-ai simțit corpul (gol în stomac, nod în gât, durere de cap etc.)?
 - ▶ Cum crezi că ți-ai arătat trăirile (mimica feței, gesturi involuntare etc.)?
 - ▶ Cum ai încercat să intervii asupra stării tale (ai aplicat tehnici de control, ai dorit să îți amplifici sentimentul etc.)?
 - ▶ Ce ai gândit despre starea ta (ai realizat ce anume a declanșat-o, ți-ai dat seama că vor fi urmări etc.)?
- 13** Scrie o pagină de jurnal care să corespundă zilei de ieri, orientându-te după reperele de mai jos.

01

Notează la început data și localitatea.

03

Secretizează numele celor pe care îi vei menționa în text.

05

Redactează textul. Detaliază stări, emoții în manieră autentică.

02

Alege un stil de scriere: concis sau detaliat, elevat sau familiar.

04

Stabilește evenimentul zilei cu care ai vrea să începi.

06

Recitește textul pentru a-l corecta.

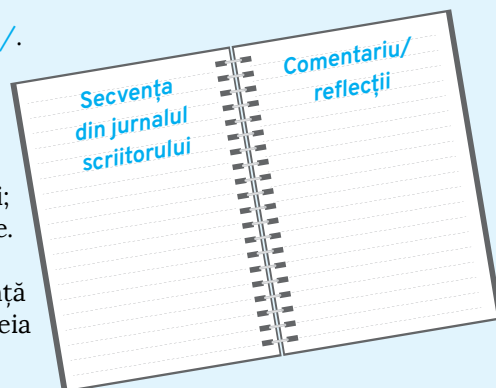
PROIECT

PROIECT MEDIA: ANALIZA SITE-ULUI SCRITORULUI

Jurnalele lui Paul Goma oferă o imagine detaliată, dar și o perspectivă intimă asupra evenimentelor cărora scriitorul le-a fost martor, a presiunilor politice și sociale cu care s-a confruntat.

- ▶ Accesează site-ul <http://www.paulgoma.com/>.
- ▶ Cercetează site-ul și completează într-o hartă conceptuală următoarele date despre:
 - speciile de graniță incluse pe site-ul scriitorului;
 - titlurile reprezentative din opera scriitorului;
 - alte tipuri de produse media dezvoltate pe site.
- ▶ Accesează lista jurnalelor lui Paul Goma.
- ▶ Alege unul dintre jurnale și oricare secvență care te-a marcat pentru a o comenta în cheia tehnicii „Jurnal dublu”.

AVAN-TEXT ▶

ARHI-TEXT ▼

Avizul și **anunțul** sunt texte funcționale, rostul cărora este să anunțe publicul în legătură cu un fapt, un eveniment, o întâmplare. În linii mari, avizul are un caracter oficial, este emis de o instituție, iar anunțul poate avea caracter neoficial, poate fi adresat unui segment de public mai îngust și se poate referi la întâmplări personale (pierderea unui act, a cheilor, organizarea unei sărbători etc.). Ambele texte, pentru a elucida esența informației, trebuie să conțină răspunsuri la următoarele întrebări: *Cine? Ce? Unde? Când? De ce? Cum? Cu ce scop?*

1 Amintește-ți situații din viață când ai utilizat informația dintr-un anunț.

- 1.1. Cine era autorul și cui se adresa?
- 1.2. Argumentează în ce măsură ți-a fost util.
- 1.3. Exemplifică în ce situații ai scris tu un anunț.

2 Observă polisemia cuvântului aviz.

Aviz – s.n., 1. Înștiințare scrisă, informare (oficială): „Mi-a înmănat un aviz lăsat de factorul poștal.” 2. Părere, apreciere competentă: „S-a cerut avizul explicațiilor.” 3. Rezoluție (favorabilă) a unei autorități, aprobare: „Delegații din București aveau avizul de a încheia pace cu orice preț.” (NDULR)

- 2.1. Exersează independent alcătuirea enunțurilor care să ilustreze polisemia cuvântului **aviz**.

3 Alcătuiește familia lexicală a cuvântului aviz.

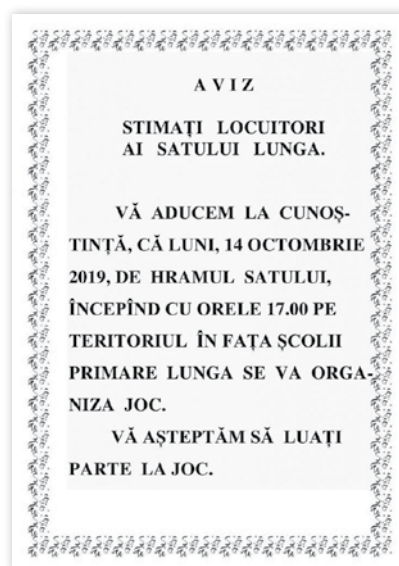
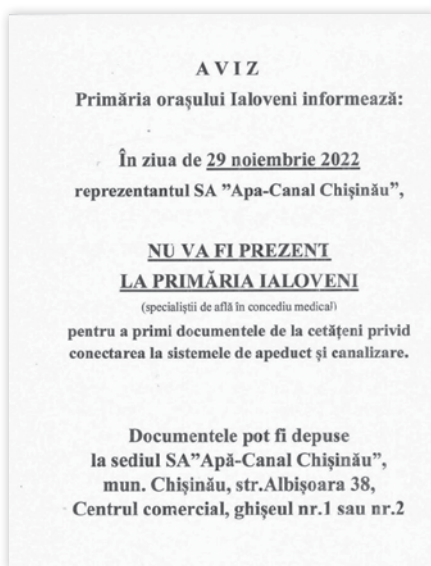
4 Urmărește transferul semantic, condiționat de polisemie, în cuvântul derivat avizat: avizat – prevenit, informat; competent; aprobat (despre acte).

5 Citește articolul lexicografic al cuvântului anunț și formulează deosebiri dintre aviz și anunț.

Anunț – înștiințare scrisă prin care se face cunoscut ceva publicului: „Introduse în avizierul Facultății un anunț de dimensiunea unei jumătăți de coală ministerială” (NDULR).

6 Adeseori, anunțurile plasate de cetățeni conțin greșeli ortografice și de punctuație. Analizați exemplele, identificați erorile și scrieți variantele corecte.

- 6.1. Formulați o concluzie: cum influențează cunoașterea insuficientă a limbii române imaginea publică.

Texte (autentice) preluate din spațiul public

7

Realizați lectura comparată a celor două texte: un avis și un anunț.

- 7.1. Notați structura și elementele din care se constituie textele.
- 7.2. Formulați mesajul fiecărui text.
- 7.3. Argumentați ce detalii grafice contribuie la o mai bună receptare a textului.

ANUNȚ

Pe date de 5 aprilie, a.c., începând cu ora 10:00, Consiliul Elevilor al Liceului Teoretic „Mircea Eliade” din or. Nisporeni organizează o activitate de salubritate a teritoriului adiacent instituției.

La salubritate sunt așteptați toți elevii motivați de spiritul civic. Activitatea se înscrie în programul de voluntariat, elaborat de Consiliul Elevilor. Uneltele și ustensilele necesare vor fi puse la dispoziție de către CE.

Bejan Eugen,
președintele Consiliului Elevilor,
L.T. „Mircea Eliade”

AVIZ

Centrul Internațional de Oportunități Educaționale (ISCEO) anunță lansarea concursului pentru a obține o bursă de studii în **Statele Unite ale Americii** sau **Marea Britanie**, **finanțată complet** sau **parțial**, prin intermediul programelor non-guvernamentale ASSIST și HMC.

Elevii claselor a IX-a, a X-a și a XI-a sunt invitați să se înregistreze la concurs, accesând site-ul ISCEO:

- oferta **ASSIST**: <https://isceo.md/hmc-assist/assist-offer>
- oferta **HMC**: <https://isceo.md/hmc-assist/hmc-offer>

Bursele de studii **ASSIST** (SUA) și **HMC** (Marea Britanie) sunt de lungă durată (1 an sau 2 ani) și sunt oferite de școli americane și britanice exclusiv private.

Elevii eligibili vor parcurge următoarele etape de selecție: *completarea aplicației online, pe platforma programului selectat (ASSIST/HMC); test la limba engleză (online); eseu (în incinta ISCEO); interviu (online și offline).*

Informații privind ISCEO și programele de burse puteți obține accesând:

- site-ul oficial: <https://isceo.md>
- Facebook: <https://www.facebook.com/isceo.md>
- Instagram: @isceo.md
- Informații suplimentare pot fi solicitate la tel.: **+373-60-551-555** sau la adresa de e-mail: scholarships@isceo.md

Termenul limită de aplicare la concurs este **15 noiembrie 2023**.

(Sursa: site-ul MEC al Republicii Moldova)

- 8 Urmând informația de la ARHI-TEXT, alcătuieste o legendă, apoi redactează, în baza ei, un anunț.
- 9 Redactează un anunț despre premiarea unui concurs extrașcolar sportiv care se va desfășura, în viitorul apropiat, în instituția ta.
 - 9.1. Semnează anunțul cu numele tău, ca elev/elevă care va face parte din comitetul de organizare.
- 10 Valorifică informația de la exercițiul 6 și elaborează, utilizând platforma Canva, un afiș digital al evenimentului.

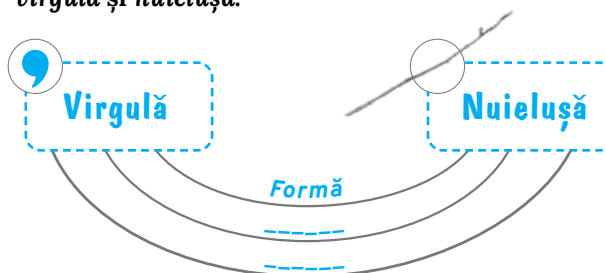
AVAN-TEXT ▶

„Neologismul *virgulă* (fr.: *virgule*, it.: *virgola*) este raportabil, în ultimă analiză, la lat. *virgula*, care, spre deosebire de echivalentele romanice, este analizabil, lăsându-se desfăcut în rădăcina *virg-* și *viorga* «creangă», «nuia» și sufixul diminutiv -*ula*. Prin urmare, virgula înseamnă, etimologic, «nuielușă», iar adoptarea acestui termen pentru a denumi unul din cele mai importante semne de punctuație a constituit, inițial, o imagine pitorească și grațioasă, pe care o descoperim cu un fel de satisfacție estetică. *Virgulă* și *vărguță* sunt, așadar, cuvinte înrudite...”

(Gheorghe Tohăneanu,
Dicționar de imagini pierdute)

- 1 Amintește-ți, din experiența personală sau din lecturi, despre rolul semnelor de punctuație în comunicare, exemplificând situații de incertitudine cauzate de necunoașterea regulilor ortografice.
- 2 Lucrați în perechi pentru a identifica asemănări între *virgulă* și *nuielușă*.

- 2.1. Consultați informația lui Gh. Tohăneanu și descoperiți o afinitate etimologică.

[.]

Punctul

(Valoare gramaticală)

- Marchează sfârșitul unei propoziții sau fraze enunțative sau enunțative indirecte, independentă ca sens, ce comunică o informație prin care se relatează **fapte** (reale sau ireale, realizabile), **stări** reale, **dorințe** etc.

(Efect stilistic/expresivitate)

- Marchează o anumită **tensiune sufletească** sau o **gradare ascendentă a acțiunii**, când segmentează frazele.

[?]

Semnul întrebării

(Valoare gramaticală)

- Marchează **intonația** propozițiilor sau a frazelor interogative prin formularea unor întrebări ce conțin cuvinte interogative / propoziții eliptice, prin care se solicită informații despre un obiect gramatical (ființă, lucru, fenomen).

(Efect stilistic)

- Desemnează o **interogație retorică**, prin care cititorul este provocat să soluționeze o problemă, să găsească un răspuns sau să constate un adevăr;
- exprimă o **implicare afectivă puternică**: dilemă, îndoială, nedumerire, nehotărâre, indignare, uimire, emoție, surpriză, furie, incertitudine, căutare febrilă, suferință etc.;
- marchează conturul intonațional al unui enunț interogativ și evidențiază **starea meditativă, reflexivă a eului liric**;
- subliniază mesajul transmis de vorbitor, care vrea să **impresioneze și să-i implice** pe cititori.

Notă: Urmat de semnul exclamării, transmite o informație, un mesaj în asociere cu **atitudini ale vorbitorului**, precum: neîncredere, ezitare, nedumerire, indignare etc.

META-TEXT ▼

Semnele de punctuație marchează segmentarea unui text în unități sintactice sau semantice și impun intonația sau pauzele în comunicare. Cuvintele, enunțurile, semnele, categoriile gramaticale au dublă funcție: informativă și expresivă. Trecând de la o funcție la alta, acestea exprimă profunzime prin potențialul lor semantic, prin amplasarea în contexte neobișnuite, prin încărcarea cu intensități afective.

[!]	Semnul exclamării (Valoare gramaticală) • Marchează grafic intonația unei sintagme/propoziții sau a unei frazei exclamative/imperative ori exprimă stări afective atunci când se folosește după interjecții și vocative. (Efect stilistic) • (în <i>textul narativ/dramatic</i>, când nu aparține personajelor) Indică implicarea afectivă a vorbitorului/naratorului/autorului, exprimând emoții de: uimire, admirație, bucurie, surprindere, regret, furie, deznădejde, dezaprobare, ciudă etc.; • (în <i>textul liric</i>) reprezintă o marcă a eului liric, imprimând textului o puternică notă de subiectivitate; • exteriorizează starea de spirit a eului poetic, o face cunoscută cititorului; exprimă revolta, durerea eului liric sau admirația poetului/eului liric, care nu poate reda prin cuvinte ce simte. Notă: Când sentimentele exprimate sunt deosebit de puternice, semnul exclamării este folosit dublu sau triplu.
[,]	Virgula (Valoare gramaticală) • Delimitează grafic unele părți de propoziție în cadrul propoziției și propoziții în cadrul frazei; • în propoziție, virgula se folosește în următoarele situații: între părți de propoziție omogene, pentru a marca o apozitie, după și înainte de substantivele în cazul vocativ, în locul unui verb omis prin elipsă, după construcțiile gerunziale și participiale aflate la începutul frazei, pentru delimitarea cuvintelor și a construcțiilor incidente, după adverbele de negație și de afirmație (când acestea sunt echivalente ale unei propoziții) etc. (Efect stilistic) • Marchează anumite pauze scurte făcute în cursul rostirii unei propoziții sau fraze; • redă ritmul vorbirii și al intonației.
[;]	Punctul-și-virgula (Valoare gramaticală) • Marchează construcții simetrice, despărțind propoziții lungi. (Efect stilistic) • Marchează o pauză mai mare decât cea redată prin virgulă și mai mică decât cea redată prin punct; • oferă frazei o anumită ritmicitate și armonie sau subliniază asemănări de structură; • asigură legătura între cele enunțate anterior și cele ce urmează să fie spuse în continuare.
[:]	Două-puncte (Valoare gramaticală) • Anunță vorbirea directă, o explicație, o concluzie, citarea unui text /unei afirmații /reproducerea unor sunete; • țin loc predicatului subînțeles. (Efect stilistic) • Marchează o scurtă pauză sau o enumerare; • introduc o constatare/contestare, de o mare valoare, de o mare revelație/impact pentru autor/narator sau personaj.
[„ ”]	Ghilimelele (Valoare gramaticală) • Se întrebuințează pentru reproducerea întocmai a unui text spus sau scris de cineva; • pot înlocui linia de dialog în interiorul unei narațiuni; • marchează titlurile unor opere, ale unor instituții. (Efect stilistic) • Pot marca ironia la adresa cuiva.

[] ()	Parantezele pătrate sau rotunde (Valoare gramaticală) • Arată un adaos în interiorul propoziției sau al unei fraze. (Efect stilistic) • Cuprind o exemplificare, o explicație, o precizare suplimentară, un detaliu/amănunt; • (în cazul textului dramatic) introduc didascaliile. Notă: Folosirea parantezelor este un mijloc stilistic foarte des utilizat în textul științific atât pentru a enumera, a explica un fenomen, cât și pentru a evidenția denumirea cuvintelor/termenilor în alte limbi, de obicei, în limba latină.
[...]	Punctele de suspensie (Valoare gramaticală) • Marchează o pauză sau o întrerupere (momentană sau definitivă) în timpul vorbirii sau o vorbire incoerentă, întârzierea/lipsa răspunsului; • (în cadrul citatelor) marchează lipsa unor propoziții, fragmente etc. (Efect stilistic) • Marchează întreruperea firului gândirii și o pauză psihologică/afectivă, un șoc emoțional, accentuând sentimentele exprimate în text; • evidențiază declanșarea unei game bogate de stări/emoții/atitudini/trăiri, precum: meditație, surprindere, regret, ezitare, îndoială, tensiune, incoerență a vorbitorului sau un moment de reflecție, marcând interiorizarea trăirilor sau alte perspective de interpretare a mesajului. Notă: Enunțul frânt, întrerupt (marcat prin punctele de suspensie sau alte semne de punctuație) sugerează dramatism, trăire intensă, participare afectivă a vorbitorului, iar enunțul cu multiple subordonări frânează acțiunea, îi diminuează dinamismul, fiind însă util în descrieri.
[-]	Cratima (Valoare gramaticală) • <i>Semn de punctuație</i> în repetiții („încet-încet”), între două numere pentru a indica aproximația numerică, între cuvintele care arată limitele unor repere (spațiale sau temporale); • <i>semn ortografic</i> la scrierea cuvintelor compuse; (Efect stilistic) • Marchează rostirea împreună a două cuvinte cu scopul de a imprima/păstra un ritm alert de exprimare și/sau a menține măsura versului, rima, alte necesități prozodice.
[—]	Linia de dialog (Valoare gramaticală) • Indică începutul vorbirii directe. (Efect stilistic) • Indică intervenția fiecărei persoane care ia parte la o conversație.
[-]	Linia de pauză (Valoare gramaticală) • Delimitează construcții incidente, o apozitie, o explicație a emițătorului sau marchează lipsa unui verb (o elipsă). (Efect stilistic) • Are valoare de precizare, delimitând planul comentariilor sau al incidenței de cel al comunicării propriu-zise; • marchează o schimbare a intonației și pune în evidență o atitudine afectivă a eului liric, imprimând o deosebită notă de expresivitate; • marchează tensiuni lirice deosebite, deschizând perspectiva unei dezvăluiri, a unei elucidări sau a unei insistări, inducând cititorului conștiința impactului/valorii mărturisirii; • impune crearea unei pauze și a unei intonații specifice, contribuind la sporirea semnificațiilor.

3 Explică scopul utilizării virgulelor în enunțurile următoare:

- a) Dan Minodor, primarul Bacăului, va coordona întregul proces.
- b) Miercuri, 13 martie, se anunță vânzarea casei.
- c) Aici, la Chișinău, se întâmplă multe.
- d) Mereu e ușor, vorba dirigintelui.
- e) Greșit, zise directoarea.
- f) Dar, băieți, ce faceți acolo?
- g) Emisiunea *Teleenciclopedia*, realizată de aproape 60 de ani, a avut o ediție foarte bună.
- h) Florin Piersic, care a jucat în filme nemuritoare, a mai lansat ceva anul acesta.

4 Realizează enunțuri care să conțină următoarele semne de punctuație și să transmită atitudinile propuse:

- a) semnul exclamării: indignare;
- b) puncte de suspensie: uimire;
- c) puncte de suspensie: confuzie;
- d) semnul întrebării: curiozitate.

INTER-TEXT

5 Prezintă rolul stilistic al semnelor de punctuație folosite în poezia *Bătrâni* de Octavian Goga.

- a) Selectează secvențe care cuprind semne de punctuație.
- b) Precizează valoarea gramaticală a semnelor de punctuație în text.
- c) Analizează valoarea suplimentară a semnelor de punctuație, realizată prin imaginar artistic, rolul semnului la nuanțarea figurii de stil, a simbolului, a motivului literar etc.

Bătrâni

De ce m-ați dus de lângă voi,
De ce m-ați dus de-acasă?
Să fi rămas fecior la plug,
Să fi rămas la coasă.

Atunci eu nu mai rătăceam
Pe-atâtea căi răzlețe,
Și-aveați și voi în curte-acum
Un stâlp la bătrânețe.

M-aș fi-nsurat când isprăveam
Cu slujba la-mpăratul,
Mi-ar fi azi casa-n rând cu toți...
Cum m-ar cinsti azi satul...

Câți ai avea azi dumneata
Nepoți, să-ți zică: „Moșu...”
Le-ai spune spuză de povești...
Cu Împăratul Roșu...

.....

Așa... vă treceți, bieți bătrâni,
Cu rugi la Preacurata,
Și plânge mama pe ceaslov,
Și-n barbă plânge tata...

Casă țărănească, Ludovic Bassarab

Bibliografie selectivă

OPERE

1. Argezi, Tudor, *Cuvinte potrivite. Antologie*, Editura Art, București, 2014
2. Bacovia, George, *Poezii*, Editura Minerva, București, 1980
3. Blaga, Lucian, *Poezii*, Editura Eminescu, București, 1988
4. Blaga, Lucian, *Trilogia culturii*, Editura Humanitas, București, 2011
5. Blandiana, Ana, *Poezia, între tăcere și păcat*
6. Caragiale, Ion Luca, *Teatru*, Editura Minerva, București, 1978
7. Caragiale, Ion Luca, *Momente*, Grup Editorial Art, București, 2021
8. Carrière, Jean-Claude, Eco, Umberto, *Nu sperați că veți scăpa de cărți*, Editura Humanitas, București, 2010
9. Căraș, Tamara, *Limba de hârtie*, Editura Cartier, Chișinău, 2017, 2019
10. Chivu, Marius, *Trei săptămâni în Himalaya*, Editura Humanitas, București, 2012
11. Coșbuc, George, *Fire de tort*, Editura Corint, București, 2014
12. Creangă, Ion, *Povestea lui Harap-Alb*, Editura Minerva, București, 1993
13. Delavrancea, Barbu, *Teatru*, Editura Minerva, București, 1978
14. Devi, Maitreyi, *Dragostea nu moare*, Editura Amaltea, București, 2009
15. Druță, Ion, *Povara bunătății noastre*, Editura Cartier, Chișinău, 2023
16. Eliade, Mircea, *Maitreyi*, Editura Humanitas, București, 2008.
17. Eliade, Mircea, *Romanul adolescentului miop*, Editura Cartex, București, 2020
18. Eliade, Mircea, *La țigănci*, Editura Cartex, București, 2000
19. Eminescu, Mihai, *Poezii*, Editura Humanitas, București, 2014
20. Eco, Umberto, *Confesiunile unui tânăr romancier*, Editura Polirom, Iași, 2011
21. Gheorghiu, Constantin, *Virgil, Ora 25*, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2016
22. Goma, Paul, *Jurnal pe sărite*, Editura Nemira, București, 1997
23. Ispirescu, Petre, *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2008
24. Mălăncioiu, Ileana, *Peste zona interzisă*, Editura Cartea Românească, București, 1979
25. Negruzzi, Costache, *Alexandru Lăpușneanul*, Editura Tineretului, București, 1964
26. Romanciuc, Vasile, *Purtătorul de cuvânt al tăcerii*, Editura Arc, Chișinău, 2011
27. Slavici, Ion, *Moara cu noroc*, Editura Art, București, 2009.
28. Sorescu, Marin, *Editura Fundației „Marin Sorescu”*, București, 2003
29. Stanca, Radu, *Versuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2017
30. Stănescu, Nichita, *Opere I, II*, Editura Academiei Române, București, 2002
31. Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura Garamond, București, 2006
32. Vișniec, Matei, *Omul este totuși cea mai sublimă creatură din univers*
33. Voiculescu, Vasile, *Lostrița. Antologie de proză fantastică*, Editura Art, București, 2013

CRITICĂ LITERARĂ

1. Boutière, Jean, *Viața și opera lui Ion Creangă*, Editura Junimea, București, 1976
2. Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, Editura Cartea Românească, București, 1975
3. Bot, Ioana, *Sensuri ale perfecțiunii. Literatura cu formă fixă ca încercare asupra limitelor limbajului*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006
4. Bot, Ioana, *Eminescu explicat fratelui meu*, Editura Art, București, 2012
5. Călinescu, George, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, Fundația Regală, București, 1941
6. Chiorean, Luminița, *Eseul stănescian – Configurare poetică*, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu Mureș, 2007
7. Crăciun, Gheorghe, *Istoria didactică a literaturii române*, Editura Cartier, Chișinău, 1997
8. Crohmălniceanu, Ovidiu S., *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Editura Cartea Românească, București, 1984
9. Fântânar, Sabina, *Eliade prin Eliade*, Editura Univers, București, 2003
10. George, Alexandru, *Semne și repere*, Editura Cartea Românească, București, 1971
11. Grădinaru, Dan, *Ion Creangă*, Editura ALL, București, 2001
12. Jitaru, Ramona, *Jurnalul la Paul Goma. Revanșa autorului*, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2016
13. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
14. Mavrodin, Irina, *Poietică și poetică*, Editura Univers, București, 1982

15. Mălăncioiu, Ileana. *Vina tragică. Tragicii greci. Shakespeare. Dostoievski. Kafka*, Editura Polirom, Iași, 2013
16. Negoîtescu, Ion, *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București, 1991
17. Paleologu, Alexandru, *Spiritul și litera*, Editura Eminescu, București, 1970
18. Paleologu, Alexandru, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, Iași, 2007
19. Petreu, Marta, *Filosofia lui Caragiale*, ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2012
20. Popescu, Magdalena, *Slavici*, Editura Cartea Românească, București, 1977
21. Protopopescu, Alexandru, *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, 1978
22. Reschika, Richard, *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, Editura Saeculum, București, 2000
23. Simion, Eugen, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, Editura Cartea Românească, București, 1981
24. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005
25. Szekely, Eva, *Mircea Eliade – tentația limitelor*, Editura Niculescu, București, 2002
26. Vlad, Ion, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Editura Minerva, București, 1972

TEORIE LITERARĂ

1. Bahtin, Mihail, *Probleme de literatură și estetică*, Editura Univers, București, 1982
2. Barthes, Roland, *Gradul zero al scriiturii*, Editura Cartier, Chișinău, 2005
3. Bayard, Pierre, *Cum vorbim despre cărțile pe care nu le-am citit*, Editura Polirom, București, 2008
4. Bodișteanu, Florica, *Poetica genurilor literare*, Editura Institutului European, Iași, 2009
5. Cornea, Paul, *Interpretare și raționalitate*, Editura Polirom, Iași, 2006
6. Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988
7. Duda, Gabriela, *Introducere în teoria literară*, Editura ALL, București, 2006
8. Eco, Umberto, *Opera deschisă*, Editura Univers, București, 1988
9. Jakobson, Roman, *Lingvistică și poetică, în Probleme de stilistică*, Editura Științifică, București, 1964
10. Jauss, Hans Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, Editura Univers, București, 1983
11. Kayser, Wolfgang, *Opera literară*, Editura Univers, București, 1979
12. Lefter, Ion Bogdan, *Scurtă istorie a romanului românesc (cu 25 de aplicații)*, Editura Paralela 45, București, 2001

13. Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Editura Gramar, București, 2005
14. Ricoeur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Editura Humanitas, București, 1995
15. Spadaro, Antonio, *La ce folosește literatura?*, Editura Cartier, Chișinău, 2005
16. Tiutiucă, Dumitru, *Teoria Literară*, Editura Institutului European, Iași, 2002
17. Ungureanu, Elena, *Dincolo de text: hypertextul*, Editura Arc, Chișinău, 2014
18. Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura Hyperion, București, 1991

DICȚIONARE

1. Anghelescu, M., Ionescu, C., Lăzărescu, Gh., *Dicționar de termeni literari*, Editura Galimard, București, 1996
2. Bărboi, C., Boatcă, S., Popescu, M., *Dicționar de personaje literare*, Editura Niculescu, București, 1998
3. Chevalier, J., Gherbrant, A., *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București, 1995
4. Cimpoi, Mihai, *Mihai Eminescu: Dicționar enciclopedic*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Guni-vas, Chișinău, 2018
5. Dragomirescu, Gh. N., *Dicționarul figurilor de stil*, Editura Științifică, București, 1995
6. Dragomirescu, Adina (coord.), *Gramatica limbii române pentru elevi și profesori: sinteze și exerciții*, Editura Corint Educațional, București, 2022
7. Evseev, Ivan: *Dicționar de simboluri*, Editura Vox, București, 2007
8. Grati, Aliona, Corcinschi, Nina: *Dicționar de teorie literară: concepte operaționale și instrumente de analiză a textului literar*, Editura Arc, Chișinău, 2017
10. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
11. Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum, București, 2000
13. Oprea, Ioan, *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a V-a, revizuită, Editura Litera, București, 2007
14. Pop, Ion, *Dicționarul analitic de opere literare românești*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006
15. Lăzărescu, Rodica, *Dicționar de capcane ale limbii române*, Editura Corint, București, 2006
16. Ruști, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, Editura Polirom, 2009
17. Panaitescu, Val. (coord.), *Terminologie. Poetică și retorică*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1994

LIMBA
și
LITERATURA
ROMÂNĂ

10

